

situacije u svojim rukama i strogo vodile računa da se predani pripadnici "srpske vojske krajine" ne pomiješaju s civilima. Ako je postojao kodirani naziv za taj plan, lako je moguće da mu je naziv bio "zamka za Hrvatsku".¹²⁷ Iz postupaka i izjava samog Yasushija Akashija moglo se vidjeti da je tom UN-ovom dužnosniku značenje pojma psihološko-propagandnog rata nije strano. Naime, Yasushi Akashi je svjetskoj javnosti, odmah nakon završetka operacije *Bljesak* obznanio da izvješća UN-a ukazuju kao je Hrvatska počinila "čitav niz kršenja ljudskih i humanitarnih prava". Nakon opravdane reakcije službene hrvatske politike i diplomacije Akashi se pravdao da su podatci koji se navode u UN-ovom izvješću dobiveni od "kninskog rukovodstva u Beogradu"(?!). Potom, da bi "objektivne okolnosti" mogle i dalje funkcionirati najavio je "da UN već provjerava te navode, jer je izuzetno važno da njihova izvješća budu zasnovana na potvrđenim činjenicama, kako ne bi došlo do novih optužbi za koje nema temelja ni potvrde". Na konferenciji za tisak (10. svibnja 1995.) govoreći o prvim izvještajima o kršenju ljudskih prava, Akashi je rekao da su se izvješća UN-a temeljila na onome što su govorili izbjegli civili i neki pripadnici snaga UNCRO-a u tom području. "Možda smo poslali signale ranije i glasnije, nego što smo u tom trenutku trebali".¹²⁸ Misli dostojne Pitijinog izričaja. Čak ni opovrgavanja francuskih medija o neistinama dužnosnika UN-a nisu pomogle da operacija *Bljesak* poglavito *Oluja* ne postanu presedani na kojima će se dokazivati teza o "zločinačkom karakteru Domovinskog rata". Brzo se u determiniziranim medijima (hrvatskim i inozemnim) "zaboravilo" da su takva nevjerodostojna i neistinita izvješća svakako štetila kredibilitetu Svjetske organizacija jer su ih čak demantirali i njezini službenici. Tako "*Figaro*" (9. svibnja) objavljuje izjavu Freda Eckarda, glasnogovornika UN-a u Zagrebu, da je pustio izvješće o srpskim žrtvama po "hitnom naređenju" posebnog izaslanika glavnog tajnika UN-a. Akashi je bio "jako iritiran" time što nije mogao nametnuti uvjete mira vlastima u Zagrebu. Dakle, Akashi je bio svjestan da plan Z4 (federalizacija Hrvatske) nakon operacije *Bljesak* postaje neostvariv i da Hrvatsku treba napasti "drugim sredstvima". Vojna literatura, u pokušaju opisa ciljeva psihološko-propagandnih djelovanja, daje i slijedeći opis: "u kraj-

---

primjenjujući teške represije ne samo protiv uhvaćenih pripadnika zasede već svoje 'pravo' odmazde za "nezakonit rat" proširuje na stanovnike proglašavajući ih suradnicima zasede. I sve dok bar stanovništvo ne dobije međunarodnu zaštitu, a narod žrtve agresije pravo da se od nje brani i tzv. neregularnim metodama i sredstvima borbe, jedina zaštita od zločina je svenarodni otpor širom državne teritorije pa samim tim i u gradovima, uz spremnost stanovnika na rizik i žrtve (str. 308-309). U istom radu na str. 303. autor pojašnjava transport oružja nevojnim sredstvima: "Ljudstvo nosi oružje ispod odjeće ili u taški, koferu dječjim kolicima i sl." Dodatak Hrvatskom vojniku, isto.

127 Usp. Dodatak Hrvatskom vojniku, *Oluja* (III. dio) 1995.

128 Može li se nametati "istina"? Kronologija rata, str. 479.

njem rezultatu, psihološko-propagandna djelovanja su usmjerena na to da ljudi, kao pojedinci ili kao skupina kojoj su upućene određene propagandne poruke, učine ili ne učine određene stvari. Pritom ciljevi tih poruka mogu biti prikriveni, otvoreni, vidljivi, lakše prepoznatljivi. No, ciljevi su u svakom slučaju nazočni i potrebno ih je pronaći posebice kad su prikriveni.¹²⁹ Namjere i ciljevi posebnog izaslanika UN-a Yasushija Akashija bile su više nego vidljive i prepoznatljive.

U odnosu na operaciju *Bljesak*, operacija *Oluja*, osim već oprobanih metoda psihološko-propagandnih napadaja, upora-bit će se i neke nove. Jedna od tih novih metoda je "neznanje". Ono može biti moćno oružje ako akcija krene loše, a ujedno može biti i zaštita njezinom nositelju. Znano je da je specijalni rat "mač s dvije oštrice" i da sve što krene po lošem kao bumerang se vraća njegovom nositelju.

Temeljna odlika psihološko-propagandnog rata, što su je deterministi uzeli za svoju platformu, i usmjerili protiv Republike Hrvatske je – izjednačavanje žrtve i agresora. U tom pristupu krije se i najveća opasnost, jer se njome nastoji po svaku cijenu, koristeći sva sredstva osporiti pravo na obranu, a zatim i na vođenje oslobodilačkog rata. Hrvatska borba za slobodu poslužit će svjetskim deterministima, da na njezinom presedanu, pretvaranja žrtve u agresora (slučaj *Oluja*) ospore (na svjetskoj razini) opće važeće pravo na obrambeni rat. Zato na početku 21. stoljeća (desetak godina nakon *Oluje*) veliki i moćni imaju "pravo" na preventivni rat, ali mali i slabašni nemaju pravo na obranu. U "laboratorijskom uzorku" upravljanja krizom na jugoistoku Europe devedesetih godina 20. stoljeća, dopustila se Srbima agresija, uvelo embargo na oružje, vodili se beskorisni pregovori u nedogled, nudili i potpisivali svakojaki sporazumi, kako bi se na kraju moglo reći – svi su krivi. Svi osim upravljača determiniranim kaosom. Ovakva formulacija u pristupu ratu na prostoru zvanom bivša Jugoslavija od strane svjetske moći, srpskom agresoru bila je optimalna, jer mu omogućavala eksploataciju rezultata svoje agresije (osvajanje teritorija) dok je s druge strane kod žrtve (Hrvatska i Bosna i Hercegovina) uskraćivana mogućnost čak i preživljavanja, a istodobno se je poistovjećivala s agresorom u vidu sintagme – svi oni ipak rade isto. Nije pomoglo ni to što se žrtva prije svega borila za opstanak u doslovnom smislu riječi, za očuvanje golog života u dugom vremenskom periodu. Lice-mjerje međunarodne zajednice bilo je bezgranično. Čemu je to imalo poslužiti? Međunarodna zajednica nije 1991. jednostavno mogla reći, izlazeći iz pravnih okvira, eto vi Srbi imate pravo druge pobiti i protjerati i osvojiti njihove teritorije, ali to može postići posrednim putem nakon rata, *post bellum* izjednačavajući

129 Dodatak Hrvatskom vojniku, isto, 1995.

žrtvu i agresora, s tim da agresoru ostaju probitci u obliku "republike srpske". Daljnjim cinizmom tog gledanja ispada da žrtvi ne preostaje ništa drugo, i kao da zaslužuje to što joj se događa. Ne samo to, žrtva ako se i uspije obraniti, kao što je Hrvatska uspjela 1991., ne smije djelovati ofenzivno tj. osloboditi svoja okupirana područja, jer ako to učini, taj čin bit će proglašen agresijom. Inverzija tako postaje potpuna. Agresor nije agresor, nego je žrtva agresor, a agresor je žrtva. Također i privilegij izvješćivanja (nadzor nad medijima) o takvom nepravdom stanju je u rukama kreatora determiniranog kaosa, pa se u dužem vremenskom periodu (u slučaju Hrvatske od 1995. pa nadalje) neprestano kad se to nekome prohtije može potvrdivati tvrdnja – "agresor je identičan žrtvi".

Da bi se u proizvodnji "objektivnih okolnosti" polučili poželjni dobitci, najekonomičnije je na takav teren (ratište) poslati novinara koji o toj problematici, povijesti tog prostora i narodima koji tu žive nema nikakvo znanje. U tom slučaju "neznanje" je čimbenik uspješnosti misije. Prema tome to je jedan od oblika posrednog nastupanja. Drugi, tvrdi nastup čine novinari koji imaju čvrsto izgrađen stav o takvom stanju i izvjesnu, ali dovoljnu, dozu zadojenosti mržnjom prema žrtvi. Nadalje ti novinari prije upućivanja na zadaću prolaze obveznu izobrazbu na vojnim poligonima u smislu preživljavanja na potencijalnim ratištima, pri čemu se upoznaju s političkom i povijesnom problematikom tog prostora. Oni za razliku od prethodnih imaju znanje. Njima su i te kako poznate sve tajne vojnog zanata koje sustavno rabe u svojim nastupima, na primjer, na konferencijama za novinare obvezatno traže podatke o trenutačnom stanju operacije koja se provodi. No, to nije sve. Iz teorije informacija poznato je da vijest koja dolazi iz više izvora postaje lakše prihvatljiva i "probavljiva" postajući i time istinitijom. Cilj ovakvog djelovanja je postizanje asimetričnosti. Ona je razvidna jer s jedne strane je novinar totalno neupućen u problematiku prostora kojem se vješto podmeću propagandisti u liku običnih građana koji predstavljaju živu riječ "običnog i napaćenog čovjeka". S druge strane je ugledni novinar, komentator ili humanitarac (športska ili filmska ličnost) koja se svojim "kutom" viđenja nekim "slučajem" poklapa s onim prvim. Tako se asimetrijom a ne simetrijom postiže istovjetnost.

U ovakvoj igri "asimetrija – istovjetnost" svim silama želi se stvoriti dojam o nužnosti njihove (medijske) nepristrane prisutnosti. No i uz deklarirane namjere predstavnici "meke sile" u sebi posjeduju niz predrasuda i neznanja pri čemu je u velikoj mjeri nazočna i jednostrana pristranost. To se vrlo lako moglo uočiti u pitanjima koja postavljaju i koja su i te kako sugestivna, nastojeći prikriti ime glavnog krivca za agresorski i osvajački rat. Primjera radi, prigodom ulaska srpske vojske u razrušeni Vukovar u pozadini se vide topovi i teško naoružanje, no novinarski komentar

ne naznačuje čije je to naoružanje, pa gledatelju ostaje odgonetanje čije bi moglo biti. Na sličan način informacije usmjeravaju i informacijske službe veleposlanstava a i novinske agencije, pa ih mediji onda preuzimaju i dalje šire. Ovaj obrazac ne vrijedi za sve jednako. Kad je za nešto trebalo optužiti Republiku Hrvatsku to se čini sasvim jasno, makar su se tek pretpostavljale stvari ili događaji i premda je mnogo toga bilo još dvojbeno.

Napori medijskih determinista da se svaka politička i (ili) diplomatska akcija hrvatske države i Hrvatske vojske dovede u pitanje, svoju kulminaciju dosegli su tijekom i poslije oslobodilačke operacije *Oluja*. U vanjskom iskazu imat će obilježja sve spontanosti novinske profesije koja će ipak, ako ništa drugo, biti siromašna za temeljnu spoznaju – istinu o ovom ratu na prostoru zvanom bivša Jugoslavija – da je glavni uzročnik svih zala velikosrpska ideja i osvajački apetiti prema Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. "Neznanje" tih i takvih medija ne može biti izgovor za spretno izbjegavanje, prikrivanje i zataškavanje istine s uvijek prisutnim naumom da se po svaku cijenu nastoji uspostaviti izgubljena strategijska ravnoteža nakon *Oluje*, kako bi se pokušali nadoknaditi srpski teritorijalni probitci dobiveni agresijom a izgubljeni na bojnopolju.

Da se Srbima ne bi uvijek događalo "da sve što dobiju u ratu izgube u miru" dio svjetskih moćnika nastojao je mitsku izreku tvoritelja Memoranduma pretvoriti u ono što se može nazvati "sve što Srbi izgube u ratu dobivaju u miru". Ta inverzna pojmovna igra značila je odvratiti ili spriječiti Hrvatsku da pobjedom na bojnopolju zaokruži svoj teritorijalni integritet. Samo kraći uvid u medije neposredno prije operacije *Oluja* (1. kolovoza 1995.) navodio je na zaključak da šira međunarodna javnost, kroz iskaze vodećih državnika, ali i komentare uglednih novinara, nije bila sklona nikakvoj operaciji Hrvatske vojske kako bi se konačno riješio problem privremeno okupiranih područja Republike Hrvatske, koja su bila pod nadzorom međunarodnih snaga.

U tom smislu kanalizirali su se međunarodni politički pritisci na samo političko vodstvo Republike Hrvatske, poglavito na predsjednika dr. Franju Tuđmana.¹³⁰ "Odgovor Predsjednika Tuđmana na šest točaka koje je iz Knina donio gospodin Akashi razočaravajuće je brzo uslijedio pa se stječe dojam da hrvatske vlasti nisu pozorno pročitale što u točkama zapravo piše", izjavio je (31. srpnja 1995.) na redovitoj konferenciji za novinare Phil Arnold,

¹³⁰ Tako je britanski ministar obrane Portillo izjavio: "London i Washington moraju obnoviti pritiske kako bi se prisililo predsjednika Tuđmana da pokaže određenu suzdržanost i ne šalje svoju snažnu vojsku u tzv. 'krajinu'".

Također i Rim je iskazao negativan stav o mogućoj operaciji Hrvatske vojske.

S druge strane procjene UN-a su naglašavale da za razliku od zapadne Slavonije gdje hrvatske postrojbe u početku svibnja nisu našle "spomena vrijedan otpor" u ovom slučaju trebaju se očekivati žestoke borbe. *Dodatak* Hrvatskom vojniku, isto.

direktor za informiranje mirovnih snaga UN-a u Zagrebu. Odgovor hrvatske politike¹³¹ i diplomacije¹³² na novu fazu ponižavanja i beskonačne igre odugovlačenja reintegracije okupiranih područja u ustavno-pravni poredak Republike Hrvatske mogao je biti samo jedan – vojno riješiti ono što usprkos mandatu međunarodne snage nisu i ne žele učiniti.¹³³

Temeljni pritisak na Hrvatsku u nastojanju da se spriječi operacija *Oluja* bilo je naglašavanje mogućnosti "izbijanja rata još većih razmjera",¹³⁴ a Srbi su to koristili na način samo svojstven njima.¹³⁵ Pregovori u Ženevi (3. kolovoza 1995.) bili su posljednji pokušaj Hrvatske da međunarodna zajednica ispuni svoju obvezu i prisili Srbe na mirnu reintegraciju. Od predstavnika pobunjenih Srba očekivalo se da odgovore: prihvaćaju li mirnu reintegraciju ili je ne prihvaćaju? i, ako je prihvaćaju, prihvaćaju li

131 Predsjednik Republike Hrvatske dr. Franjo Tuđman žurno je i odlučno odgovorio pismom izaslaniku UN-a Yasusiju Akashiju, koji ga je pozvao da pregovara s vođom pobunjenih Srba Milanom Martićem. "Ekselencijo, začuđuje da u vašem dopisu nigdje ne govorite o UNCRO mirovnim snagama UN, koje su pod tim nazivom dobile mandat za djelovanje u Republici Hrvatskoj rezolucijom Vijeća sigurnosti UN, a nasuprot tome spominjete kninsko vodstvo i RSK.(...) Hrvatske vlasti neće voditi pregovore s Milanom Martićem, koji je od Međunarodnog suda u Haagu stavljen na listu ratnih zločinaca, a ni s drugim u njegovo ime. Za nas je neprihvatljivo da se postrojbe UNCRO-a rasporede samo na granicu prema bihaćkom džepu. Naš je zahtjev bio i ostaje da UNCRO snage preuzmu nadzor nad međunarodno priznatim granicama između Republike Hrvatske i BiH, ali isto tako između Republike Hrvatske i Srbije, odnosno SRJ, što je posebno aktualno, jer je i ovih dana došlo do novih prebacivanja postrojbi i opreme jugoslavenske vojske preko Dunava". Knin ne želi mirnu reintegraciju, Kronologija rata, str. 502.

132 Najbolji odgovor na krajnje neodmjerenu tvrdnju UN-ovog glasnogovornika, dao je ministar vanjskih polova Republike Hrvatske Mate Granić: "nećemo dopustiti hrvatskim Srbima da i ubuduće kupuju vrijeme. Hrvatska je spremna pregovarati, spremni smo ići u Ženevu, ali nismo spremni čekati mjesec i mjesec. Očekujemo ozbiljne pregovore i konkretne rezultate". Dodatak Hrvatskom vojniku, isto.

133 Hrvatski veleposlanik grof Janko Vranyczani istog je dana u razgovoru izvijestio glavnog tajnika NATO-a Willyja Claesa o razgovorima na Brijunima s Yashushijem Akashijem i francuskim generalom B. Janvierom, te o hrvatskom kritičnom stajalištu prema njihovom zadnjem dogovoru u Kninu, koji uz nepoštivanje mandata UNCRO-a među ostalim predviđa isključivo slanje UN-ovih promatrača na usko granično područje prema Bihaću i na Dinari. Dodatak Hrvatskom vojniku, isto.

134 Hrvatski dužnosnici (dr. Miomir Žužul i veleposlanik u SAD-u Petar Sarčević) u razgovoru 1. kolovoza 1995. u Washingtonu s pomoćnikom američkog državnog tajnika Richardom Holbrookeom i američkim predstavnikom u kontaktnoj skupini Bobom Frauserom o stanju u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj nakon uspješne operacije hrvatskih snaga u Bosni i Hercegovini (operacija Ljeto-95) razmotrili su opće političko stanje u regiji. Tom prigodom kada je hrvatska strana iznijela put za rješenje sveopće krize, od američke strane izrečen je strah "od proširenja sukoba". Dodatak Hrvatskom vojniku, isto.

135 Evo nekoliko taktičkih poteza Srba ne bi li se Republika Hrvatska pokušala postaviti u svojim namjerama. Tako se američki veleposlanik Peter Galbraith u večernjim satima 2. kolovoza 1995. sastao u Beogradu s dr. Milanom Babićem koji je tada figurirao kao premijer vlade samozvane srpske tvorevine na hrvatskom tlu. Američki veleposlanik je sutradan predsjedniku dr. Franji Tuđmanu uručio

je odmah? Nitko od ozbiljnih svjetskih analitičara nije ni vjerovao u neke konkretne rezultate o uspješnosti ženevskih pregovora. Prema njima bio je to prije svega pokušaj posrednika UN-a Thorvalda Stoltenberga da se u posljednji čas spriječi hrvatska ofenziva protiv srpskih pobunjenika.¹³⁶ Da su analitičari bili u pravu, potvrdila je i "mini diplomatska inicijativa" američkog veleposlanika SAD Petera Galbraitha koji se u Beogradu (2. kolovoza 1995.) sastao s Milanom Babićem koji se složio s mirovnim planom u pet točaka. Na pitanje o rokovima za primjenu ovih pet točaka s kojima suglasan Babić, Galbraith je rekao: "ako bi uspio Thorvald Stoltenberg u Ženevi, onda bi se o željeznici trebalo pregovarati u roku od tjedan dana, a o političkom rješenju u roku od dva tjedna". Nadalje ocijenio je da je takvu spremnost pobunjenih Srba na pregovore stvorio uspjeh hrvatske ofenzive u zapadnoj Bosni, ali da "sada nije vrijeme za okretanje prema Sjevernom i Južnom sektoru", nego da treba dopustiti Srbima da razmotre ove nove realnosti te da djeluju na temelju izjave Milana Babića". Dodao je kako je i od srbijanskog predsjednika Slobodana Miloševića zatražio potporu za miran razvoj događaja u Republici Hrvatskoj. Tih nekoliko vezanih "ako" značilo je dobitak vremena za Srbe od nekoliko godina. Da je srpska igra bila sinkronizirana potvrđuje jedan drugi događaj istog dana. Naime, srbijanski predsjednik Milošević u dobro poznatoj ulozi "mirotvorca" upućuje pismo bosansko-hercegovačkom predsjedniku Aliji Izetbegoviću i generalu pukovniku Ratku Mladiću, zapovjedniku "vojske republike srpske" preklinjući ih da prekinu međusobna neprijateljstva i odmah potraže "mirno rješenje" na temelju plana koji predlaže međunarodna zajednica.¹³⁷ Bio je to prokušani pokušaj Miloševićevog dobivanja vremena kako bi dobio nužan predah za konsolidaciju stanja na "velikom ratištu" i jačanja svoje diplomatske pozicije. Izravni razlog takvom Miloševićevom nastupu bile su

---

Babićevu poruku u kojoj se on suglasio da se sve snage hrvatskih Srba povuku iz Bihaća, te da se odmah, otvori naftovod kroz bivši Sjeverni sektor; prihvati mandat UNCRO-a na hrvatskim međunarodno priznatim granicama; otvore željezničke veze Zagreb-Split preko Knina, te da su suglasni s razgovorima o političkom rješenju na temelju plana Z4. Veleposlanik Galbraith je prenio riječi dr. Babića da će o tih pet točaka instruirati svoje izaslanstvo u Ženevi. Potpora tom nastojanju od strane američkog veleposlanika bilo je njegovo mišljenje da dr. Milan Babić ima većinu među Srbima na tada okupiranim hrvatskim prostorima, te da će provesti ono što je rekao. Nadalje veleposlanik Galbraith je ocijenio da je tom Babićevom izjavom "u biti udovoljeno uvjetima hrvatske Vlade". Dodatak Hrvatskog vojnika, isto.

¹³⁶ Međunarodna diplomacija, dio koji zastupa Thorvald Stoltenberg, želi izbjeći rat, no može li naći formulu za mir. Srpsko izaslanstvo dalo je svoje odgovore, ali se oni od hrvatske strane ne cijene "zadovoljavajućim", jer nisu dovoljno jasno formulirani, niti su svi članovi kninskog izaslanstva istog mišljenja, što se tumači i razlikom koje vladaju među njihovim vođama u Kninu... Hrvatska odlučna – mirna reintegracija odmah, Ženeva 3. kolovoza 1995. Kronologija rata, str.502.

¹³⁷ Usp. Dodatak Hrvatskom vojniku, Oluja (III. dio) 1995.

pobjede Hrvatske vojske (operacija *Bljesak*) i Hrvatskih snaga (Hrvatska vojska i Hrvatsko vijeće obrane) kod Glamoča i Bosanskog Grahova (operacija *Ljeto-95*), koje su konačno probile psihološku barijeru o srpskoj nepobjedivosti. Isto tako uočljiv je Miloševićev osjećaj za taktiziranje u čemu mu poza mirotnorca više pomaže od ratnih sjekira, jer će se u međunarodnoj diplomaciji uvijek naći oni koji će u tome prepoznati "istinsku mirotnornu inicijativu"¹³⁸. Nadalje perfidnost njegovog nastupa mogla se razabrati i kroz adrese na koje je pismo bilo poslano. Logično je da je za bošnjačku stranu izabrao Izetbegovića i to u trenutku kada je Sarajevo uzdrmano tragedijom Srebrenice i Žepe i kako bi oslabio sve učinkovitije hrvatsko-bošnjačko savezništvo. Sa srpske je strane pak izabrao sebi odanog generala Ratka Mladića, čime je još jednom pred svjetskom javnošću "distancirao" od političkog lidera Radovana Karadžića. Nije bitno to što je takvim činom jače stegnuo "uzde" oko zločinca sa Pala, nego je bitno to da je time na posredan način potvrdio da se rat na prostoru bivše Jugoslavije zapravo vodi iz njegova kabineta.¹³⁹ Znali su to, ali su se pravili nemušti mnogi politički i diplomatski dužnosnici Zapada osobito Velike Britanije i Francuske.

Kao što su mnogi predviđali, pregovori s pobunjenim Srbima u Ženevi nisu jamčili brzu reintegraciju hrvatskih područja. Bio je to naprosto još jedan pokušaj kupovanja vremena srpskih pobunjenika i međunarodne zajednice. Neodlučnosti na hrvatskoj strani nije moglo, a nije ni smjelo biti. Propust djelovanja kad se u jednom vremenskom trenutku steknu uvjeti, strategija ne prašta. "Nakon neuspjeha pregovora u Ženevi Republika Hrvatska će poduzeti poteze koje će smatrati svrhovitim".¹⁴⁰ Hrvatske snage su uoči akcije obavijestile zapovjednika UNCRO-a generala Bernarda Janviera, kao i zapovjednike sektora (Sjever i Jug) o svojim nakanama. Već prvog dana operacije *Oluja* otpočelo je stvaranje "objektivnih okolnosti".

Neizbježni objektivni "okolnostičar" Yasushi Akashi je izrazio žaljenje zbog hrvatske odluke da silom rješava probleme rekavši da u cijelosti nisu iscrpljene mogućnosti za pregovore, ne pojasnivši koje bi to "mogućnosti" nakon svih mirotnornih pokušaja i jobovskog ponašanja hrvatske državne politike omogućile mirnu reintegraciju. Već prvog dana operacije, London zajedno s

138 Poput, primjerice, lorda Davida Owena koji je, kada su bosanski Srbi držali kao taoce vojnike UN-a, izjavio kao će srbijanski predsjednik Slobodan Milošević "učiniti sve što je u njegovoj moći da vrati mir", Pariz/Beograd, Kronologija rata, str. 487.

Britanski "The Guardian" početkom lipnja 1995. napisat će da "tek sada Zapad otvoreno priznaje da su nade u Miloševićovo mirotnorstvo bile uzaludne". Kronologija rata, str. 495.

139 Usp. Dodatak Hrvatskom vojniku, Oluja (III. dio) 1995.

140 To su riječi dr. Ivića Pašalića, voditelja hrvatskog pregovaračkog tima u Ženevi. Dodatak Hrvatskom vojniku, isto.

Parizom, Den Haagom i Rimom, izjasnilo se protiv hrvatske vojne operacije. Prema mišljenju britanske i francuske diplomacije nisu bile iskorištene sve mogućnosti za mirno rješenje "krajinskog" problema,¹⁴¹ a hrvatska vojna akcija opasno prijeti širenjem rata. Neprekidno isti determinizirani rječnik europskog dvojca – "nisu iskorištene mogućnosti" i "opasna mogućnost širenja rata". To što su jedna i druga opcija bile isključivo u njihovim rukama, jer su oni bili gospodari rata na prostoru zvanom bivša Jugoslavija nije im smetalo da nepodnošljivom lakoćom inverzije to pripišu žrtvi, otvarajući tako prostor za novu hipoteku krivnje.

Londonu i Parizu bi nastavak odugovlačenja, kad je u pitanju hrvatski okupirani teritoriji, izgleda najviše odgovarao, jer je vojni poraz Srba značio i poraz njihove politike na jugoistoku Europe još od vremena Versaillesa. S druge strane u određenim medijima bilo je razumijevanja za hrvatske argumente i za odluke o poduzimanju vojne operacije. Možda je najbolji komentar dala francuska državna televizija: "Time što je Hrvatska započela 'opću ofenzivu' međunarodna je zajednica doživjela još jedan totalni neuspjeh. Nije spriječila obnovu rata, zato što nije riješila ni jedan od problema koji su ostali poslije prekida rata 1991. godine". Pobjedine su zemlje izrazile suzdržanost i žaljenje, a neke su iskazale otvorenu simpatiju, preko izjava državnih čelnika, ili dajući informacije koji su mediji dotičnih zemlja prenosili s bojišta. Hrvatska je tih dana od britanskih i talijanskih medija bila optužavana i za "totalnu informacijsku blokadu". Taj prigovor bio je posve neozbiljan jer je hrvatska Vlada organizirala svakodnevne konferencije na kojima su se davale potpune i cjelovite informacije, uvažavajući s jedne strane medijsku znatiželju, a s druge strane vodilo se računa da se ne ugrozi sigurnost izvođenja operacije. Upućeni prigovori, a takvih je bilo, prvenstveno iz britanskih i talijanskih medija, ukazivali su da je u igru stvaranja "objektivnih okolnosti" bio ubačen "postroj tvrdih novinara", dakle, izobraženih za takvu vrstu posla.

Na konferencijama za tisak novinari nisu tražili objašnjenja za nešto što se događalo u operaciji, nego nastupali s neutemeljenim tvrdnjama i za njih tražili objašnjenje. Tako je, ustvrdivši da su hrvatske snage gađale pripadnike UNCRO-a, novinar britanskog BBC-ja zatražio je objašnjenje. Odgovor koji mu je dan, "o takvim napadajima nema nikakvih podataka te držimo da to nije točna informacija. To su vrlo važni i ozbiljni trenuci za našu

141 Da svijet politike može i jednostavno funkcionirati pokazao je inž. Hrvoje Šarić u svom odgovoru Akashiju slijedećim riječima: "povratak pregovorima moguć je samo ako budu zadovoljeni uvjeti koje je Republika Hrvatska postavila na samom početku, tj. da pobunjenici polože oružje i prihvate reintegraciju u ustavno-pravni sustav Republike Hrvatske i priznaju njezin ustav (bio bi nužan i dovoljan uvjet da proces povratka pregovorima uopće započne). Dodatak Hrvatskom vojniku, isto.

državu i mi se ne želimo nikome zamjeriti¹⁴² nije puno značio za britanskog novinara. On je svoj cilj postigao. Ubacio je tvrdnju koju u daljnjem medijskom prepariranju ne dokazuje on, nego je mora opovrgavati hrvatska strana. Što god u tom slučaju Hrvatska učinila i unatoč neistinitosti tvrdnje, neće moći opovrgnuti ono što je moćni BBC poslao u svijet. BBC-jev novinar u trenutku izricanja neistinite tvrdnje, odnosno napadaja inverzijom, raspolagao je informacijom da su srpski pobunjenici loše postupali prema nekim pripadnicima UNCRO-a, da su ih vezali za tenkove, iz kojih su gađali hrvatske položaje. U biti hrvatski Srbi ponovili su isto ono što su bosanski Srbi svojedobno učinili pripadnicima UNPROFOR-a u Bosni i Hercegovini, svezavši ih za stupove kako bi spriječili zračne udare snaga NATO-a.

Da bi se razumjele te "nerazumne" tvrdnje i (ili) zahtjevi predstavnika velikih inozemnih medijskih kuća mora se ukratko osvrnuti na svekoliku ulogu medija u zemljama tzv. zapadne demokracije. U kratkim crtama – taj svijet nužno zahtijeva predstavu i na njoj funkcionira uz neke zahtjeve. Stvarna događanja, da bi postala "objektivne okolnosti", trebaju imati sve elemente dramaturškog zapleta, s podjelom ulogama, i po mogućnosti biti što dalje od njih (time je užitak veći). Dotični međunarodni događaj uprizoren po unaprijed zadanom scenariju počinje i prestaje "postojati" okretanjem prekidača na televiziji. Ono što ostaje je potvrda već ukorijenjene predrasude o nekom "katoličkom plemenu" na "Zapadnom Balkanu". Zaista preteško breme za narod koji se borio za slobodu protiv terorističke strategije i koji je sudbonosnog kolovoza 1995. počimao kucati i na vrata tog i takvog svijeta, zasićenog izobiljem, dokolicom i hedonizmom.

Da bi se riješio problem nije dovoljno samo uključiti i isključiti televizor već imati volje, poštenja a prije svega snage duha i suočiti se sa stvarnim problemima današnjega svijeta i pravim imenom nazvati agresora i njegove žrtve. Deterministi za takav čin nisu predodređeni. Njihov je posao nešto drugo, uvijek i iznova stvarati "objektivnu okolnost". Za to se potrudio glasnogovornik UN-a u Zagrebu Philip Arnold na konferenciji za tisak (5. kolovoza 1995.), koji je izvijestio novinare o neprestanom i žestokom granatiranju Knina, a po njemu kao rezultat tih napadaja je "sedam poginulih civila, a na stotine ih je ranjeno".¹⁴³ Časnica UN-a Rita Lepage ustvrdila je tom prigodom kako su hrvatske postrojbe granatirale sve ciljeve u Kninu uključujući i bolnicu, a granate su pale na stotinjak metara od stožera UNCRO-a. Samo nekoliko sati poslije konferencije, po ulasku Hrvatske vojske u oslobođeni Knin moglo se vidjeti koliko su ti iskazi predstavnika

142 General bojnika Ivan Tolj na konferenciji za tisak u hotelu Intercontinental, 6. kolovoza 1995.

143 Usp. Dodatak Hrvatskom vojniku, Oluja (III. dio) 1995.

UN-a u Zagrebu ne bili netočni, nego su bili čista izmišljotina. To dvoje djelatnika Ujedinjenih naroda svjesno su ispisali početne retke optužnica hrvatskim generalima koje će se kao “zločinački pothvat” obznaniti devet godina kasnije. Ovdje kao i u prethodnom slučaju znaju bojovnici “inverznog rata” što čine. Ne ubijaju oni odmah, niti se suočavaju s protivnikom oči u oči, to je za njih čin primitivaca (barbara). Ono ubijaju “udarom s distance” sjedeći za stolom na kojem su mikrofoni i na koji su usmjereni objektivni televizijskih kamera. Ponekad se tu nađe i cvjetni aranžman. A za smrt protivnika ima se vremena, koliko je to potrebno, i godina-ma ako je to situacijskim modelom zacrtano.

Ali ni to nije bio vrhunac ledenog brijega napadaja “mekom silom” na *Oluju* koji će punom žestinom uslijediti u vidu političkog pritiska na hrvatskog predsjednika dr. Franju Tuđmana. Pokušavali su ga izjednačiti s Milanom Martićem, odnosno pokušali su povući paralelu između raketnog napada pobunjenih Srba na glavni grad Hrvatske i oslobađanja Knina. Nositelj tog napadaja u svrhu stvaranja objektivnih okolnosti bio je Carl Bildt,¹⁴⁴ čovjek koji je na funkciji mirovnog posrednika EU-a za bivšu Jugoslaviju zamijenio lorda Davida Owena a on se iskazao izvođenjem sličnog napadaja tri mjeseca ranije, tijekom operacije *Bljesak*: osobe su se promijenile, ali su uloge ostale iste. “Neupućeni” predstavnici sedme sile taj nastup Carla Bildta su komentirali potpunitim nedostatkom političke mudrosti ne znajući da Carl Bildt svojim sračunatim izjavama ispisuje drugu stranicu “zločinačkog pothvata”. Pa čak da je u pitanju neznanje, ono ne oslobađa odgovornosti, u ovakvom slučaju nikoga, a poglavito ne, “iskusnog” međunarodnog diplomatu. Upućeno prosvjedno pismo hrvatske Vlade,¹⁴⁵ nije utjecalo na Carla Bildta, jer je u pitanju ipak jedna politička strategija koja je prisutna od samog početka

144 Carl Bildt imenovan je na dužnost supredsjedatelja Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji 12. lipnja 1995. i njegov prvi posjet bio je Moskvi gdje se sastao s ministrom vanjskih poslova Ruske Federacije Andrejom Kozirevim i gdje su se složili “da se sukob u bivšoj Jugoslaviji, posebno u Bosni i Hercegovini, ne može riješiti vojno, već isključivo politički.”, *Kronologija rata*, str. 488.

145 Potpredsjednik hrvatske Vlade i ministar vanjskih poslova dr. Mate Granić uputio je pismo mirovnom posredniku EU-a za bivšu Jugoslaviju Carlu Bildtu u povodu njegove izjave: “Vaša Ekscelencijo, s dubokim žaljenjem i krajnjom zabrinutošću saznali smo za vašu izjavu kao supredsjedatelja Međunarodne konferencije za bivšu Jugoslaviju (MKBJ), u kojoj najciničnije osuđujete hrvatsku akciju koja je za cilj imala obnovu vladavine zakona, ustavnog poretka i javne sigurnosti na trenutačno okupiranom teritoriju Republike Hrvatske. Vaša izjava šokirala je vlasti, kao i javnost Hrvatske koja je srdačno pozdravila vaše imenovanje na mjesto međunarodnog posrednika, nadajući se da će Vaše državničke i pregovaračke sposobnosti, kao i Vaša duboka posvećenost miru, pravdi i slobodi – u što mi duboko vjerujemo – biti veoma važan poticaj potreban međunarodnim forumima, posebno MKBJ i njezinoj plemenitoj misiji postizanja pravednog rješenja krize uzrokovane agresijom protiv Hrvatske i zatim Bosne i Hercegovine. Veoma je iznenađujuće da govorite o “spremnosti Srba da naprave bitne ustupke u gospodarskim i političkim pitanjima” kada

rata na prostoru zvanom bivša Jugoslavija i ima svoj kontinuitet u nizu tzv. posrednika, preko lorda Davida Owena zaključno s Carlom Bildtom. Njezin zajednički nazivnik je uporno izjednačavanje agresora i žrtve¹⁴⁶ i uskraćivanje elementarnih prava na obranu od velikosrpske agresije. Sve ostalo je stvar dinamike i vremena u iščekivanju postizanja cilja kao produkta te strategije determiniranog kaosa.

Da Carl Bildt nije bio usamljeni slučaj sinkronizirane kampanje determinista protiv Republike Hrvatske govori i podatak da su diplomatski predstavnici Republike Hrvatske u Bruxellesu (4. kolovoza 1995.) vodili pravu, doslovno rovovsku bitku za svaku riječ koja je trebala biti unesena u tekst službene osude EU-a vojne akcije u "krajini". U tom natezanju dugo je vremena čak visjela opcija da ne bude "osuda" nego samo žaljenje, ali su, kao što obično biva prevagnuli neki drugi interesi i "žaljenje" bi bilo previše blago za stranu koja se "odlučno" zalaže da pregovori nisu jedino korisno rješenje. "Osuda" se odnosila na vojne operacije, ali je "obnova neprijateljstava" povukla za sobom izražavanje "ozbiljne zabrinutosti"¹⁴⁷ i ocjenu da se ovim sprječava daljnji napredak u političkim pregovorima, kao da je napretka i bilo. I ovdje se inverzija pokazala kao *deus ex machina*. Neuspjeh četverogodišnjih pregovora, neuspjeh primjene mandata UNPROFOR-a i UNCRO-a, ugroženost strateških interesa Republike Hrvatske i Bosne i Her-

---

su još jučer na pregovorima u Ženevi njihovi odgovori na poziv za rješenjem zasnovanim na mirnoj reintegraciji privremeno okupiranih područja Hrvatske bili jasno negativni. Najstrašniji dio Vaše izjave je Vaš pokušaj da povučete određene uspolednice između barbarskih napadaja pobunjenih Srba na glavni grad Hrvatske – Zagreb i legitimne akcije redovitih hrvatskih snaga radi reintegracije okupiranih dijelova suverenog teritorija Hrvatske, koje donose mir, vladavinu zakona i mogućnost za demokratski napredak svih njezinih građana unutar međunarodno priznatih granica. Povrh toga, besprimjeran pokušaj da demokratski izabranog predsjednika Republike Hrvatske dr. Franju Tuđmana izjednačite s ratnim zločincem i samoproglšenim kninskim pobunjeničkim vođom, Milanom Martićem, potpuni je nedostatak političke mudrosti.

Na žalost, čini se da je Vaša izjava jedino sukladna s nekim od Vaših prijedloga koje dajete otkad ste imenovani supredsjedateljom MKBJ. Pozicija moje Vlade je da su takve izjave u jasnoj suprotnosti s duhom i dužnostima međunarodne zajednice. To je ozbiljno oslabilo Vaše kvalifikacije i preporuke za daljnje obavljanje Vaših dužnosti vodećeg međunarodnog posrednika. Konačno, Vaša izjava i prijedlozi nisu pridonijeli postizanju mira. Suprotno tome, oni imaju namjeru da svekoliki mirovni proces usmjere u suprotnome i veoma opasnom smjeru".

146 "The New York Times" piše (17. srpnja 1995.) kako se već tri (dakle od 1993. op. a.) godine Britanija, Francuska i SAD uz pomoć UN-a pretvaraju da nema razlike između agresora i žrtve (isticanje a.). Kronologija rata, isto, str. 498.

147 Već istog dana kada je počela Oluja, Vijeće sigurnosti UN-a izrazilo je "duboku zabrinutost", kako se to običava reći diplomatskim jezikom zbog izbijanja neprijateljstva U Republici Hrvatskoj, Predsjedničkom izjavom, donesenom oko ponoći (4. kolovoza 1995.), osudila se odluka hrvatske Vlade da poduzme široku vojnu ofenzivu te zahtijeva trenutačno obustavljanje svih vojnih akcija i poštivanje svih rezolucija Vijeća sigurnosti. Dodatak Hrvatskom vojniku, isto.

cegovine, stanje realne okupacije značajnog dijela hrvatskog ozemlja, te potpuno pogrešna usmjerenost mirovnog procesa nisu grijesi ni Europske zajednice ni Ujedinjenih naroda i njihovih predstavnika, nego je spasonosan izlaz nađen u hrvatskom opredjeljenju "protiv pregovora i pregovaranja". Ako je i od moćnih previše je. Za grijeh "obnove neprijateljstava" protiv agresora, Hrvatska nije dugo trebala čekati na "pokoru". Pregovori Europske unije i Hrvatske o uređenju međusobnih odnosa bili su automatski suspendirani. U ovom slučaju EU je pokazala svu nedosljednost svoje zacrtane politike i poruka koje su bile odaslane iz njezinih klupa. Kasnije ne samo da nije smogla snage reći da nije bila u pravu te 1995. nego će Hrvatsku opterećivati novim "objektivnim okolnostima" poput "potpune suradnje s haškim sudom" ili "povratkom svih Srba". U raskršćanjenoj Europi nema mjesta za kajanje svojih grijeha. Neće oni učiniti ništa, bar u moralnom smislu, da bi olakšali živote žrtvama srpske agresije. Samo nekoliko dana ranije iz tih istih klupa Europske zajednice mogla su se čuti mišljenja bučnih europarlamentaraca koji su na svojoj zadnjoj sjednici na temu "mirna Bosna i okolica", listom bili za vojnu opciju NATO-a. No, kada je hrvatska strana u pitanju očito je da vrijede druga mjerila i norme iz bruxelleskog kuta gledanja. Nisu u pitanju samo druga mjerila i norme – u pitanju je i bolesna taština, pa i strah, jer priznati za pravo Republici Hrvatskoj za njih bi značilo priznati i promašenost svoje politike, koja je omogućila da srpski osvajač provede one neviđene ratne zločine nad Hrvatima i Bošnjacima. Braneći agresora oni u biti brane sebe. I u determiniranom kaosu zna se tko je glavni krivac.

Pritiscima nema kraja. Ili kako to jedno od doktrinarnih načela ratovanja "mekom silom" kaže – proces mora teći dalje. I u trenucima kad se operacija *Oluja* privodila kraju i kad je sveopći poraz pobunjenih Srba bio pitanje sati, talijanske televizijske mreže prenose slike srpskih izbjeglica iz Dalmacije, "miksajući" ih sa slikama nedavnog egzodusa Bošnjaka iz Srebrenice. "Sada bježe Srbi, zadesila ih je ista sudbina kao prije Muslimane" – konstatira komentator (Tg2, dnevnik RAI-jeva drugog programa), napominjući da su Srbi u Srebrenici žarili i palili, silovali žene, ubijali muškarce, a da "iz krajine još nema takvih vijesti". One će uslijediti poslije u naknadnoj proizvodnji "objektivnih okolnosti". To je bio samo jedan dio "objektivnosti" u razvijenoj demokraciji, koje su se vrtjele na talijanskim dalekovidnim postajama pa do onih da Hrvatska posjeduje rakete SS-20 te da može gađati "svu talijansku obalu od Trsta do Brindisija".¹⁴⁸ Htjelo se podosta stoljeća kasnije reći da je predsjednik Hrvatske države novi "najgori knez Hrvata".

148 Usp. Dodatak Hrvatskom vojniku, Oluja (III. dio) 1995.

Što je *Oluja*, što je uopće borba hrvatskog naroda tijekom petogodišnjeg rata najbolje je predočio sam ministar obrane Republike Hrvatske Gojko Šušak u jednom novinarskom intervjuu početkom 1995. uoči otkaza mandata "plavih kaciga".¹⁴⁹

*"Pogledajte zemljovid. Status quo u krajini pod srpskom okupacijom za nas je gori od rata. Hrvatska ne može egzistirati u tim granicama. Srbija više nema snage za veliki rat. Jedno od rješenja rata bio bi učinkoviti pritisak međunarodne zajednice u vidu sankcija na Beograd čime bi se prisililo na priznanje hrvatskih međunarodnih priznatih granica. U tom slučaju problem okupiranih područja Republike Hrvatske riješio bi se bez rata. Čak i u toj opciji izvjesna bi bila i manja, ograničena, vojna akcija u okolici Knina",*¹⁵⁰ rekao je ministar obrane, pokušavajući novinaru objasniti čime se rukovodio predsjednik dr. Franjo Tuđman u svojoj odluci da UN postrojbe s istekom mandata napuste Republiku Hrvatsku. Novinar je na ove riječi reagirao čuđenjem, zapitavši ministra Šuška: "Znači li to oružanom silom?". Dotični novinar je iz "neznanja" s namjerom zaboravio da su ta ista područja okupirana oružanom silom bivše JNA i pobunjenih Srba. Isto tako on nije čuo, ili nije želio čuti, odgovor na prethodno pitanje u kojem je jasno rečeno da Republika Hrvatska ulaže sve napore kako bi problem tih okupiranih područja prije svega riješila mirnim putem i uz pomoć međunarodne zajednice. U tom i takvom nastupu krila se "klica" sveopćeg odnosa inozemnih, ali i nekih domaćih "nezavisnih" medija na kojima će se godinama kasnije graditi hrvatska "spiralna zločina". Nadalje u tome se mogao uočiti i stav nekih međunarodnih čimbenika i diplomata o "nepobjedivosti srpske vojske", odnosno da Hrvatska vojska nije ni u kom pogledu sama u stanju riješiti problem svojih okupiranih područja. Naprosto nisu htjeli vjerovati u tu mogućnost unatoč činjenicama koje su govorile suprotno.¹⁵¹ Ali su zato vjerovali da Hrvatska vojska neće istodobno moći izaći na kraj s "krajškim" i bosanskim Srbima.

***

I "neznanje", pa i glumljeno, može biti ubojito u rukama novinara propagandiste. Zato se kroz predstavnike medija lansiraju (projiciraju) zamisli koje se kasnije proglašavaju službenim stajalištem.

149 "Sukladno svojim ustavnim ovlaštenjima, donio sam odluku o prestanku mandata mirovnih snaga na području Republike Hrvatske s danom isteka sadašnjeg mandata 31. ožujka ove godine (1995.)...A to, što UNPROFOR nije ispunio daljnje svoje zadaće, što nije omogućio provedbu niti Vanceova plana, niti svojih rezolucija Vijeća sigurnosti, za to odgovornost snose srpski, pobunjenički vođe na okupiranim područjima i još više oni velikosrpski beogradski vrhovi, koji su ih htjeli uključiti u veliku Srbiju", navodi dr. Tuđman u svojoj poslanici. Kronologija rata, str. 442.

150 Dodatak Hrvatskom vojniku, isto.

151 "Predsjednik Tuđman proračunao je prigodom otkaza mandata UN sve čimbenike – pa i vojne. On je sam general i već je sudjelovao u jednom ratu. Mi ne

Upravo iz tog je razloga vrlo teško dokazati obavještajni rad na terenu novog postroja "humint intelligence", kada se ratuje "mekom silom". Tako je na primjer vrlo teško povući crtu između neke klasične obavještajne službe i predstavnika medija ili neke humanitarne udruge. No ono što je svima njima bitno za rad je posjedovanje informacije. Ona ih stavlja u istu razine. U tim uvjetima i granica djelovanja je pomaknuta, suptilnija je, dezinformacija trijumfira i kroz mehanizam projicirane vijesti prolazi put klasičnog propagandnog djelovanja kao da je riječ o proizvodu široke potrošnje. Prednost ima televizija koja svojim tehnološkim mogućnostima "priču" prenosi tako reći trenutačno i nema vremena za sumnju u vjerodostojnost. Nigdje tako dobro ne vrijedi pravilo svršenog čina kao u ovom obliku ratovanja. Odnosno vrijede pravila koje je svojedobno formulirao Ebinghaus, a mogli bi ga sažeti u slijedeće: zaborav nastupa najprije – brzo, a kasnije sve sporije, pamćenje se poboljšava ponavljanjem, pri čemu ponavljanje koje je raspoređeno u nekoliko razdoblja daje bolje rezultate od koncentriranog ponavljanja, ponavljanje temeljnih načela (postavki), može imati bolji učinak od ponavljanja identičnog materijala. Dužina poruke se ogleda u slijedećem: kompleksnija i duža poruka zahtijeva veći broj ponavljanja. Veća interferencija od "konkretnih" tj. sličnih poruka zahtijeva veći broj ponavljanja. Smisleniji i življi materijal bolje se pamti od manje smislenog materijala, što je materijal na početku potpunije naučen, to je pamćenje duže, i materijal koji se uči prvi ili zadnji bolje se pamti od materijala koji se uči u sredini. Poučak svega ovoga, a u odnosu na dezinformacije posebno, glasi – ako je nešto i neistina, upornim ponavljanjem slušatelju i gledatelju konačno će se "probiti oči i uši" i postat će istina – "Gebelsov aksiom".

Nadalje u propagandnom ratu postoji nepisano pravilo – za medije ne govore obični ljudi, već propagandisti. Već to upućuje na izvjesni scenarij u kojem su jasno podijeljene uloge, a time i priča koja se mora reći. U ovom ratu nema improvizacija. Sve je uvježbano iza kulisa u studijima situacijskog modeliranja za proizvodnju "objektivnih okolnosti".

Umjesto zaključka za kraj ovog poglavlja prisjetimo se kako je jedan od UN-ovih dužnosnika iznosio tvrdnju kako je za vrijeme svoje misije na prostorima zvanom bivša Jugoslavija u pravilu imao dobre odnose sa Srbima i Muslimanima i kako je vrlo ža-

---

vodimo običan rat već oslobodilački rat. To je važno za hrvatske vojnike. Međunarodna zajednica vjerojatno ne bi jednostavno tolerirala rat u krajini... – ... "međunarodna zajednica ne bi reagirala kad bismo mi djelovali profesionalno i brzo. Naša vojska to može. Mi danas imamo 114 tisuća vojnika i možemo preko noći bez problema mobilizirati do 500 tisuća ljudi", bile su riječi ministra Gojka Šuška dane u intervjuu u početku 1995. godine, prije operacije Bljesak i ostalih vojnih operacija kojima je vojnim putem oslobođen najveći dio privremeno okupiranih područja Republike Hrvatske. Dodatak Hrvatskom vojniku, isto.

lostan što nije stvorena dublja suradnja s Hrvatima u hrvatskim medijima. Isti dužnosnik neće pojasniti bi li to podrazumijevalo razgovor s običnim čovjekom ili propagandistom i kakva bi bila riječ i slika u toj i takvoj poruci i u čijem interesu. Često smo, ako ne i uvijek mogli vidjeti gdje predstavnici stranih medija na prostoru pod srpskim nadzorom uvijek nalaze osobe iz običnog puka koje ih jednostavno zasipaju "pričom" i statističkim podacima, što je u opreci i s njihovim izgledom i naobrazbom.

To je moć dezinformacije prenošene u realnom vremenu u svaki kutak "global villagea".

PARADIGMA INFORMACIJSKOG RATA NA KOSOVU, AFGANISTANU I IRAKU

A. Kosovo i strategija odgođenog kaosa

Koje su posljedice operacije zračnih napada na Jugoslaviju ili rata bez vlastitih gubitaka, odnosno rata bez rezolucije Vijeća sigurnosti? Na stanje *post belum* u nekadašnjoj Saveznoj Republici Jugoslaviji (SRJ) neposredno su utjecale i još će dugo utjecati dvije operacije NATO saveza, odnosno, Ujedinjenih naroda. Prva, "Allied Force", ("Saveznička snaga") koja je trajala 79 dana (od 23. ožujka do 10. lipnja 1999.) a čiji je glavni cilj bio slomiti vojnu moć SR Jugoslavije i prisiliti je na prestanak dotadašnje politike na Kosovu. Druga, "Joint Guardina", ("Zajednički čuvar") odobrena 10. lipnja 1999. Rezolucijom Vijeća sigurnosti UN-a broj 1244, a kojom je dio SRJ (Kosovo) stavljen pod međunarodni protektorat. Polazimo od spomenutih operacija, pogotovo nakon neposrednog vojnog djelovanja zračnim udarima na SR Jugoslaviju, čije su posljedice ostavile značajan trag na međunarodni pravni poredak, na odnose među zapadnim saveznicima i velikim silama, na drukčije poimanje suvereniteta, i što je dovelo do toga da je presedan postao pravilo ponašanja svjetske moći.

Analiza *strategije odgođenog kaosa*, osim u slučaju Kosova bit će obrađena i sagledavanjem "rata protiv terorizma" u Afganistanu i operaciji "Iračka sloboda".

1. Srpsko puštanje probnog balona

Točno deset godina nakon objavljivanja Memoranduma SANU-a, dokumenta koji je poslužio nacionalnoj homogenizaciji Srba i obračunu s narodima bivše Jugoslavije, Srpska akademija nauka pustila je "pokusni balon" rješavanja, po općoj ocjeni, najtežeg i najbolnijeg problema Srbije – pitanja Kosova.

Predsjednik SANU-a akademik Aleksandar Despić na godišnjoj skupštini početkom lipnja 1996. posve neočekivano postavio je ključnu dvojbu – podijeliti Kosovo s Albancima ili ga zadržati u okvirima nepovredivih granica, s pristankom na buduću demografsku eksploziju albanskog stanovništva. Srpska javnost je nakon toga bila zaokupljena analizama i pokušajima otkrivanja razloga otvaranja ovog pitanja, odnosno mogućim rješenjima, ne sluteći, da će ono u pravom smislu riječi biti “otvoreno” dvije i pol godine kasnije. Akademici, stranački prvaci, lideri kosovskih Albanaca, viđeniji intelektualci, nezavisna glasila svi su imali nešto reći o ovoj za Srbe šakljivoj temi.¹⁵² Kao što se moglo i pretpostaviti, službena srpska politika i državni mediji su šutjeli.

Akademik Despić je u svom izlaganju polazio od teze da: “nema više samozavaravanja, Kosovo je postalo problem takvih nacionalnih dimenzija da bi daljnje njegovo ignoriranje i politiziranje iz dnevno-političkih razloga moglo imati katastrofalne posljedice po srpsko nacionalno biće”. Njegova dijagnoza da “insistiranje na teritorijalnom integritetu Srbije koje ne ostavlja mjesta za novu secesiju” imala je samo jednu alternativu – pristanak “na težnju Albanaca da stvore nezavisnu zemlju putem odcjepljenja od Srbije”. Srpski analitičari su otkrili da pristajanje na opciju “Kosova u Srbiji” dugoročno ima u sebi tempiranu demografsku bombu, jer bi za dvadeset do trideset godina broj Albanaca premašio broj Srba.¹⁵³

152 Despićevo izlaganje uzburkalo je duhove na Akademiji i većina je ocijenila da je “tema previše delikatna i bolna i o njoj se na ovaj način ne može govoriti i raspravljati... sada kad se na Jugoslaviju vrši strahoviti pritisak, najviše od strane zemalja koje su inače daleko ispod standarda pružanja prava manjinama od naših prava”, naznačio je Miloševiću vlasti blizak Kosta Mihailović. Mnogi su u Srbiji bili uvjereni da je govor akademika Despića bio naručen od utjecajnijih osoba (Miloševića), da bi se ispitalo javno mnijenje. Despić je nakon govora u SANU “otišao na odmor s obitelji”, a ostali akademici ili su se baš spremali na put ili su bili umorni, ili su mislili da treba “spustiti loptu”, pričekat pa onda izići pred javnost s priopćenjem. Upitan za mišljenje Antonije Isaković nije htio ništa reći za Našu borbu, jer mu se zamjerila. Dobrica Ćosić je šutio, iako su ga podsjetili da je on prvi u međuvremenu ponudio rješenje kosovskog pitanja po principu “sve ili ništa”. Oni koji su nešto i rekli željeli su ostati anonimni, a upozoravali su da ni u kom slučaju nije u pitanju platforma SANU-a već izdvojeno mišljenje osobe koja “ne podliježe pritiscima” i koja nije ponudila viziju Srbije sa ili bez Kosova, već samo moguće alternative. Pokusni balon SANU-a, Vesna Fabris Perunčić, Vjesnik, 13. lipnja 1996.

153 Prvi su se toj tezi suprotstavili u Arkanovoj stranci. “To nije točno, jer će Albanaca biti koliko Srba tek za sto godina” (!?) kazao je portparol SSJ-a Pelević i dodao da je Despićeva teza antisrpska i antijugoslavenska. U Demokratskoj stranci Srbije naznačili su da je kroz usta Despića progovorio Milošević, Demokratska stranka se zalagala da problem uzme rješavati država tako što će Albance vratiti u parlament i eventualno razgovarati o toj temi s Tiranom, a ne s predstavnicima kosovskih Albanaca, a SPO Vuka Draškovića vrlo je oprezno tvrdio da vlast opipava teren u javnosti, ali nije rekao za što se sam zalaže. Predsjednik Demokratskog centra, Dragoljub Mićunović, tvrdio je da bi svako narušavanje granica “SRJ” bilo opasno i predlaže vraćanje Albancima autonomije iz 1974. godine,

Različita pa i suprotstavljena mišljenja kosovskih stranačkih lidera o izlaganju akademika Despića nisu izostala.¹⁵⁴

Europa će za to vrijeme pokušati inicirati vraćanje povjerenja između Srba i Albanaca, a Amerikanci, nakon što su otvorili svoj centar u Prištini, sve će promatrati iz daljine i pripremati se za ono što će slijediti 1999.

2. "Saveznička snaga" ili kako voditi rat bez vlastitih gubitaka

Dana 23. ožujka 1999. glavni tajnik NATO-a Javier Solana izdao je zapovijed za početak operacije pod nazivom "Allied Force" kojom su započeli zračni napadi NATO-a na SR Jugoslaviju. Ovaj neslužbeni ne-rat bez potpore Vijeća sigurnosti UN-a imao je uistinu mnogo ratnih naličja. Po jednima radilo se o "multilateralnom ratu" NATO-a, po drugima o "high-tech ratu" Pentagona, *The New York* ga definirao kao "Clintonov rat", tvrdokorni pravoslavni krugovi u Ukrajini i Rusiji smatrali su da se radi o "Miloševićevu svetom ratu" protiv NATO-a, umirovljeni njemački general Günter Kiesling nazivao ga je "zračnim ratom", a propaganda Radio televizije Srbije (RTS-a) trubila je o "ekološkom ratu".¹⁵⁵

3. Geopolitičko i povijesno obilježje

Kosovo je regija južne Srbije s miješanim, ali uglavnom albanskim stanovništvom. Do 1989. pokrajina je uživala visoki stupanj autonomije unutar bivše Jugoslavije (Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija – SFRJ). Dolaskom Slobodana Miloševića na čelnu poziciju bivšeg Saveza komunista Srbije, došlo je do promjene statusa Kosova brisanjem autonomije i njegovim

---

a njegov stranački kolega Desimir Tošić kazao je da je teza o podjeli Kosova odavno prisutna među academicima. On je također sugerirao autonomiju, ali je išao i korak dalje k razgraničenju u budućnosti, tako da bi Albanci dobili veći dio teritorija, za što je opravdanje vidio u nepostojanju integrativnih procesa između dvaju naroda. Ljevičari su ocijenili da je Despić istupio neodgovorno s podjelom Kosova i zalagali su se za pristup "prema svima ravnopravno, secesija nikada". Vesna Fabris Perunčić, isto.

154 Fehmi Agani je utvrdio da je u pitanju krah Memoranduma i prihvaća "moguće mirno i civilizirano razilaženje i razgraničenje Srba i Albanaca". Nasuprot njemu, Mahmut Bakali nije želio razlaz jer su "raseljavanja ljudi ružna i tužna i znače etničko čišćenje, a Kosovo treba ostati multietničko". Azem Vllasi je smatrao da se podjele teritorija ne mogu obaviti bez velikih krvoprolića, a kod Despića nazire želju za Kosovom u Srbiji, ali bez Albanaca, umjesto da se Albanci tretiraju ravnopravno sa Srbima. Kaqusha Jashari je rekla da SANU hoće spasiti što se spasiti može, a do dijaloga ipak mora doći. Prištinski tjednik *Koha* (Vrijeme) iz pera glavnog urednika Vetona Surojja procjenjivao je da Milošević nije zainteresiran za otvaranje kosovskog dossiera jer ima već dosta problema, pa će ga nastojat odgađati barem do izbora, a do tada će Albanace pokušati regrutirati u JUL svoje supruge Mire Marković. Vesna Fabris Perunčić, isto.

155 Taoci rata, Danko Plevnik, Slobodna Dalmacija, 11. svibnja 1999.

dovođenjem pod izravnu upravu Beograda. Albanski intelektualci i stanovništvo od početka su reagirali na pokušaje ukidanja autonomije Kosova. Raspadom bivše Jugoslavije tijekom 1991. skupina kosovskih političara su odlučili proglasiti određenu nezavisnost Kosova te su u ljeto 1991. izabrali svoju vladu koja je radila u ilegalnim uvjetima. Do 1998. borba Albanaca je uglavnom bila kroz javne prosvjede i demonstracije koje su srpske snage sigurnosti redovito pokušale gušiti, i koje su bile proglašavane kao "iredentistička aktivnost separatista".¹⁵⁶

Tijekom 1998. napetosti dosežu kulminaciju: pojačane su srpske policijske i vojne snage koje su sustavno i planski dovođene na Kosovo. Posljedica je bila pojačana represija prema albanskom stanovništvu.¹⁵⁷ Nakon radikalizacije stanja političko vodstvo kosovskih Albanaca podijelilo se, te su pojedina politička krila počela optuživati miroljubivi pristup Ibrahima Rugove i zauzeli stavove o oružanim oblicima borbe kosovskih Albanaca. Te 1998. započelo je naoružavanje Albanaca i formiranje UÇK (OVK – Oslobodilačke vojske Kosova) kao paravojne formacije kosovskih Albanaca.

Na širenje sukoba reagirala je i međunarodna zajednica te je to iskazala rezolucijama Vijeća sigurnosti UN-a.¹⁵⁸ Prethodio im je sastanak (12. lipnja 1998.) ministara obrane zemlja članica NATO-

156 Dok je većina srbijanskih i režimskih i oporbenih medija izbjegava cjelovite priče o političkoj i sigurnosnoj situaciji na Kosovu uoči predsjedničkih izbora u Srbiji zakazanih za 7. prosinca, 1997. beogradski tjednik Argument je nagađao je li u toj pokrajini počeo albansko-srpski rat i donio "pouzdanje informacije" iz policijskih izvora dosad nepoznate javnosti". Taj list tvrdi nacionalne orijentacije pisao je da "već danima u brdima iznad općine Srbica zabarikadirano više od 60 pripadnika 'oslobodilačke vojske Kosova', koji uspješno odolijevaju raketnim i minobacačkim napadima srpskih policajaca, dok se helikopterima i oklopnim transporterima na drugoj lokaciji, u nedostupnim gudurama iste općine, Albanci suprotstavljaju minobacačima, lakim haubicama i topovima". Naznaka da se "tamo vodi pravi rat" bilo je već prošlog tjedna, kada su na tim lokacijama poginula dva Albanca i jedan srpski policajac. Ali, Argument to sada potvrđuje tezom da "kosovski Srbi ne vjeruju da će ih od Albanaca obraniti policija, već treba pozvati vojsku čiji je posao obračun s tako jako naoružanim teroristima". List je tvrdio i da je oružje Albancima stiglo tijekom prošle i ove godine iz Albanije, da pripadnike "Oslobodilačke vojske Kosova" (OVK) obučavaju članovi bivše rumunjske Securitate školovani u Vijetnamu i da je središte "OVK" u Ženevi. Tvrdilo se i da je "sve to srpska policija dočekala nespremna, ali je ipak prošlog četvrtka uhitila 150 Albanaca, jer se MUP ponadao da će otkriti jezgru "OVK". Međutim, piše Argument, ispostavilo se da je "najveći grijeh uhićenih što nemaju ispravne osobne iskaznice". Inače, prema jednoj anketi među prištinskim Albancima, koja je objavljena u albanskom tisku, od 465 Albanaca njih 290 je odgovorilo da bi se pridružilo "Oslobodilačkoj vojsci Kosova". Na Kosovu već počeo rat?, Vjesnik, 3. prosinca 1997.

157 Broj ubijenih Albanaca u tom vremenu bio je više od 1500 muškaraca, žena i djece. Istodobno je svoje kuće napustilo ili je prognano oko 250 000 Albanaca.

158 Doneseno je nekoliko rezolucijama Vijeća sigurnosti UN-a: broj 1160, od 31. ožujka 1998. zatim u svibnju 1998., sve do rujna i listopada 1998. (23. rujna 1998. godine i 24. listopada 1998.) kada se donosi odluka o osnivanju verifikacijske misije OESS-a koja će nadzirati razvoj događaja na Kosovu.

a na kojem je zatraženo pokretanje priprema za moguće daljnje mjere koje bi NATO mogao poduzeti zbog radikalizacije krize na Kosovu. Tada su u političkom smislu izložene različite opcije koje bi NATO mogao poduzeti. Smatra se da je toga dana po prvi put službeno predložena kao jedna od opcija i zračni napad na Jugoslaviju.

4. Diplomatski napori – pregovori i sporazumi

Odlučno odbijanje Slobodana Miloševića za bilo kakvo međunarodno sudjelovanje na Kosovu dovelo je do prijetnji zračnim napadima NATO-a, jer je 13. listopada 1998. Vijeće NATO-a predložilo aktiviranje zapovijedi za zračne napade. Taj je korak učinjen zbog pritiska na Slobodana Miloševića, te je u posljednji trenutak zapovijed povučena nakon što je glavni tajnik NATO-a Javier Solana u Beogradu Miloševića upoznao s konačnom odlukom. Tada je pristao na pregovore.

Sporazum o smanjenju srpskih snaga na Kosovu i o osnivanju Verifikacijske misije OESS-a na Kosovu (KVM) potpisan je 16. listopada 1998. Političko vodstvo Jugoslavije ujedno je pristalo i na provođenje NATO-ve "zračne verifikacijske misije" iznad Kosova o čemu je potpisan poseban sporazum istog dana u Beogradu. Tim je činom NATO uspostavio izravan nadzor zračnog prostora nad Kosovom. Verifikacijska je misija imala nedefiniranu situaciju glede osiguranja vlastite sigurnosti, iako su NATO i UN zadužili postrojbe UNPREDEP-a (koje su u drukčijem mandatu UN-a bile stacionirane u Makedoniji zbog nadziranja stanja na makedonsko-jugoslavenskoj granici), da interveniraju u slučaju ugroženosti osoblja Verifikacijske misije OESS-a na Kosovu. Te su interventne snage NATO-a ojačane nakon što je potpisan sporazum o uspostavi misije OESS-a na Kosovu. Ovakvo, na prvi pogled "nedefinirano" stanje, imalo je svrhu stvaranja izgovora o "ugroženosti" pripadnika verifikacijske komisije kad to bude situacija zahtijevala, a istodobno ojačanjem u Makedoniji osiguran je operativni razvoj snaga za potporu izvođenja buduće napadne operacije.

Rad Verifikacijske misije OESS-a (kao što se u planu predviđalo) na Kosovu je ometala uglavnom srpska strana. U okvirima koji su postavljeni nije postojao način na temelju kojeg bi se srpske snage onemogućile u tim nastojanjima. Drugim riječima, Srbi su uvučeni u zamku jer se njihovo suprotstavljanje "verifikatorima" (koji su očividno potvrđivali srpske postupke) moglo tumačiti samo na način, da se radi o opstrukciji ili ugrozi života pripadnika međunarodne misije. U siječnju 1999. kada je došlo do dodatne radikalizacije stanja i ubojstva nekoliko desetaka Albanaca u mjestu Račak, verifikatori su ispunili svoju zadaću potvrdivši eklatantan srpski zločin. Nakon toga, međunarodna diploma-

cija je mogla odlučnije i jasnije djelovati. Stalnim diplomatskim pogađanjima i pritiscima i nakon odluke Kontaktne skupine od 29. siječnja 1999. uspjelo se nagovoriti sukobljene strane na žurne opće pregovore u Rambouilletu kod Pariza, koji su trajali sedamnaest dana (od 6. do 23. veljače 1999.) i koji su okončani bez većeg uspjeha. Britanski i francuski pregovarači koji su vodili pregovore uspjeli su u drugoj rundi (15. do 18. ožujka 1999.) postići djelomičan uspjeh, jer su predstavnici kosovskih Albanaca potpisali ponuđeni mirovni sporazum o miru i statusa Kosova, a srpska strana ga je odbila.

Propast mirovnih pregovora u Rambouilletu navelo je europsku, a poglavito britansku i francusku diplomaciju, na suglasje glede radikalnih akcija prema Jugoslaviji, koje je zastupala američka strana. Time je rješavanje kosovskog problema ponovno bilo u američkim rukama, isto kao 1993. u Bosni i Hercegovini i potvrdilo već znanu činjenicu da su Sjedinjene Američke Države stvarni europski sigurnosni vladar.

Istodobno, nakon propasti pregovora, srpske snage na Kosovu pojačavaju aktivnosti dovođenjem posebnih pješačkih i oklopnih postrojbi, narušavajući time i sporazum iz listopada 1998. o njihovoj ograničenoj prisutnosti na Kosovu.

Kada je Beograd 20. ožujka 1999. Verifikacijskoj misiji OESS-a, otkazao "gostoprinstvo" i uputio prijetnje cijelom međunarodnom osoblju na Kosovu, sati o početku zračnih udara počeli su se odbrojavati.¹⁵⁹ Više reda radi i zbog opravdanja onoga što će uslijediti, posljednju diplomatsku inicijativu imao je američki izaslanik Richard Holbrooke na kojega se računalo kao zadnju osobu koju bi Slobodan Miloševića eventualno mogao poslušati. Ta tobožnja posljednja karta međunarodnih diplomatskih igrača temeljila se na tome da je Holbrooke uspio "ishoditi" kod Miloševića potpisivanje Daytonskog sporazuma. Taj unaprijed "predviđeni" Holbrookov poraz, značio je u biti pobjedu jer nakon Miloševićevog odbijanja, povratka u Bruxelles i podneseno izvješće, omogućili su glavnom tajniku NATO-a Javieru Solani samo ustvrditi kako misiju predaje u ruke NATO-a. Odmah potom, (23. ožujka 1999.), Javier Solana osobno je izdao zapovijed za početak zračnih napada na Jugoslaviju.

¹⁵⁹ Nasilnim povlačenjem promatračke misije OESS-a s Kosova početkom 1999.

Njemačka je izgubila znatne izvore informacija, a glavnu ulogu predvodnika preuzele su SAD već i samim početkom NATO napada. Po utjecaju na događaje i potpori danoj NATO napadima odmah iza SAD-a nalazila se Velika Britanija koja je svoj značajni utjecaj povećala i aktivnim sudjelovanjem u prvom ulasku KFOR-a na Kosovo i dobivanjem mjesta zapovjednika KFOR-a (general Michael Jackson). Prestankom ratnih operacija i NATO napada dolazi do pada zanimanja američke strane za događanja na Kosovu, a pojačava se interes europskih zemalja, poglavito Njemačke i Italije.

5. Glavni ciljevi NATO-a u operaciji "Saveznička snaga"

U trenutku pokretanja operacije "Saveznička snaga" ciljevi napada imali su za svrhu: (1) stvarni prekid svih vojnih djelovanja na Kosovu i trenutni prekid nasilja i represije; (2) povlačenje Vojske Jugoslavije, policije i paravojnih srpskih snaga sa Kosova; (3) uspostavu međunarodne vojne prisutnosti na Kosovu, (4) bezuvjetan i siguran povratak svih izbjeglica i prognanika na Kosovo; (5) pouzdane pokazatelje Miloševićeve volje za poštivanje načela iz Rambouilleta glede rješenja političke situacije na Kosovu, u skladu s međunarodnim zahtjevima.

No, tijekom izvođenja operacije, a to je diktirao i razvoj situacije, došlo je do promjene ciljeva, poglavito posljednjeg, jer se naknadno utvrdilo da je sporazum iz Rambouilleta potpuno mrtav i ne bi mogao više biti primjenljiv na tim temeljima, nakon zračnih napada na Jugoslaviju. Još tijekom provođenja zračnih napada postalo je jasno kako cijela operacija više nema politički cilj dovesti Miloševića na pozicije sporazuma iz Rambouilleta. Time je izgubljena politička podloga operacije. Posebice se to očitovalo u spoznaji kako pokretanje vojnih efektivata NATO-a u operaciji "Saveznička snaga" nije imalo "blagoslov" Vijeća sigurnosti UN-a kao ključnog političkog tijela u svim međunarodnim intervencijama. Sjedinjene Američke Države i njezini saveznici znali su kako pitanje pokretanja vojnih snaga NATO protiv Jugoslavije ne smije doći na dnevni red Vijeća sigurnosti zbog očekivane mogućnosti veta od strane Rusija i (ili) Kine. U političkom odnosu velikih to je u tom trenutku bila jedina moć koju su i jedna i druga država mogle iskazati glede suprotstavljanja odlučnosti Sjedinjenih Američkih države i NATO saveza.

6. Razvoj situacije tijekom osamdesetodnevih zračnih udara

Prvih dana zračnih napada NATO nije imao jasno definirano što će politički polučiti samim napadima. Kako je prvotni postavljeni politički cilj bio destabilizirati, ali ne i srušiti političko vodstvo Jugoslavije, on se morao mijenjati. Tvrdokornost Miloševića i nakon višednevnih napada, proizveo je određenu bojaznost i bijes zapadne alijanse. Dolazi do korekcije političkog cilja. Destabilizacija režima Slobodana Miloševića promijenjena je u – rušenje režima.

Isto tako, prvih dana ciljevi napad nisu bile postrojbe Vojske Jugoslavije koje su razmještene na Kosovu, niti sprječavanje borbenih djelovanja na Kosovu, već onesposobljavanje radarskih postaja, raketnih sustava zračne obrane, vojnih proizvodnih kapaciteta, značajnih vojarni i skladišta, te zrakoplovnih baza i

potencijala zračnih snaga Vojske Jugoslavije. Djelovanjem po velikom broju ciljeva, te djelovanjem po ciljevima u Vojvodini i Crnoj Gori željelo se postići psihološke učinke i usmjeriti javno mišljenje u tim dijelovima Jugoslavije protiv režima u Beogradu.

U strategijskoj igri uvijek pobjeđuje onaj tko na psihološkom planu nadmudri protivnika. Dok se na televizijskim zaslonima odvija "medijska slika rata" i prikazuju točni pogodci "pametnim oružjem", prava bitka je ipak bila iza kulise. Naime, saveznici su znali (čitaj Amerikanci) da je Milošević glavni cilj očistiti Kosovo od albanskog pučanstva i učiniti ga ponovo čisto srpskim, kako bi se spasila "kolijevka srpstva". Milošević je bio svjestan da dok NATO izvodi operaciju samo u trećoj dimenziji (zračni prostor) može uspješno djelovati na kopnu i zato pokreće protuudar, "čišćenje" Kosova. Nakon radikalnog pristupa NATO-a Milošević je radikalizirao i svoj cilj – Kosovo konačno učiniti srpskim, uklanjajući posljednje zapreke – brojnog albanskog stanovništva. NATO planeri nakon ovakvog postupka Miloševića "trljaju ruke" jer izbjeglička kriza njima ide u prilog. Spašavanje više stotina tisuća izbjeglica pred međunarodnom javnošću opravdava pokretanje vojne sile bez rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a. Zato se iz NATO-a moglo čuti kako su očekivali radikalni korak Miloševića, ali da ih je iznenadila izbjeglička kriza golemih razmjera koja je preplavila okolne zemlje "prve crte", poglavito Albaniju, Makedoniju i Crnu Goru. Ovdje se postavlja pitanje, kako se jedan, u biti starosjedilački narod, mogao pokrenuti u izbjeglištvo, ako to nije činio nikada u svojoj dugovjekovnoj povijesti, unatoč nasilju kojem je nedvojbeno bio izložen. Sigurno je jedino da je izbjeglička kriza u kosovskom slučaju više odgovarala NATO-u, nego Miloševiću.

Izbjeglička kriza izazvala je paničnu reakciju susjednih zemalja, a poglavito Makedonije. Izgledalo je da će humanitarna katastrofa, koja se odigravala na terenu ispod savezničkih zrakoplova, natjerati NATO na prekid zračnih napada. To je bio drugi razlog zašto je Milošević odlučio etnički očistiti Kosovo – računao je na osjetljivost zapadnih demokracija i javnosti zapadnih zemalja na humanitarne patnje izbjeglica. Ali i tu se prevario, i izbjegličke kolone i izbezumljenost susjeda otvorile su put NATO-u za radi-

---

160 Sastavni dio operacije "Saveznička snaga" bile su i psihološke operacije. U tu svrhu masovno su korišteni propagandni letci. Evo kako su izgledali oni letci koji su bili u funkciji "humanitarne katastrofe".

Slučaj prvi: *Think Again - 03 - X - 04 - L001*

Grozote nad civilima Kosova i Metohije ... (puni naziv jer tako Srbi zovu Kosovo op. a.)... nisu ratovanje... one su RATNI ZLOČIN!

UPOZORENJE PRIPADNICIMA VJ ----- Da li mislite da svet neće otkriti istinu? – Da li mislite da će vaši pretpostavljeni preuzeti odgovornost za vaše akcije? da li mislite da će vas Milošević zaštititi? ----- RAZMISLITE! Vi ćete lično biti odgovorni. Slučaj drugi: *NATO Strikes II - 04 - B - 02 - L001*.

NATO NAPADI – Proteklih nedelja, srpska vojska i policija, pod direktnim narednjima Slobodana Miloševića, su ispraznili sela i varoši Kosova i Metohije i po-

kalizaciju zračnih udara po svojoj infrastrukturi na cijelom prostoru Jugoslavije, ali istodobno i polemike oko pripreme kopnenih NATO snaga koje su (po nekima) jedine mogle zaustaviti etničko čišćenje i humanitarnu krizu. Kopnene snage u operaciji "Saveznička snaga" nisu uporabljene iz prostog razloga jer onda ne bi bilo "izbjegličke krize velikih razmjera" i ne bi se pojmovnik vojne strategije obogatilo za novu vrstu rata – "humanitarni rat".¹⁶⁰ Iz tih je razloga NATO nastavio provoditi već ranije pripremljene planove zračnih udara u tri faze, s uvjerenjem kao će se temeljni ciljevi na Kosovu postići i bez angažiranja kopnenih snaga.

Ustvari, Milošević je nastojao provoditi ono što je do tada naučio, i što mu je dio svjetske moći dopuštao u njegovoj višegodišnjoj politici nasilja prema državama nastalim raspadom SFR Jugoslavije – izvesti rat drugima (Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini). Usporedno s etničkim čišćenjem, srpske obavještajne službe dobile su zadaću "izvozom rata" proširiti krizu, te od "kosovske krize", stvoriti regionalnu krizu. To su trebale učiniti koristeći okolnosti kod zemalja "prve crte": (1) situaciju u Makedoniji, gdje su službena politika i javnost bili ustrašeni ratom, te izbjegličkom krizom, pa su počeli naglašenim pomirljivim političkim tonovima iskazivati nezadovoljstvo izazivanjem rata u susjedstvu¹⁶¹, (2) stanje u Albaniji gdje je unutarnja nesigurnost uvjetovala i nemogućnost NATO-a da osigurava nadzor teritorija glede naoružanja OVK. (3) neriješeni status Bosne i Hercegovine pod međunarodnim protektoratom; (4) naklonjenost Rusije i Grčke, njihove politike i javnosti prema Srbiji i politici Slobodana Miloševića; (5) situaciju kod svih susjednih zemalja koje trpe gospodarske posljedice uzrokovane NATO-ovom operacijom.

Srpske obavještajne službe organizirale su demonstracije i prosvjede u Skopju i napade na diplomatska predstavništva zapadnih zemalja, te u tim aktivnostima povukli su i dio makedonskog pučanstva koje je imalo određenu sentimentalnost

---

palili ili razorili hiljade kuća. Glave porodica su bili otrgnuli od njihovih supruge i dece i ustreljeni. Postoji bojazan da je hiljade nekućnih ljudi ubijeno. Stotine hiljada beže da ne bi postale žrtve Miloševićevog pogroma. Ne dozvolite da vas pogrešno usmeren patriotizam poveže sa njegovim zločinima. Atlanski Savez – brani nezaštićene.

NATO će pojačati svoje napade sve dok se snage koje učestvuju u progonu civila na Kosovu i Metohiji ne povuku, dok se izbeglicama ne dozvoli bezbedan povratak i dok vaše vođe ne pristupe plodonosnim pregovorima. NATO ostaje odlučan da **odbrani nezaštićene na Kosovu i Metohiji. NATO!**

¹⁶¹ S namjerom "izvoza" rata u Makedoniji započele su i aktivnosti na izazivanju incidenata na makedonsko-jugoslavenskoj granici, koji su usklađivani s "dogadanjem naroda" u Skopju. U tom smislu organizirana je i otmica trojice američkih vojnika pripadnika UNPREDEP-a na granici unutar Makedonije. No, to je ipak iskorišteno za političku propagandu unutar Srbije. S tim ciljem treba gledati i pokušaj "korištenja" lokalnih Srba u istočnoj Slavoniji i pozive na demonstracije podrške Srbiji i Jugoslaviji preko "TV Dunav" koji su trebali biti organizirani ispred Konzulata Jugoslavije u Vukovaru.

(“naklonost”) prema Jugoslaviji. Istodobno, javna okupljanja i demonstracije podrške Srbiji organizirana su u nizu europskih zemlja, kao i u Kanadi i SAD-u, te Australiji. Posebice je pažljivo bilo pripremano okupljanje u Moskvi potpomognuto ruskim političkim snagama koje su podupirale izravno uplitanje i sukobljavanje Rusije sa NATO-om.

7. Razvoj operacije u kasnijim fazama

Odluka Glavnog tajnika NATO-a o prelasku na drugi cilj operacije “*Saveznička snaga*”, tj. odvratanje režima u Beogradu od daljnjih napadnih djelovanja protiv kosovskih Albanaca operativno je značila: prvo, kako će sva oklopno-mehanizirana tehnika, topništvo i postrojbe Vojske Jugoslavije ispod 44. paralele (koja prolazi kroz Kragujevac) biti meta napada; drugo, kako je uvođenje kopnenih snaga NATO-a u operaciju postala “realnost”.

Djelovanja NATO zračnih udara nakon prvih tjedan dana postigla su određeni vojni cilj, ali ne i politički. U vojnom pogledu uništen je sustav zračne obrane Vojske Jugoslavije do te mjere da su borbeni zrakoplovi NATO-a mogli s visokih prijeći na srednje visine leta (3 000 metara) i da su se mogli uporabiti borbeni zrakoplovi tipa *A-10 Thunderbolt* namijenjeni za uništavanje pokretnih oklopljenih i dobro utvrđenih kopnenih ciljeva. Time su mete postali taktički ciljevi, kao što su tenkovi, oklopništvo, topništvo, zapovjedna i logistička mjesta, što je izostalo u prvoj fazi.¹⁶² Zračni udari su u međuvremenu prošireni s faze jedan (uništavanje radarskih i protuzračnih sustava) na fazu dva (djelovanje protiv vojnih ciljeva na području Kosovu) i konačno na fazu tri (djelovanje protiv infrastrukturnih i strateških objekata, uključujući i objekte za vođenje propagandnog rata što je omiljeno Miloševićevo oružje, ali ne samo njegovo – elektronske medije (radio i televiziju, te odašiljače). Sve tri faze nisu izvedene u čistom obliku nego su se u određenoj mjeri poklapale.

8. Pozicija Rusije prema operaciji “Saveznička snaga”

Stav Rusije od početka sukoba na Kosovu je bio jasan. Nije odobravalala ono što su zapadni saveznici provodili. No, razvoj događaja Rusiju je “primoravao” da relativno pomirljivo prati stanje zbog toga što nije željela biti uvučena u rat u Jugoslaviji, i doći

¹⁶² Propagandni letak u funkciji psihološkog pritisaka na postrojbe na bojnopolju. Upozorenje snagama VJ: NAPUSTITE KOSOVO, Maločas vas je bombardovao avion B-52 koji upotrebljava MK-82, 225 kg. bombe. Svaki B-52 može da nosi više od – 50 ovakvih bombi! – Ovi avioni će se vraćati sve dok ne isteraju vašu jedinicu sa Kosova i Metohije i spreče vas u vršenju zverstava. Ako hoćete da preživite i da opet vidite svoju familiju, ostavite svoju jedinicu i bojno (trebalo bi borbeno) sredstvo ---- NATO, i odmah napustite Kosovo i Metohiju!

u izravnu konfrontaciju sa NATO-om. Jedino što je političko vodstvo Rusije službeno pružalo Jugoslaviji jest načelna verbalna potpora. Unutarnja gospodarsko-politička kriza u Rusiji priječila je bilo kakvo izravnije angažiranje. Opređeljenje za posredni nastup bila je jedina mogućnost. Prosudujući što je strategijska gravitacijska točka operacije "Saveznička snaga", čekala je svoj trenutak, da "uđe u rat" i to kad borbena djelovanja budu okončana.¹⁶³

Stav Rusije prema kosovskoj krizi dodatno je utjecao na raslojavanje politike reformističkih i prodemokratskih snaga na jednoj i komunističke i anacionalista na drugoj strani. U toj cijeloj situaciji Rusija je verbalno zastupala čvršći stav opirući se svakoj NATO intervenciji, no, bitnije joj je bilo u njezinoj oslabljenoj poziciji održati opći međunarodni utjecaj u Kontaktnoj skupini, OESS-u i UN-u, čuvajući svoje vlastite međunarodne interese, nego se snažno suprotstavljati NATO-u u čemu bi bila inferiorna.¹⁶⁴ U takvim uvjetima šireg političkog okružja Miloševićev režim je odabrao radikalno nasilje i "internacionalizaciju sukoba".

9. NATO strategija i ciljevi američkog vodstva

Zračna intervencija je potrajala znatno duže nego što su to procijenili i CIA, i politički i vojni vrh SAD-a i NATO-a. Pojačanim snažnim zračnim udarima na važne strateške i infrastrukturne ciljeve (vojni i civilni – mostovi, tvornice, sjedišta državnih i vojnih institucija, prometnice i zračne luke)¹⁶⁵ nastojali su postići materijalno, gospodarsko i psihološko slamanje srpskog režima

163 Iznenaadni upad ruskih snaga u prištinsku zračnu luku mini je model novog intervencionizma. Model je prvi u praksi primijenio NATO, oružanom intervencijom u SR Jugoslaviji. Ovog puta o upućivanju ruskih snaga na strani teritorij autonomno nije odlučio čak ni regionalni vojni savez, već jedna država. Rusi su jednostavno primijenili novu praksu koju su ustoličile Sjedinjene Američke Države.

164 Epizoda ruskog upada na Kosovo kazuje koliko je iznenađeni Zapad šlampav i površan. Ne proučava moguće učinke vlastite prakse. Misle da su uokolo sve sami hlebinci. Sreća Božja da su Rusi u totalnoj gospodarskoj komi. Proturječne su vijesti o tome tko je u Rusiji odlučio uputiti snage u Prištinu. Politička konfuzija i agresivnost ekstremnih političkih skupina, gospodarski kolaps, posjedovanje nuklearnog oružja i činjenica da je Rusija prostorno trideset dva puta veća od Francuske, zdravlje i podriven autoritet Jeljcina, gnjev Rusa zbog svega što ih je snašlo – tjera Rusiju u traganje za novom političkom opcijom koja će je vratiti na svjetsku političku pozornicu kao značajnog igrača. Držanje Rusije u kosovskoj krizi i sporazum NATO – Rusija u Helsinkiju (lipanj 1999.) o sudjelovanju i statusu ruskih postrojbi (3600 vojnika) na Kosovu potvrđuju tezu da Rusija nije u stanju ozbiljnije pomoći državi koju protežira, ali može ugroziti međunarodni mir. *Analize i razmišljanja poslije kosovskog boja*, akademik Davorin Rudolf, diplomatske bilješke, 19. lipnja 1999.

165 Propagandni letci kao dio psihološke operacije u funkciji opravdanja (razloga) napada na infrastrukturne objekte.

Slučaj prvi: Ask Milošević – 04-B- 02-L007.

Veliki upitnik.(????) Zašto vaše fabrike gore? Zašto se vaši mostovi ruše? Zašto

i srpskog pučanstva, odnosno "srpskog jedinstva" koje su Slobodan Milošević, ali i razvoj događaja ponovno podigli na visoku razinu.

Da se izbjegne inverzni učinak operacije, jačanje, a ne slabljenje morala, politički cilj NATO-a, kao što je već navedeno, naglo je postala Miloševićeva kapitulacija, a ne više prihvaćanje mirovnog sporazuma za Kosovo. Cijela zapadna, a poglavito američka propaganda usmjerila se na rušenje Miloševića s vlasti. NATO je ulaskom u operaciju strateški postavio još neke ciljeve koji su se skrivali iza humanitarnih i moralnih razloga. Naime, američko je vodstvo prosudilo kako su stvoreni povoljni uvjeti (slaba Rusija i čvrsto pozicioniranje na sjevernom dijelu prvih vrata Euroazije – Bosna i Hercegovina, Hrvatska i Albanija) za prodor prema Istoku. U toj namjeri cijelo područje Balkana ne smije biti područje nestabilnosti, niti smije zaustavljati integracijske procese, nego ono mora postati područje stabilizacije i nove integracije prostora. Slamanjem posljednje prepreke na prostoru zvanom bivša Jugoslavija zaokruživao se proces upravljanja krizom koji je *strategijom diskretnih koraka*¹⁶⁶ počeo Hrvatskom (1991.) nastavio se Bosnom i Hercegovinom (1992.) i okončao s Kosovom (1999.). Padom te posljednje prepreke, u gotovo desetogodišnjoj upravljanju krizi, Sjedinjene Američke Države došle bi direktno pred vrata Rusije i na obale Crnog mora, s čvrstom namjerom daljnjeg prodora na područje Kavkaza i Kaspijskog jezera.

10. Promjena ciljeva NATO-a u odnosu na Slobodana Miloševića

Pojačavanje NATO udara trebalo je rezultirati rješavanjem i političke sudbine Slobodana Miloševića.¹⁶⁷ U političkim i diplomatskim krugovima zapadnih zemalja postojalo je više različitih objektivnih scenarija o sudbini političkog sustava kojeg je on personificirao. No, dva scenarija su bila najbliža ostvarenju u bliskoj budućnosti: *prvi*, Milošević gubi Kosovo, ostaje na vlasti, ali neutralizira svoje političke oponente i uvodi svojevrsnu

---

NATO bira ciljeve po Srbiji? Koliko će ovo još da traje?---- Zašto ne pitate Miloševića?

Slučaj drugi: Nisic Barracks-03-Q-16-L001.

---- **Pažnja snage VJ u Nikšićkoj kasarni!** 179 Motorizirane brigade, 71 Bataljon granične straže - znak NATO - Ostanite u vašem garnizonu i bićete **bezbedni**. Razvijte se na Kosovo i **VJ** ćete biti uništeni.

¹⁶⁶ Usp. Hrvatska i veliko ratište, isto, 319.-324.

¹⁶⁷ Propagandni letak u funkciji diskreditiranja Slobodana Miloševića.

Gambler-04-b-02-L002.

Sa čime to on nađe da se kocka? Slobodan Milošević se već godinama kocka sa budućnošću srpskog naroda. Njegovom politikom izgubljena je Krajina, istočna Slavonija, Baranja i Sarajevo. On se sada ponovo kocka svojim pogromom na Kosovu. On se kladi sa srpskom kolevkom, sa srpskim mestom u svetu i sa životima svojih ljudi. Zar je to sve njegovo lično i sme da se prokocka?

diktaturu; *drugi*, razdoblje nakon operacije snaga NATO postaje početkom Miloševićeva kraja. Znatno je politički oslabljen. Oporba traži izvanredne izbore, bori se za promjene svim sredstvima, podiže "Srbiju na noge" i pokušava srušiti Miloševića.

Prema *prvom scenariju* posljedice rata teško bi otrijeznile srpski narod, jer ne postoje mogućnosti za takvo nešto: ljudi su usredotočeni na preživljavanje, iako postoji nezadovoljstvo, oporba ne može očekivati izbornu pobjedu, jer su frustracija i patriotizam takvi da ga još uvijek vezuje za postojeću vlast. Nema volje za izazove tzv. tranzicije, ne postoji elita koja bi te promjene iznijela. Postojanje samo marginalnih grupa i pojedinca nije dostatno. Prema tom scenariju Milošević bi još i profitirao od NATO napada i još radikalizirao stanje na Sandžaku i u Crnoj Gori.

Prema *drugom scenariju* dogodilo bi se posve suprotno. Milošević je u stanju održati se do jeseni 1999. Oporba se ujedinjuje, mobilizira javnost protestima i demonstracijama, zahtijeva izvanredne izbore na kojima može srušiti Miloševića. Takav se scenarij temelji na činjenici da je režim svojom rigidnošću i neracionalnošću iziritirao međunarodnu zajednicu, koja je spremna podupirati oporbena nastojanja za osvajanjem vlasti, ali u biračkom tijelu još uvijek ne postoji snažna volja da se to učini.

Rješenje je nađeno u složaju ova dva scenarija, Milošević ostaje na vlasti – ali ne zadugo. Obrazloženje: ukoliko Milošević ostane kratko na vlasti, Srbija ostaje međunarodno izolirana, bez nade za gospodarski i vojni oporavak, ne može utjecati na procese unutar Jugoslavije niti na situaciju u "republici srpskoj" u skladu s proklamiranim interesima. Nad Kosovom se uspostavlja svojevrsni protektorat međunarodne zajednice s međunarodnim snagama. Preostali kosovski Srbi se iseljavaju, ili žive u svojevrsnim sigurnosnim zonama (sličnim onima bošnjačkim u Bosni i Hercegovini iz 1992.-1995.) te po slijedu događanja Kosovo sve više prestaje biti dijelom Srbije. U toj situaciji Milošević dalje ne može opstati jer nije u stanju više izazivati nove krize, nema sredstava za kupovanje lojalnosti policije, vojske, direktora i medija. I ako Milošević u nekoliko mjeseci bude svrgnut, nova vlast bez međunarodne zajednice teško može opstati. Time se i novoj vlasti vezuju ruke glede odluka o interesima u "republici srpskoj", Crnoj Gori i Kosovu pa i u Vojvodini. Politička moć više nije u rukama srpskih političara nego njome vlada međunarodna zajednica preko svojih predstavnika.

Konačno, međunarodna zajednica će radije žrtvovati Jugoslaviju, nego dopustiti širenje krize na okolne zemlje (Albanija, Makedonija) i time onda pojačati stare nesuglasice na relacijama Albanija-Grčka, Makedonija-Grčka, Turska-Grčka, Bugarska-Makedonija. Uostalom, zračni napadi NATO-a djelatno su pokazali kako je lakše i bezbolnije žrtvovati Srbiju i Jugoslaviju, nego dopustiti širenje krize izvan njihovih granica.

Zaokruživši desetogodišnji "laboratorijski eksperiment" upravljanja krizom na prostoru zvanom bivša Jugoslavija rušenjem s vlasti Slobodana Miloševića, kao planski odabranog operatora te iste krize, i učvrstivši svoje pozicije na jugoistoku Europe, svjetska moć mogla se usredotočiti na nove (stare) determinirane kaose u "strategijskoj crnoj rupi" od "Zapadnog Balkana" do Filipina.

11. Bitka za raspodjelu kosovskog kolača

I dok se operacija "Saveznička snaga" privodila kraju nastupila je pojedinačna utrka saveznika, i ne samo njih, za raspodjelu kolača, ali isključivo prema kriteriju nacionalnih interesa. "Koalicijski sindrom" bio je na djelu. Iz pomirljivog stanja prije i nakon početka operacije Rusija se aktivnije uključila i pokrenula mirovnu inicijativu u vrijeme kada su zračni udari trajali već gotovo dva mjeseca. Pokazalo se kako zapadni saveznici mogu bez Rusije započeti vojne operacije na jugoistoku Europe, ali ih, bez nje ne mogu okončati. Uspjeh ruskog predsjednika vlade Viktora Černomirdina u razgovorima s Slobodanom Miloševićem vratilo je Rusiju u igru. Ona nije propustila prigodu, odigrajući strateški potez iznenađenja, ulaskom ruskih snaga na stožernu točku kosovskog prostora – zračnu luku u Prištini.

Europska unija je odlučila, na čelu s Njemačkom i kancelarom Schroederom, odmah biti značajan čimbenik novih pregovora. Nisu htjeli Sjedinjenim Američkim Državama tek tako prepustiti glavnu ulogu. Nova runda pregovora započela je razgovorima europskog izaslanika finskog predsjednika Maarti Ahtisaarija i ruskog premjera Viktora Černomirdina, a zatim se prešlo na trojne razgovore, Ahtisaari-Černomirdin-Milošević koji su za rezultat imali popuštanje srpske strane – ulazak NATO snaga na Kosovo. Ni tada, politički gledano, SAD, NATO i zapadne zemlje još uvijek nisu imali definirano rješenje za prostor bivše Jugoslavije, niti širi prostor jugoistočne Europe. To pokazuje mnoštvo više ili manje različitih inicijativa (od SAD-a, EU-a, pojedinih zemlja, Rusije ...) u cilju političkog, gospodarskog i vojnog stabiliziranja stanja u regiji. Ta različitost interesa zemalja koje žele imati utjecaj u regiji kroz takve inicijative dodatno je stvarala složenost situacije. Načelno, SAD i europske članice NATO-a različito su gledali na stabilizaciju jugoistoka Europe, a o Rusiji da se i ne govori. Taj njihov antagonizam sve će više dolaziti do izražaja nakon odlaska Miloševića. Na početku 21. stoljeća produbit će se novim krizama na prostorima Srednjeg Istoka i Središnje Azije.

Do "Savezničke snage" nepromjenjivost granica je bio načelo kojeg se međunarodna zajednica pridržavala, no žestina kosovske krize i njezine posljedice i njega su dovele u pitanje. Dulji napadi NATO-a sve su više udaljavali Beograd od Moskve, ili Kosovo od Beograda, iako je Beograd računao kako NATO od Kosova neće

odustati. Neki analitičari tvrdili su da su Sjedinjene Američke Države razmišljale o novom selektivnom pristupu svakom pojedini entitetu bivše Jugoslavije, ali to je ipak bila njihova zabluda. Naime, zaboravili su na glavni razlog suvremenog sukoba, nakon upravljane krize dolazi integracija prostora povezivanjem informacijskih, telekomunikacijskih, prometnih, energetske i transportnih čvorišta, sukladno interesima upravljača krizom.

Pored "humanitarnog i moralnog", postoje i politički i strateški razlozi uplitanja NATO-a u krize poput one na Kosovu. Međutim, često se glasno ne iskazuje motivacija koja je proizašla iz razvoja novih tehnologija unutar NATO-a i, poglavito, SAD-a, prema kojima ulazak u novo tisućljeće traži i novi pristup i sukobima i ratovima diljem svijeta. Ulazak u 21. stoljeće obilježio je determinirani kaos, hoće li njegov daljnji tijek obilježavati uvijek i "odgođeni kaos" pokazat će vrijeme.

12. NATO operacija "Joint Guardian"

Iz analize operacije "Saveznička snaga" vidljivo je kao se ona ne može izdvojiti iz općeg konteksta i slijeda događaja koji su od kraja osamdesetih godina 20. stoljeća obilježili političke procese na prostoru zvanom bivša Jugoslavija, pa tako i na Kosovu kao posljednjem činu strategijskog nastupa diskretnim koracima. Naime, nakon potpisivanja vojno-mirovnog sporazuma NATO-a i Jugoslavije odmah se pristupilo novoj operaciji pod nazivom "Joint Guardian" ("Združeni čuvar")¹⁶⁸ koja je samo nastavak "Savezničke snage" i sa vrlo sličnim općim ciljevima, koji su postavljeni još na početku NATO intervencije. Novom operacijom utvrđeno je kako se sve srpske snage moraju povući sa Kosova, a na Kosovo će ući međunarodne mirovne snage predvođene NATO-om i pod zajedničkim nazivom "Kosovo Forces" (KFOR).¹⁶⁹ Ta nova operacija započela je 13. lipnja 1999. povlačenjem srpskih snaga sa Kosova, sukladno rasporedu i dinamici utvrđenim sporazumom,¹⁷⁰ a istodobno na teren Kosova ušle su (mirovne) snage

¹⁶⁸ Nakon NATO operacije "Saveznička snaga" (Allied force) odnosno, nakon potpisivanja vojno-mirovnog sporazuma NATO-a i Jugoslavije otpočela je nova operacija pod nazivom "Joint Guardian" – "Združeni čuvar". Vojno-tehnički (mirovni sporazum) je potpisan u Kumanovu. Nositelj operacije jest NATO, odnosno, njegove članice, uz suradnju sa drugim međunarodnim organizacijama, osobito humanitarnim.

¹⁶⁹ Dana 10. lipnja 1999. prihvaćena je rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a o uspostavljanju civilne vlasti i odgovornostima za mirovni proces na Kosovu koji u sebi uključuje povlačenje svih srpskih snaga sa Kosova, razoružanje OVK i osiguravanje povratka izbjeglica.

¹⁷⁰ NATO i Jugoslavija su 12. listopada u Beogradu parafirali sporazum od strane predstavnika NATO-a i načelnika Generalštaba VJ generala Momčila Perišića. Sporazum je sadržavao slijedeće odredbe.

U promjeru od 25 km od granice Kosova, prema sporazumu NATO-a i Vojske Jugoslavije, bit će otvorena zajednička sigurnosna zona unutar koje jugosla-

na čelu s NATO-om raspoređene u pet dogovorom utvrđenih sektora. Zemljama članicama NATO-a povjereno je upravljanje i nadzor u pojedinim sektorima: (1) sektor na sjeverozapadu Kosova – Francuskoj; (2) Sektor zapad-jugozapad – Italiji; (3) sektor na jugu – Njemačkoj; (4) sektor istok – SAD; (5) sektor središnjeg i sjevernog Kosova – Velikoj Britaniji. Sve ostale zemlje koje sudjeluju u operaciji *“Združeni čuvar”* kao snage KFOR-a raspoređene su unutar utvrđenih sektora i podređene vojnom zapovjedniku zemlje koja je nadležna za dotični sektor. Značajno je istaknuti kako Rusija (unatoč teškim i dugim pregovorima) nije dobila svoj sektor, već su se njezine snage rasporedile u francuskom i britanskom sektoru.

---

venski zrakoplovi ni druge letjelice ne smiju ulaziti u vrijeme dok NATO vrši promatračke letove pomoću neborbenih platformi za promatranje s posadom. Prema Sporazumu promatrački zrakoplovi NATO-a tipa U-2 koji lete na velikim visinama imaju neograničeno pravo nadgledanja zračnog prostora Kosova i zajedničke sigurnosne zone, dok će promatrački letovi na malim i srednjim visinama biti posebno najavljeni. Čitavo to vrijeme nad Kosovom će moći letjeti jugoslavenski civilni i privatni zrakoplovi. Ali zrakoplovi Jugoslavenskog ratnog zrakoplovstva – RZ i PZO – protuzračna obrana – ne smiju letjeti nad Kosovom u vrijeme dok neborbeni zrakoplovi NATO-a obavljaju promatračke letove na malim i srednjim visinama.

NATO će generalštabu Vojske Jugoslavije predati tjedne rasporede letova svojih promatračkih platformi tako da će Vojska Jugoslavije imati na raspolaganju blokove od 6-8 sati za izvođenje poduke svojih jedinica RZ i PZO. U slučaju izvanrednih situacija ili lošeg vremena NATO će izvijestiti jugoslavenskog časnika za vezu pa će EU i Vojska Jugoslavije odmah ukloniti sve borbene zrakoplove iz Zajedničke sigurnosne zone. Zrakoplovi NATO-a će ulaziti u zračni prostor oko Kosova iz zračnih prostora Albanije i Makedonije osim ako se dvije strane unaprijed drukčije ne sporazume.

Prema sporazumu jugoslavenska strana ima pravo držati uključene radare za rano otkrivanje. Svi ostali sustavi, a to, kako se navodi u Sporazumu znači, sustavi tipa SAM i sustav PZO za pretraživanje zračnog prostora, radari za praćenje ciljeva, radari u sustavima protuzračnog topništva kao i ručni protuzračni sustavi moraju smjesta biti premješteni s Kosova ili ostavljeni demontirani na unaprijed dogovorenim lokacijama na Kosovu koje će biti identificirane i otvorene za nadzor. Na lansirnim rampama mogu ostati samo rakete tipa SA-6, ali van stanja borbene spremnosti, odnosno moraju biti razdvojeni pripadajući radari za pretraživanje zračnog prostora, i sustavi za praćenje ciljeva i upravljanje vatrom.

Vojska Jugoslavije u svrhu obuke može koristiti sustave koji su povučeni iz uporabe, ali za to mora dobiti odobrenje NATO-a 24 sata ranije. Vojska Jugoslavije nema pravo raspoređivanja na Kosovu niti u zajedničkoj zoni sustave tipa SAM ili obrambenih oružja koja nisu ranije identificirana na tom području.

Kršenje bilo koje odredbe ovog Sporazuma, uključujući neodobrene letove ili aktiviranje sustava jugoslavenske PZO na Kosovu ili u zajedničkoj sigurnosnoj zoni bit će odmah zajednički razmotreni kako bi bila utvrđena odgovornost i poduzeta odgovarajuća akcija.

Dvije strane će što je moguće prije uspostaviti kanale za vezu tako što će biti otvoreni uredi u Beogradu i u Zrakoplovnom zapovjednom središtu NATO-a u Vicenci. Jugoslavenska će vlada imenovati svoje časnike za vezu koji će surađivati s misijom verifikatora NATO-a u Beogradu. Verifikacija iz zraka i promatračke aktivnosti bit će koordinirane s verifikacijskom na zemlji i zemaljskim promatranjem na razini Verifikacijske misije OESS-a – Zapovjedništvo NATO-a.

Početak dinamike operacije "Zajednički čuvar" započelo 11. lipnja 1999. povlačenjem srpskih snaga¹⁷¹, te istodobnim ulaskom međunarodnih mirovnih i NATO snaga na Kosovo. Povlačenja srpskih snaga sa Kosova uglavnom nije odstupalo od utvrđene dinamike, iako su pojedini dijelovi Sporazuma izvršeni i prije roka, a za dio dinamike povlačenja naknadno je odobreno produženje od najviše 24 sata.¹⁷²

Međunarodne snage, koje su dobile naziv KFOR, formalno su djelovale pod UN-om, iako su ostale pod izravnim zapovjedištvom NATO-a.¹⁷³ Po uzoru na Bosnu i Hercegovinu (1995.) snage KFOR-a rasporedile su se u sektore kojima administriraju isključivo članice NATO-a. Naknadni prividni patronat Ujedinjenih naroda nad stabilizacijskim snagama bio je nužan kako bi se umanjile osude međunarodne javnosti zbog uporabe snaga NATO- bez rezolucije Vijeća sigurnosti.

Vlada SRJ se obvezala da će garantirati sigurnost svim članovima misije verifikatora NATO-a.

U posljednjem dijelu Sporazuma precizno se navode termini za svaki članak, odnosno razrađuje se "timing".

Operacije zrakoplova U-2 i bespilotnih letjelica počet će 72 sata nakon što dvije strane uspostave kanale za vezu. U roku od 15 dana u zemljovid kojeg obje strane budu prihvatile, bit će unijete granice zajedničke sigurnosne zone promjera 25 km. U istom roku na referentni zemljovid bit će unijete točke za instrumentalno letenje. Jugoslavenskom RZ i PZO bit će odobreno još 15 dana od dana potpisivanja Sporazuma za izmještanje postrojbi i za obavljanje svih radnji potrebnih za početak inspekcija vojarni i sustava zračne obrane u skladu s operativnim procedurama.

Prikaz vojnog sporazuma NATO-a i SR Jugoslavije o Kosovu, Radio Slobodna Europa, prikaz Zoran Kusovac 20. listopada 1998.

171 Srpske snage su, prema Sporazumu, dobile zadaću poštovati slijedeću dinamiku povlačenja: (1) u roku od 24 sata od potpisivanja sporazuma srpske snage su se morale povući sa sjevernog dijela Kosova, morale su prestati sve borbene aktivnosti, prekinuti rad svih radarskih sustava, te izvan spremnosti staviti sve borbene sustave zračne obrane; (2) u roku od 48 sati predati NATO-u sve planove o miniranim područjima, te tipovima (vrstama) korištenih minsko-eksplozivnih naprava; (3) u roku od 72 sata kompletna srpska zračna obrana, te borbeni zrakoplovi morali su se povući s prostora Kosova; (4) u roku od 6 sati srpske snage su se imale povući s južnoga dijela Kosova i s albanske i makedonske granice, dopuštajući ulazak međunarodnih mirovnih snagama; (5) cijelo povlačenje se trebalo završiti u roku od 11 dana.

172 Iako se glavni srpski pregovarač general Svetozar Marijanović u pregovorima s britanskim generalom Michaelom Jacksonom (NATO), ponašao kao da je njegova strana pobjednik, nije mogao odbiti već pripremljene uvjete Sporazuma. Na kraju je uspio izboriti samo neke manje važne koncesije i ustupke: NATO je prvo predvidio 7 dana za povlačenje srpskih snaga, a Marijanović je tražio 11 dana, što je i dobio, a još je uspio smanjit širinu demilitarizirane zone oko Kosova sa 25 na 5 kilometara. NATO je bio u situaciji biti toliko velikodušan prema poraženom da je pristao i na ove dvije beznačajne korekcije.

173 Snage KFOR-a imale su više od 50 000 vojnika iz tridesetak zemalja, a prvi zapovjednik im je bio britanski general Michael Jackson. Međunarodne snage u operaciji "Zajednički čuvar" sudjelovale su sa slijedećim brojem vojnika: SAD – 7000, Velika Britanija – 13000, Njemačka – 8000, Francuska – 7000, Italija – 5000, Nizozemska – 2050, Španjolska – 1200, Belgija – 1100, Grčka, Turska, Norveška po 1000, Danska – 850, Poljska, Kanada i Finska po 800, Rusija – 3600.

Ulazak međunarodnih mirovnih snaga započeo je "incidentom" počinjenim od strane ruskih vojnih snaga koje su se uključile u operaciju "Zajednički čuvar" djelomično napustivši mandat u Bosni i Hercegovini u sklopu SFOR-a. Napuštanjem teritorija Bosne i Hercegovine i ulaskom u SR Jugoslaviju i na područje Kosova¹⁷⁴ bez ovlaštenja i dogovora s NATO-om, Rusija je pokazala da je još uvijek vojna velesila i da neće tako lako odustati od svojih interesa na "toplim morima".

Savezničke snage su, prema planu, na prištinsku zračnu luku Slatina stigle istog dana ali u prijepodnevnim satima – britanske iz smjera Blaca, a francuske iz smjera Kumanova. Naišle su ruske snage koje su im zapriječile ulazak. Do postizanja konačnog dogovora sa ruskom diplomacijom o načinu sudjelovanja Rusije u KFOR-u, britanske i francuske snage više nisu pokušavale ući na prostor prištinske zračne luke. U kasnijem dogovoru sa ruskom stranom, nadzor nad zračnom lukom su ipak preuzeli Britanci, ali formalno. Zapovjedništvo su morali smjestiti u napuštenoj tvornici u jugozapadnom predgrađu Prištine, a pod nadzorom ruskih snaga ostala je infrastruktura zračne luke.¹⁷⁵ Zapovijedanje i nadzor nad operacijom ranog ulaska ruskih snaga na prostor Kosova vršeno je izravno iz Moskve. Taktički gledano moglo bi se reći da ruske snage zaposjedanjem prištinske zračne luke nisu puno dobile, jer su ih snage NATO-a bile u mogućnosti blokirati. Britanska 4. oklopna brigada rasporedila se u Kosovu Polju na sjevernom prilazu i u Lipovljanima na južnom prilazu zračnoj luci.

Međutim, Rusija je zaposjedanjem zračne luke Slatina dobila na strategijskoj razini i političko-psihološku prednost koju je gubila tijekom zračnih napada NATO-a. Vratila se na najbolji način dobivajući status ravnopravnog čimbenika u rješavanju krize na jugoistoku Europe. Ruske pozicije kao igrača u širim međunarodnim razmjerima bile su dobro načete, jer nije uspjela politički spriječiti odluku o napadima, budući da je donesena mimo Vijeća sigurnosti UN-a. Vojno angažiranje nije dolazilo u obzir zbog možebitnog izravnog sukoba s NATO-om, za koji nije bila spremna. Moskovski politički vrh uspio je omesti dugoročne planove NATO-a (stalno stacioniranje zrakoplovnih snaga na jugoistoku Europe) i dovesti vodstvo zapadne alijanse u unutarnje razmirice i razmimoilaženja oko načelnih stavova. Sukob britanskog general Michaela Jackson i američkog general Wesleya Clarka oko stava prema Rusima koji će, kasnije se pokazalo, dovesti do smjene ge-

174 Ruske snage (200 vojnika) su 11. lipnja 1999. godine u 10.30 sati su ušle na teritorij SR Jugoslavije i uputile se u pratnji snaga Vojske Jugoslavije i MUP-a Srbije k Beogradu na putu prema Kosovu. U Prištinu su ušle 12. lipnja 1999. u 01.30 sati i zaposjele prištinsku zračnu luku Slatina.

175 Tom početnom prednošću Rusija je pokušala uvjetovati vlastiti sektor na Kosovu, kojeg su se posebno pribojavali Albanci zbog potvrđene naklonosti Rusa prema Srbima (potvrđeno kroz kasnije incidente).

nerala Clarka s mjesta zapovjednika NATO snaga u Europi.¹⁷⁶ Uz vraćanje povoljne političko-psihološke pozicije uvaženog svjetskog čimbenika u rješavanju velike europske krize, te dobivanja boljih pozicija u pregovorima oko sektora i ometanja funkcioniranja samoga vrha NATO-a, moskovsko političko i vojno vodstvo dobro je znalo da je zračna luka pored Prištine trebala poslužiti kao jedan od ključnih objekata za brže raspoređivanje NATO snaga u njegovom nastupanju prema Kavkazu i Kaspijskom jezeru.¹⁷⁷ Svakako je zanimljiva i pažnje vrijedna informacija da su čelnici Ministarstva obrane i Glavnog stožera oružanih snaga Republike Hrvatske u svojim prosudama naznačivali Ministarstvu obrane Sjedinjenih Američkih Država da će ruske snage sigurno ući na Kosovo. Izgleda da se tim prosudbama koje su se pokazale potpuno ispravnim nije u dovoljnoj mjeri vjerovalo.

Zahtjevu Rusije za vlastitim sektorom najodlučnije se usprotivila Madelaine Albright, američka država tajnica, čiju je politiku provodio Strobe Talbott, američki izaslanik u pregovorima s ruskim ministrom vanjskih poslova Igorom Ivanovim. Još do pred kraj pregovora bilo je izvjesno kako će Rusija ipak dobiti svoj sektor na Kosovu, no konačni izgled sporazuma nije Rusiji to omogućio. Rusija je spor s NATO-om konačno riješila 5. srpnja 1999. Znakovito je bilo da se rusko ministarstvo obrane, nakon završetka pregovora, prije svih oglasilo i s otvorenim zadovoljstvom objavilo postizanje sporazuma s NATO-om. Tim sporazumom ruske snage su raspoređene na Kosovu po već utvrđenim sektorima članica NATO.¹⁷⁸ Do trenutka postizanja sporazuma o

176 General Jackson (podređeni) odbio je praktično zapovjed (nadređenom) generalu Clarku jer nije ušao u izravan sukob s ruskim snagama u zračnoj luci Slatina kako mu je ova potonji zapovjedio. General dobio rat, a izgubio posao. To je najkraći sažetak etape blistave karijere Wesleyja Clarka (54). Premda tijekom 78-dnevne vojne operacije na Kosovu nije izgubio ni jednog vojnika, što do tada nije uspjelo ni jednom američkom vojskovođi, Wes (nadimak iz West Pointa) bio je spreman uvući svijet u treći svjetski rat. To je stav britanskog generala Michaela Jacksona, prvog zapovjednika KFOR-a. Rečenica: "Neću zbog vas pokretati treći svjetski rat", kojom je Michael Jackson, praktično odbio poslušnost protivna je bespogovornom izvršavanju naređenja, jednom od stupova vojne subordinacije. Poglavitito multinacionalne organizacije kakav je NATO. General za treći svjetski rat, Bruno Lopandić, Nedjeljna Dalmacija, 6. kolovoza 1999.

177 Zračna luka se nalazi u središtu Kosova i idealno je mjesto ne samo za baziranje jačih zrakoplovnih snaga i za organizaciju zapovijedanja, već i raspoređivanje vojnih snaga i sredstava. Naime, početni NATO plan je bio da se na zračnu luku Slatina transportnim zrakoplovima dovoze veći tereti i trupe. Daljnje raspoređivanje po Kosovu bi se obavljalo transportnim helikopterima. Sprječavanje ulaska NATO-vih inženjera i logističara, čiji je zadatak bio dovesti zračnu luku u najkraćem roku ponovno u funkciju, umanjio je brzinu raspoređivanja snaga u ostale dijelove pokrajine. Najviše su bili oštećeni Francuzi koji su trebali zauzeti sjeverozapadni sektor što brže, no na putu u Kosovsku Mitrovicu francuske snage su se zaustavile u Gnjilanima, u američkom sektoru krajnjeg jugoistoka. Tako blokirane ostale su manevarski onesposobljene.

178 Prema sporazumu – do dvije ruske bojne raspoređuju se u njemački sektor na područje Mališeva. Isto tako, do dvije ruske bojne u američki sektor na područje

ruskom sudjelovanju u snagama KFOR-a nije bilo dopuštenom prebacivanje dodatnih ruskih snaga na prostor Kosova i Jugoslavije. Zato su Mađarska, Rumunjska i Bugarska sukladno zahtjevu Sjedinjenih Američkih Država, odbile odobriti prelete ruskih zrakoplova preko svog zračnog prostora.

Početni zahtjev NATO-a kako će područja razmještaja ruskih snaga međusobno biti odvojena, ipak nije do kraja proveden. Bilo je znakovito kako se područje dviju ruskih bojni u njemačkom (talijanskom) sektoru i područje jedne ruske bojne u francuskom sektoru međusobno teritorijalno dodiruju. Mogli bi, u slučaju poremećaja i u koordinaciji s NATO snagama, djelovati na jedinstvenom području središnjeg dijela Kosova, zapadno od britanskog sektora.

Osim Rusije drugi igrač, koji je ostvario određeni probitak, bila je Italija. Strateška zainteresiranost Italije kao regionalnog igrača u raspodjeli moći na istočnoj obali Jadrana i jugoistoku Europe oduvijek je bilo obilježje njezinog političkog, diplomatskog, gospodarskog i kulturnog nastupanja.¹⁷⁹ Po prvi put nakon Drugog svjetskog rata, Italiji se pružila prilika da na "krilima" kosovske krize zakorači na prostor Crne Gore, Albanije i Kosova, te time nužno i na širi prostor jugoistoka Europe. Povijesno gledano, Italija je na tom prostoru interesno zastupljena stoljećima i za taj interesni prostor vodila je bitke i sa turskim carstvom i sa Austrougarskom monarhijom. Oduvijek joj je bilo bitno tko kontrolira Otrantska vrata, kojima Italija iz Jadrana izlazi na Sredozemlje. Zainteresiranost Italije pokazala se i u Prvom i u Drugom svjetskom ratu. U tom smislu NATO je dao mogućnost Italiji sudjelovati u rješavanju krizne situacije na području njezina neposrednog povijesnog i strateškog interesa.

Kosovske Kamenice (na samom istoku Kosova). Treća lokacija za ruske snage je u francuskom sektoru, gdje se na područje Lauše razmješta jedna ruska bojna.

179 Italija je sudjelovala u kosovskoj kampanji ne samo zbog odanosti Atlantskom paktu. Bila je jedna od najangažiranijih država, a istodobno je održavala diplomatske odnose s Beogradom i nije sudjelovala u izravnim zračnim udarima. U rimskoj "Republici" (21. lipnja. 1999.) objavljen je razgovor s načelnikom Glavnog stožera talijanskih oružanih snaga Mariom Arpinom. Načelnik Glavnog stožera je naveo da je Italija po svom angažiranju u ratu protiv SR Jugoslavije bila "druga ili treća država". Hvali talijansku vladu. Sve je bilo usklađeno tijekom 78 dana bombardiranja. Sama akcija bila je politički usmjeravana, pa su vojnici ponekad ratovali "s jednom rukom zavezanom iza leđa"! Mnoge su stvari bile "ne ratne": iz Aviana se, npr. redovito telefoniralo u Beograd kada su poletjeli zrakoplovi. Usporedio je kampanju s onom u Vijetnamu, moralo se stalno djelovati jer je prijetila opasnost da se, protekom vremena, anuliraju rezultati bombardiranja dan prije. Rekao je i to da su se u NATO-u proučavale sve varijante djelovanja, pa i uporabu kopnenih snaga. Za okupaciju cjelokupne Jugoslavije prosuđeno je da bi trebalo dvjesto tisuća vojnika, za a Kosovo u "stanju neprijateljstva" sto tisuća.

Mnogo kontradiktornosti, pa i netočnosti u izjavama jednog tako visoko pozicioniranog vojnog dužnosnika. (op. a.)

Italiji je, kao članici NATO-a dana uprava sektora koji se prostire na području Dukagjina (Metohije) pod isključivim albanskim utjecajem i stanovništvom. Talijansku zainteresiranost potvrđuje iznimno precizno i pravodobno izvješćivanje talijanskih glasila o stvarnom stanju na Kosovu već od prvog dana operacije "Zajednički čuvar". Talijanski mediji su daleko točnije i pravodobnije izvješćivali o situaciji na terenu Kosova, nego su to činili njemački, britanski, francuski ili američki. RAI je prije CNN-a i drugih svjetskih televizijskih kuća izvijestila o ruskom upadu u Kosovo, o prvim sukobima OVK-a i britanskih snaga, nakon što su Albanci odbili predati oružje. Talijanski su mediji odali priznanje taktičkoj spretnosti i divili se umijeću političkog vodstva Rusije na strateškoj odluci o upadu ruskih snaga na Kosovo i način na koji su iskoristili pretjeranu samouvjerenost Britanaca i Amerikanaca. No, realno su procijenili kako najveća opasnost za mir na Kosovu ipak prvo dolazi iz Beograda, zatim iz albanskog ekstremnog krila, a potom su kao eventualnu opasnost procijenili Moskvu.

13. Povratak izbjeglica na Kosovo

Odmah po razmještanju snaga KFOR-a na područje Kosova započelo je i neorganizirani povratak izbjeglica¹⁸⁰, pa se tako već jedanaest dana nakon početka operacije "Zajednički čuvar" (do 22. lipnja, 1999.) na Kosovo vratilo 210 000 izbjeglica albanske nacionalnosti. Istodobno, u prvih sedam dana operacija "Zajednički čuvar" sa Kosovo je otišlo 40 000 Srba, poglavito iz južne zone. Po nekim procjenama do kraja srpnja je u užu Srbiju iselilo 100 000 Srba, a preostalih 50 000 koju su ostali na sjeveru Kosova bili su bez sigurne budućnosti.

Neorganiziranim povratkom Albanaca započinju svakodnevne odmazde nad preostalim civilnim stanovništvom srpske nacionalnosti, terorom i zastrašivanjem kako bi ih istjerali s Kosova. U toj situaciji međunarodne organizacije su dobile zadaću započeti s organiziranim povratkom izbjeglica.¹⁸¹ Nefunkcioniranjem KFOR-a i drugih organizacija uključenih u operaciju "Zajednički čuvar" otvorio se prostor za pojavu čestih i mnogobrojnih incidenata koje je najbolje opisao u svojoj izjavi jedan dužnosnik međunarodnih organizacija govoreći kako "dan na Kosovu započinje sa srpskim zločinima, a završava sa albanskom odmazdom".¹⁸²

180 Tijekom posjete visoke izaslanice Glavnog tajnika UN-a za ljudska prava, bivše irske predsjednice Mary Rombinson, rečeno je kako je srpska strana, kršeći ljudska prava i nakon početka intervencije NATO-a, uzrokovala egzodus više od milijun kosovskih Albanaca.

181 Prvi organizirani povratak bio je u organizaciji UN-a dana 28. lipnja 1999. povratkom 332 osobe albanske nacionalnosti u Prištinu.

182 Svakako, puno o stanju sigurnosti govori podatak iznesen od strane pukovnika Iana Mitchella, šefa vojne policije na Kosovu, a povodom pronalaska grobnice s

Kaotičnost situacije u tim prvim danima operacije "Zajednički čuvar" oslikava podatak kojeg je 2. kolovoza 1999. dao glasnogovornik NATO-a, ustvrdivši da se na Kosovu događa približno 30-tak ubojstava tjedno. Tako se zadaća snaga KFOR-a pretvorila isključivo u sprječavanje incidenata, posebice onih kojima se poticalo daljnje etničko čišćenje i Albanaca i Srba.¹⁸³ Ruska je strana koristila navedene i slične incidente, kada su žrtve kosovski Srbi i propagandnim nastupom ukazivala na nedjelotvornost međunarodnih snaga i postojeće misije KFOR-a u održavanju mira i uspostavi civilne vlasti.

Ako se ova situacija na Kosovu usporedi s onom u Hrvatskoj za vrijeme i nakon *Oluje* nedvojbeno se može utvrditi da u međunarodnim odnosima nema jednake pravičnosti za sve. Naprotiv, kao što kaže izreka, doista postoje jednaki i jednakiji. Sa svim instrumentarijem vojnim, političkim, diplomatskim, informacijskim međunarodne snage nisu uspjele spriječiti odlazak, ubojstva i etničko "čišćenje" kosovskih Srba nakon operacije "Saveznička snaga". Za te propuste ili namjeru svejedno, nitko od pripadnika mirovnih snaga ili njihovih političkih mentora nije ni prozvan, a ne da ih je međunarodni kazneni sud označio kao udruživanje u "zločinački pothvat". Dok za moćne i velike vrijedi pravilo "nepogriješivosti" i onda kad ignoriraju Vijeće sigurnosti UN-a, dotle za one s dna ljestvice moći primjenjuje se pravilo "pravda nikad ne spava".

Uspostava civilne vlasti bila je jedna od temeljnih zadaća međunarodne zajednice na Kosovu.¹⁸⁴ U tom smislu (5. srpnja 1999.) imenovan je civilni upravitelj UN-a za Kosovo francuski ministar zdravlja Bernard Kouchner. Red i mir u početku održavaju vojne snage KFOR-a, no s vremenom će ovu ulogu preuzeti policija UN-a i civilno osoblje. U tu svrhu određeno je kako će na Kosovo pristići 3 100 UN-ovih policajaca. Pored civilnog upravitelja UN je prethodno imenovao svoga voditelja misije na Kosovu Sergia Viera De Mella. Politički pregovori Albanaca i Srba o civilnoj vlasti na Kosovu od početka su imali prepreka, ne samo zbog međunarodnih tenzija uzrokovanih srpskim terorom, već i zbog nejasne političke situacije unutar albanskog političkog establishmenta.

---

jedanaest leševa Srba u blizini sela Ugljare sjeveroistočno od Gnjilana, da je od dana preuzimanja kontrole KFOR-a na Kosovu ubijeno 295 ljudi (109 Albanac, 102, Srba i 84 pripadnika drugih etničkih zajednica. Osim toga, kosovski odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda u izvješću od 18. rujna 1999. iznio je podatak o 4 000 žrtava na Kosovu tijekom NATO bombardiranja, te 30 274 nestalih i ote-tih Albanaca i 400 dosad potvrđenih masovnih grobnica.

183 U tom smislu je medijski najeksponiranije bilo ubojstvo 14 srpskih zemljoradnika u selu Gračko, koje se dogodilo 23. srpnja 1999.

184 Nastojanja UN-a i KFOR-a da održe red i mir na Kosovu očituje se i kroz podupiranje uspostave parlamentarne civilne vlasti. Dana 12. srpnja 1999. ponovno je otvorena prištinska vijećnica u koju se vratilo 140 članova miješanog albansko-srpskog osoblja.

Izdvojile su se dvije albanske političke struje koje su imale namjeru ostvariti prevlast u vođenju civilne vlasti na Kosovu: prvu predvodi Hasim Taqi, bivši vođa OVK-a, a drugu na posljednjim demokratskim izborima izabrani predsjednik Kosova Ibrahim Rugova. Načelnim dogovorom KFOR-a, OVK-a i albanskog političkog vodstva dogovoreno je kako će Hasim Taqi obavljati dužnost predsjednika prijelazne kosovske vlade do provedbe kosovskih slobodnih izbora.

Razoružavanje OVK-a (albanski – Ushtria Clirimtare e Kosoves) predviđeno je odredbama sporazuma NATO – Jugoslavija, odnosno sporazumom OVK-a i KFOR-a. Zapadna politika je od samog početka zračnih udara na Jugoslaviju zauzela rezervirani stav prema OVK-u i njegovoj poziciji u krizi. Načelno se nije dovodilo u pitanje savezništvo NATO-OVK već samim time što im je zajednički neprijatelj Beograd, no načini borbe, političko pozicioniranje OVK-a na Kosovu, pa i ponašanje OVK-a na terenu nisu nikad u potpunosti odgovarali Zapadu. Oslobođilačka Vojaska Kosova je na određen način isto tako provodila teror kao i srpska strana, poneka čak i prema albanskom stanovništvu, što ih je svrstalo u skupinu snaga koje SAD i NATO definiraju kao “nekontroliranu gerilu” bez jasno utvrđene strukture i ciljeva borbe. Političko krilo OVK-a od samog osnivanja je smatrano previše ekstremnim za suradnju sa Zapadom.

Američka je administracija, predvođeni NATO, odmah definirala razinu suradnje s OVK-om, a osobito kada su pristupili pregovorima s OVK-a, nakon što je operacija “*Joint Guardian*” već započela. Odlučeno je kako će pregovore s američke strane voditi glasnogovornik State Departmenta James Rubin, što nije uobičajen pristup. Već se ovakvim odabirom pregovarača dalo do znanja kako Zapad politički tretira OVK.¹⁸⁵ Čak nije bilo jasno s kim zapravo OVK pregovara: s NATO-om, ili sa SAD-om, ili sa KFOR-om.

Garancije koje je Taqi dao u ime OVK-a, potvrdio je u ime SAD James Rubin suglasivši se s američkim predsjednikom Billom Clintonom preko mobilnog telefona (!?), bez posebne diplomatske procedure.¹⁸⁶ Hashim Taqi je potpisao sporazum kao politički predstavnik OVK-a, ali je za provedbu bio zadužen zapovjednik

185 Trodnevne pregovore OVK-a i NATO-a od 18. do 20. lipnja 1999. u Skopju vodili su Hashim Taqi i James Rubin. Načelni sporazum o poziciji OVK-a i njezinom razoružanju postignut je 20. lipnja. 1999.

186 Po potpisivanju sporazuma dužnosnici NATO-a su izjavili kako bi se dio OVK-a trebao pretvoriti u nacionalnu gardu po uzoru na američku, što je navodno dogovoreno već spomenutim razgovorom Rubin-Taqi-Clinton preko mobilnog telefona. Kasnije je general Agim Qeku izjavio kako će više tisuća pripadnika OVK-a “tražiti posao” u novim kosovskim policijskim snagama pod pokroviteljstvom UN-a.

OVK-a, general Agim Qeku.¹⁸⁷ Čak je i francuski predsjednik Jacques Chirac pokazao da nije postojala normalna procedura u pregovorima sa OVK-om izjavivši na sastanku G8 u njemačkom Kölnu kako zna da je OVK potpisao s NATO-om sporazum o razoružanju, ali misli da se mora razoružati u roku od 30 dana. Kasnije se pokazalo kako je rok bio 90 dana.

Situacija na terenu nije bila zadovoljavajuća.¹⁸⁸ U situaciji bezvlašća i nedostatka opće javne sigurnosti nije se mogla spriječiti pljačka i osvetnički postupci OVK-a. Upravo će se OVK, odbijajući potpuno razvojačenje nastojati nametnuti kao policijska snaga koja će biti odgovorna za poslove unutarnje sigurnosti.

Neuobičajeni političko-diplomatsko-pregovarački postupci prema OVK-u nisu bili slučajni. Imali su utemeljenje u doktrini determiniranog kaosa, po kojoj u upravljanjima krizama kao što je bila kosovska nema čistih strana. Odnosno nema crno-bijele slike njezinih protagonista. U "odgođeni kaos" albanska strana se dovela sama, ali su je doveli i upravljači krize, da svoje relativno bijele tonove koje je imala za vrijeme operacije "Saveznička snaga" premaže onim crnim u operaciji "Zajednički čuvar".

Od samog početka sukoba srpskih snaga i Albanaca na Kosovu, međunarodni čimbenici, politički analitičari i diplomatski predstavnici raspravljali su o opcijama za rješavanje statusa Kosova. Među albanskim stanovništvom i čelnicima provlačila se ideja o odcjepljenju Kosova od Srbije i Jugoslavije i uspostavljanju državne samostalnosti. Ta iluzija je razbijena izjavom glavnog tajnika NATO-a Javiera Solane da opcija odcjepljenja i prekrajanja granica ne dolazi u obzir. Rješenje Kosova mora se pronaći unutar postojećih granica, stabilizacijom stanja, demokratizacijom, uspostavom političke strukture na međunarodnim principima, uvođenjem i pokretanje gospodarskih tokova.

Zapadni političari bili su svjesni kako će na Kosovu morati pronaći političkog partnera s kojim će započeti restauraciju državnih institucija. Premda je albanski premjer Pandeli Majko otvoreno podupirao političko vodstvo OVK-a na čelu sa samoproglašenim predsjednikom kosovske vlade Taqijem, NATO i UN se iz razumljivih razloga nisu izjašnjavali o budućem poželjnom političkom partneru među kosovskim Albancima. Naime, bilo im

187 Za razoružanje OVK-a također je definirana određena dinamika. Prema njoj prva faza odnosila se na razoružanje teškog naoružanja u roku od 30 dana od potpisivanja sporazuma OVK-NATO (istekao 22. srpnja 1999., te potom produžen na 48 sati) kompletno razoružanje OVK-a treba provesti u roku od 90 dana, točnije do 22. rujna 1999. Sporazumom je potvrđeno i napuštanje svih stranih dragovoljaca s Kosova.

188 Složeno stanje povećavali su i bezbrojni "humanitarci" (oko 200 organizacija) koje su preplavile Kosovo. Osim cijenjenih humanitarnih udruga kao što je "Caritas" pojavljivale su se i "osebujne" kao "Centar za tjelesnu i duhovnu toleranciju". Pojava tolikog broja humanitaraca na Kosovu pravdana je približavanjem zime, a njihova je uloga, čast izuzecima, uvijek ista – obavještajni rad.

je potrebno vrijeme da radikalni dio OVK-a sam sebe diskreditira i da slika o "pravednoj borbi kosovskih Albanaca" poprimi tamnije tonove, odnosno da OVK na neki način postane "novi operator" krize. Djelomično odbijanje razoružanja, proglašenje ruskih trupa nepoželjnima i ultimativno nametanje svoga političkog vodstva, kao jedino legitimnog predstavnika kosovskih Albanaca, jasno je pokazalo kako političko vodstvo OVK-a oružanu borbu sada želi pretočiti u dominantni politički utjecaj na poslijeratnom Kosovu. Jake tendencije u OVK-a za osamostaljivanjem Kosova rušile su temeljni princip o nepromjenjivosti granica. Ista radikalna struja zagovarala je ujedinjenje svih Albanaca, a to je vodilo u izravno posezanje za teritorijem Crne Gore, Makedonije i Grčke. S druge strane, iako nisu postojali jasni dokazi, zapadni dužnosnici su smatrali kako je radikalni dio OVK-a povezan s organiziranim kriminalom i islamskim fundamentalizmom. U slučaju nepovoljnog političkog rješenja moglo je doći do odvajanja radikalnog krila OVK-a i obnove oružanog otpora. Zbog toga je svako političko rješenje prije njihova razoružavanja za međunarodnu zajednicu bilo krajnje rizično.

Drugi izvor nestabilnosti na Kosovu dolazio je iz Srbije. Na političkoj sceni Slobodan Milošević nastojao je zadržati inicijativu. Porazenu vojsku i policiju zasipao je brojnim odlikovanjima i unapređenjima. Organizirao je mitinge diljem Srbije, na kojima je osobno najavljivao početak obnove i ponovno uključivanje Srbije u međunarodni poredak. O Kosovu se uglavnom šutjelo. Pozornost se okretala prema stradanju kosovskih Srba koji su izbjegli s Kosova. Potpuno povlačenje vojske na "samo pet kilometara" od granice s Kosovom ublažavalo se njezinom spremnošću za ponovni ulazak ako se u pitanje dovede zaštita preostalog srpskog pučanstva na Kosovu. Miloševićeva igra je bila u tome da za nesigurnost i nestabilnu situaciju na Kosovu¹⁸⁹ optuži prije svega Sjedinjene Američke Države i političko i vojno vodstvo kosovskih Albanaca. Igrao je na posljednju kartu iako je bio svjestan da mu je politički kraj vrlo blizu.

Financijski i gospodarski slom nazirao se dolaskom zime, a dio oporbe (poglavito Zoran Đinđić) traži brzu Miloševićevu smjenu kako bi "spasio što se spasiti može" jer je Srbija na čelu s Miloševićem i dalje ostala žarište krize. Njegov silazak s vlasti, osim oporbe po prvi put je otvoreno počela zagovarati i Srpska pravoslavna crkva (SPC). Još je sredinom lipnja 1999. Srpska pravoslavna crkva, koja je neizostavno podržavala i provodila nacionalističku politiku Miloševića, prvi put izrazila svoje negodovanje njego-

189 Za stabilnost situacije na Kosovu od presudne je važnosti bilo ne samo razoružanje OVK-a nego i srpskog civilnog stanovništva, žurna uspostava civilnog dijela misije KFOR-a, početak obnove i organizirani povratak izbjeglica, uspostava albanske policije (nakon UN-ove) i zaštita preostalog srpskog stanovništva.

vom politikom. Od tada će ona značajnije utjecati na političku scenu u Srbiji. Zbog toga je Zapad nastojao iskoristiti promjenu stava Srpske pravoslavne crkve u slamanju i uklanjanju Miloševića. Uspostavljen je kontakt sa SPC-om i dana određena garancija glede njezina kontinuiteta na Kosovu. Posebno su bili aktivni britanski politički krugovi koji su poticali princa Karađorđevića da posjećuje Jugoslaviju, pa i Crnu Goru, te Srpsku pravoslavnu crkvu, kako bi se srpskom pučanstvu pokazalo da su svi značajni politički i vjerski čimbenici protiv režima Slobodana Miloševića. Srpska pravoslavna crkva prihvatila je "ispruženu ruku" i svojim zahtjevima prema Zapadu zaista polazila od toga da se očuva srpstvo na Kosovu i njihova crkva kao obilježje identiteta. Zapad je odmah odgovorio i u početku "priskočio" u pomoć. Zaštitio je Pečku patrijaršiju od napada OVK-a i ekstremnih albanskih skupina. No, to nije imalo previše utjecaja na preostale Srbe na Kosovu. I dalje su se iseljavali, pa svi naponi Srpske pravoslavne crkve i NATO-a u načelu nisu dali značajnije rezultate. Psihološki gledano, Srbi s Kosova više nisu vjerovali nikome. Tražili su izlaz u bijegu s "vrućeg terena" očekujući da ih zaštiti prvenstveno onaj tko ih je još davne 1987. doveo u ovu situaciju.

Srpska pravoslavna crkva je u načelu podupirala "zahtjeve za promjenu režima", ali je ostala suzdržana i nije davala znakove kako ne bi svoje suprotstavljanje Miloševiću "sjedinila" s organiziranim prosvjedima koje je po Srbiji provodila oporba. U tom smislu je bilo i odbijanje patrijarha Pavla da bude nazočan na oporbenom mitingu koji je održan pod nazivom "Pakt za stabilnost Srbije". Sve to je ukazivalo da SPC ipak ne želi sebe vezati za oporbu i pomoći joj da uvjeri srpski narod kako je baš ona ta koja bi ga trebala voditi u budućnosti. Ne treba zaboraviti kako ni odnosi SPC-Crna Gora također nisu nikad riješeni (pitanje autokefalnosti crnogorske pravoslavne crkve). Nije bilo naznaka da će uopće o tome razgovarati. U odnosu prema Crnoj Gori politika Srpske pravoslavne crkve i Miloševića u potpunosti je bila sukladna, odnosno, težila je k asimilaciji i brisanju crnogorske državnosti, nacije, kulture i tradicije.

Miloševićevi socijalisti su na vrlo osebujan način odgovarali na zahtjeve Srpske pravoslavne crkve za promjenama, naglašavajući kako je to licemjerno jer promjene "ne može tražiti ovakva SPC koja tisuću godina nije učinila niti jednu promjenu, niti reformu u svom ustroju i svojim stavovima u društvu". To je bila još jedna pogrješka Miloševića, jer je kritizirao instituciju koja svoj tisućgodišnji ustroj i državotvorno obilježje ne smatra manom nego najvećom vrlinom. Šahovskim rječnikom rečeno u vremenskom tjesnacu najčešće se vuku krivi potezi, pa ih je vukao i Milošević.

Pozicija Crne Gore, kao federalna jedinice Jugoslavije, bila je neprestano opterećena hipotekom "drugog oka u glavi". Crna Gora je u potpunosti podnosila teret sukoba Srbije s NATO-om

i smatrala kako nije bila pošteđena, a razlog za to je bio u velikoj nazočnosti Vojske Jugoslavije na njezinom teritoriju. Čelnici NATO-a su znali kako Crna Gora službeno ne podupire srpski teror na Kosovu, no nije joj se željelo dati toliko na važnosti sve dok u Srbiji vlada Miloševićev režim. Čak se može ustvrditi da je Crna Gora, kao dio Jugoslavije, bila kažnjena za svoj udio u "ratovima" na "velikom ratištu", posebice u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, i to tek sada – u odgođenom kaosu. Međutim, svi zračni udari na ciljeve u Crnoj Gori pripisivani su činjenici kako se infrastruktura (objekti) Vojske Jugoslavije u Crnoj Gori također moraju operativno onesposobiti.

Završetkom zračnih udara i operacije "Saveznička snaga" crnogorska vlast je jasno dala do znanja kako dotadašnju politiku SR Jugoslavije ne podupire. Ujedno, predložila je promjenu Ustava SR Jugoslavije i redefiniranje odnosa unutar federacije. U srpnju je crnogorska vlast prijetila referendumom o nezavisnosti Crne Gore ako srpska strana ne započne ozbiljne pregovore o budućim odnosima. Tražena je puna ravnopravnost sa Srbijom, vlastiti suverenitet, jednodomno predstavničko tijelo u federalnoj Skupštini, te nadležnost nad vojskom, financijama i vanjskom politikom. Kasnije su prijetnje pojačane, posebice nakon susreta Đukanović-Clinton, iako se znalo da Clinton nije podupirao Crnu Goru u nakanama odvajanja od SR Jugoslavije.

U međuvremenu zapadne diplomacije su nedvojbeno dale do znanja crnogorskoj vladi da ne poseže za odvajanjem od SR Jugoslavije i potpunom neovisnošću, već da rješenje traže unutra SR Jugoslavije makar i u konfederalnim vezama. Nužno je naglasiti kako crnogorsko političko vodstvo ni narod nisu u potpunosti razvidno definirali svoj stav i odnos prema Srbiji.¹⁹⁰

Pojedini zapadni mediji u propagandnom ratu najavljivali su kao će Milošević silom zadržati Crnu Goru u sastavu postojeće SR Jugoslavije, iako su bili svjesni da Milošević više nije imao nikakve moći za tako nešto. To im je služilo kao dodatni pritisak za što brži odlazak Miloševića. Sinkronizirano, u zapadnu medijsku igru, uključili se i pojedini crnogorski političari puštajući informacije kako će "do kraja godine Crna Gora biti nezavisna". U tu svrhu bila je i izjava crnogorskog premijera Filipa Vujanovića da će biti

---

190 Početkom srpnja 1999. istraživanja su pokazala kako se 29% građana Crne Gore zalagalo za odcjepljenje od SR Jugoslavije, dok je 45% bilo za samostalnu Crnu Goru u zajednici sa Srbijom u SR Jugoslaviji, kao savezu suverenih država. Istodobno, je bilo jasno kako ustroj SR Jugoslavije koji je bio do tada više nije odgovarao Crnoj Gori, jer ga je podupiralo svega 2% građana. Prijedlog Crne Gore, tzv. platformu crnogorske vlade, srpska strana nije htjela ni razmatrati. Koncept se temeljio na prijedlogu da se nova SR Jugoslavije nazove "Zajednica država Crne Gore i Srbije". Sa srpske strane govorilo se kako je tim prijedlogom Srbija uvrijeđena i ne može je prihvatiti. Ipak tri godine kasnije Jugoslavija će nestati i kao pojam, a nova-stara država dobit će naziv – Srbija i Crna Gora.

raspisan referendum o statusu Crne Gore ili o njezinom osamostaljivanju. Očekivano, referendum nikad nije raspisan.

14. "Združeni čuvar", operacija "odgođenog kaosa"

Operacija "Združeni čuvar" kao nastavak operacije "Saveznička snaga" u načelu je vojna operacija uklanjanja jedne vojne sile suverene države (u ovom slučaju sa područja Kosova), te uvođenje međunarodnih vojnih snaga koje imaju zadaću uspostaviti sigurnost i red, odnosno "stabilizirati prostor" prema unaprijed zadanim parametrima doktrine "odgođenog kaosa". To se provodi "sprječavanjem daljnjih oružanih sukoba", i ono što je najbitnije, razoružanjem svih strana koje su prije bile u sukobu. Tu izuzetaka nema! Ujedno, "pomoćno sredstvo" u takvoj doktrini je mandat međunarodnih snaga za uspostavom "prijelazne civilne vlasti" koja bi je s vremenom predala, jednoj novoj, demokratski izabranoj vlasti, naravno po pravilima i nadzoru te iste međunarodne zajednice. U slučaju Kosova to se odnosilo na vlast koja je formirana i od Albanaca i od Srba. Iako se, deklarativno, međunarodna zajednica izjašnjavala kako je Kosovo dio Srbije, odnosno SR Jugoslavije, a koristeći argument da zbog odnosa Srbije prema Kosovu, ta se pripadnost ukida do potpune stabilizacije stanja, pri tom nije definirala koliko će to stanje potrajati. *De facto* i *de jure* suverenitet Srbije (SR Jugoslavije) tim činom prešao je u ruke pravno nedefiniranog subjekta, koji se općenito naziva međunarodna zajednica.

Politički gledano, NATO i međunarodna zajednica nisu željeli nezavisno i odvojeno Kosovo jer bi to na neki način bila čista situacija, a u "odgođenom kaosu" nema i ne smije biti čistih situacija jer bi se tada izgubili argumenti za vojnu nazočnost na prostoru koji je izložen upravljanoj krizi. Zato postaje jasnijim zašto snage KFOR-a nisu bile djelotvorne, a prema raspoloživim mogućnostima to su mogle biti. U zraku uvijek mora ostati visjeti percepcija, "ako mi odemo, stvari će izbjeći kontroli".

Provedba operacije "Zajednički čuvar" zbog svoje nedovoljne učinkovitosti¹⁹¹ nije nikad dovedena u pitanje. I ovdje se je ponovio slučaj Bosne i Hercegovine gdje je vojni dio Daytonskog sporazuma proveden gotovo u potpunosti¹⁹², no, provedba uspostave ci-

191 Manjkavosti koje su dolazile s Kosova najuočljivije su u nedostatnosti podataka o povratku izbjeglica. Nije bilo pouzdanih podataka o tome koliko se izbjeglica vratilo na prostor Kosova. Sporadična izvješća o povratku izbjeglica govore koliko je već i sam povratak problem; Tako je naprimjer "The Star Ledger" u američkoj saveznoj državi New Jersey navodio da bi kosovske izbjeglice koje su smještene u SAD za povratak na Kosovo sami morali platiti avionsku kartu što je pravilo koje se primjenjuje u SAD-u od 1986., a s kojim izbjeglice s Kosova nitko nije upoznao pri dolasku u SAD, što je inače dužnost organizatora.

192 Ta "potpunost" znači da je Bosna i Hercegovina kao članica Ujedinjenih naroda bez oružane sile. Zajednička vojska nije uspostavljena a entitetske vojske i "vojska republike srpske" i "vojska Federacije BiH" praktično ne egzistiraju

vilne vlasti na "demokratskim principima" ni tijekom dužeg vremena nije ostvarena. Svaku volju naroda iskazanu na izborima "visoki međunarodni predstavnik" škarama svog protektorskog položaja pretvara u poželjnu strukturu vlasti. Donošenje konačne odluke (i one u Bosni i Hercegovini i one na Kosovu) uvijek je u rukama "elite", one međunarodne, koja to zove "demokratska uspostavljena vlast". Zato se uvijek nađe opravdanje za "kaotičnost", bilo u radikalizmu unutar OVK-a i njegova političkog krila, bilo u iseljavanju Srba s Kosova, bilo u neriješenoj situaciji unutar Srbije (Vojvodina, Sandžak), bilo u poziciji Crne Gore koja teži redefiniranju svog političkog i državnog statusa. Nakon opravdanja od strane međunarodnih čimbenika obvezno uvijek slijedi isti recept za rješavanje problema – provedba slobodnih i demokratskih izbora, a nakon toga uspostava civilne vlasti i konačno gospodarski razvoj. I prolaze mjeseci i godine a onda odjednom slijedi konstatacija kao se nije daleko odmaklo u uspostavi demokracije. Proces se mora nastaviti. U tom smislu bio je i poziv Svjetske banke zemljama Zapada da izdašno pomognu obnovu Kosova, ali na način kako je to rekao (21. srpnja, 1999.) tadašnji njezin predsjednik Jamesa Wolfensohna – "U prvo vrijeme radi se o humanitarnoj pomoći koja je nužna za uspostavu normalnog života. Svaka daljnja investicija ovisit će o stabilnosti stanja na Kosovu, pa i onog političkog".

15. Odnosi i interesi na Kosovu za vrijeme operacije "Zajednički čuvar"

Operacija "Združeni čuvar" manje je bila u funkciji uspostavljanja prihvatljivog življenja i Srba i Albanaca, a više je služila za odmjerenje snaga europskih sila u njihovom pozicioniranju na jugoistoku Europe. Na samom početku operacije dominantu ulogu, koja se očitovala kroz najveći broj angažiranih vojnika i zapovjednu strukturu imala je Velika Britanija, dok je kasnije bilo sve značajnije angažiranje Njemačke koja će dati i novog zapovjednika NATO snaga za Kosovo generala Klaus Reinharda.¹⁹³

---

kao vojske jer se ne mogu uporabiti ni u najtežim scenarijima ugroze te države. Jedina vojna sila koja se može uporabiti i to unutar te države (pa i za "osvajanje" banaka) je SFOR. Dok je u zemljama "razvijene demokracije" nezamisliva intervencija oružanih snaga unutar zemlje, istodobno je poželjna i u "banana državama" i u jugoistočnom predvorju Europe.

¹⁹³ Promjena zapovjednika KFOR-a uslijedila je 8. listopada 1999. Naime, dotadašnjeg zapovjednika KFOR-a, britanskog generala Michaela Jacksona zamijenio je njemački general Reinhardt na temelju prijedloga zapovjednika EUCOM-a na odlasku, američkog generala Wesleya Clarka. Izgleda da američki general nije oprostio svom britanskom kolegi i podređenom ranije iskazanu "neposlušnost. Istodobno sa promjenama na vrhu zapovjedne strukture došlo je do promjene mandata u sklopu zapovjedne odgovornosti unutar NATO snaga u Europi. Mandat na Kosovu više nisu imale NATO snage za brzo raspoređivanje u Europi (SACEUR) već su ga preuzele Združene kopnene snage NATO-a za srednju Europu (LANDCENT) kojim je inače zapovijedao general Klaus Reinhardt.

Značajnija uloga Njemačke u operaciji "Združeni čuvar" je bila izuzetno dobro prihvaćena od strane kosovskih Albanaca¹⁹⁴, ali ne i od Srba, što je posve razumljivo.¹⁹⁵ Rusija je i dalje svoje vlastite ciljeve pokušala realizirati koristeći propuste rada KFOR-a, odnosno Civilne uprave na čelu s Bernardom Kouchnerom. Podatak o ubojstvu četrnaestoro srpskih seljaka u selu Gračko za Ruse je bio adut kojim su neprestano prozivali snage KFOR-a i ukazivali na njihovu neučinkovitost, te naglašavali ugroženost Srba na Kosovu. S druge strane Rusija se suočavala s otvorenim protivljenjem albanskog stanovništva nazočnosti njezinih vojnih snaga uopće na području Kosova.¹⁹⁶ Unatoč različitom gledanju kosovskog stanovništva na ulogu ruskih snaga u operaciji "Zajednički čuvar" Rusija se definitivno potvrdila kao čimbenik s kojim Zapad mora računati u rješavanju kriza ne samo u europskom dvorištu.

Uspostava civilne vlasti na Kosovu¹⁹⁷ bila je jedan od temeljnih zadataka međunarodne zajednice i angažiranih snaga na Kosovu. Održavanje reda i mira na Kosovu koje je, naravno, podrazumijevalo osiguranje života i imovine nije se odvijalo onako kako su to očekivali civilni dužnosnici. Iako je civilna vlast formalno uspostavljena 5. srpnja 1999. njezina nedjelotvornost pravdala se navodnom nestručnosti osoblja, unatoč tome što je pored već raspoređenih civilnih UN-ih policijskih snaga¹⁹⁸ na Kosovo bilo upućen i dodatni kontingent od 3 100 policajaca. Istodobno je započelo i školovanje Kosovara za uključivanje u policijske snage.¹⁹⁹ Unatoč tim naporima sigurnost života i imovine se dosad na Kosovu nije bitno izmijenila. O ovome najbolje govori

194 Simpatije Albanaca prema Njemačkoj datira još iz vremena Drugog svjetskog rata. U sjećanju kosovskih Albanaca Nijemci su osloboditelji, odnosno, oni su ti koji su ih 1943. nakon kapitulacije Italije oslobodili od talijanskih fašista i omogućili im formiranje nacionalne vlade. Ta je vlada proglasila neovisnost i državnost Albanije. Za kratko vrijeme tada je prvi put postojala "velika Albanija" jer je Kosovo bilo ujedinjeno s ostalim albanskim krajevima.

195 Srbi su događaje iz Drugog svjetskog rata (vidi predhodnu bilješku) doživljavali kao okupaciju, a "veliku Albanju" kao neprihvatljivu političku tvorevinu u "kolijevci srpstva".

196 Najočitiiji primjer za to je spor oko raspoređivanja ruskih snaga u Orahovci gdje se albansko pučanstvo tome suprotstavilo i ruske snage nisu preuzele odgovornost za mirovnu operaciju u tom mjestu.

197 Civilna vlast na Kosovu uspostavljena je 5. srpnja 1999. Za civilnog upravitelja imenovan je Bernard Kouchnera koji je prije ove dužnosti bio ministar zdrastva u francuskoj vladi. Postao je poznat po humanitarnim aktivnostima Vijeća sigurnosti UN-a. Mirovna misija na Kosovu nazvana je UNMIK (UN Interim Administration Mission in Kosovo).

198 Raspored policijskih snaga već angažiranih po kosovskim mjestima bio je sljedeći: Priština – 479, Kosovska Mitrovica – 49, Prizren – 35, Gnjilane – 35, te u Peći – 26. Ujedno, 78 UN-ovih policajaca nadziralo je 4 granična prijelaza na ulazu u Kosovo. Zapovjednik policijskih snaga UNMIK-a bio je Sven Fredrikson.

199 Pod nadzorom međunarodne policije UNMIK-a osnovana je policijska škola na Kosovu koja je započela s radom 7. rujna 1999. U prvom naraštaju školu je pohađalo 200 odabranih polaznika i trajala je 19 tjedana.

podatak (od 1. rujna 1999.) iznesen od strane glasnogovornika KFOR-a o 286 ubojstava, 965 krađa i čak 912 paleža kuća što se dogodilo od dana ulaska snaga KFOR-a, odnosno, od 2. lipnja do 28. kolovoza 1999.²⁰⁰

Razoružanje OVK-a bila je, također, jedna od bitnih točaka Sporazuma²⁰¹ čije je izvršenje sporo napredovalo zbog gajenja potajne nade kod kosovskih Albanaca u ostvarenje ideje o odcjepljenju Kosova od SR Jugoslavije i uspostavljanju vlastite državne samostalnosti, koja bi se pokopala predajom oružja. Međunarodna zajednica u svojem planu "Kosovo bez oružane sile" raspršila je sve iluzije Albanaca. Zapovjednik Glavnog stožera Oslobođilačke vojske Kosova (OVK) general Agim Qeku, prema pisanju prištinskog dnevnika "Koha Ditore", potvrdio je kako će OVK ispuniti sve obveze iz sporazuma s KFOR-om ali je zatražio dodatnih deset dana za dovršetak procesa. Da nikakvog popuštanja od međunarodne zajednice neće biti naznačio je američki veleposlanik pri Ujedinjenim narodima Richard Holbrooke rekavši kako OVK mora ispoštovati preuzete obveze i do 19. rujna 1999. predati oružje. Radi sprječavanja mogućih otpora unutar OVK nađeno je "spasonosno rješenje" o teritorijalnom rasporedu i podjeli Kosova na operativne zone u kojima bi se trebao razmjestiti tzv. Kosovski korpus (zamjena za OVK-a) sa oko 5 000 vojnika, od toga 3 000 djelatnog sastava, te 2000 pričuvnih, no bili bi nenaoružani, po uzoru na Nacionalnu gardu SAD.

Kao odgovor na ustroj nove kosovske vojske i kao demonstracija nezadovoljstva stvaranjem *Obrambenog korpusa Kosova*,²⁰² koji bi trebao biti multietnički, Srbi su formirali Srpske zaštitne snage (SZS) i srpske kantone. Formiranje SZS-a izvršeno je u Gračanici gdje je formirano i "Srpsko nacionalno vijeće" koje se sastojalo od 49 članova. Za predsjednika Srpskog nacional-

200 Kao najviše tijelo civilne uprave misije UN-a na Kosovu osnovano je tzv. Prijelazno vijeće Kosova. Posebni izaslanik glavnog tajnika UN-a za Kosovo Bernard Kouchner je u cilju boljeg funkcioniranja navedenog tijela predložio njegovo proširenje. U prošireni sastav Vijeća bili su predloženi Bujar Bukoshi, bivši premijer kosovske vlade u egzilu, zatim Bardhyl Mahnuti, predsjednik novoutemeljene stranke demokratskog ujedinjena Kosova, kao i predstavnici političkih stranaka uključeni u kosovski Parlament – Demokratski savez Kosova, Albanska demokršćanska stranka, Socijaldemokratska stranka i liberalna stranka Kosova. Time se htjelo postići smanjenje političkog utjecaja OVK-a na čelu sa Hashimom Taqijem.

201 Sporazum o demilitarizaciji Oslobođilačke vojske Kosova i njezinoj preobrazbi u nove civilne snage potpisali su politički čelnik OVK Hashim Taqi i UN-ov civilni upravitelj Kosova Bernard Kouchner za dio koji se odnosio na politički aspekt procesa preobrazbe. Dio sporazuma koji se ticao vojne komponente sporazuma potpisali su zapovjednik KFOR-a general Jackson i novimenovani zapovjednik Obrambenog korpusa Kosova general Agim Qeku.

202 Molbe za pristup Kosovskom korpusu započele su pristizati odmah po razoružanju OVK, dakle, 20. rujna 1999. Bilo je planirano da se u njega mobiliziraju ljudi s Kosova. Nakon preustroja uvježbavao bi se za reakcije na prirodne katastrofe i druge izvanredne prilike.

nog vijeća izabran je episkop raško-prizrenski vladika Artemije Radosavljević, a za dopredsjednika Momčilo Trajković i Randel Nojkić. Prema priopćenju objavljenom nakon osnivačke skupštine u Gračanici rečeno je da će Srpsko nacionalno vijeće zastupati srpsku zajednicu pred misijom UN-a, KFOR-a i međunarodnom zajednicom.

Tim postupkom Srba u Gračanici ustvari se rušila politika UM-a na Kosovu, čiju provedbu su jamčile međunarodne vojne snage. Ustrojavanje srpskih zaštitnih snaga Kosova protivilo se zamisli o postojanju Obrambenog korpusa Kosova kao multietničkim oružanim snagama na Kosovu, u kojem bi velikim dijelom trebali biti zastupljeni i sami Srbi.

Dvojica najcjedenijih kosovskih Srba, predsjednik Srpskog pokreta otpora Momčilo Trajković i episkop Artemije Radosavljević, napustili su prijelazno vijeće Kosova kako bi javno demonstrirali neslaganje sa stvaranjem Obrambenog korpusa Kosova i Prijelaznog vijeća Kosova koje je trebalo imati ulogu izvršne vlasti na Kosovu uspostavljene (5. srpnja 1999.) imenovanjem Bernarda Kouchnera za civilnog upravitelja.

Suprotstavljanje kosovskih Srba međunarodnoj zajednici kulminiralo je odlukom o formiranju srpskih kantona. Međunarodna zajednica, odnosno, svi europski ministri vanjskih poslova i State Departmenta na čelu sa državnom tajnicom Madeleine Albright, odbacili su zamisao o stvaranje etničkih kantona. Gordijski čvor stvoren u Gračanici trebao je razriješiti novi glavni tajnik NATO-a Britanac George Robertson. Odlučilo je igrati na vrijeme da ono učini svoje, da se strasti slegnu jer niti "albanska" niti "srpska" vojska na Kosovu nisu u biti bile nikakve vojske, nego samo običan surogat.

Ovdje je prvi put u jednoj upravljanoj krizi testiran model da se vojna snaga koja je bila nositelj oružane borbe u "svrgavanju" nedemokratskog režima preoblikuju u "bezličnu masu nenoružanih vojnika" koje više ni u vojnom ni u političkom smislu nemaju nikakvo značenje. Kasnije u raznim inačicama taj će se model primijeniti i u Afganistanu i u Iraku, kao što je već ranije primijenjen u Bosni i Hercegovini, odnosno, kao što se u svom posebnom obliku primjenjuje u Hrvatskoj.

Kad je riječ o Hrvatskoj proces drugog razoružanja²⁰³ uslijedio je 3. siječnja 2000. po točno utvrđenom planu, u kojem je izravno sudjelovala izvršna vlast, naročito ministri obrane. Prvo je provedena kriminalizacija Domovinskog rata, a gotovo čitavi

203 Prvo razoružanje dogodilo se 23. svibnja 1990. kada je Hrvatskoj oduzeto oružje teritorijalne obrane i smješteno na čuvanje u skladišta JNA: u velikosrpskim i unitarističkim savezima institucijama, a prije svega u JNA, ocijenilo se da bi Hrvatska mogla i oružjem štititi svoje težnje za ostvarenjem suverenosti i samostalnosti, pa su požurili oduzeti oružje koje je Hrvatskoj pripadalo za samozaštiti po saveznom Ustavu. Kronologija rata, str. 23.

vojni vrh iz tog vremena označen je zločinačkim. Slijedilo je umirovljenje i otpuštanje najsposobnijih i najzaslužnijih za pobjedu. Pod izlikom reorganizacije, a u biti vraćanjem na koncepciju ugasle JNA, ubio se duh i pobjednički moral Hrvatske vojske. To je proglašeno spasonosnom formulom za tobožnju depolitizaciju Hrvatske vojske, a zapravo provođena je njezina destrukcija. Tu su bile i dodatne metode "razmekšavanja" kao što su civilno služenje, ukidanje vojnog roka, drastično smanjenje pričuve, sve siromašniji proračun za oružane snage, zbog čega Hrvatska vojska više nije u mogućnosti provoditi ni temeljnu obuku. U raznim inačicama "prilagodbe" zapadnim standardima za samo četiri godine Hrvatska vojska u principu je dovedena da više nije u stanju nadzirati i (ili) zaštititi svoj ni morski ni zračni prostor. Sve je to dio plana koji je "zapisan" u strategiji diskretnih koraka da će pravo na oružanu silu imati samo moćni.

16. Gospodarsko i političko *post bellum* stanje u SR Jugoslaviji

Gospodarsko stanje u SR Jugoslaviji nakon operacije "Saveznička snaga" svako treba promatrati i u kontekstu onoga što se željelo postići upravljanim krizom da bi se stvorila točna slika, jer se događanja međusobno isprepliću i uvjetuju. Svršetkom savezničke operacije na površinu u Srbiji odmah su isplivali gospodarski i politički problemi. Nakon što su se NATO zrakoplovi prizemljili SR Jugoslavija se probudila u konfuznom stanju. Prema izvješću engleskog lista "The Economist" SR Jugoslavija je savezničkim napadima pretrpjela štetu od oko 60 milijarda dolara, a bruto društveni proizvod smanjen je na 40% te tako svedena gotovo na poziciju Albanije, kao najsiromašnije europske zemlje.

Takvo stanje nije uvjetovano samo NATO-vim bombardiranjem, već je iscrpljivanje započelo prvenstveno agresijama i ratovanjima s bivšim republikama članicama SFR Jugoslavije. Prema podacima "Međunarodne organizacije rada" Srbija, odnosno, SR Jugoslavija prednjačila je u svijetu (1999.) po broju nezaposlenih. Izraženo u postocima, prije NATO-og bombardiranja to je iznosilo 26,5%, a poslije bombardiranja, ekonomisti su prosudili da je nezaposlenost narasla na više od 50% radno sposobnih Jugoslavena. Naravno, takvo stanje vodilo je u krajnje pesimističke prognoze, pa se davala ocjena kako će Srbija početkom zime te 1999. "krenuti u 19. stoljeće".²⁰⁴ Najveći teret, naravno, past će na srpskog seljaka od kojega će se tražiti jeftiniji proizvodi, a stanovništvo će samo preživljavati gomilajući dugove, što će država morati tolerirati.

204 Izjava mr. Slobodana Milosavljevića, rukovoditelja "Centra za konjunkturu i tržišna istraživanja".

Teška gospodarska situacija izazvala je i burna politička previranja. Krivac je prepoznat u predsjedniku Slobodanu Miloševiću. Demonstracije su se održavale gotovo svakodnevno, a najveća je održana u Beogradu (19. kolovoza 1999.) na kojoj je bilo nazočno oko 200 000 ljudi. Iako osnovna namjera skupa, smjenjivanje Miloševića, nije uspjela pokazalo se, kako su navodili inozemni izvjestitelji, da je iscrpljena izdrživost naroda, te da se vlast ne može održavati prijetnjama i zastrašivanjem. Ipak, skup je u konačnici ocijenjen neuspjelim. Neuspješnost skupa pripisivala se suparništvu dvojice oporbenih političara, Zorana Đinđića i Vuka Draškovića. To suparništvo je na određen način održavalo vlast da i dalje pluta na površini.

Kako bi se riješila teška gospodarska situacija u zemlji, u organizaciji oporbe formirana je grupa G-17 koju su činili ekonomski stručnjaci i koji su (6. kolovoza 1999.) podnijeli prijedlog "političkog ugovora o formiranju prijelazne vlade Srbije" u kojem se daje formalno-pravna podloga za njezinu legalizaciju u Republičkoj Skupštini. Za koordinatora je imenovan Mladen Đinkić. Politička i gospodarska situacija u Jugoslaviji dodatno je bila opterećena stanjem unutar Vojske Jugoslavije, za koju se smatralo da može imati bitnog utjecaja, pa i biti nositelj budućih događanja u zemlji. Naime, njezini istaknuti pripadnici su se razdijelili i uključili u tri tzv. generalske stranke: prva je Savez komunista pokret za Jugoslaviju koju je predvodio general pukovnik Stevan Mirković, druga, socijaldemokratska stranka čiji je osnivač i predsjednik bio general major Vuk Obradović i treća, pokret za demokratsku Srbiju na čelu s neposredno umirovljenim načelnikom Generalštaba general pukovnikom Momčilom Perišićem.

U tom kolopletu političkih čimbenika svakako je značajnu ulogu igrala Srpska pravoslavna crkva na čelu s patrijarhom Pavlom. Prema pisanju grčkog lista *Elefteropija*, pridružila se čelnicima oporbe u zahtjevima da predsjednik Slobodan Milošević ode s vlasti, te da aktualna vlast neizostavno podnese ostavku. Iako se SPC distancirala od Miloševića, ipak, prema izjavama koordinatora G-17 Mladena Đinkića, patrijarh Pavle je nastojao "štititi Miloševića od Haaga jer bi se u tom slučaju sudilo cijeloj Srbiji". Zbog toga je, Srpska pravoslavna crkva zadržala određen otklon prema oporbi svjesna da će njezinim dolaskom na vlast Srbija morati ispunite obveze međunarodne zajednice glede Haaga. Takvom stavu pridonio je i Vuk Drašković svojim izjavama kako Miloševića treba možda i zadržati na vlasti i ne dopustiti njegovo dovođenje pred sud u Haag.

Za dodatnu složenost *post bellum* stanja u SR Jugoslaviji "pobrinula" se oporba mađarske nacionalnosti čiji su zahtjevi definirani u stavovima *Stranke pravde i života* na čelu s Istvanom Csurkom, imali za konačni cilj odcjepljenje dijela Vojvodine. Tome se priključila i Republika Mađarska koja je otvoreno počela zahti-

jevati rješavanje statusa Mađara u SR Jugoslaviji, s prijetnjama kako neće dopustiti zadržavanje sadašnje pozicije Mađara kao nacionalne manjine bez odgovarajućih političkih prava.

Naravno, tu je i Crna Gora koja je počela postajati veliki problem sa Srbiju, svojim sve većim distanciranjem od nje. Još za vrijeme NATO-vih zračnih udara Crna Gora na čelu s Milom Đukanovićem iskazivala je konfrontaciju s politikom Slobodana Miloševića.²⁰⁵ Kao i u prethodnim sličnim prilikama, namjerama i prijedlozima Crne Gore, međunarodna zajednica iskazala je negativan stav, i svoje vidljivo protivljenje ideji o podjeli SR Jugoslavije. Tako je glasnogovornik State Departmenta, James Rubin izjavio: "Mislimo da bi trebali raditi u okviru Jugoslavije kako bi njihova prava bila zajamčena". A što su međunarodni krugovi stvarno misli o "samostalnoj državi Crnoj Gori" moglo se u slikovitom opisu protumafijaškog tužitelja, Piera Luigi Vigna pročitati u talijanskom listu "Corriere della Sera" gdje je Crna Gora označena "kako država koja živi isključivo zahvaljujući krijumčarenju i ugošćavanju odbjeglih mafijaša".

Situacija u Crnoj Gori se komplicira pojavom serije "plemenskih skupština" za koje se smatralo da su bile pokrenute u Srbiji kao odgovor na pokušaj crnogorskog odvajanja. Takve "skupštine" održale su sva velika crnogorska plemena (Vasojevići, Drobnjaci, Kući, Zeta, Rovci ...) koja su se izjasnila o odbijanju poslušnosti (na svojim prostorima) crnogorskim vlastima i proglašavanju autonomije u slučaju odvajanja Crne Gore od Srbije. Takve reakcije događale su se poglavito u pograničnim područjima Crne Gore sa Srbijom i Bosnom i Hercegovinom.

Sve procese na prostoru SR Jugoslavije nakon operacije "Saveznička snaga" međunarodna zajednica uspijevala je nadzirati i održavati u okvirima poželjnosti tako da se "laboratorijski uzorak odgođenog kaosa" mogao smatrati uspješnim. Razvoj situacije i provedba mirovne operacije na Kosovu dovela je do prijedloga za ustrojavanje novih međunarodnih vojnih tijela koja bi skrbila o sigurnosti na kriznom području Balkana. Tako je 11. rujna 1999. ustrojen Glavni stožer Mirovnih snaga za Jugoistočnu Europu (MPFSEE) u koji su bile uključene vojne snage Albanije, Bugarske, Grčke, Italije, Makedonije, Rumunjske i Turske, dok su snage SAD-a i Slovenije imale status promatrača.

17. Prosvjedi početak stvarnog rušenja režima Slobodana Miloševića

Zapadni analitičari političkih i gospodarskih prilika u Srbiji tvrdili su kako su energetske problemi, koji su se iskazivali kao gorući,

²⁰⁵ Ozbiljne tenzije u Crnoj Gori u vrijeme bombardiranja NATO-a pojavile su se između policije koja je postupila prema zapovijedima Mile Đukanovića i Vojske Jugoslavije, koja je postupala prema zapovjedima iz Beograda.

bili samo kamenčić mozaika koji je pokazivao da ta zemlja ubrzano ide prema potpunom gospodarskom kolapsu. To je bio i zaključak Konferencije za Južnu Europu koja je u organizaciji EU održana početkom listopada 1999. u Münchenu. Njoj su nazočili i predstavnici jugoslavenske "grupe 17" koju su sačinjavali znanstvenici, gospodarstvenici i političari i koji su zastupali tezu "kako su izravne posljedice rata, kosovskih događaja i opće izolacije Srbije doveli do 44,4 postotnog smanjenja industrijske proizvodnje u 1999. od one u prethodnoj godini."²⁰⁶

Osim toga, tehnološki je srpska industrija u zaostatku barem 20-25 godine u odnosu na zapadnu. Donekle profitabilno samo su poslovala privatna poduzeća, što je bilo zanemarivo, jer je 72 posto gospodarstva i dalje bilo čvrsto u državnom vlasništvu. Eventualne strane ulagače odbijala je ne samo nesigurna politička budućnost Jugoslavije, već i nejasnost zakonskih propisa i korupcija koja je dosegla nezapamćenu razinu. Inflacija, kao dodatna i logična posljedica takvog stanja, bila je dodatni rizik kojemu se strani ulagači nisu željeli izložiti.²⁰⁷

Gospodarski problemi postali su preduvjet za socijalne nemire koji se učestali nakon završetka operacije "Saveznička snaga" i koji su prema procjeni oporbe i zapadnih analitičara trebali do proljeća 2000. "odnijeti Miloševića". Niz prosvjeda na ulicama Beograda i ostalih srpskih gradova nizali su se gotovo svakodnevno u organizaciji različitih političkih struktura i oporbenih stranaka. Na tim se prosvjedima "Miloševićeva policija" redovito sukobljava s prosvjednicima i njihovim vođama, odnosno, liderima pojedinih oporbenih stranaka. Gotovo svaki prosvjed završavao je s desecima ranjenih, a ponekad, kako je naveo jedan od vođa Saveza za promjene, Vladan Batić, policija bi gumenim palicama pretukla Zorana Đinđića, predsjednika Demokratske stranke, Vuka Obradovića, predsjednika Socijaldemokratske stranke i predsjednika Sindikata, Dragana Milovanovića. Prosvjedi nisu gubili na intenzitetu i uvijek su bili s istim ciljem – "rušenje Miloševića", ali se primjećivalo da gube na brojnosti prosvjednika. Da se izbjegne rutina u beskrajnim govorima stranačkih lidera, pribjeglo se "prosvjednim šetnjama". Odgovor vlade na prosvjede bila je njihova zabrana i pokretanje tužbi protiv predvodnika, ali

206 Kako su navodili pripadnici "Grupe 17" bruto društveni proizvod Srbije u 1999. pao je za 40,7%, a uvoz i izvoz u odnosu na 1998. smanjio se za 50%, dok se stopa nezaposlenosti kretala oko 35% s trendom povećanja. Međutim, i ovaj postotak koji pokazivao zaposlene najčešće se odnosio na ljude koji u tvrtkama nisu radili jer nedostajalo i sirovina i energije i kupaca za eventualno proizvedenu robu. O standardu zaposlenih najbolje je govorio statistički podatak da je prosječna plaća iznosila 85 DEM u 1999., a rast plaća od 13,7 %, istodobno je pratilo povećanje cijena robe za 45%.

207 Prema izjavi Dragoslava Avramovića, bivšeg šefa narodne banke Jugoslavije, inflacija je u tom trenutku iznosila 50 posto mjesečno. Prema službenoj tečajnoj listi, njemačka maraka vrijedila je šest jugodinara, a na ulici tri puta više.

to je imalo suprotan učinak jer su prosvjednici odgovorili novim prosvjedima.²⁰⁸ Znakovit je događaj "prometna nezgoda" od 3. listopada 1999. koja je u srbijanskom tisku nazvana atentatom na čelnika SPO, Vuka Draškovića, koji je nezgodu preživio. Odgovornost za atentat preuzela je Oslobodilačka srpska armija (OSA), koja se oglasila preko podgoričkog lista "Glas Crnogoraca", na što je glasnogovornik SPO-a Ivan Kovačević uzvratilo "da priznavanje atentata od neke nepoznate organizacije je skidanje odgovornosti s državnih tijela koja nisu odmakla u istrazi".²⁰⁹

Nakon ovih događaja stvar se zaoštrila tako da je 7. prosinca 1999. Srpski pokret obnove objavio planove za utemeljenje posebne postrojbe "protiv opasnosti od državnog terorizma". Toj su postrojbi koja nije imala naoružanje dali vojni prizvuk nazvavši je "Sokoli". Glasnogovornik SPO-a Ivan Kovačević izjavio je da postoji i "Srpski obrambeni pokret" koji je isto tako nastao kao reakcija na "atentate i uhićenja članova SPO-a koja je naredio Milošević". Kovačevićeva izjava je iskorištena u državnim medijima kao dokaz da SPO organizira paravojne organizacije protiv Miloševićeva režima. Strani analitičari, međutim, pitali su se treba li sve to shvatiti ozbiljno. U svojim komentarima odmah su dodali kako SPO ima iskustva u stvaranju paravojskih postrojbi, jer su početkom 90-tih osnovali "Srpsku gardu", kao paravojsku organizaciju za članove i simpatizere SPO-a koje su trenirali u stilu posebnih postrojbi i naoružavali zapadnim modernim lakim oružjem kako bi bili uključeni u borbe u Hrvatskoj sve do 1995. kad su se povukli.²¹⁰ Ostalo je otvoreno pitanje je li postojala stvarna namjera SPO-a da se upusti u utemeljenje paravojskih organizacija pod nadzorom snažne Miloševićeve policijske države. Strani analitičari tvrdili su kako je Drašković želio samo "opipati

208 Đinđić je, nakon mogućeg pokretanja sudskog postupka i prijatnje njegovim uhićenjem, obrazložio da se nastavlja s prosvjednim šetnjama "jer su sudske zabrane i sudski procesi samo sredstvo Miloševićeva režima da sprječi promjene a mi to ne priznajemo".

209 Nesreća je bila samo jedna u nizu ubojstava, paleža i napada na srpske oporbenjake. Nedugo prije prometne nezgode Vuka Draškovića srpski tisak izvijestio je o pripremi atentata na predsjednika Lige socijalnih demokrata Vojvodine, Nenada Čanka. Također, u srpskom tisku moglo se pročitati o pretučanim aktivistima Saveza za promjene i demoliranju prostora SPS-a kao i paljenju prostorija srpskih radikala u Zemunu.

210 Kad se "Srpska garda" vratila u Srbiju Miloševićeva vlast je upozorila SPO da svoju postrojbu treba ukinuti, osobito nakon smrti njihova vođe Đorđa Božovića – "Giške" (osoba iz srbijanskog kriminalnog kruga), kojeg je navodno ubila srpska tajna policija. Znajući veličinu SPO-a kao stranke i mrežu koju imali u gotovo svakoj općini u Srbiji, Miloševićeva vlast je pretpostavljala da bi mogli "mobilizirati" veliki broj dragovoljaca za ponovno angažiranje u velikoj paravojskoj formaciji. Sigurno je aktualna vlast imala na umu da je nakon NATO napada razmjerno veliki broj rezervista odnio svoje naoružanje kućama. Ujedno, dosta naoružanja "po kućama" potjecalo je iz ratova u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, te Kosovu. Zato je srbijanska Vlada najavila novi zakon o legalizaciji oružja kako bi započela njegovu predaju ili legalizaciju posjedovanja onog dozvoljenog.

puls” Miloševićevog režima i nije imao namjeru suprotstaviti mu se na taj način.

Politička situacija u Srbiji dodatno se komplicira pojavom srpske dijasporne na političkoj sceni. Naime, dana 13. listopada 1999. došlo se do Ujedinjene oporbe iz dijasporne (Amerika, Kanada, i zapadna Europa) i oporbe iz Srbije u Sentandreju kraj Budimpešte, a pod pokroviteljstvom prijestolonasljednika Aleksandra Karađorđevića. Sentandrejski sabor je trajao tri dana, a započeo je uobličavanjem prijedloga što može oporba iz dijasporne ponuditi oporbi Srbije, te što od nje očekuje. Taj sabor neki su predstavnici dijasporne nazvali parlamentom, alternativom onom u Beogradu. U kuloarima sabora nagoviještalo se i formiranje srbijanske vlade u egzilu. Posljednjeg dana sabora potpisana je “Sentandrejska deklaracija” kojom se od aktualne srpske vlade tražilo da se povuče, jer je “pogazila povijesno naslijeđe i dovela naciju do ruba političke, ekonomske i biološke propasti”. Osim toga zahtijevala se mogućnost glasovanja dijasporne, te da se srpski narod očituje o monarhiji, koja je ukinuta bez njegove odluke.²¹¹

Inozemne aktivnosti srpske oporbe nisu time bile završile. Naime, pojedini predstavnici srbijanske oporbe nazočili su i samitu OESS-a u Istanbulu. Na samitu se očekivalo, a kao što je oporba najavljivala, promoviranje prijelazne vlade na čelu s bivšim guvernerom NBJ, Dragoslavom Avramovićem. Najavljivana prijelazna vlada, međutim, nije proglašena i time se ponovno pokazalo nejedinstvo srpske oporbe. Prema pisanju srpskog tiska bila su u igri tri različita koncepta prijelazne, ekspertne i vlade stručnjaka koje su nudili: Savez za promjene; Vijeće demokratskih promjena i Grupa 17. Razlike između njih nisu bile velike, a svima se protivio SPO. U srpskom tisku ovakvo oporbno neslaganje prokomentirano je “... Ako se izuzme da SPO neće ni sa kim i hoće sam, kada već ne može da bude na čelu svih, razlike između poznata tri koncepta prijelazne vlade ostaju kao jedan kamen spoticanja”.²¹²

211 Ono što je dijaspora nudila oporbi u Srbiji bio je novac. Točnije, iseljeni Srbi ponudili su milijun dolara za svrgavanje Miloševića. Prijestolonasljednik princ Aleksandar Karađorđević na Sentandrijevsom saboru izjavio je “da je monarhija opcija koja vraća kredibilitet zemlji i rješenje za sadašnje političke probleme”. Na saboru je utemeljena i radna skupina koja je trebala pripremiti osnivanje Srpskog nacionalnog savjeta, što su neki nazvali srbijanskom vladom u egzilu, a koji će koordinirati akcije dijasporne i oporbe u zemlji, te voditi računa o slanju pomoći, ali i o razvojnim planovima za uspostavljanje demokracije u SR Jugoslaviji.

212 Dragoslav Avramović je radio na pomirenju svih koncepcija, ali nije uspio. Predložio je ideju o prijelaznoj vladi u kojoj bi ključne pozicije imale stranačke osobe, a i vanstranački stručnjaci za razne oblasti. Tražio je mandat od nekoliko mjeseci dok se ne raspiše slobodne izbore. U neslaganje srpske oporbe, prema pisanju srpskog tiska, uključio se i svijet, pa tako je “Amerika preferirala Avramovića, a Europa je bila bliža Grupi 17”.

U nalaženje kakvog takvog zajedničkog stava oporbe za rušenje Slobodana Miloševića, uključile su se Sjedinjene Američke Države i Europska unija. Posebni izaslanik američkog Predsjednika za Balkan, James Dobbins, je prilikom posjete lidera srbijanske oporbe Washingtonu rekao da će “u Srbiju ući najmanje milijardu dolara američkih investicija i kredita”. Jedini uvjet da se to dogodi je raspisivanje slobodnih demokratskih izbora na kojima se pretpostavlja da će Slobodan Milošević izgubiti. Prilikom razgovora s američkom administracijom, srbijanskoj je oporbi predložen osnutak unilateralne komisije koju bi činili predstavnici SAD-a, EU-a i srbijanske oporbe, a koja bi koordinirala aktivnosti pritiska na Miloševićevu vlast. Isti predstavnici srbijanske oporbe koji su vodili razgovore u SAD-u sastali su se i u Budimpešti s predstavnicima EU-a vodeći razgovore o daljnjoj suradnji i ukidanju sankcija Beogradu i o eventualnim izborima u SR Jugoslaviji.

Unatoč aktivnosti oporbe, ili baš zbog njih, Milošević i Skupština Srbije, otvorili su raspravu o donošenju novog Zakona o posebnim pravima i dužnostima predsjednika Srbije i još nekih drugih zakona, dok je najviše pozornosti i reakciju oporbe izazvao Zakon o lokalnoj samoupravi, koji vlasti i njezinim ministarstvima daje, po mišljenju oporbe, prevelike ovlasti u nadzoru rada općina, pa čak i mogućnost uvođenja prinudne uprave bez vremenskog ograničenja. Poruka oporbe na uvođenje ovog zakona bila je da “gradovi u Srbiji kojima upravlja oporba otkazu poslušnost republičkoj vlasti”. Osim toga koordinator oporbenog bloka Saveza za promjene Vladan Batić, pozvao je gradske vlasti da naprave svoje enklave socijalne lokalne samouprave koje će djelovati nezavisno od republičke vlasti.

18. Poteškoće oporbe u rušenju režima Slobodana Miloševića

Medijskim prostorom prostrujala je vijest o četrnaest kamiona cisterni s ukupno 350 tona ulja za loženje koje je Europska zajednica poslala kao pomoć gradovima Srbije u kojima je oporba bila na vlasti. Radilo se o gradovima Nišu i Pirotu. Aktualna vlast nije dopustila kamionima ulazak u zemlju jer su tobože bili pretovareni. Gradonačelnik Niša ovaj postupak nazvao je “opstrukcijom od strane vlasti SR Jugoslavije” jer namjerno zadržavaju nepophodnu pomoć ucjenjujući time neposlušne lokalne oporbene vlasti. Ovaj pomalo naivno smišljeni scenarij od strane Europske zajednice i bedastog odgovora srbijanske vlasti bio je test “kako će reagirati srpska javnost”. Beogradski znanstvenici i neovisni sociolozi, koji su proučavali raspoloženje na javnim skupovima smatrali su da nema mjesta optimizmu. Zaključili su da “prosvjednici u Srbiji žele promjene, ali ne vole oporbene lidere”.

Istraživanje javnog mišljenja koje je u Srbiji financirala administracija SAD-a pokazalo je da bez udruživanja srbijanske oporbe nema smjene režima u Beogradu. Da bi učinili dodatni pritisak na vlast u Srbiji, ali i na oporbu međunarodna zajednica ostavila je sankcije do izbora. Oporba, svjesna svoje razjedinjenosti, tek nešto da izjavi, oglasila se priopćenjem kao bi "jedinствена oporba sigurno nokautirala Miloševića".

U cjelokupnu konfuznu situaciju podijeljenosti u zemlji uključio se i SPC. Metropolit zagrebačko-ljubljanski Jovan, zatražio je da sinoda SPC-a zabrani svaki daljnji rad informativne službe SPC i smijeni s mjesta predsjednika i glavnog urednika *Pravoslavlja presa* vladiku Atanasija. Obrazloženje takvog traženja objašnjeno je dijametralno suprotnim shvaćanjima o ulozi i misiji crkve u srpskom narodu. Unatoč diplomatskim izjavama iz SPC-a, javnost je bila uvjerena da se radilo o sukobu među srpskim vladikama i dužnosnicima iz vrha Crkve, i da smjene nisu učinjene iz različitih odnosa prema narodu, već zbog odnosa crkve prema aktualnoj srpskoj vlasti. Smjenjivanje vladike Atanasija ukazivalo je da u vrhu SPC-a postoje dvije suprotstavljene struje. Prvu struju činili su vladika Atanasije i Amfilofije, pa i sam patrijarh Pavle, koji su otvoreno prozivali Miloševića i srbijanski režim da se povuče s vlasti "zbog dobra srpskog naroda". Drugoj struji pripadali su vladike koji su u potpunosti podržavali srbijanski režim, a predvodio ju je vladika Filaret, popularan po tome što se za vrijeme agresije u Hrvatskoj slikao s mitraljezom u rukama. Ovoj struji pripadao je i metropolit zagrebačko-ljubljanski Jovan. Dakle, iz navedenog se moglo zaključiti da vrh SPC nije bio jedinstven u odnosima prema aktualnoj vlasti u Srbiji i SR Jugoslaviji.

Posebno veliki problem za vlast Slobodana Miloševića predstavljala je Crna Gora koja se od Srbije sve više distancira još za vrijeme NATO-ovih bombardiranja. Crnogorska vlada stalno je prijetila raspisivanjem referenduma na kojem bi se od građana tražilo izjašnjenje o samostalnosti Crne Gore ili uvođenje klasičnih konfederalnih odnosa, te umjesto dvodromne, jednodromna skupština, kao i vijeće država kako bi se osigurao paritet dviju strana. Inozemne reakcije na ovakve stavove crnogorskog političkog vodstva nisu bile ohrabrujuće, odnosno, očitivalo se jasno protivljenje ideji o podjeli SR Jugoslavije. Zbog pritiska vanjskih čimbenika Crna Gora je pokušala pokrenuti dijalog sa Srbijom. Tako je krajem listopada (1999.) došlo do dugo očekivanih pregovora između vladajućih stranaka u Srbiji i Crnoj Gori, no bez vidljivih rezultata, osima ako se rezultatom ne smatra već i sam sastanak.²¹³ Komentari stranog tiska na pregovore bili su različiti.

²¹³ Komentirajući pregovore jugoslavensko glasilo "Glas javnosti" ustvrdilo je kako je najintrigantnije u svemu bilo ponašanje predsjednice JUL-a, Mire Marković koja je prozivala Crnogorce da nisu dovoljno brinuli za Srbiju za vrijeme NATO napada. Ministar u vladi Crne Gore, Vojin Đukanović uzvratilo je Miloševićevoj

Dok je ruski tisak pisao da su dvije republike na granici rastave, zapadni su mediji naglašavali kako su euro-američki savjetodavci sugerirali Crnoj Gori da ne forsira odcjepljenje. Crnogorski tisak je cijelu situaciju komentirao kao "razgovori zastrašujuće podsjećaju na već viđene slike koje su prethodile krvavom raspadu SFR Jugoslavije".

U međuvremenu Crna Gora se pokušava tiho osamostaliti od Srbije na više načina. Crnogorska Skupština je 28. listopada 1999. prihvatila novi zakon o crnogorskom državljanstvu kojim se teže dolazilo do crnogorskog državljanstva, a građani Srbije crnogorskog podrijetla više nisu mogli glasovati na crnogorskim izborima. Potom je crnogorska vlada (2. studenoga 1999.) službeno uvela njemačku marku kao paralelnu monetu jugoslavenskom dinaru.²¹⁴ U vladinom ukazu ovaj je potez obrazložen riječima: "Njemačka marka je uvedena s ciljem obrane gospodarskih interesa Crne Gore". Reakcija jugoslavenske vlade na ovaj potez nije bila previše dramatična. Njezin potpredsjednik Jovan Zebić samo je komentirao kako je uvođenje paralelne valute nezakonito obzirom da "savezna vlada nije obaviještena o tome".

Napetosti u Crnoj Gori posebno su porasle nakon tiskovne konferencije tajnika za informiranje Vlade SR Jugoslavije, Gorana Matića na kojoj je iznio podatke o "uhvaćenoj grupi od pet terorista iz 'republike srpske' koju je organizirala francuska tajna služba i uz logističku pomoć vlade u Podgorici planirala ubojstvo Miloševića". Na navedenu izjavu oštro je odgovorilo Ministarstvo unutarnjih poslova Crne Gore koje je ustvrdilo da je Matićeva optužba samo jedan u nizu pokušaja da se u Crnoj Gori isprovocira građanski rat.

Beogradski režim nastojao je svim silama Crnu Goru uništiti na gospodarskom planu kako bi je lakše politički disciplinirao. Zato je vlada u Beogradu početkom prosinca 1999. zabranila prodaju svih prehrambenih artikala Crnoj Gori. Postupajući po toj zapovijedi srbijanska policija, po već iskušanom receptu "trgovinskog rata" primijenjenog prema Hrvatskoj i Sloveniji, na graničnom prijelazu Kolovrat blokirala je oko stotinu kamiona koji su prevozili hranu za Crnu Goru. Crnogorska vlada odmah je reagirala ukidanjem carina na prehrambene proizvode, te tako omogućila kupovanje robe iz Hrvatske, Slovenije i Italije.

Drugi napad na gospodarstvo Crne Gore je, podatak da su vojne vlasti helikopterima dovezile velike količine tek tiskanih

---

supruzi da "problem nije samo u tome što je ona pregovarač već u tome što ona odlučuje o sudbini ove zemlje".

²¹⁴ Koliko bi dvovalutni monetarni sustav bio uspješan teško je bilo zaključiti. Tečaj dinara u odnosu na marku bio je fluktuirajući i mijenjao se u skladu s kretanjem na tržištu. Međutim cijene proizvoda na tržištu su porasle u odnosu na vrijeme prije uvođenja dvovalutnog sustava za 20 posto, ali crnogorske vlasti su tvrdile da je rast cijena manji od rasta minimalne cijene rada koja je bila određena na 50 maraka.

dinara u Podgoricu radi otkupa što više njemačkih maraka i slabljenja crnogorskog monetarnog sustava. Novinar *"Lista za Balkan"*, Julius Strauss pisao je o rastu zabrinutosti u Crnoj Gori zbog sve većeg broja pripadnika srpskih paravojskih skupina za koje se sumnjalo da su tamo došli kako bi pripremili kampanju destabilizacije, ako bi se odnosi između službene Podgorice i Beograda nastavljali zaoštravati.²¹⁵

Burni događaji u Crnoj Gori, poslužili su međunarodnim "igračima" da jače pritisnu Slobodana Miloševića, pa su svoj čvrsti početni stav o rješavanju pitanja Crne Gore unutar granica Jugoslavije "revidirali". To se moglo iščitati iz izjave izvršnog direktora Balkanskog vijeća i bivšeg dužnosnika State Departmenta, Jamesa Hoopera koji rekao "... ukoliko jugoslavenski predsjednik Milošević nastavi provocirati sukob s Crnom Gorom, tada će i SAD i NATO biti primorani ne dopustiti rušenje demokratske vlade u Podgorici i priznati neovisnost Crne Gore, Washington neće biti spreman ignorirati peti rat na ovom prostoru u posljednjih deset godina...". To je bila odveć jasna poruka Slobodanu Miloševiću da mora otići s vlasti.

Pored Kosova problem SR Jugoslavije bila je još regija koja se, kao i Kosovo, smatra kolijevkom "srpstva", odnosno, prostor srednjevjekovne srpske države Raške, a to je Sandžak. Za Srbiju problem Sandžaka je nesrpsko stanovništvo, kao i na Kosovu. Sandžak je naseljen pretežito muslimanskim stanovništvom (52%). Svoju autonomiju Sandžak je tražio već nakon referenduma u listopadu 1991. godine. Lider tog secesionističkog pokreta bio je Sulejman Ugljanin kojeg je vodila ideja integracije Sandžaka s Bosnom i Hercegovinom. U tu svrhu 1993. je izrađen "Memorandum o posebnom statusu Sandžaka".²¹⁶ Situacija u Sandžaku bila je napeta, te je bio dovoljan jedan krivi potez da dođe do sukoba. Shvaćajući osjetljivost vremena u kojem se Srbija našla, vođa demokratske stranke Zoran Đinđić je izjavio "Muslimi da je to područje, kao slijedeće moguće žarište, vrlo važno za demokratsku oporbu. Ako ne stabiliziramo situaciju našim djelovanjem s predstavnicima umjerenih muslimanskih i srpskih stranaka, možemo strahovati da će tamo izbiti slijedeća kriza.

215 Ovu tvrdnju potkrijepila je izjava generala Momčila Perišića (bivšeg prvog čovjeka Vojske Jugoslavije, a sada predsjednika Pokreta za demokratsku Srbiju) o paravojnom "bataljunu za discipliniranje" Crne Gore. U izjavi beogradskom listu "Blic" Perišić je istakao da je "pod utjecajem Crnogoraca iz savezne vlade, formirana paravojska u okviru vojske Jugoslavije, te da 7. bataljun vojne policije koji je zasnovan na ideološkim osnovama stranke Momira Bulatovića, treba da bude fitilj sukoba sa MUP-om Crne Gore".

216 Unutar stranke muslimanske stranke SDA postojala je umjerenija struja koju je predstavljao Rasim Ljajić, i koja se protivila odcjepljenju od Jugoslavije. Opće mišljenje analitičara bilo je da muslimani Sandžaka tek traže svoj politički identitet. Muslimani koji se nalaze u crnogorskom dijelu Sandžaka došli su u znatno bolju poziciju kada je na vlast u Crnoj Gori došao Milo Đukanović.

Treba pronaći kompromis, sa svim umjerenim snagama kako bi se izbjeglo ponavljanje scenarija sličnog onom koji se dogodio na Kosovu...”

Vojvodina najbogatija pokrajina Srbije također je bila na udaru velikosrpske politike zbog mješovite nacionalnosti njezinih žitelja.²¹⁷ Mađarska vlada, na čelu s predsjednikom vlade Viktorom Orbanom mađarskoj manjini u Vojvodini pružala je veliku podršku, posebice političkim angažiranjem i lobiranjem u međunarodnim krugovima. Zbog toga je polovinom studenoga 1999. jugoslavenska državna agencija *Tanjug* optužila mađarskog premjera za velikomađarske ambicije i miješanje u unutarnje poslove Jugoslavije. U tekstu koji je prenijela beogradska *Politika* navodi se kako je Orban dva puta “bez ikakvog obrazloženja i dokaza optužio jugoslavensko vodstvo zbog navodno sve lošijeg položaja vojvođanskih Mađara i iznio vrlo zlonamjernu konstrukciju da je samo pristupanje Mađarske NATO-u spasilo vojvođanske Mađare etničkog čišćenja i najavilo da će njegova vlada na svim međunarodnim forumima navodno štiti interese vojvođanskim Mađara i učiniti sve da oni prežive ova teška vremena”. Ubrzo nakon tih optužbi protiv mađarskog premjera, jugoslavenske su vlasti protjerale iz Beograda Janosa Dezsóa, dopisnika mađarskog radija koji je Jugoslaviju morao napustiti u roku od samo nekoliko sati.

Srbi su nesrpskom stanovništvu u Vojvodini posebno zamjerali nezainteresiranost za dobrovoljačke brigade i neodazivanje pozivima u rat za vrijeme agresije na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu, te za vrijeme rata na Kosovu. To su bili očiti razlozi zašto se Vojvodina također smatrala jednim od mogućih budućih žarišta sukoba koju je nacionalistička politika Miloševića mogla izazvati među nesrpskim stanovništvom, tražeći unutarnjeg neprijatelja za loše stanje u SR Jugoslaviji.

Nakon što je postignuta “kapitulacija” SR Jugoslavije u ratnom sukobu zbog Kosova i nakon što je zapadna NATO alijansa očekivala da će zračni udari učiniti jako ranjivim režim Miloševića, sada, odmakom vremena, moglo se zaključiti kako niti jedno očekivanje nije do kraja ispunjeno. Vojni poraz nije bio dvojbena, ali puni učinak onoga što se namjeravalo postići odlukom o započinjanju zračnih udara na SR Jugoslaviju, činilo se, u tom trenutku da će biti teško ostvaren.

Umjesto da u “odgođenom kaosu” na Kosovu međunarodna zajednica ostvari vidljive rezultate stabilizacije, počela su se tako otvarati nova potencijalna krizna žarišta na prostoru SR Jugoslavije. Postojala je mogućnost da to kaotično stanje Miloševićev

217 Vojvodina u kojoj živi veliki broj Mađara i Hrvata, 1974. Ustavom SFR Jugoslavije postala je autonomna pokrajina kao i Kosovo. Svoju autonomnost izgubila je 1991. tzv. “jogurt revolucijom”.

režim iskoristi. No, tu je Milošević odigrao posve pogriješan potez. Nakon što je Beograd u javnosti iznio svoje sumnje u umiješanosti Francuske i njezinih tajnih službi u razvoj događaja u SR Jugoslaviji, postalo je jasno da više nema "zapadnih" prijatelja. Pored nekih udaljenijih ili manje značajnih zemlja (Kina, Libija ili Irak), jedini prijatelj Beogradu ostala je samo Rusija. To prijateljstvo bilo je uvjetovano drugim činiteljima budući da je Rusija osim svojih gospodarskih i finansijskih slabosti imala unutarnje političke i sigurnosne probleme, kao i rat u Čečeniji, te zategnutosti u drugim regijama Ruske federacije. Sve je to Rusiju držalo podalje od Zapada i dovelo je u poziciju da su njezini odnosi sa EU-om i SAD-om trenutno bili na vrlo niskoj razini suradnje. Beogradu takva situacija nije koristila, iako je Miloševiću režimu bila psihološka potpora kroz razmišljanje da je eto i Rusija došla u sukob s američkim imperijalizmom kao i on sam.

Sve su analize upućivale da je razvoj događaja krajem 1999. u Saveznoj Republici Jugoslaviji mogao ići prema: (1) radikalizaciji poteza vladajuće strukture u SR Jugoslavije stvaranjem novih kriznih žarišta (Crna Gora, Sandžak, Vojvodina), poradi uvođenja izvanrednog stanja koje je jedino moglo održati vladajuću strukturu na vlasti i odgoditi parlamentarne izbore; (2) obračunu s političkim neistomišljenicima koristeći potpuno razvidan raskol unutar Srpske pravoslavne crkve, stvarajući sliku da u SR Jugoslaviji nema jedinstvene oporbe koju podržava narod i crkva; (3) čvrstom vezivanju uz takozvane strategijske saveznike (Rusija, Kina), ali isto tako uz Irak, protivnika Zapada na čelu s SAD-om.

To je pak značilo da je strategija "odgođenog kaosa" mogla promijeniti predznak i ići u korist Miloševića a to bi značilo: (1) visoki stupanj neizvjesnosti ili napetosti do ruba kolapsa; (2) permanentno nestabilno stanje bez alternative, (3) nasilje kao dio svakodnevice i način ponašanja, (4) medijska slika da "svaka promjena vlasti znači katastrofu s nesagledivim posljedicama", (5) perspektiva utemeljena na mitologiji tj. iracionalnim vrijednostima.

Količina nasilja u "odgođenom kaosu" na beogradskim ulicama u sukobima između prosvjednika i policijskih snaga tražila je odgovor na pitanje: je li kriza u SR Jugoslaviji došla u fazu prijeloma u kojem opozicija vidi priliku smjene sadašnje vlasti, ili je to jedan od niza pokušaja podjele heterogene oporbe da ne dođe do smjene vlasti?

Da bi se odgovorilo na postavljeno pitanje potrebno je prije svega analizirati što "međunarodne sile" dobivaju, a što gube odlaskom Miloševićevog režima?. Dakle, prvo je pitanje jesu li stvoreni svi preduvjeti za odlazak Miloševića, ili je on i dalje potreban na Balkanu, kao što je bio potreban ostanak Sadama Huseina u Iraku nakon operacije "Pustinjska oluja"? Jedno je sigurno: o pitanju SR Jugoslavije kao i u mnogim drugim situaci-

jama, kao što je spomenuti Irak, odlučivao je pragmatični interes međunarodnih velikih sila, a ne neki drugi, kao što su ljudska prava, razvoj demokracije, vladavina prava i slično. Stoga, što je u slučaju SR Jugoslavije pragmatični interes, koji je odredio sudbinu Slobodana Miloševića kao što je odredio sudbinu Sadama Huseina?

Pragmatični interesi održanja uvijek leže u činjenici da se u suvremenim ratovima ne ostvaruju samo vojni ciljevi, već prije svega politički, gospodarski, kulturni i informacijski. Promatra li se stoga *“Zaljevski rat”* odnosno operacija *“Pustinjska oluja”* isključivo sa stajališta ostvarivanja vojnih ciljeva, on trpi brojne kritike. Kritika, koja se u tom smislu postavlja pred snage koalicije koje su u spomenutom ratu izvojevale pobjedu, ide u slijedećem smjeru: (1) zašto vojna operacija nije počela ranije? (2) zašto prilikom njezinog izvođenja nije uništen veći broj iračkog vojnog potencijala, a uništena je infrastruktura i gospodarski potencijali? (3) zašto nije došlo do zauzimanja Bagdada? (4) zašto nije došlo do smjene iračkog predsjednika Sadama Huseina i stvaranja preduvjeta za uspostavu demokracije u Iraku, i slično.

Sva ova pitanja mogu se postaviti i u slučaju operacije *“Saveznička snaga”* u SR Jugoslaviji: (1) zašto nije došlo do vojne operacije ranije, što je izazvalo nezapamćeni val izbjeglica u susjedne zemlje, poglavito u susjednu Makedoniji gdje živi popriličan broj albanskog naroda? (2) zašto nisu uništene policijske snage SR Jugoslavije, glavni nositelj sukoba na Kosovu (a te iste snage su kasnije u Beogradu uporabljene protiv prosvjednika), već su po nekoliko puta uništavani isti gospodarski ciljevi i infrastruktura? (3) zašto nije došlo do kopnene operacije na Kosovo – odnosno, međunarodne snage su ušle kasno, nakon svih zločina i ubojstava? (4) zašto nije odmah došlo do smjene predsjednika SR Jugoslavije Slobodana Miloševića, kao preduvjeta za stvaranje demokracije u SR Jugoslaviji.

Dakle, polazeći sa stajališta ostvarenja vojnih ciljeva, i u jednoj i u drugoj operaciji nameću se podjednaka pitanja bez odgovora, koja se jednostavno čine normalnim. Neostvarivanje određenih ciljeva naprosto se čini nerazumnim i nevjerovatnim. No, ovakva pitanja posljedica su promišljanja predmetnih sukoba na nižoj, taktičkoj, a nikako ne na strategijskoj razini.

19. Zašto je Slobodan Milošević dugo ostao na vlasti?

Razlozi dugog ostanaka na vlasti Slobodana Miloševića kao i Sadama Huseina (1991.), leži u činjenici da su oni, po učenju strategije diskretnih koraka, bili *“operatori krize”*.

Obrazloženje opstanka jednog omogućava lakše razumijevanje opstanka i drugog. Zašto je predsjednik Iraka Sadam Huseina o(p)stao na vlasti i nakon Zaljevskog rata? Njegov ostanak

imao je svoje duboko strategijsko opravdanje. Naime, završetak operacije *"Pustinjska oluja"* popraćen je nizom negativnih medijskih komentara i analiza koje su ukazivale na "nedovršenost posla" tj. da snage koalicije nisu ostvarile pobjedu, jer je Sadam Husein ostao na vlasti. Takvi komentari i analize koje su u širokim slojevima pučanstva (javnog mnijenja) ostavile uvjerenje o nedorečenosti ili manjkavosti operacije *"Pustinjska oluja"*, najvećim djelom zanemarili su dugoročne vojno-političke posljedice, već su u obzir uzimale samo kratkoročne posljedice, koje su nastale izvođenjem te operacije.

Puno veći problem strategijskog značenja i strategijske razine bila je opasnost od: (1) destabilizacije cijele regije, koja bi nastala posvemašnim porazom Iraka. Ne smije se zaboraviti da prema doktrini o upravljanju krizama (determinirani kaos) u svakom trenutku on(a) mora biti pod nadzorom (2) gubljenje protuteže, koju predstavlja Irak u odnosu na Iran – potencijalno moćniji i Zapadu još neskloniji protivnik, (3) anarhije, koja bi Irakom mogla zavladati nakon totalnog poraza i uništenja Sadamove vojske.

Stoga, iračka vojska nije uništena tijekom Zaljevskog rata, niti u kasnijim sukobima između Iraka i međunarodne zajednice (poglavito SAD-a). Scenarij totalnog poraza Sadamove vojske, njegova smjena i uspostava "demokratskog vodstva", u tom vremenu (1991.-1999.) zbog geopolitičkih odnosa u svijetu nije rješava ukupni problem nacionalne sigurnosti i interesa velikih sila jer: (1) novo "demokratsko vodstvo" bez izravne vojne potpore SAD-a, nije moglo spriječiti raspad Iraka na tri politička i "državna" entiteta u kojima bi većinu činili, Suniti, Šijiti i Kurdi, (2) to bi povećalo mogućnost izbijanja daljnjih sukoba i destabilizaciju gotovo svih susjeda Iraku uključujući i Tursku – najznačajniju jugoistočnu članicu NATO saveza, (3) takvo stanje imalo bi nesagledive posljedice za stabilnost srednjeg Istoka, ali i jugoistočne Europe i Europske zajednice. Naprosto trebalo je prije pacificirati jugoistok Europe (prostor bivše Jugoslavije) i u njemu razmjestiti vojne snage u neposredan dodir s "čvrstim tkivom" Euroazije. Utaboriti se na njezinim prvim vratima ("zapadni Balkan" – "istočni Balkan" - Grčka – Turska), a zatim ući u samo središte Euroazije – Afganistan. Kad su ti geostrateški uvjeti zadovoljeni (ostvoreni) pad Sadama Huseina bio je neminovan.

Uzimajući u obzir spomenute uvjete, tadašnja američka administracija pod vodstvom predsjednika Georga Busha starijeg, ostvarila je maksimum i postavila je pred iračko vodstvo sljedeće uvjete. (1) bezuvjetno povlačenje iračkih snaga iz Kuvajta; (2) ponovna uspostava legitimne kuvajtske vlade; (3) sigurnost američkih državljana u regiji; (4) stabilnost regije i šireg okružja.

Prema tome, što pokazuje konačni ishod Zaljevskog rata? Prvo, da najznačajnije mjerilo strategijske pobjede nije poraz protivnika već ostvarivanje vlastitih strategijskih interesa, prije

svega gospodarskih i političkih, pa tek onda vojnih; i drugo, da je zadaća strategije nacionalne sigurnosti, čija je vojna strategija samo jedna od sastavnica, povezati zahtjeve nacionalnog gospodarstva, tržišta i sustava sigurnosti u jednu cjelinu jer je to preduvjet gospodarskog razvoja. To najbolje pokazuje primjer Zaljevskog rata, koji je SAD-u omogućio čvrsto pozicioniranje u gravitacijskoj stožernoj točki – zemljama Perzijskog zaljeva – i gospodarske probitke ne samo u arapskom svijetu, već i unutar zapadnih saveznika. Nakon toga rata Sjedinjene Američke Države definitivno su potvrdile svoju globalnu moć supervelesile.

Polazeći od analize razloga ostanka na vlasti Sadama Huseina (1991.) razumijevanje razloga opstanka Slobodana Miloševića nakon operacije "Saveznička snaga", i za vrijeme masovnih demonstracija na beogradskim ulicama, prije njegova pada, postaje lakše. Bilo je trenutaka kada je Milošević mogao odstupiti znatno ranije da je to međunarodnoj zajednici bilo u interesu. Milošević je s vlasti u Srbiji sigurno mogao otići još u jesen 1995. da europski dvojac (Velika Britanija i Francuska) potpomognut Sjedinjenim Američkim Državama nije zaustavilo Hrvatske snage u napredovanju prema Banja Luci i dalje prema Bosanskoj Posavini.

Gotovo istovjetan primjer predstavljala je operacija "Saveznička snaga" 1999. Naime, glavni ciljevi spomenute operacije NATO snaga bili su: (1) stvarni prekid svih vojnih djelovanja na Kosovu i trenutni prekid nasilja i represije; (2) povlačenje vojske Jugoslavije, policije i paravojnih srpskih snaga s Kosova; (3) uspostava međunarodne vojne prisutnosti na Kosovu; (4) bezuvjetan i siguran povratak izbjeglica i prognanika na Kosovo i; (5) pouzdani pokazatelji Miloševićeve volje za poštivanjem načela iz Rambouilleta glede rješenja političke situacije na Kosovu u skladu s međunarodnim zahtjevima i poveljom UN-a.

U tom trenutku nigdje se u navedenim i deklariranim glavnim ciljevima operacije "Saveznička snaga" ne vidi, niti naslućuje, mogućnost rušenja predsjednika Slobodana Miloševića s vlasti.²¹⁸ Razlozi su isti, kao što su bili i oni koji su "ostavili" na vlasti Sadama Huseina (1991.): (1) bojazan da u Srbiji ne postoji novo demokratsko vodstvo (jer se tadašnja opozicija bitno nije

218 Predsjednik je talijanske Vlade Massimo D'Alema (26. ožujaka 1999.) izjavio: "Računamo da će vojna akcija biti kratka i strogo usredotočena na ciljeve. Svrha nije maknuti Miloševića niti uništiti Srbiju, već pritiskom i snagom dovesti do pravih pregovora. Stoga ćemo iskoristiti prvi prekid vojnih operacija i predložiti nastavak inicijative Kontaktna skupine sazvane na najvišoj razini... Talijanski je parlament jednodušan u osudi Miloševićeve politike i represije nad civilnim pučanstvom Kosova i teži mirnom rješenju". Većina u zastupničkom domu Parlamenta zatražila je od Vlade da se angažira, zajedno s NATO saveznicima, u davanju poticaja radi hitnog nastavka pregovora i obustavljanja bombardiranja. Analize i razmišljanja poslije kosovskog boja, akademik Davorin Rudolf, diplomatske bilješke, 19. lipanja 1999.

razlikovala od Slobodana Miloševića glede velikosrpskih ambicija) što je moglo dovesti do raspada Jugoslavije na Vojvodinu, Sandžak, Crnu Goru, Kosovo i užu Srbiju. Daljnja fragmentacija Jugoslavije bila je u suprotnosti s operativnim planom "zapadnog Balkana"; (2) to bi zasigurno povećalo mogućnost izbijanja daljnjih sukoba i destabilizaciju gotovo svih susjeda – Rumunjske, Bugarske, Makedonije, Albanije, i pogotovo Bosne i Hercegovine u koje je međunarodna zajednica puno uložila, a naročito Grčke i Mađarske kao članica NATO-a. To su kreatori upravljanja krizom na prostoru zvanom bivša Jugoslavija nastojali izbjeći po svaku cijenu; (3) takvo stanje imalo bi i šire implikacije na jugoistočnu Europu, Europsku uniju i Rusku Federaciju.

Prema tome, vrijede ista pravila kao i u slučaju Sadama Huseina, koja su održavala Miloševića na vlasti: (1) destabilizacija cijele regije (Jugoistočna Europa), (2) gubljenje protuteže, (3) anarhija, koja bi zavlada u SR Jugoslaviji – zemlji s velikim arsenalom konvencionalnog i kemijskog oružja.

Ponovno, kao i u slučaju Sadama Huseina, o sudbini Miloševića odlučilo se naknadno, odnosno odlučili su geostrateški i gospodarski interesi. Naime, ne smije se zaboraviti da preko Jugoslavije vodi put prijevoza nafte iz Kaspijskog bazena na zapadna tržišta. Problem tranzita jedan je od najvećih problema za komercijalnu eksploataciju i razvoj naftnih postrojenja u Kaspijskom bazenu jer ne postoji izlaz na zapadna tržišta. Najveće štete u SR Jugoslaviji pretrpjela su upravo naftna postrojenja, rafinerije i naftovodi i svi mostovi na Dunavu (plovni putu Crno more – središnja Europa).

Na temelju prethodne analize može se zaključiti slijedeće: (1) na prostoru SR Jugoslavije nakon operacije "Saveznička snaga" provodio se identičan scenarij kao što je to bilo 1991. u Iraku. Svako promišljanje koje polazi samo od ostvarenja vojno-političkih ciljeva, a ne uzima u obzir gospodarske, financijske, kulturne i informacijske ciljeve dat će krive odgovore na postavljena pitanja; (2) o(p)stanak predsjednika Slobodana Miloševića na vlasti imalo je svoje duboko strategijsko opravdanje kao što je to bio slučaj Sadama Huseina u Iraku 1991. Njega treba prije svega promatrati kroz pokazatelje kao što su: destabilizacija regije gdje se odvija determinirani kaos, gubljenje protuteže i anarhija koja bi mogla nastati na prostoru upravljanja krizom jer bi se time ugrozili vitalni interesi svjetske noći, i konačno mora se sagledavati tko će i na koji način kontrolirati putove prijevoza nafte na zapadna tržišta iz Kaspijskog jezera, gdje se prema procjenama nalaze pričuve od minimalno 42 milijarde barela.

20. Djelotvornost operacije "Zajednički čuvar"

Na temelju provedene analize djelotvornosti operacije "Zajednički čuvar" i prema temeljenim zadaćama operacije (povlačenje vojske Jugoslavije, raspoređivanje mirovnih snaga na Kosovu; razoružanje OVK-a; organiziran i nesmetan povratak izbjeglica na Kosovo; uvođenje privremene civilne uprave na Kosovo, može se zaključiti:

(1) "strateško iznenađenje" koje se dogodio prilikom raspoređivanja mirovnih snaga na Kosovu kad je ruska postrojba ušla neplanirano u zračnu luku Slatina kod Prištine, izazvao je sukob visokih vojnih dužnosnika NATO-a i imalo je znatnog utjecaja na politički proces preobrazbe Oslobođilačke vojske Kosova. Naime, taj slučaj izvanplanskog upada ruskih snaga ohrabrio je političke vođe kosovskih Albanaca i Srba u radikalizaciji svojih stavova. Prvih, u stvaranju Obrambenog korpusa Kosova (u koji se transformirala OVK) kao novih albanskih oružanih snaga na Kosovu, a ne multietničkih kako je željela međunarodna zajednica, a drugih u organiziranju zaštitnih snaga na Kosovu i srpskih kantona. Politika UN-a i NATO-a na Kosovu bila je pred porazom. U prilog tome išla je i činjenica da su kosovski Albanci tražili posebno mjesto u Ujedinjenim narodima, a odgovor Rusije bio je da u tom slučaju "povlači svoj kontingent s Kosova". Za upravitelja u upravljanoj krizi uvijek postoji izlaz. Dakle, nije ni čudno zašto je došlo do smjene glavnog tajnika NATO snaga Javiera Solane i zapovjednika NATO snaga generala Wesleya Clarka. "Vrući kesten" prebačen je englesko-njemačkoj kombinaciji i novom glavnom tajniku NATO-a Englezu Georgu Robertsonu i zapovjedniku kopnenih snaga NATO-a za srednju Europu njemačkom generalu Reinhardtju.

(2) drugi problem, koji nije bio riješen na Kosovu je održavanje reda i mira. On je bio u uskoj vezi s problemom organiziranog i nesmetanog povratka izbjeglica. Izgovor, da vojne snage KFOR-a nisu osposobljene za tu zadaću teško se mogao pravdati, budući da je na Kosovu pod zapovjedništvom UNMIK-a bilo raspoređeno ukupno 34 155 civilnih policajaca. Nakon preuzimanja kontrole KFOR-a na Kosovu je ubijeno 295 ljudi. Pitanje koje se ovdje nameće i traži odgovor sukladno normama međunarodnog kaznenog suda je zasigurno slijedeće: čija je zapovjedna odgovornost za ova ubojstva i zašto nije ništa poduzeto ili učinjeno da se zločini spriječe i odgovorni uhite?

(3) novi dugoročni zaplet u rješavanju "kosovskog gordijskog čvora" otvorio je posebni izaslanik Glavnog tajnika UN-a za Balkan Carl Bildt koji je u svom intervjuu (30. listopada 1999.) istaknuo da je rješenje Kosova u neovisnoj republici u sastavu SR Jugoslavije, a ne u Srbiji. Ovaj neodrživi politički prijedlog imao je za svrhu ne samo iritirati obje strane u sukobu, nego međunarodnoj zajednici priskrbiti "alibi" za dugoročan ostanak na Kosovu.

Njime su istodobno obje strane dovedene u potpunu ovisnost o međunarodnoj zajednici. To je značilo da će zahtjevi srbijanske oporbe prema Kosovu morati jednostavno rečeno, biti mekši. Sve do tada srpska oporba bila je prepuštena nemilosti srpske policije, a prijetnjom novom federalizacijom SR Jugoslavije oporba je dovedena u poziciju da ispunjava uvjete međunarodne zajednice. Za tu uvjetovanu kooperativnost slijedila je "mrkva" u obliku skidanja dijela sankcija, opskrba naftom za zimu i sl. Najava uvođenja elemenata samostalnosti Kosova, ali nikako istupanje iz SR Jugoslavije, bila je "batina" za Albance kojima je tako ostalo samo čekanje. Treće što se postiglo Bildtovim prijedlogom bila je daljnja erozija moći Slobodana Miloševića, i priprema njegovog odlaska s vlasti nakon provedenih izbora koje će on naravno izgubiti. Ta "demokratska" procedura Zapadu je bila važna da se ne poremeti ravnoteža u regiji, jer bi se metodi otvorenog rušenja Miloševića sigurno suprotstavile Rusija i Kina. Dakle, početni relativni neuspjeh politike UN-a i NATO-a na Kosovu u konačnici se pretvorio u kakvu takvu pobjedu.

Ako se kratko i pojedinačno ocjene zadaće koje je su se htjele postići operacijom "Zajednički čuvar" onda to izgleda ovako: povlačenje Vojske Jugoslavije – uspješno i na vrijeme; raspoređivanje mirovnih snaga – neuspješno zbog upada ruskih snaga; razoružanje OVK-a – neuspješno zbog malog broja vraćenog oružja (ukupno 9 000 komanda lakog oružja); povratak izbjeglica – relativno uspješno, nedostatak informacija o točnom njihovom broju, što otvara mogućnost daljnje manipulacije; uspostavljanje civilne vlasti – neuspješno, neučinkovito održavanje reda i mira (velik broj neriješenih slučajeva ubojstava, iseljavanje Srba);

21. Kredibilitet NATO-a i kriza na Kosovu prije operacije "Saveznička snaga"

Sjedinjene Američke Države i njezini NATO saveznici morali su žurno usvojiti novu strategiju glede Srbije u svijetlu događaja na Kosovu krajem 1998. Postalo je razvidno kako je "tolerancija" Washingtona glede Miloševića izazvala nove oružane sukobe na Balkanu. Došlo (sazrelo) je vrijeme za promjenu nastupa, odnosno došlo je vrijeme za uklanjanje pravog uzroka regionalne nestabilnosti.²¹⁹

²¹⁹ Novi srpski "car Lazar" nije samo uporan u podjarmljivanju kosovske albanske većine na Kosovu, nego ponovno ispituje spremnost NATO-a za odlučno rješavanje krize. Svojom prijetnjom da će izgnati američkog diplomatu Williama Walkera, šefa OESS-ove misije na Kosovu, kao i uskraćivanjem vize Louise Arbour, glavnoj tužiteljici UN-ova Suda za ratne zločine, Milošević je uspio preusmjeriti pažnju sa svog djelovanja na Kosovu. Izračunao je da mu se isplati dati ustupke na jednoj strani kako bi isprovocirao podjele među liderima NATO-a i tako odgodio vojnu intervenciju. The Times, Michael Evans, 25. siječnja 1999.

Beogradska taktika izbjegavanja kazne trajala je više od desetljeća.²²⁰ Zapadni lideri puštali su Miloševiću bijeg od posljedica njegovih postupaka (agresivnih čina prema susjednim državama). Kod ove tvrdnje uvijek je nužno pitanje. Zašto? Je li NATO-u trebao ovako kritičan trenutak? Bez kritičnih trenutaka nema ni odluke o djelovanju. Dakle, kritični trenutak nije u biti stvorio Milošević i njegova politika, nego NATO. Milošević je u slučaju Kosova kao i prethodnim slučajevima na "velikom ratištu" (Hrvatska i Bosna i Hercegovina) bio operator krize, ali posljednji put.

Glumljena pasivnost NATO-a navela je na krivi zaključak Miloševića da je došlo vrijeme ispunjenja "dužnosti i obveza" koje je on kosovskim Srbima obećao davne 1987. Proces se krajem 1998. i početkom 1999. zbog nepoduzimanja NATO-a akcije sustavno kretao u smjeru koji je omogućavao Beogradu ne samo da ponovno počne sa svojom agresivnom strategijom "spaljene zemlje" na Kosovu, nego je postojala i realna prijetnja "izvoza" sukoba u Albaniju, Crnu Goru i Makedoniju. Obavještajni podaci upućivali su da je jugoslavenski vojni vrh pripremao planove za djelovanje prema sjevernoj Albaniji, kako bi se prekinuli kanale opskrbe OVK-a i uništili veći gradovi na granici s Jugoslavijom.

Prosudbe su ukazivale kako je Milošević također spreman intervenirati u Crnoj Gori kako bi zbacio Đukanovićevu vladu i zamijenio je onom lojalnom Beogradu. To bi se vjerojatno moglo ostvariti u obliku insceniranog "građanskog skupa" popraćenog intervencijom srpskih "specijalnih snaga". Mogućnost unutarnjeg vojnog udara u Podgorici u velikoj je mjeri smanjena zbog Đukanovićevog nadzora nad crnogorskim sigurnosnim aparatom. Beograd je namjeravao iskoristiti etnički faktor, tvrdeći da Podgorica pruža utočište "albanskim teroristima".

Kad se treći Miloševićev rat dovoljno "zahuktao" lideri NATO-a odlučili su djelovati. Politički i vojni plan je bio spreman. No, zanimljivim se čini kako su planeri razmišljali. U njemu su poslali su od "tvrđih" postavki uobličeni u četiri stava.

Prvo, bilo bi poželjno prestati s posjetima na visokoj razini Miloševiću. Postupajući s njim kao s legitimnim vođom, umjesto kao s ratnim zločincem, jednostavno mu se davalo dodatno samopouzdanje za planiranje njegovih osvajačkih avantura. Sada njegov režim mora biti hermetički izoliran od diplomatskih kontakata i mora mu se uskratiti privid bilo kakvog kredibiliteta.

220 "Milošević je svo vrijeme primjenjivao Machiavellijev državnički recept "pola lav, pola lisica". U jednom je trenutku pomislio je da je samo lav. I što se dogodilo? Srušili su mu zemlju, a on je okončao u Haagu. Za male i srednje zemlje, i dalje vrijedi Machiavellijev recept pedeset posto lav, ali istodobno devedeset posto lisica!" Analize i razmišljanja poslije kosovskog boja, akademik Davorin Rudolf, diplomatske bilješke, 19. lipanja 1999.

Drugo, mora mu se uputiti oštar ultimatum s preciznim rokovima, bez izmotavanja i povlačenja izaslanika (pregovarača) u posljednjem trenutku. Odrediti točan broj dana za povlačenje srpskih snaga s Kosova, ili se Milošević mora suočiti s kaznom tj. zračnim udarima na srpske vojne ciljeve. Pri tome ne smije doći do pomicanja krajnjih rokova, jer bi to Beograd samo uvjerilo u NATO-vo blefiranje. Kredibilitet Atlantskog saveza ne smije biti upitan.

Treće, kako Beograd nije voljan potpisati politički sporazum u kojem bi priznao pravo Kosova na samoodređenje uz nadzor međunarodne zajednice, Washington mora pregovarati samo a albanskim vodstvom o uspostavi političke vlasti na cijelom Kosovu. Pokazati da je isteklo vrijeme za politički dogovor između Prištine i Beograda, koji bi osigurao opstanak Kosova u jugoslaven-skim granicama. OESS bi u tom slučaju trebao pripremiti izborni zakon i odrediti vrijeme izbora, pravnici nacrt ustava, aktivisti za ljudska prava trebali bi smisliti zaštitno zakonodavstvo za Srbe, Muslimane, Rome i ostale manjine na Kosovu.

Četvrto, Kosovo, Albanija, Makedonija i Crna Gora bi morale sklopiti regionalni ugovor koji bi jamčio nove granice i ujedno promicao slobodu kretanja, slobodu tržišta i sve oblike međunarodne suradnje. Sama Srbija bi se mogla pridružiti tom "Balkanskom paktu", ali tek kada bude spremna ponašati se kao odgovorni međunarodni čimbenik, bez teritorijalnih pretenzija prema susjedima. Da bi se to dogodilo, trenutačni bi režim trebao biti zamijenjen prodemokratskim tijelom.

Nakon svih razmatranja na kraju je zaključeno, "da bez odlučnog djelovanja na Kosovu predstojeći summit u povodu 50. obljetnice NATO-a u Washingtonu mogao bi biti zasjenjen novim krvavim okrutnostima na Balkanu i arogancijom sitnog despota koji je izazivao najveći vojni savez u povijesti".²²¹ Krajnji cilj je da snage NATO nadziru sigurnosnu situaciju unutar Kosova, poput one u Bosni i Hercegovini.²²² Čak bi se u nekim slučajevima ta zadaća mogla pokazati i lakšom. Ne bi trebalo zapravo patrolirati trima međuentitetskim crtama jer je većina stanovništva opredijeljena za integritet Kosova. Nužno je, također proglasiti "zonu zabrane letenja" nad Kosovom i uspostaviti stalni obavještajni nadzor srpsko-kosovske granice.

Opći zaključak je bio. "Bez cjelovite nove strategije NATO-a pod američkim vodstvom i uz precizne političke i vojne ciljeve

221 Američku politiku prema Balkanu i Kosovu kritizira The Washington Post u tekstu kome se bivši predsjednički kandidat Patrick Bushanann pita zašto se SAD miješa u kosovsku krizu, prijete silom i izlažu regiju ratnoj opasnosti. Buchanan tvrdi da Srbi nisu prijetnja NATO-u. Oni nisu napali Amerikance, oni se bore da obrane provinciju koja je kolijevka srpske nacije". Buchmann se protivu uporabi i prijetnji sile protiv Srbije i Jugoslavije, protiv "suverene zemlje čije trupe pokušavaju ugušiti pobunu na svom teritoriju").

222 Dakle, nema nikakve dvojbe da se radilo o inačici Daytona.

jug Balkana nastaviti će tonuti u krizu. Istodobno napori NATO-a za preobrazbu Saveza u jaku i uvjerljivu snagu kontinentalne sigurnosti za novo tisućljeće ostaju samo mrtvo slovo na papiru“.

Nakon općeg suglasja da Atlantski savez na svoju pedesetu obljetnicu ne smije ostati mrtvo slovo na papiru na stolu se našlo šest opcija za Kosovo:

(1) *Ne činiti ništa*. Za: već iskušan i uvjerljiv odgovor Zapada Slobodanu Miloševiću i njegovom političkom establishmentu. Neka se kriza vuče, neka se borba riješi sama od sebe. Nema rizika za zapadne postrojbe. *Protiv*: kriza se nastavlja. Ljudi sve više umiru, stabilnost Balkana se pogoršava, a problem nikako ne prolazi. U tom slučaju što vrijeme više protječe, broj opcija se smanjuje. Razlike među velikim silama su sve veće i one nadmašuju samu krizu.²²³

(2) *Obratiti se UN-u*. Za: Ujedinjeni narodi su pravo mjesto za donošenje konsenzusa za bilo kakvu buduću akciju, i to je jedino mjesto gdje se može stvoriti političko rješenje. Ako se mora pribjeći sili, suglasnost UN-a će se činiti legitimnom, te neće biti samo unilateralna gesta.²²⁴ *Protiv*: SAD su oprezne glede UN-a i ograničenja koje bi UN mogao postavljati akcijama NATO-a u budućim krizama. U svakom slučaju, imajući u vidu političke razlike između velikih sila oko toga pitanja, ova opcija u stvari znači isto što i opcija pod rednim brojem jedan.

(3) *Pojačati pritisak*. Za: vrijeme je ključni čimbenik pa se nastoji dobiti na vremenu dok se koristi prijetnja da bi se stvari kre-tale. Jasno definirati što bi Milošević trebao učiniti i jasno dati do znanja da će ako se to ne ostvari, uslijediti zračni udari. Napasti, znači započeti politički proces.²²⁵ *Protiv*: sjećanje na Bosnu? Vrijeme je veliki saveznik Miloševića. Neke se stvari samo odugovlače

223 Europske članice NATO-a stavile su veto (kraj siječnja 1999.) na američki prijedlog da se predsjedniku Slobodanu Miloševiću izda ultimatum od 96 sati, prisilivši ga da ispuni dugačku listu zahtjeva glede Kosova ili se suoči sa zračnim udarima. Zbog pritiska Europljana, Amerikanci su pristali da se još jednom pokuša diplomatskim putem prije razmatranja ultimatumu. Washington je također pristao smanjiti "shopping listu" zahtjeva za nekoliko pitanja, kao što su povlačenje većine srpskih postrojbi i policije s Kosova. Diplomatski izvori NATO-a kažu da se na američkom popisu nalazi čak i zahtjev za uspostavu radio postaje Verifikacijske komisije Kosova (VKM). Amerikanci su se složili da će se više pažnje posvetiti sadržaju ultimatumu nakon iscrpnih pokušaja Kontaktne skupštine da se nađe diplomatsko rješenje krize na Kosovu. The Times, Michael Evans, 25. siječnja 1999.

224 Boris Jelcin je u telefonskom razgovoru s Madeleine Albright upozorio da su nedopustive bilo kakve akcije primjene sile, a osobito one koje se poduzimaju mimo vijeća sigurnosti UN-a. Potrebno je jačanje usuglašanih napora međunarodne zajednice kako bi se riješio kosovski i irački problem. I u susretu Albright-Ivanov Rusija je kritizirala primjenu sile u međunarodnim odnosima bez odluke Vijeća sigurnosti UN-a (TV Beograd 26. siječnja 1999.)

225 Složni smo što se tiče Kosova. Pritisak međunarodne zajednice mora biti usmjeren na Miloševića. No, očekujemo da će i OVK prekinuti s nasiljem. Kancelar Schroeder, FOKUS, 25. siječnja 1999.

i ništa se neće dogoditi. U svakom slučaju, OVK i onako nema nikakvih interesa pregovarati ako neovisnost nije jedno od pitanja na dnevnom redu. Unatoč svemu pravi rat je neizbježan.

(4) *Bombardirati u svrhu kažnjavanja. Za:* uporaba vojne sile protiv srbijanskih postrojbi je u prošlosti bila uspješna u Bosni i Hercegovini; Milošević je pokazao da nije spreman izvrnuti se oštrim napadima i pod stvarnim će pritiskom ipak popustiti. *Protiv:* time se ne rješavaju politički problemi.²²⁶ Osnovna dvojba oko Kosova ostaje neriješena – može li ostati unutar Jugoslavije, ili mora postati nezavisnim? I što će se dogoditi ako Milošević uzvrati vojno? Je li Zapad spreman za proširenje sukoba?

(5) *Teško bombardiranje. Za:* napadi na srbijanske ciljeve imali bi za svrhu uništenje vojne sile te infrastrukturu zemlje i nametanje političkog rješenja Beogradu. Time bi se spriječilo da srbijanske snage igraju bilo kakvu ulogu na Kosovu a situacija bi se pojačala dovođenjem promatračkih snaga. *Protiv:* ponovno sjećanje na Bosnu i Hercegovinu? To će neizostavno dovesti do toga da moraju poslati kopnene snage na što SAD pa i Velika Britanija gledaju nevoljko. Bez njih, samo bi došlo do pogoršavanja situacije. Sukob će se nastaviti s time što će OVK strategijski ojačati. U tom slučaju najvjerojatnija je humanitarna kriza.

(6) *Kopnene postrojbe. Za:* u konačnici, područja će pod kontrolom moći držati samo vojnici u sklopu kopnenih postrojbi koje su vrlo pokretne i mogu reagirati prije nego što dođe do ubijanja. U međuvremenu, neka OVK i srbijanske postrojbe pregovaraju dok kopnene postrojbe održavaju mir na tom području. Te bi postrojbe na kopnu trebale biti dobro naoružane i imati zaštitu zračnih i pomorskih snaga. *Protiv:* to je "stvaranje mira" a ne "održavanje mira" a čini se i kao stvaranje nacije. To nije imalo učinka u Somaliji, a neće biti učinkovito ni ovdje. Cijena života zapadnih vojnika je previše visoka. To bi zapravo bila prva invazija na jednu suverenu zemlju. Kopnene snage znače, vjerojatno, uključivanje Amerikanaca, a Washington to nikako ne želi.

Od šest ponuđenih inačica odabrana je ona pod rednim brojem pet.

22. Teorijsko-analiitička analiza upravljane krize na Kosovu

Kako je zamišljen i što je sadržavao situacijski model operacije "Saveznička snaga", nastao na temelju inačice broj pet? Koliko se on kao model razlikovao od onoga simuliranog na računalu i nje-

²²⁶ "Moje je mišljenje da akcija ne bi smjela biti čisto kaznenog karaktera. Izolirani zračni napadi ne bi doveli do nikakvog poboljšanja situacije za ljude na Kosovu. Međutim, treba hitno razmotriti druge mogućnosti vojnog pritiska. Za Njemačku je takva politika moguća samo ukoliko je u suglasnosti s europskim partnerima i SAD. Priklanjanje Rusije na našu stranu bilo bi od velikog značaja. FOCUS, isto.

gove izvedbe u stvarnosti? Zašto prvi put u povijesti jedna vojna organizacija, a ne država, derogira međunarodno pravo suspenzivši UN, OESS i EU? Odgovor možda najbolje otkriva upravo model tog rata. Sam taj rat je također jedna neobična pojava jer se vodio u permanentnoj zamjeni teza.²²⁷

Neposredni i posredni sudionici u rješavanju sukoba na Kosovu bili su ulazne varijable situacijskog modela operacije i one su izgledale ovako:

Kosovski Albanci: interes – internacionalizacija kosovskog pitanja; rješavanje problema pod pokroviteljstvom i garancijom svjetskih političkih čimbenika; trajno rješenje kosovskog pitanja – po mogućnosti izvan granica SR Jugoslavije; oslobođenje od srpske represije; krajnji cilj – neovisno Kosovo.

Narod koji je desetljećima bio u sjeni jednog totalitarnog režima kreiranog u Beogradu, i kojem su uskraćivana sva ljudska prava i slobode, koji je sakupljao gnjev u sebi, a provođenje srpske politike plaćao krvlju, skupio je hrabrosti da potegne konkretnije i dugotrajnije rješenje svog opstanka na kosovskom prostoru. Na tom putu “pomoć” će dobiti od demokratskih svjetskih čimbenika.

Srbija (SR Jugoslavija): interes – zadržavanje vlasti na Kosovu; rješavanje sudbine Kosova samo unutar granica Srbije (SR Jugoslavije); izolirati Kosovo od utjecaja i mogućeg pripojenja Albaniji, spriječiti neovisno Kosovo; potpuno uništenje OVK-a.

Politička ekipa okupljena pod vodstvom Slobodana Miloševića, zasigurno je suočena s najvećim problemom pred kojim je Srbija bila u novijoj povijesti. Mogući gubitak Kosova i rat na vlastitom teritoriju zasigurno nije isto što i rat na području Hrvatske ili Bosne i Hercegovine. Stoga je Srbija definitivno dovedena u situaciju da strahuje od lančanog otkidanja dijela po dijela svog teritorija u slučaju mogućeg odvajanja Kosova od Srbije (Sandžak, Vojvodina, Crna Gora).

NATO: interes – uspostava stanja “održavanja mira” i stabilnosti na Kosovu; ostvarivanje geostrateških interesa na Balkanu; potvrda dominacije i uloge glavnog čimbenika u međunarodnim odnosima, vojno prisustvo i potpuni nadzor balkanskog prostora, izbjegavanje mogućeg uvlačenja u spor članica NATO-a, Grčke i Turske; približavanje i uključivanje bivših članica VU (Rumunjska, Bugarska) u NATO.

Najjača regionalna organizacija koja u skladu s liderstvom u novom svjetskom poretku svoje djelovanje, prisustvo i interes

227 O zamjeni teza Danko Plevnik piše: “NATO kaže da je ušao u rat zbog humanitarnih ciljeva, osiguranja prava Albanaca, a bombardira ciljeve u Vojvodini. S druge strane, Mirko Marijanović, srbijanski premijer, kaže da su NATO-ovi udari gori od onoga što je radio Hitler 1941. godine, a istovremeno, boreći se protiv tzv. NATO fašizma, Miloševićev režim vrši etničko čišćenje Kosova.” Milošević je NATO-va zlatna ribica, Danko Plevnik, Nedjeljna Dalmacija. 23. travnja, 1999.

ostvaruje i na području jugoistočne Europe. Demonstracija i potvrda snage očituje se u približavanju i zalaženju u područja koja su u doba međunarodne političke bipolarnosti bila nepojmljiva. Posrnulost ruskog diva dobra je prilika za prihvaćanje pod svoje okrilje nekadašnjih članica Varšavskog ugovora, a samim tim i jačanje već potvrđene dominacije u krojenju međunarodnih političkih odnosa u 21. stoljeću.

SAD: interes – potvrda liderstva unutar NATO-a; potvrda dominacije vođe novog svjetskog poretka; ostvarivanje geostrateških interesa u Europi i poglavito na njezinom jugoistoku; stvaranje preduvjeta za prodor prema kavkasko-kaspijskom području. Samo prisustvo na području Europe potvrda je da su SAD glavni čimbenik u međunarodnim političkim odnosima, te lider unutra NATO-a, ali da bi zadržao moć svjetske supervesile nužna je takva nazočnost i u srcu Euroazije.

EU (OESS): interes – izbjegavanje novog vala izbjeglica sa zaraćenih prostora; izbjegavanje humanitarne katastrofe; izbjegavanje američke dominacije u rješavanju kriznih situacija na tlu Europe.

Regionalna organizacija u sjeni NATO-a koja još uvijek traži mehanizme i identitet u rješavanju kriznih situacija na području Europe. Neusklađenost stavova i razmimoilaženje interesa neutralizira djelotvornost i daje mogućnost djelovanju NATO-a (Sjedinjenim Američkim Državama) na prostoru Europe, a EU gura na marginu.

UN: interes – zaštita ljudskih prava i sloboda na Kosovu; sprječavanje daljnjeg zaoštavanja sukoba; sprječavanje humanitarne katastrofe; sprječavanje novog vala izbjeglica; poštivanje međunarodnog ratnog prava.

Svjetska organizacija kojoj su glavni financijeri države članice NATO-a, zasigurno ima ključnu ulogu u kreiranju svjetske politike. Sama organizacija služi kao svojevrzni servis za potvrdu i legaliziranje politike glavnih igrača u međunarodnim odnosima. I u slučaju Kosova ova je svjetska institucija marginalizirana od strane NATO-a, pa joj se krug djelovanja svodi na rješavanje humanitarnih i sličnih problema.

Rusija: interes – potvrda da je još uvijek jedan od čimbenika međunarodnih odnosa; udaljenje SAD-a i NATO-a od svojih granica; smanjenje utjecaja SAD-a i NATO-a na jugoistoku Europe, na prostoru Crnog mora i Kavkaza; pomoć Srbiji u ostvarivanju njezinih ciljeva.

Jedan od vrlo bitnih svjetskih čimbenika na strani je Srbije. Iako je situacija u Rusiji posve neobećavajuća, ona je ipak još uvijek ta koja drži prst na nuklearnom okidaču i koja je svjesna da prosjači, ali je isto tako svjesna da će joj Zapad pomoći da se njezin sustav ne bi raspao. Zato Rusija koja je toliko slaba, ujedno je i toliko moćna, stoji iza Srbije, i o tome se mora voditi računa.

Albanija: interes – pomoć kosovskim Albancima u ostvarivanju nacionalnih interesa.

Vrlo važno logističko uporište kosovskih Albanaca i jezgra oko koje lete sateliti vlastitog naroda u vidu nacionalnih manjina u zapadnoj Makedoniji, Grčkoj i Crnoj Gori. Kao takva Albanija ima značajan utjecaj na dijelove svog naroda izvan matice države. U podsvijesti je stalna mogućnost da se u budućnosti svi dijelovi pripoje matici i ostvari "velika Albanija".

Mogući scenariji situacijskog modela rješenja problema Kosova bili su: (1) povratak Kosovu autonomnih institucija – s obzirom da je pregovarački položaj kosovskih Albanaca znatno ojačao i da su ostvareni uvjeti za drukčije rješenje, međutim, malo je vjerojatno da će se ono naći u okviru ovakvog scenarija; (2) status Kosova kao federalne jedinice unutra SR Jugoslavije – najvjerojatniji mogući ishod rješenja problema. Međutim to ne rješava dugoročno problematiku Kosova, s obzirom da je priroda federacije zasnovana na pravu mogućeg odvajanja u budućnosti; (3) nasilno odvajanje cijelog Kosova od SR Jugoslavije – ovakav rasplet u sebi nosi dvije mogućnosti, prvi da Kosovo bude nezavisna država i drugi, da se Kosovo pripoji Albaniji. I jedna i druga mogućnost se mogu ostvariti poslije velike i krvave borbe, jer Srbi neće pustiti Kosovo bez teških žrtava, a ostvarivanje jedne od dviju mogućnosti povlači ostvarenje pitanja Albanaca u Makedoniji, Grčkoj, Crnoj Gori i stvaranja novih mogućih žarišta u regiji; (4) podjela na kosovski i srpski dio – podjela Kosova može za Srbiju značiti povoljan ishod, jer bi ipak zadržala dio kosovskog teritorija i to upravo onaj gospodarski najvrjedniji, no vrlo bitnu ulogu igraju povijesna opterećenja koja svojataju cjelokupno područje Kosova, odnosno onih snaga u Srbiji koji o podjeli Kosova i ne razmišljaju. Kosovskim Albancima podjela Kosova niti u kojem slučaju ne ide u prilog.

Bit problema i rješenje situacijskog modela prije izvedbe same operacije je: promjena političkog statusa – *DA*, promjena teritorijalnih odnosa – *NE*.

Nakon ulaznih varijabli i mogućih scenarija polazište u modelu operacije "Saveznička snaga" bila je pretpostavka da Oružane snage SR Jugoslavije (vojska i policija) "s 10 poginulih vojnika u 10 dana ratovanja" neće prestati s etničkim čišćenjem i povući se s Kosova. Što je stoga potrebno? – (a) ili velike žrtve na strani Oružanih snaga SR Jugoslavije – (b) ili ciljevi visokog rejtinga tzv. "kapitalni ciljevi".

Odluka – ne veliki broj žrtava, zbog medijske propagande koja je jednako važna kao i zračni napadi, zato maksimalno proširiti vrstu i broj ciljeva – pored vojnih i gospodarskih infrastrukturnih ciljeva "uništiti ministarstvo unutarnjih poslova, obrane i glavni stožer oružanih snaga i srbijanske policije". S obzirom na tako visok rejting ciljeva napada, razvoj događaja trebao bi se

odvijati na slijedeći način: (1) zračna ofenziva (kampanja) ne bi trajala dugo, te bi operacija "Saveznička snaga" mogla stajati oko 20 milijarda dolara; (2) zračni udari na jugoslavenske ciljeve su nužni,²²⁸ i bila bi dostatna mjera za postizavanje uspjeha – kopnene snage imati kao pričuvu i kao sredstvo pritiska;²²⁹ (3) rat na Kosovu, je "humanitarni rat", bez velikog broja izbjeglica on nema to obilježje, zato zračni udari, a ne kopnene snage.

"Saveznička snaga" je operacija strategijske važnosti pa se može nazvati i "Vojna intervencija u SR Jugoslaviji": Politički cilj vojne intervencije je kapitulacija Miloševića, a ne samo prihvaćanje sporazuma za Kosovo. Što su u ovom slučaju minimalno prihvatljivi rezultati? Prvo, destrukcija Oružanih snaga SR Jugoslavije do te mjere da više ne bude uzročnik regionalnog sukoba na Balkanu;²³⁰ drugo, SR Jugoslavija ne smije biti više izazov budućoj transatlantskoj sigurnosnoj strukturi u političkom i vojnom smislu. Dakle, ne smije više izazivati zabunu i podjelu saveznika na temeljnim sigurnosnim pitanjima čime se slabi europska stabilnost i stvaraju nesporednosti između NATO-saveza i Moskve. Prema tome, vojna intervencija u SR Jugoslaviji ima jedinu moguću "strategiju izlaska" (*Exit Strategy*), a to je Miloševićev silazak s vlasti u Beogradu.

Čime je bio motiviran ovakav scenarij vojne intervencije NATO-a u SR Jugoslaviji? Odrednica na kojoj se mogla utemeljiti opravdanost vojne intervencije u SR Jugoslaviji nije zasigurno bila humanitarna katastrofa na Kosovu (jer NATO nije intervenirao i u

228 Situacijski model je pokazivao da je potrebno izvesti udare na ukupno 600 ciljeva kako bi se Milošević slomio. (op. a.)

229 Kada je general Wesley Clark uspio isposlovati dolazak maksimalno naoružanih helikoptera apache, uslijedio je novi "hladan tuš". Dopuštenje za njihovo korištenje nije došlo. Clark je helikoptere apache naručio kako bi ih odmah uposlio u napadima na tenkove, i ostala borbena jugoslavenska vozila. Tenkove, borbena vozila i pokretne raketne sustave Srbi su vješto kamuflirali pa tako nisu mogli postati metom NATO-vih zrakoplova. Unatoč tome, Clinton nikada nije potpisao zapovijed za korištenje helikoptera. U Clarkovu uredu navode da je tu vijest primio vrlo teško – uz puno dreke i galame.

Jedinu potporu Clark je mogao imati jedino u Klausu Naumannu, doskorašnjem šefu vojnog komiteta NATO-a, njemačkom generalu koji se također zalagao za kopnenu operaciju. Premda je imao Naumannovu potporu u taktičkim vojnim potezima, njemački general ga je upozorio i na drugu činjenicu – vojnici provode samo ono što političari odluče. U toj činjenici nalazi se razlog Clarkovog pada. Clark je jednostavno želio previše toga na svoju ruku. Oni koji su tada intenzivno radili s njim danju i noću tvrde da je Clark NATO-vu kampanju shvatio previše osobno i završio je frustriran zbog toga što ga političari nisu više slušali. *General za treći svjetski rat*, Bruno Lopandić, Nedjeljna Dalmacija, 6. kolovoza 1999.

230 Talijanski premjer D'Alema, tijekom posjeta Washingtonu (ožujak 1999.), upitao je Clintona kakva je strategija, što namjerava poduzeti nakon bombardiranja vojnih ciljeva u SR Jugoslaviji? Clinton se okrenuo svome savjetniku na nacionalnu sigurnost Samuelu Gergeru i upitao "Sandy, što je slijedeći korak? Berger je odgovorio: "Nastavit ćemo bombardiranje". Analize i razmišljanja poslije kosovskog boja, akademik Davorin Rudolf, diplomatske bilješke, 19. lipanja 1999.

daleko većim humanitarnim katastrofama),²³¹ već je to bila prije svega potpuno razvidna povijesna prilika da se ponište rezultati konferencije u Jalti 1945. i tadašnja podjela Europe pomakne na Crno more. No, iako je Zapad tvrdio kako vojna intervencija u SR Jugoslaviji motivirana humanitarnim razlozima i moralnom obvezama da se reagira, to očito nije bilo točno. Vojna intervencija NATO-a u SR Jugoslaviji bila je motivirana isključivom prosudbom američkog političkog vodstva o "povoljnom trenutku za glavni prodor na Istok". Zato, područje Balkana ne smije biti područje nestabilnosti. Isto tako ne smije doći do zaustavljanja europskog integracijskog procesa u kojima one zemlje koje ulaze moraju izgubiti veliki dio svog suvereniteta. Novo otvoreno sigurnosno pitanje od posebnog značenja postalo je nametanje nepotpunog ili ograničenog suvereniteta od strane zapadnih sila nacionalnim državama jugoistočne, središnje i istočne Europe pa tako i Hrvatskoj.²³²

23. Nepoznanice vojne intervencije u SR Jugoslaviji

Što je glavna nepoznanica vojne intervencije u SR Jugoslaviji? Zasigurno se znalo tko će izgubiti, ali se sigurno nije znalo tko će pobijediti?! Pitanja koja slijede i spomenute nepoznanice regionalnog sukoba na Kosovu, mogu se formulirati na slijedeći način: (a) je li sukob mogao završiti bez pobjednika po principu "podijeljene odgovornosti"? Vojna intervencija ne može sama po sebi donijeti mir, ona može spriječiti sukobe, etničko čišćenje i humanitarnu katastrofu. To ni ne mogu učiniti snage za održavanje mira (one nisu dugoročno rješenje). Mir ne može donijeti ni samo kažnjavanje ratnih zločinaca, jer tu nema podijeljene odgovornosti (kolateralna šteta) – postoji li uopće politička volja za time?

231 Rat na Kosovu teško je usporediti s vijetnamskim ratom jer nema "savezničkih žrtava" koje bi se žrtvoslovno podvrgle "Flower Power" ili djece cvijeća koja pjevaju o ljubavi, a ne ratu. Publika u Europi i SAD-u drži ovaj rat zaslužnim kažnjavanjem Miloševićeva režima koji zbog etničkog čišćenja Kosova zavrjeđuje "etničko bombardiranje". Zapad nije počeo plaćati danak u krvi ovom ratu pa se još ne javljaju antimilitaristički kantautori i pjesme poput Donovanove Universal Soldier. Pokret protiv rata u Vijetnamu nije proistjecao iz suosjećanja prema Vijetnancima, nego iz protesta protiv usmrćivanja Amerikanaca. Poziv je umjetnika da žali sebe, a ne valjda Kosovare ili Srbijance. Pokazna vježba, Danko Plevnik, Slobodna Dalmacija, 5. lipnja 1999.

232 Što bi stoga prema sudu autora ove knjige strateški interes obrambene politike Republike Hrvatske trebao biti: (1) prepoznatljivost Republike Hrvatske kao "ključnog igrača" (Key Player) na način da se sačuva Hrvatska vojska i da njezine postrojbe aktivno sudjeluju u mirovnim operacijama (Peace Keeping); (2) ne, bezglavom ulasku u EU po svaku cijenu. To znači sačekati i vidjeti kuda ta Europska unija zapravo ide; (3) potpuno napustiti načelo zastupanja europskih interesa u Hrvatskoj, a inaugurirati načelo zastupanja hrvatskih interesa u Europi. Sve je to značajno upravo zato što se bez takve pozicije Republika Hrvatska dovodi u stanje ograničavanja njezina suvereniteta.

Što znači pobjeda za pobjednika? Slučaj Kosovo može postati vrlo opasan presedan sa stajališta suvereniteta i to je glavni problem pobjede na Kosovu!!! Jer suverenitet Srbije na Kosovu je neupitan, ali tamo živi 90% Albanaca čiji je politički cilj nezavisnost. Otvaraju li se time novi procesi – Crna Gora, Vojvodina ili drugdje u Europi?

Sva pitanja i nepoznanice upućuju na to, da bi vojna intervencija bila moguća. Bilo je potrebno zadovoljiti četiri uvjeta; prvi, da dođe do vidljive humanitarne katastrofe koju javnost može vidjeti na televiziji kako bi se time političarima oslobodilo prostor za primjenu sile, drugi, na protivničkoj, srpskoj strani u samom početku ne smije biti brojnih civilnih žrtava – osobito među ženama i djecom; treći, uvjeriti javnost da neće biti gubitaka na vlastitoj strani tj. “neće ginuti naši momci”, bitku voditi iz zraka; četvrti, mora se znati cijena koja će se platiti i što se za nju dobiva.

Dakle, pobjednik će se morati nositi sa posljedicama koje je sam dopustio ili koje je morao prihvatiti, da bi postigao cilj.

Operacija “Saveznička snaga” pokazala je da se nešto novoga dogodilo u međunarodnim odnosima, euro-američkoj alijansi i u regionalnom sustavu europske sigurnosti: (a) NATO je drugi put u svojoj povijesti vojno intervenirao (prvi put u Bosni i Hercegovini), ponovno izvan područja članica i u situaciji kad nijedna od država koje okuplja nije bila niti napadnuta niti ugrožena. Obje intervencije su protiv oružane sile jedne pretežno pravoslavne države i jednog takvog entiteta (bosanskih Srba); (b) NATO je oružano napao SR Jugoslaviju, jednu suverenu europsku državu zbog razloga koji nisu vojne, političke ni gospodarske naravi, već humanitarne(!); (c) odluka o intervenciji donijeta je u NATO-u, jednostrano, intervenciju nije zatražila nikakva legitimna vlast; (d) zaobiđeni su Ujedinjeni narodi: jaltski sustav se definitivno srušio u još jednome segmentu – jednoglasnosti svih stalnih članica prigodom odlučivanja o vojnim namjerama. O vojnim intervencijama se odlučuje prvenstveno u krugu koji tvore SAD i dominantne zapadnoeuropske države; (e) proširene su vrijednosti zaštićene (regionalnim) sustavom sigurnosti: umjesto teritorija (narušavanja teritorijalne cjelovitosti), u prvi plan dolaze gospodarski, komunikacijski i humanitarni interesi; (f) Europa se tretira drukčije negoli druga područja u svijetu, afrička primjere; (g) pooštren je kriterij za kvalificiranje “pitanja u isključivoj nadležnosti država”²³³ kada se smatra, ili netko ustvrdi da su ugroženi međunarodni mir i sigurnost; (h) u političkim i vojnim pitanjima Sjedinjene Američke Države su potvrdile tko još uvijek

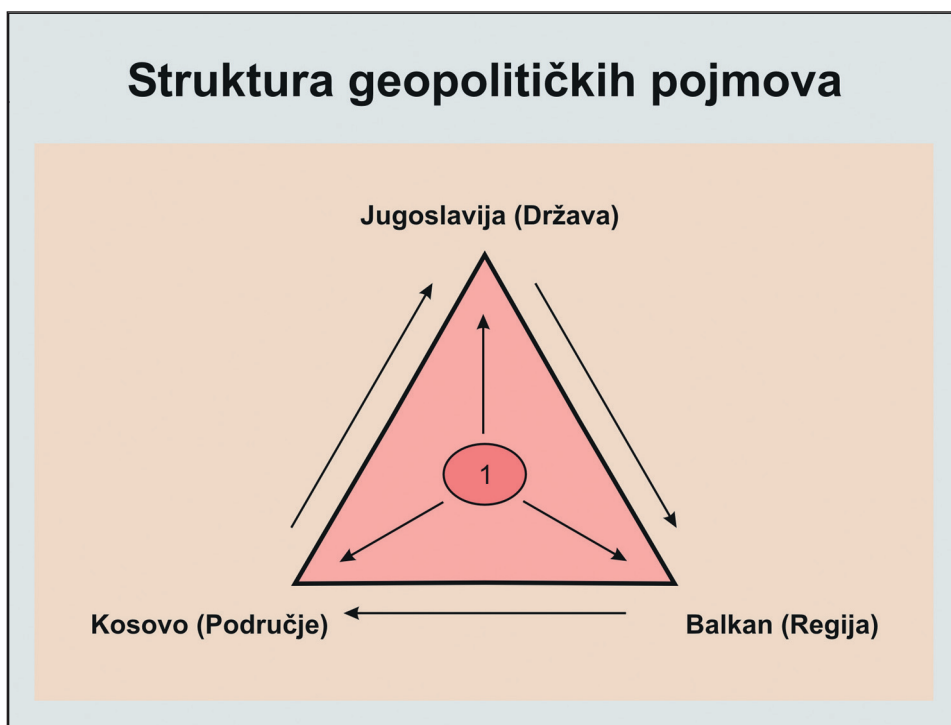
233 Nakon Kosova ne postoji više nešto što je unutarnja stvar države. Ona je de facto suspendirana u međunarodnom pravu. Zato i sukob Srbije s vlastitom nacionalnom manjinom, nije više bio njezina unutarnja stvar.

nadzire Europu; (i) Vojna intervencija NATO-a u SR Jugoslaviji osim rušenja postojećeg režima, imala je za cilj i obeshrabrivanje separatističkih pokreta u Europi.

Na temelju prezentiranog može se zaključiti: (1) politički cilj vojne intervencije NATO-a – u SR Jugoslaviji postaje rušenje Slobodana Miloševića, stoga je vojna operacija "Saveznička snaga" operacija stratejske važnosti; (2) NATO želi iskoristiti povijesnu priliku i proširiti svoje interese sve do istočnih obala Crnog mora; (3) stvoriti presedan, kako bi se otvorila mogućnost nove definicije pojma suvereniteta gdje bi vrijedilo pravilo "nepotpunog ili ograničenog suvereniteta"; (4) ulaskom Zapada duboko na Istok mijenja se geopolitičko stanje na prvim vratima Euroazije i stvaraju se uvjeti za aktivniju igru zapadnih sila u bliskoj budućnosti na drugim vratima Euroazije.

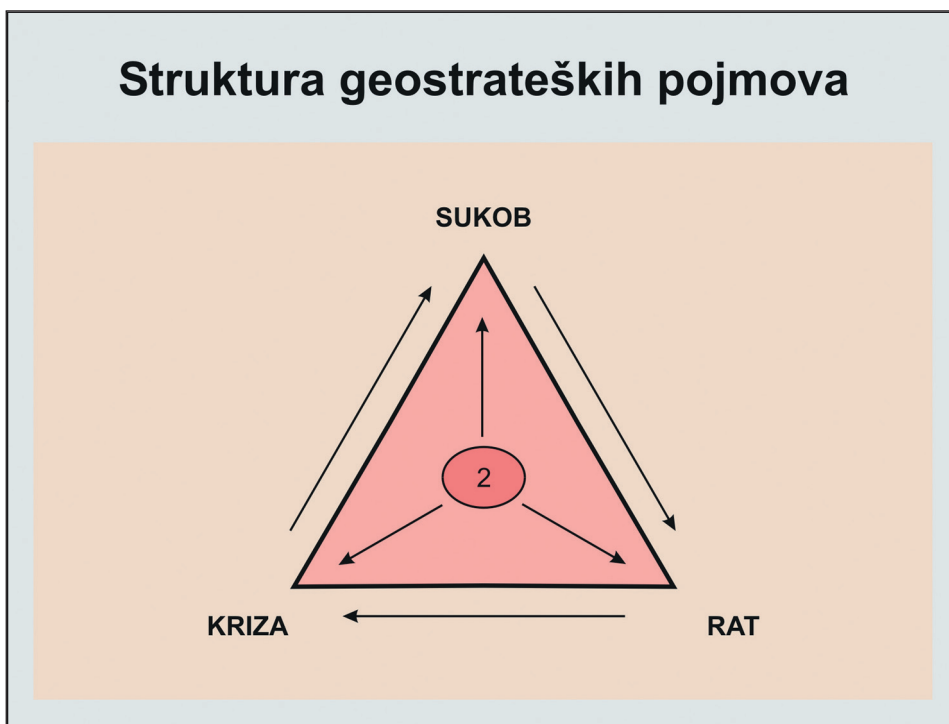
24. Sukob racionalne i iracionalne strategije

Događaji na Kosovu omogućavaju razradu određene teorijske postavke i modela na temelju kojih je moguće izraditi prognozu odnosno predikciju buduće(ih)g stanj(â)a. Što čini temelj postavke odnosno modela? U opisu događaja na prostoru Kosova rabili su se različiti ponekad suprotstavljeni pojmovi. Tako se primjerice

Slika 5. Struktura geopolitičkih pojmova u modelu sukoba na jugoistoku Europe u devedesetim godinama prošlog stoljeća.

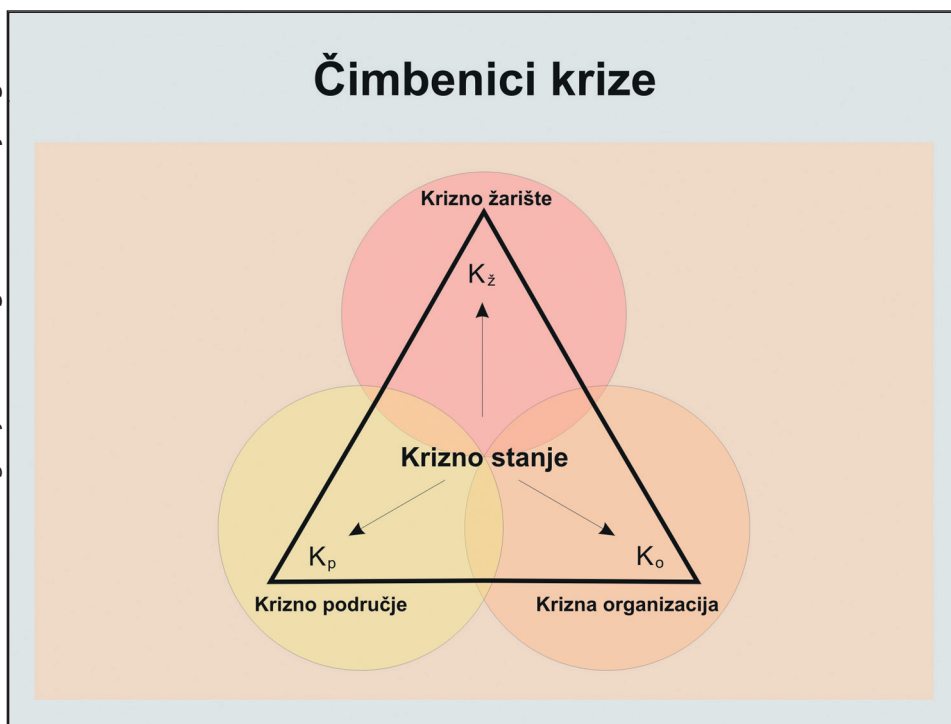
Struktura geostrateških pojmova

Slika 6. Struktura geostrateških pojmova u modelu sukoba upravljanja krizama.

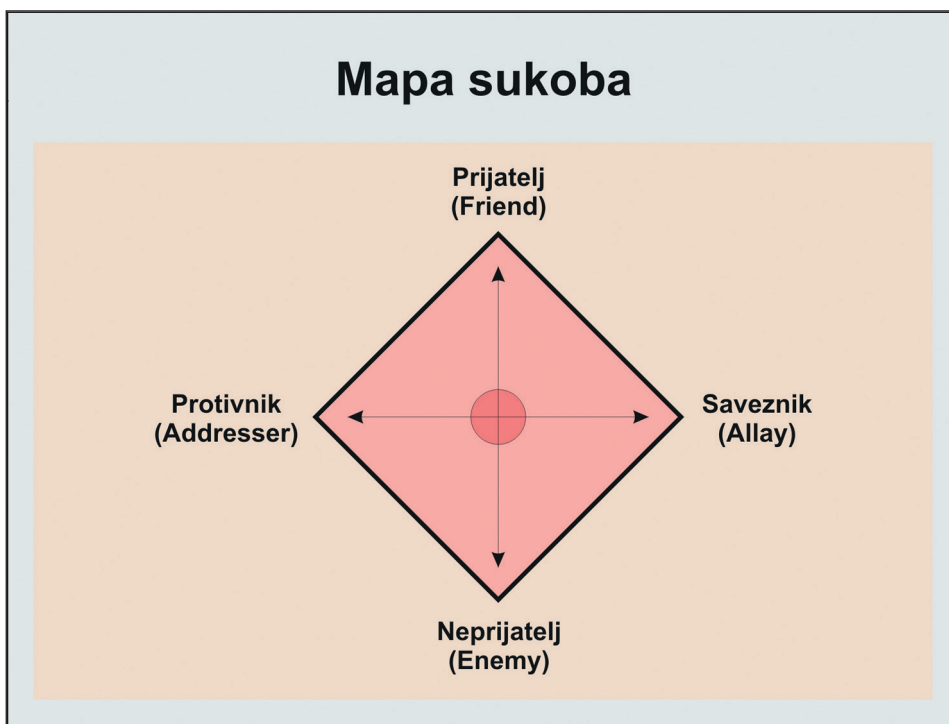
susreću nazivi: Kosovska kriza, Udari na Jugoslaviju, Sukob u regiji i slično. Čak se i naziv same operacije NATO-a "Allied Force" krivo prevodio kao "Odlučna snaga", a zapravo znači "Saveznička snaga". Već sam naziv operacije "Saveznička snaga" u suprotnosti je s raspoloživim snagama u operaciji, a one su 90% bile američke. U tom kontekstu moguće je definirati strukturu pojmova koja se može zapisati na slijedeći način: prema *slici 5*. Jugoslavija (Država), Kosovo (područje), Balkan (regija). Postoji i struktura geostrateških pojmova, sukob, kriza, rat (*slika 6*). Što su stožerne točke u (1) i (2) slučaju geopolitičkih i geostrateških raščlambi? Ako se promatra prikazane čimbenike tada se pojavnost može opisati na slijedeći način: *Kriza* → *Sukob* → *Rat*. Krizu definiraju tri čimbenika (*slika 7*), – krizno područje, krizno žarište i krizna organizacija. U kosovskom slučaju postoje tri mogućnosti: *inačica I.*, Jugoslavija (krizno područje), Kosovo (krizno žarište), OESS (krizna organizacija). *inačica II.*, Balkan (krizno područje), Jugoslavija (krizno žarište), NATO (krizna organizacija; *inačica III.*, Jugoistok Europe (krizno područje), Balkan (krizno žarište), UN (krizna organizacija). Stoga, slijedi upit, koja od inačice je stvarna opcija krize?

U suvremenom sučeljavanju interesa pojam sukob obično se veže uz *sukob niskog intenziteta* ("Low Intensity Conflict") čije su operacijske kategorije: potpora pobunjenicima ili regularnoj

Slika 7. Odnos čimbenika upravljane krize.

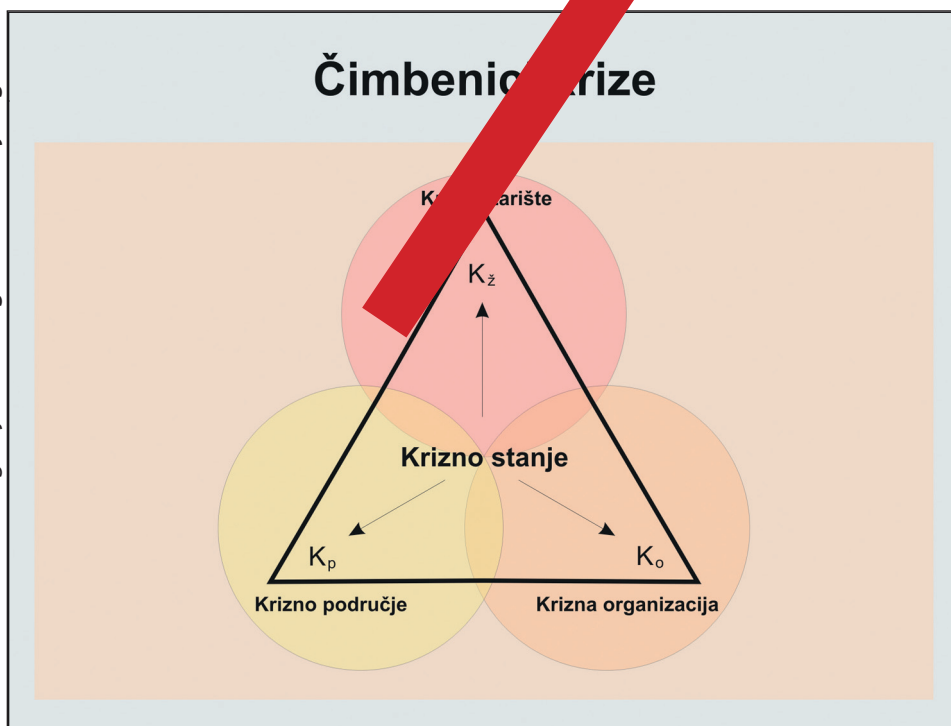
vladi, borba protiv terorizma, mirovne operacije (*Peacekeeping Operations*) i iznenadne mirnodopske operacije za potporu diplomatskog rješenja. Sukob definiraju četiri čimbenika u tzv. mapi sukoba prikazanoj na slici 8.: prijatelj (*Friend*), protivnik (*Addresser*), saveznik (*Allay*) i neprijatelj (*Enemy*). Što je u središtu mape sukoba? To je upravo problem koji se definira kao "sukob interesa". On znači, da sudionici sukoba različito procjenjuju i ocjenjuju istu stvar, stanje, pojavu i događaj i da sudionici sukoba istodobno žele istu stvar (slikovito rečeno, biti na istom mjestu u istom trenutku). Stoga je pravo pitanje: gdje je sukob interesa i kojeg je on karaktera – političkog, gospodarskog, informacijskog, vjerskog ili vojnog? Sve upućuje da je on gospodarski, a zapravo je geopolitički jer u sukobu na jugoistoku Europe postoje dvije opcije – regionalni pristup EU i SECI inicijativa SAD. Sam naziv "Pakt o stabilnosti Jugoistočne Europe" daje odgovor na pitanje o krizi i sukobu: krizno područje je Jugoistočna Europa, a krizno žarište je Balkan. Rješenje je kompromis, glavni interes je SECI inicijativa, a ne regionalni pristup. Je li rat bio potreban ako se glavni interes nije mogao postići mirnim putem? Očito iz svega navedenog stvarna inačica sukoba je *inačica III*. (slika 9.) – Balkan (krizno žarište), jugoistočna Europa (krizno područje) i krizna organizacija (NATO).

Slika 8. Mapa sukoba – odnos čimbenika u tzv. Sukobu niskog intenziteta.

Rat u promatranom kosovskom slučaju je sredstvo kojim se željelo postići prije definiran cilj – glavni geostrateški (gospodarski) interes. Svaki rat čine dva čimbenika *Strana A* i *Strana B*, a razdvaja ih bojišnica. Tri su pitanja na koja je nužno odgovoriti kada se govori o ratu čije su strane definirane: *prvo pitanje* – koja se strategija primjenjuje?, *drugo pitanje* – što je pobjeda, a što poraz? i *treće pitanje* – kakav se rat vodi kao oblik oružanog sukoba? Strategija – kako je definirati? Na temelju teorije sukoba visokog intenziteta ona ovisi od tri parametra: prostoru, vremenu i informaciji. No, svaka strategija ima funkciju (F) koja se sastoji od realne (R_e) i imaginarne (I_m) komponente. Realnu komponentu čine znanje (Z_n) i tehnologija (T_{eh}) a imaginarnu: mitologija (M_l) i promidžba (P_r). Ako je R_e veće od I_m onda se takva strategija naziva racionalna strategija, no ako je I_m veće od R_e onda se takva strategija naziva iracionalnom strategijom. Za sukobljene strane A i B može se reći da su suprotstavljene iracionalna i racionalna strategija, tj. može se to prikazati kako *strana A* (SR Jugoslavija) vodi iracionalnu strategiju, a *strana B* (NATO) racionalnu strategiju.

Pobjeda i poraz u iracionalnoj i racionalnoj strategiji različito se definiraju. U iracionalnoj strategiji pobjeda je ostvarivanje mita bez obzira na cijenu koja će se za to platiti. Poraz je rušenje mita, a ne uništena infrastruktura i oslabljena vojna sila. Kako

Slika 9. Stvarna inačica kriznog stanja na jugoistoku Europe u devedesetim godinama prošlog stoljeća.

se ruši mit? Odlučujućom bitkom na kopnu, za što su potrebne kopnene snage i mogući neprihvatljivi gubici ili zračnim udarima bez vlastitih ljudskih gubitaka?

Je li asimetrični (iregularni) rat²³⁴ bio oblik vođenja oružanog sukoba u SR Jugoslaviji? I jedna i druga strana koristile su se principima iregularnog rata, ali u različitim strategijama (iracionalnoj i racionalnoj). Stoga se na temelju provedene raščlambe može zaključiti: (1) stožerna točka promatranog "problema" je opet stabilnost, a održivo rješenje je ono rješenje koje jamči stabilnost. Dakle, to opet nije pravedan mir, već "održavanje mira u sukobu niskog intenziteta"; održavanje mira zahtjeva: stvaranje protektorata i sigurnosnih zona (za Srbe i Albance), organiziranje snaga za održavanje mira (KFOR) kao međunarodnih snaga; (3) ne treba se zavaravati – i jedna i druga komponenta imaju *Mit*, i Srbi i Albanci. Oba se uništavaju, prvi – izravno (rušenjem), a drugi neizravno (postignutim žrtvama). Jer pobjednik je poznat, a poražena moraju biti dva, odnosno, "obadva" moraju pasti.

I nadalje i u 21. stoljeću vrijedit će načelo iz Drugog svjetskog rata da se mit može pobijediti udarom iz zraka: čemu je služilo bombardiranje Dresdena 1945. na samom kraju rata i druga atom-

234 Usp. Hrvatska i veliko ratište, isto, str. 339.-346.

ska bomba na Japan. To se postiglo velikom koncentracijom udarne moći i uz velike žrtve. U ovom kosovskom slučaju, vrijedi novo pravilo (n^{-1}), i zato NATO u planiranju operacije nije želio koncentraciju vojne moći (bez kopnenih snaga) i trenutno velike žrtve, pa je operacija potrajala. I konačno rješenje je moglo biti samo spenzija autonomije Kosova i stvaranje sigurnosnih područja pod protektoratom zapadnih sila i Sjedinjenih Američkih Država.

Naprosto, nije se željelo rješenje koje je primjerice ponudio bivši urednik časopisa *Foreign Affairs* William G. Hyland u *Washington Postu*.²³⁵ "Jugoslavija je postala bolesnikom Europe (SR Jugoslavija, op. a) i ona se ne može ponovno sastaviti, ali bi europske snage mogle ponovno stvoriti sigurnosni sustav koji bi mogao zadovoljiti sukobljene strane. Stvarna alternativa velikom konvencionalnom ratu u brdima Kosova i Albanije je oživljavanje međunarodne diplomacije jer je takozvani mirovni plan Clintonove vlade mrtav. Sjedinjene države i Europa, uključujući Rusiju i Ukrajinu, trebale bi skovati novi mirovni plan za Balkan", ističe Hyland i pridodaje da bi Kosovo trebalo podijeliti. "Jedan dio trebalo bi postati neovisan prije nego se priključi Albaniji, a drugi duž srpske granice ostao bi pod jugoslavenskim suverenitetom kao razvojačena sigurnosna zona," dok bi glavni grad Priština na nekoliko godina ostao 'slobodni grad' pod UN-ovom zaštitom. Kao odštetu za odustajanje od jednog dijela Kosova, Srbiji treba dopustiti da kooptira Republiku Srpsku", ističe Hyland i dodaje "da bi se, ako je to volja naroda, hrvatski dijelovi Bosne i Hercegovine trebali priključiti Hrvatskoj". On smatra da se i Crnoj Gori treba dopustiti da sama odluči o vlastitoj budućnosti. "Za taj sporazum bi jamčila čitava Europa, uključujući i Rusiju, a američke bi se snage mogle povući iz područja i zamijeniti mirotvorcima iz svih europskih zemalja koji bi bili pod političkim zapovjedništvom vijeća OESS-a", naglašava Hyland. "Sporazum bi također uključio i ukidanje sankcija, objavu amnestije ratnih zločina i gospodarsku pomoć cijelom području", ističe William G. Hyland u *Washington Postu*.

Zapadni politički stratezi namjerno "boluju od starog razmišljanja" po kojima bi neovisno Kosovo neizbježno destabiliziralo Balkan. U novom sustavu sigurnosti dominiraju, dakle, unilateralne odluke temeljene na faktoru moći. Postupak teče slijedom: najprije *fait accompli*, pa pregovori. Dakle, svršen čin, pa onda se može i razgovarati.²³⁶

Plan o kojem je govorio Hyland bio bi jedno od mogućih "konačnih rješenja", a njih kao što je naznačeno u determiniranom kaosu ne smije biti.

235 Balkanu treba novi mirovni plan, William G. Hyland, *Washington Post*, 2001.

236 Analize i razmišljanja poslije kosovskog boja, akademik Davorin Rudolf, diplomatske zabilješke, 19. lipanja 1999.

25. Ideološko-političke posljedice NATO-og bombardiranja

Kakvo je značenje NATO-vog bombardiranja SR Jugoslavije glede njegovih ideološko-političkih posljedica? NATO, je zazirao od točno definirane političke rasprave, iako je njegova intervencija otpočela isključivo rastezljivim i često politiziranim općim ljudskim pravima, odnosno humanitarnim razlozima. Na neki način NATO je depolitizirao sukob, a njegovi protivnici u lijevim i neo-liberalnim europskim krugovima promatrali su ga isključivo kroz ideologijsku prizmu. Oni su bombardiranje smatrali posljednjim činom u procesu raspada komunističke Jugoslavije, kraj jednog obećanja, potonuće utopije o multietničkom i autentičnom socijalizmu u virovima jedne agresivne politike. Ta determinizirana svijest oličena u lijevo-liberalnoj nostalgiji za izgubljenom Jugoslavijom, nije mogla prežaliti Miloševiću Srbiju jer ju je smatrala nasljednicom – dakle, upravo onu snagu koja je drugu Jugoslaviju tako djelotvorno usmrtila.²³⁷

I versailleska i jaltaska Jugoslavija projekti su iste determinizirane političke svjetske moći²³⁸ kao preteča multi-kulti ideologije s početka 21. stoljeća. Socijalistička Jugoslavija prema zamisli determinista trebala je biti suprotnost u odnosu na Jugoslaviju koja je bila kraljevina, i koja je počivala na hegemoniji Srba. Rušeci monarhističke države u prvoj polovici 20. stoljeća deterministi su poput socijalističke Jugoslavije gdje je to bilo moguće ustoličivati "ateističke države". Dakle, nije se radilo samo o tome da se prvoj Jugoslaviji pod srpskom dominacijom suprotstaviti federalna Jugoslavija – slobodni savez jednakopravnih država, koje su čak trebale imati pravo na odcjepljenje. Srpska hegemonija je i dalje ostala, a ono što se željelo "rastaliti" u drugoj Jugoslaviji bila je vjera i katolička i islamska i pravoslavna. Miloševićević kao operator krize bio je uvjeren da su ga deterministi pustili obnoviti nekakvu nekadašnju prvu Jugoslaviju.²³⁹ Ta njegova višegodišnja

237 Euroljeva oplakuje titoizam!, Izjednačavanje krivnje je put u nove konflikte, Die Zeit, Slavoj Žižek, lipanj, 1999.

238 Titov plan, odobren u pismu Churchilla 5. veljače 1944. godine, neutralizirao je različite težnje balkanskih naroda – Hrvata, Srba, Albanaca i na strateškom Balkanu ostvario protutežu SSSR-u. Tito je odigrao veliku igru u interesu Velike Britanije. Ali titovska je Jugoslavija preživjela točko onoliko, koliko je ona i bila potreba Zapadu. Kosovo i svjetska zajednica, Natalija Naročinčka, Ria Novosti, Moskva, 30. ožujka, 2004.

239 Tu "postversaillesku" Istočnu Europu Amerikancima je bilo važno što prije inkorporirati u zapadni postjaltski kalup pod anglosaksonskom kontrolom. Međutim, u to vrijeme na južnom – balkanskom krilu Europe – Jugoslavija se pred očima pretvarala iz protuteže SSSR-u i Varšavskom paktu u antiatlantsku snagu. Procesi rastakanja komunističkih struktura u Jugoslaviji isprovocirani su ne samo od strane liberalnog, nego i u ništa manjoj mjeri nacionalnog zanosa, koji nije isključivao raspad federacije s perspektivom makar i djelomičnog ujedinenja Srba. To bi strateški značajni teritorij učinilo nedostupnim za projekte nove "mitteleurope". Kosovo i svjetska zajednica, Natalija Naročinčka, Ria Novosti, Moskva, 30. ožujka, 2004.

zabluda morala je biti okončana na način na koji je okončana. Ako je prva Jugoslavija služila za učvršćenje rezultata razbijanja katoličke miteleurope i hegemonije nad nesrpskim narodima, a druga za nametanje kolektivne krivnje Hrvatima, Miloševićeva treća Jugoslavija poslužila je deterministima za oblikovanje strategijskog projekta *jednake krivnje*, odnosno projekta u kojem malobrojni narodi nemaju pravo na obranu, pa ni u slučajevima eklatantne agresije.

***

I operacija "Saveznička snaga" i "Zajednički čuvar" su završni dio jedinstvenog "laboratorijskog uzorka" koji se od 1990. provodio na prostoru zvanom bivša Jugoslavija i gdje se iskustveno potvrdilo da upravljanje krizom može biti novi model globalnog nastupanja i da se determinirani kaos može zadržati u zadanim granicama, onako kako su to njegovi autori zamislili. Potvrda uspješnosti laboratorijskog uzorka (iako je on još trajao) potvrđena je na konferenciji u Pragu, u siječnju 1996. kada je profesor Sean Gervasi među ostalim zaključio: "Tek nakon što je Jugoslavija raskomadana i pretvorena u kaos (kurziv a.), bilo je moguće pristupiti preoblikovanju Balkana." Glavna bitka vodi se po "jaltskom načelu – pola-pola" ovaj put između europskih sila Velike Britanije, Francuske, Njemačke i Italije s jedne strane i Sjedinjenih Američkih Država s druge.²⁴⁰ "Zapadni Balkan" trebao bi potpasti pod europsku sferu utjecaja, što znači njihov pristup istočnoj obali Jadrana²⁴¹, i kontrola prometa riječnim tokovima Rajna-Dunav.²⁴² "Istočni Balkan" treba pripasti američkoj interesnoj zoni. Zato su se još 1991. u Makedoniji, koja kontrolira jedine prolaze s istoka na zapad i sa sjevera na jug kroz balkanski planinski lanac, razmjestili dijelovi američkih oružanih snaga. Dakle, punih osam godina prije nego će se odigrati završni čin krize i na Kosovu i u Makedoniji. Štoviše, diljem jugoistočne Europe vodi se borba za politički utjecaj i ekonomsku prevlast. Najveći dio ovoga sukoba jest između europskih NATO saveznika i SAD-a, partnera u upravljanju krizom u bivšoj Jugoslaviji, ali u njima sudjeluju velike kompanije i banke iz ostalih europskih i neeuropskih zemalja.

240 Sličan, ali pojednostavljen zaključak, glede europskih igrača donio je The New York Times u tekstu "The Third American Empire" u siječnju 1996. U članku stoji da nije iznenađujuće da, iako su Njemačka i SAD zajedno radile na razbijanju Jugoslavije, sad ove dvije zemlje vode borbu za prevlast na komadima bivše jugoslavenske federacije, ponajprije Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

241 Najbolja kontrola se ostvaruje ako se postane vlasnik toga, zato je nastala takva bjesomučna pomama za nekretninama na hrvatskom dijelu Jadrana koje prelaze u ruke Talijana, Nijemaca, Britanaca, Austrijanaca, Mađara, Čeha, Slovenaca, odnosno članica Europske zajednice.

242 Tim plovnom putem iz Sjevernoga u Crno more i obrnuto mogu ploviti brodovi nosivosti do tri tisuće tona.

Unilateralni sustav sigurnosti je svijet na početku 21. stoljeća. Poslije svega što se dogodilo na Kosovu, svijet je zašao, u formalni unilateralni NATO sustav svjetske sigurnosti, koji je čvrsto u rukama Amerikanaca. Unutar tog sustava, tijekom vremena, moguće su stanovite modifikacije ovisno o (teško ostvarivome) vojnom jedinstvu Europe, a sustav će trajati sve dok paritetnu razinu moći dosegne ili neki vojni istočnoazijski savez, ili Kina, ili oporavljena Rusija ili, što je vjerojatnije, sve zajedno.

Rat u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i "kosovska kriza" uklopili su se u opće planove sa širenjem NATO-a, pošto je prostor bivše Jugoslavije, s izlaskom na Sredozemlje, predstavljao nedostajuću kockicu mozaika, u kome cjelokupna obala Zapadne Europe treba biti pod političkom kontrolom jedine u svijetu supersile. Nakon uključivanja istočnoeuropskih država u "partnerstvo za mir" i najave njihovog ulaska u NATO, i nakon Daytonskog sporazuma i uspostave protektorata u Bosni i Hercegovini, a također nakon fakičke okupacije Makedonije, Srbija s Kosovom (1999.) ostajala je kao barijera za inkorporiranje cijele strateške regije u novu geopolitičku konfiguraciju. Zato je od 1991. veoma planski, i isključivo u etapama, modeliran kaos, odnosno krize u dijelovima bivše Jugoslavije – najprije u Hrvatskoj, zatim u Bosni i Hercegovini, a tek potom na Kosovu.²⁴³

Ništa se u ostvarivanju interesa na geopolitičkoj razini ne događa slučajno.

---

243 Dokaz je nuđenje vladi Anti Markovića predsjedniku SIV-a pet milijarda dolara za očuvanje "jedinstvene Jugoslavije" koja je bila pod "okupacijom" JNA da i dalje ostane državna tvorevina koju su uspostavili deterministi poslije Prvog i Drugog svjetskog rata. Zato je trebalo Jugoslaviju sačuvati kao "uspjeli" a ne propali eksperiment.

B. Afganistan ili kako je terorizam postao globalni operator krize

Nakon 11. rujna 2001. svijet je doživio šok.²⁴⁴ Scene koje su viđene u hollywoodskim filmovima katastrofe postale su stvarnost. Nur Salleh, politički i vojni analitičar ustvrdi će – “to što smo vidjeli nije klasičan terorizam, to je sofisticirani terorizam koji vode najveći stručnjaci za terorizam na svijetu.” Osnovno je pitanje tko stoji iza svega toga? Ni američki stručnjaci nisu mogli odmah uprijeti prstom ni na jednu terorističku organizaciju koju svijet poznaje, jer se dogodilo nešto novo...²⁴⁵ Najjednostavnije je bilo ukazati i naznačiti da iza toga stoji najtraženiji čovjek na svijetu – Osama bin Laden.²⁴⁶ Činjenica je da je Osama bin Laden dulje vrijeme prijetio američkoj sigurnosti, ne samo izvan Amerike, nego čak i u njezinom dvorištu, u srcu Amerike.²⁴⁷ Osim prijetnje, moglo bi se reći da je Osama bin Laden imao i preduvjete, odnosno, mogućnosti za to – financijsku potporu i sljedbenike u cijelom svijetu. Osim toga, Osama bin Laden koristio je gnjev arapskog islamskog svijeta protiv američke politike prema arapskom i muslimanskom svijetu općenito. Unatoč dva ključna preduvjeta, pitanje je li bi Osama Bin Laden bio u mogućnosti ostvariti i treći, najbitniji – takvu infiltraciju u američko društvo da ga CIA i FBI nisu mogli otkriti u organiziranju stravične terorističke operacije neviđene u povijesti. Gledajući samo taktičku stranu operacije, pokazuje se da su njezini izvršitelji živjeli u SAD već dulje vrijeme, i imali uvid u sustav sigurnosti ne samo zračnog prometa nad Sjedinjenim Državama, nego čak, može se reći, i u tajnim službama. Izbor vremena operacije i zračnih luka s kojih

244 Što je danas na početku 21. stoljeća rat? Američki predsjednik George W. Bush nakon sastanka (11. rujna 2001.) sa svojim timom za nacionalnu sigurnost, kazao je da su teroristički napadi na World Trade Centar i na Pentagon “rat a ne terorizam”. Može li se to zaista smatrati ratom. Ne samo da na toj novoj vrsti “bojnog polja” nema sukoba oružanih snaga nego u tom ratu nije ispaljen niti jedan jedini metak. Što su posljedice ovoga čina: mrtvi se broje na tisuće, izravna materijalna šteta se procjenjuje na desetke milijarda dolara, potpuno prekinut zračni promet, zaustavljen rad burzi, pad dolara i rast cijena nafte, i ono što je u protežnom smislu najveće i najšire je – strah. Strah ne samo u napadnutoj zemlji.

245 Retorika uoči operacije “rat protiv terorizma” najbolje se iščitava iz stavova američkog ministra obrane Donalda Rumsfelda: “SAD nema izbora, mora napasti”; “Zemlje koje pružaju utočište terorističkim organizacijama treba zatražiti da s tim prestanu, a ako to ne učine, mi moramo pomoći da to prestane”. “Ako ne možete napasti neku vojsku ili nečiju mornaricu, onda morate napasti mrežu”.

246 Kako je gradirana opasnost u pripremi za operaciju pokazuje izjava američkog glavnog tajnika Colina Powella – “Svi tragovi vode prema Osami bin Ladenu”. A prema Daily Mailu: Pet otmičara je uvježbavano u Velikoj Britanije. Scotland Yard odbio komentirati.

247 Za jedan arapski list 24. kolovoza 2001. dakle, tri tjedna prije terorističkog napada na “blizance” Osama bin Laden je izjavio da će napasti Ameriku i njezine simbole i da će Amerika doživjeti od njeja nešto što nikad nije doživjela. Počela je nova era terorizma, intervju, Vesna Kljajić, Hrvatsko slovo, 14. rujna 2001.

su zrakoplovi poletjeli i to u trenutku kad je oko 4000 zrakoplova letjelo američkim nebom, ukazuje da su ti ljudi očito – imali pomagače unutra sigurnosnog sustava Sjedinjenih Američkih Država. Drugo, očigledno se radilo o dobro uvježbanim pilotima, i to upravo na vrsti zrakoplova kojim su izvršili terorističke akcije. Odgovor treba tražiti u jednostavnom pitanju koje je postavio i Nur Salleh: “Je li Osama bin Laden imao mogućnosti obučiti takve pilote ili ih okupiti?”²⁴⁸ Unatoč činjenici što je afganistanska vlada odbila bilo kakvu mogućnost umiješanosti bin Ladena u toj operaciji, a duhovni vođa talibana Mulla Omar izdao priopćenje da Bin Laden nije umješšan u to, nije se iz široke svjetske javnosti mogao izbrisati dojam (dodatno stvoren medijskim putem) da iza toga stoji upravo Osama bin Laden i talibanski režim. Sama pomisao da bi iza ovog terorističkog čina mogao stajati islamski terorizam, za mnoge analitičare i geostratege značilo je jedno – otvaraju li se to vrata pakla u cijelom svijetu. Nitko više neće biti pošteđen, ni Europa, ni Amerika, ni Rusija, dakle, nitko tko pripada “zapadnoj civilizaciji”.

1. Inverzija rata

Rušenje njujorških tornjeva označio je početak posve novog oblika rata – *rata pete dimenzije*, odnosno rata za vrjednote i protiv njih. Je li i on planiran u laboratorijima determinista? Naznake postoje. Naime, još sredinom osamdesetih godina prošlog stoljeća Pentagonov ured za specijalne operacije i sukobe niskog intenziteta priredio je studiju “Teror 2000”. Studija je godinama držana daleko od očiju javnosti. U njoj je iznesen najcjelovitiji prikaz promjena ciljeva, strategije i doktrine globalnog terorizma na prijelazu tisućljeća. Studija je morala ugledati svjetlo dana jer su se pojedini njezini dijelovi, u trenutku nastajanja doimali znanstvenom fantastikom, pokazali prokletu točnim i upozoravajućim. Temeljna poruka studije glasila je: “Međunarodni terorizam dosegnut će američke obale, a jedan od mogućih ciljeva bit će veliko američko financijsko središte”.

Uvertira za ono što se dogodilo 11. rujna 2001. odigrala se već 1993. kada je kamion-bomba razorio podzemnu garažu njujorškog World Trade Centera, ubivši pri tom šest i ranivši više stotina ljudi. Ovo je neprijeporno bila poruka koja je najavila korijenite promjene u strategiji globalnog ratovanja. Na ovu činjenicu sadržajno se nastavila studija o temeljnim značajkama odnosa u svijetu do 2010. koju je CIA stavila na raspolaganje američkom predsjedniku Georgu Bushu mlađem, po njegovu ulasku u Bijelu kuću. Prema procjenama CIA-inih analitičara, uz kronični nedostatak pitke vode i neravnomjernu raspodjelu hrane u svijetu,

²⁴⁸ Intervju, Vesna Kljajić, Hrvatsko slovo, isto.

temeljni problem modernoga svijeta bit će globalni transnacionalni terorizam posve promijenjene strategije, taktike i doktrine djelovanja. Naime, 11. rujna 2001. napadnute su stožerne točke vojne, financijske i sigurnosne američke globalne moći a time i stožerne točke novog svjetskog poretka. Potvrđujući tako da će asimetričnost ratovanja biti obilježje u 21. stoljeća.²⁴⁹ U ovakvom obliku rata, klasični odnos snaga u vojnim i sigurnosnim prosudbama prestaje vrijediti. Faktorom strateškog iznenađenja David postaje ne samo ravnopravan Golijatu nego je on taj koji sada bira mjesto i vrijeme napada. Kolateralna šteta (Golijatov paradoks iz rata četvrte dimenzije) u ovom obliku ratovanja, je panika i inducirani strah od ponavljanja sličnih terorističkih napadaja. Oni postaju kamen o vratu normalnog življenja. Damoklov mač ovakve prijetnje ostavlja tragove na cijelome nizu globalnih gospodarskih djelatnosti, utječe na cijene strateških sirovina, posebice nafte. Ono što je najbitnije, redizajnirao je ulogu SAD-a koje su uspjele sebi prisvojiti ulogu isključivog jamca globalne sigurnosti, ne samo u procesu stabilizacije trusnih područja svijeta, nego i zaštitnika sigurnosti europskog kontinenta.

2. Novi oblik rata

Koliko će trajati novi svjetski rat protiv terorista što ga je predsjednik Bush objavio poslije napada u New Yorku i Washingtonu 11. rujna? Kakav mu je smisao i koji su mu ciljevi? Vojne operacije protiv talibanskog režima u Afganistanu bile su još u početnoj fazi, a već su se čule raznorazne kritike.²⁵⁰ Evo nekih.

Bombardiranje nije pravi put prema pobjedi: ono razara teškom mukom okupljenu svjetsku koaliciju, predvođenu Amerikancima i Britancima, kojoj pripadaju i mnoge muslimanske zemlje. Čak i muslimani koji su protiv terorizma teško podnose pogibiju muslimanske braće u ratu kojemu je na čelu Amerika, za mnoge muslimane arhidušmanin islama. Na Zapadu pak nelagodu izaziva prevelik broj civilnih žrtava kako izravno od bombardiranja, tako i posredno zbog toga što bombardiranje sprječava dopremu izgladnelim i često oboljelim Afganistancima očajnički potrebne hrane i lijekova iz inozemstva.

²⁴⁹ Asimetrični rat, kako stvari, stoje postao je stvarnost pa više uopće nije bitno tko ga je proizveo, nego kako ga i na koji način sprječiti ili obuzdati. To je dvojba koja će u 21. stoljeću jednako mučiti velesilu(e) i one na dnu svjetske ljestvice. Hrvatska i veliko ratište, str. 346.

²⁵⁰ Bilo je razmimoilaženja i kolebanja i među saveznicima. Tako je George Robertson generalni tajnik NATO-a po pisanju The Financial Times izjavio: "NATO nema ulogu pružanja neograničene pomoći. Pomoć da, ako SAD iznesu dokaze da je napad uistinu stigao iz inozemstva". Uslijedio je odgovor zapovjednika NATO-a američkog generala Josepha Ralstona: "Neizbježna američka ratna misija je pokrenuta i mi ćemo je izvršiti".

Neki su se pitali može li Amerika zaglibiti u Afganistanu kao što je potkraj 60-ih i početkom 70-ih zaglibila u Vijetnamu. Američki i britanski službeni glasnogovornici optužili su medije da potiču defetizam – upravo kako su to činili za vrijeme rata za Kosovo 1999., koji je ipak završio pobjedom za samo 78 dana. Poruka je dakle bila: ne paničarite ljudi, nego budite strpljivi. Sve će biti u redu. Kod mnogih takve poruke pobuđivale su još veću sumnju i pitali se: znaju li doista odgovorni u Washingtonu i Londonu što hoće i kako to treba postići.

Još za vrijeme izvođenja operacije rušenja talibanskog režima iznošene su mnogobrojne analize, a zanimljivim se čine one koje su dali, general Wesley Clark, zapovjednik NATO-a za vrijeme rata na Kosovu 1999., Henry Kissinger, geopolitičar i svojedobno američki državni tajnik za vrijeme rata u Vijetnamu, i Michael Howard, svjetski renomirani britanski vojni povjesničar i autor klasičnog djela o naravi rata. Evo nekih njihovih osvrti i zapažanja.

General Wesley Clark uspoređujući rat u Afganistanu i rat na Kosovu ustvrdio je da su ciljevi NATO-a glede Kosova bili jasni – prisiliti jugoslavensku vojsku i policiju na povlačenje, kako bi se silom protjerano albansko stanovništvo moglo vratiti svojim kućama. Po njegovom mišljenju Milošević je kapitulirao iz slijedećih razloga: znao je da su počele pripreme za NATO-ve kopnene operacije za oslobađanje Kosova; protiv njega je podignuta optužnica u Haagu, i Moskva ga je upozorila da mu neće moći priskočiti u pomoć. Bombardiranje Miloševića je, doduše, vojno oslabilo, ali bilo je samo jedan od četiriju čimbenika njegova poraza. Dakle, general Wesley Clark rat u Afganistanu gledao je isključivo s aspekta opravdanja svojih, ne baš uspješnih zapovjednih poteza u operaciji “Saveznička snaga”.

Henry Kissinger, bio je daleko precizniji i određeniji. Naime, ukazao je da se radi o novom obliku rata. Pozvao se na izjave i govore predsjednika George W. Bush i njegovog najvjernijeg saveznika britanskog premjera Tonyja Blaira, a potom i na njihove ministre i visoke dužnosnike koji su ponavljali, da je to novi tip rata u obrani svjetskog poretka bez jasno definirana neprijatelja i bez jasnih granica, ali i naglašavali da je jasno što treba činiti. Kissinger je postavio tezu da svjetski terorizam ne može djelovati bez baza i bez potpore određen(ih)e držav(a)e, te da te baze i one koji teroriste naoružavaju i podupiru valja eliminirati. U slučaju “rata protiv terorizma”, da bi se, čim ciljevi operacija budu postignuti, Amerika i njezini saveznici trebali posvetiti onomu što se u žargonu moderne politologije zove “građenje nacije” (*nation-building*), naglasio je Kissinger. Po njemu taj bi posao valjalo povjeriti UN-u, oslanjajući se na “Kontaktnu skupinu” predstavnike susjednih država i država koje su sudjelovale u ratnom pohodu, uz zdušnu gospodarsku pomoć Zapada. Nakon, pobjede nad Osamom bin Ladenom i njegovim talibanskim pokroviteljima, u

koju Kissinger nije sumnjao, naglasio je da će doći nova, mnogo kompliciranija i teža faza borbe protiv terorizma u kojoj će valjati pokušati održati i ojačati sadašnji još uvijek prešutni, ali sve vidljiviji konsenzus u prilog svjetskog poretka – s mnogo strpljivosti i realizma eliminirati dublje uzroke terorizma, kako bi se doseglo poželjno stanje.²⁵¹

Ali kao doseći to poželjno stanje? Prema Michaelu Howardu, ono se neće moći postići nastavkom bombardiranja koje, prema njemu, zajamčuje da će Amerika i Britanija izgubiti "rat za srce i umove" milijuna muslimana i mnogih drugih, ne samo u tzv. trećem svijetu nego i na Zapadu. Prema Howardovu mišljenju, bolje bi bilo da je umjesto najave rata predsjednik George W. Bush najavio svjetsku redarstvenu operaciju pod okriljem UN-a kojoj bi bio cilj hvatanje terorista i suđenje za zločine u New Yorku i Washingtonu. Howardov je stav bio da tip ratovanja za koji se Amerika odlučila, u prvom redu bombardiranje, ide na ruku Bin Ladenu koji želi izazvati rat među civilizacijama. A što sad kad je rat u tijeku? Howard odgovara da ga valja što prije privesti kolikotoliko uspješnom završetku i tako talibanima i onima koji misle poput njih omogućiti da ustvrde kako je pobjeda izvođena. A tada će valjati pristupiti iskorjenjivanju terorizma – prvom zadatku u kojem neće biti ni spektakularnih bitaka ni jasne pobjede. A što se tiče mogućih proširenja rata na druge države što pružaju utočište terorizmu i teroristima? "Bože sačuvaj!" bio je više nego jasan Michael Howard.

Ove tri kratke analize zapravo na vrlo razvidan način pokazuju o kakvom se to novom obliku rata na početku 21. stoljeća radi. To je rat, bez definiranog neprijatelja, rat bez jasnih granica, rat bez bitaka i rat bez jasne pobjede. Ima li ovom obliku rata alternative? Ako je nema, onda se svi duboko zamislimo jer za to postoje veliki razlozi.

3. Novovjeki armagedonski ratnici

Svjesno samožrtvovanje koje je tako uvjerljivo dočarala CNN-ova slika prilaznog manevra otetog Boeinga 767 i njegovog udara u toranj World Trade Centera označilo je da se iz racionalnog (te-

---

²⁵¹ Latentnost konsenzusa o kojem je govorio Kissinger najbolje je oslikavala ratna psihoza pred početak napada na Afganistan.

Odgodena opća skupština UN-a, a SAD pozvao svoje građane da napuste Pakistan. U Karačiju protuameričke demonstracije. Rusija (25. rujna 2001) nastoji odgoditi operaciju jer se kriza prenosi u dvorište njezinih interesa. Službeno priopćenje: Rusija "će dati informacije" za otkrivanje počinitelja. Ruska obavještajna služba FRB pokrenula istragu o napadu na SAD. Odgovor SAD-a – u Napulju 27. i 28. rujna sazvan sastanak ministara obrane NATO-a, pozvana i Rusija.

Tu je i uključivanje i islamskog svijeta. Šef iranske diplomacije Kamal Havazi izjavljuje: Međunarodna koalicija mora biti pod nadzorom UN-a. Iran se ne protivi ciljevima napada".

hnološkog) prešlo u iracionalno (duhovno) ratovanje. "Pametno oružje" pobijedila je snaga samožrtve pojedinca. Zanimljivo je da se pedesetišest godina nakon već viđenog čina samožrtve japanskih vojnika, baš Amerika suočava s istom pojavom. Dok japanskim pilotima-kamikazama s kraja Drugog svjetskog rata, koji su za ciljeve napada imali isključivo američke ratne brodove, nije bio bitan medijski učinak njihovog ritualnog samoubojstva, ovi novovjekni piloti-samoubojice na "istog protivnika" itekako računaju na velike materijalne štete i veliki broj žrtava među slučajnim prolaznicima, a prije svega na iznimno visoku razinu medijskog učinka svog iracionalnog čina. Ovdje se dogodila inverzija rata (n-1) i kao bumerang se ratovanje "mekom silom" vratilo onima koji u informacijskom ratu imaju gotovo apsolutnu moć nad njom. Upravo ta činjenica, naznačuje sljedbenike kulta estihada²⁵² kao nove bojovnike rata pete dimenzije i definirajući taj novi rat kao armagedonski sukob svjetonazora. Uz veliku razinu medijskog odjeka taj je rat postao obilježje trećeg tisućljeća.

Tko su ti armagedonski ratnici? Što ih razlikuje od klasičnih ratnika. Tko su ti ljudi koji su izveli samoubilački napad na najmoćniju velesilu svijeta? Može li se iz toga iščitati da u "kolapsu tornjeva" nije sve tako kristalno jasno kako se to na prvi pogled čini? Može li se analizom dostupnih informacija proniknuti u karakter i svijest ljudi koji su izveli i organizirali događaj koji je obilježio početak trećeg tisućljeća.²⁵³

Po američkim službenim izvješćima poznato je da je bilo devetnaest izvršitelja. Ako se primjene suvremeni kriteriji u planiranju operacija onda odnos borbenog i neborbenog dijela poželjno je da bude jedan prema jedan. U ovom slučaju znači da je ukupan broj sudionika u operaciji morao biti barem dvostruko veći nego što je broj samih izvršitelja. Dakle, realno je za pretpostaviti da je teroristički napad na Sjedinjene Američke Države izvela organizacija u kojoj je bilo oko pedesetak ljudi.

Izvješća američkih istražitelja u medijskoj interpretaciji ukazivali su da je priprema operacije trajala najmanje dvije godine. To pak znači da se pedesetak ljudi u potpunoj diskreciji uvježbavalo odvojeno pune dvije godine na više kontinenata. U uvjetima informacijsko-tehnoloških mogućnosti (od onih zemaljskih do svemirskih) zaista zvuči nevjerovatnim da je tajnost priprema i uvježbavanja ostala neotkrivena od svih sigurnosnih sustava glavne svjetske velesile i njezinih partnera u najvećem i najmoćnijem vojno-političkom savezu. Zaista čovjek ne može ostati ravnodušan i ne upitati se, kakvo je to umijeće vladanja sviješću,

252 Samoubilački herojski pothvat za uzvišene ciljeve svetog rata protiv nevjernika, koji borca samoubojicu vodi u raj.

253 Za odgovore na ta pitanja koristiti će se analiza koju je Marko Jurič iznio na stranicama Hrvatskog slova (12. listopada 2001.) u članku pod nazivom, "Što se dogodilo u glavama kamikaza".

intelektualna samodisciplina, razina i (ili) duhovna snaga koja je njih više desetaka sudionika u operaciji u tako dugom vremenskom razdoblju ostavila van "zahvata" svemoćnih tajnih službi, da u potpunoj diskreciji dvije godine obave pripreme za napad na New York i Washington.

Pripreme niti su mogle biti jednostavne niti su mogle ostati bez usklađenosti. Naprotiv! Netko je morao osmisliti plan, odrediti ciljeve napada, utvrditi taktiku i način izvršenja, oformiti organizaciju pažljivo je popuniti izabranim ljudima te ih sve uvježbati, a potom uskladiti njihove aktivnosti na interkontinentalnim razdaljinama i to bez ijedne jedine grješke. Osim toga ta je organizacija morala imati čvrstu hijerarhijsku strukturu s vrlo zahtjevnim intelektualnim osobinama na svim razinama hijerarhije. I konačno, na dnu te hijerarhijske ljestvice nalazio se čovjek spreman dati svoj život za ostvarenje plana te organizacije. Simbioza "misli i djela" na relaciji vođa-plan-izvršitelji i obratno morala je biti potpuna. Osoba na vrhu "terorističkog pothvata" morala je posjedovati takvu karizmu koja ne samo da je inspirirala sve ostale sudionike nego je morala više od dvije godine besprijekorno upravljati pripremanama i realizacijom te operacije. U odabiru izvršitelja također, nije smjelo biti grješke. Onaj tko je bio "odabran" nije mogao odustati jer bi u tom slučaju operacija bila dovedena u pitanje. Dakle, u te dvije godine izvršitelji nisu smjeli doći u iskušenje i zapitali se ima li sve to smisla. To je bio tek jedan od problema koje je vođa morao ne samo predvidjeti nego i riješiti.²⁵⁴

Dužina trajanja priprema, brojnost pripadnika i njihova fizička razdvojenost bile su najosjetljivije strane operacijskog plana. Nadalje, vjerojatno i najteži dio plana operacije bio je pronaći devetnaest samoubojica koji će oteti putničke zrakoplove i zajedno s njima sunovratiti se u smrt ubijajući tisuće drugih. Takvu zahtjevnu zadaću mogli su izvršiti ne samo hrabri nego i inteligentni mladi ljudi čije je obrazovanje, kulturna i civilizacijska svijest morala biti obojana u dovoljnoj mjeri "zapadnim bojama". To je bio uvjet "donjeg praga" da se započnu pripreme za izvršenje zadatke a da ne privuku pažnju sigurnosnih sustav tih država. Zato tvrdnja: *"Oni su, znači, najmanje dvije godine živjeli u europskim i američkim gradovima sa sviješću da će uskoro sami sebi oduzeti život odvođeci u smrt tisuće civila, prema kojima objektivno nisu mogli osjećati nekakvo neprijateljstvo osim u nekoj kompliciranoj neizravnoj vezi kako su svi građani odgovorni za poteze vođa svojih država koje su izabrali"*.²⁵⁵ najbolje ukazuje s kakvim su se psiholo-

254 Karizmatički značaj vođe može razumjeti diverzant bilo koje vojske koji je bio u borbenim akcijama u neprijateljskom okruženju, s tom razlikom da on u tu akciju ide tek sa sviješću o riziku, a ne s odlukom žrtvovanja.

255 Marko Jurič, isto.

škim dvojbama izvršitelji morali suočavati. Psihologima bi trebalo puno truda kako bi objasnili kako to da se tijekom više od dvije godine ni kod jednog od tih devetnaest ljudi ništa nije slomilo ili dogodilo što bi ih razotkrilo ili poljuljalo njihov naum. Ovdje nije riječ o neukim Arapima odraslim u okruženju posvemašnje bijede, gdje su islam i obiteljska tradicija bile jedine moralne i obrazovne vrijednosti, nego o ljudima koji su za potrebe zadaće morali biti upoznati sa svim vrijednostima zapadne civilizacije, pa i na određen način participirati u njima, a koje su u opreci sa žrtvovanjem života za neki viši cilj. To je ključ sukoba suvremenog svijeta. S jedne strane neoliberalni svjetonazor kojemu je uživanje u životu i hedonizam jedina vrijednost (izražen u sve-moćnoj riječ globalizam), a s druge strane žrtvovanje vlastitog života za uzvišeni cilj vrjednote kao što su obitelj, vlastita kultura, tradicija, narod, država i konačno ono što čovjeka čini čovjekom a to je vjera. Rečeno na drugi način svijet dvadeset prvog stoljeća bit će svijet sukoba racionalnog i metafizičkog, materijalnog i duhovnog, korisne vrijednosti i uzvišene vrednote. Jednostavno rečeno, borba zla protiv dobra. *To je taj rat pete dimenzije.*

No, vratimo se opisu iskušenja s kojima su se vjerojatno suočavali izvršitelji napada na Trade World Center. Teško je čovjeku zapadne civilizacije zamisliti kolika je bila njihova samokontrola i stega da se izdrži sve to vrijeme priprema, a istodobno na svojoj savjesti nositi teret o skorašnjem dobrovoljnom odlasku u smrt. Ni u kojem slučaju za njih se ne može reći da su to bili luđaci, maloumne osobe ili drogirani fanatici jer takvi sigurno ne bi mogli uraditi to što se od njih tražilo. Stoga bi se političari i stratezi zapadne civilizacije u svakom potezu, a poglavito u onom gdje imaju namjeru podignuti mač, mogli zapitati kakva je to duhovna snaga pokrenula i vodila te ljude jednog rujanskog dana 2001.?

4. Dolaze li nova apokaliptična vremena?

Borba protiv terorizma nije samo puko pokretanje rušilačke snage moćne vojne sile jer se radi o destruktiji u materijalnom svijetu. U takvom linearnom nastupanju duhovni svijet čovjeka i naroda ostaje neoštećen i izvan je dosega bilo koje sofisticirane bojne naprave. Naprotiv, on se sažima da bi se u jednom trenutku pretvorio u "veliki prasak". Ono što mora brinuti analitičare i psihologe jest to što su izvršitelji terorističkog čina, unatoč svim etičkim iskušenjima i moralnim dvojbama kojima su bili izloženi, ostali dosljedni svom cilju. To znači da su ostali "imuni" na novostečeno obrazovanje i život u zapadnoj civilizaciji, koji su ih na svakom koraku dovodili u preispitivanje ideje vlastite žrtve, stalno ih odvrćali od nauma i konačno stvorili im prostor da najmanje dvije godine preispituju ispravnost i smislenost svojih čina. Ako je odista stvoren "imunitet" protiv zapadne civilizacije, živeći

u toj istoj civilizaciji i ako je 20. stoljeće bilo "stoljeće rata", onda se s pravom može reći da će 21. stoljeće biti "stoljeće apokalipse". Zato je poželjno oni koji ne vjeruju u dolazak apokaliptičkih vremena da najdramatičniji događaja novije povijesti promatraju kroz retoričko pitanje: može li državni i obavještajno-sigurnosni sustav Sjedinjenih Američkih Država osposobiti devetnaest mladića koji će više od dvije godine živjeti u Rijadu s ciljem da izvedu samoubilački napad na Meku i Medinu?

Po svemu, dakle, može se govoriti da svijet na početku 21. stoljeća nije ušao u sukob civilizacija, kao su to neki govorili, nego, u sukob dva civilizacijska koncepta, onog materijalnog i onog duhovnog. I jedan i drugi uvjetno rečeno egzistiraju i u zapadnoj i u istočnoj civilizaciji i to nije sporno. Sporno je, koji prevladava u dotičnoj civilizaciji u određenom vremenskom razdoblju. Onaj materijalni koncept na kojem se prije svega bazira američka civilizacija i civilizacije zapadnih saveznika dobro je znan. On se iskazuje brojem brodova, nosača zrakoplova, borbinih lovca, raketa, specijalaca, količine novca na bankovnom računu, posjedovanju nekretnina, zabavi i u čekanju "svojih pet minuta slave", ali i u odricanju od svojih korijena svog kršćanskog identiteta. Svakako, to je koncept koji je po vanjskoj formi izuzetno snažan i nitko imalo upućen u snagu i djelotvornost te globalističke mašinerije nema čvrste argumente da dovede u pitanje uspjeh bilo kojeg ratnog pohoda kojeg on pokrene. Njega ne mogu zaustaviti ni nepristupačni tereni Afganistana, ni vještina talibanskih boraca, ni povijesno iskustvo nekih imperija koje su loše prošle u ratu s Afganistancima, njega može zaustaviti samo "2v" – vrijeme i vjera.

Uspjeh američke operacije rušenja talibanskog režima bio je posve zagwarantiran. Sovjeti (Rusi) su izgubili rat u Afganistanu jer nisu primijenili temeljno strateško pravilo – naputak vanjskog kruga. Odnosno nisu osigurali potporu svjetskog mnijenja za "opravdanost" vojnog nastupanja, pa tako vojnu silu nisu mogli koristiti u potpunosti, nego samo djelomično. U američkom slučaju situacija je posve obrnuta. Stratejski vanjski krug ili svjetsko javno mnijenje za "opravdanost" rata u Afganistanu bilo je gotovo unisono.²⁵⁶ Sve je bilo "nabijeno" stavom da treba učiniti sve da se terorizam, to "svjetsko globalno zlo", porazi. Amerikancima i njihovim *ad hoc* koalicijskim partnerima ostavljena su potpuno otvorena vrata za neograničenu uporabu vojne sile. U prijevodu to je značilo potpuni vojni poraz i rušenje ne samo talibanskog režima, nego uništenje i infrastrukture što je

²⁵⁶ U priprema za operaciju predsjednik SAD-a George W. Bush, 18. rujna 2001. sastao se s britanskim premjerom Tonyem Blairom, francuskim predsjednikom Jacquesom Chiracom, ministrom vanjskih poslova Južne Koreje Han Senndom, Njemačke Joscha Fischerom, a 19. rujna s Igorom Ivanovim ministrom vanjskih poslova Ruske Federacije.

sa stajališta "nove integracije prostora" još značajnije. Ne smije se zaboraviti da nakon rata u gravitacijskim strateškim točkama "Put a svile" nastupaju "graditelji" novog poretka i nove infrastrukture, jer oni, to što nanovo grade na ruševinama i zgarištima, ne grade za afganistanski narod i njegova plemena, nego za sebe, jer je to sad njihovo, oni su sada vlasnici. Strategijski poučci zbog svoje univerzalnosti uvijek vrijede. Onaj tko osigura vanjski krug u stratezijskim igrama taj pobjeđuje.²⁵⁷ To su Amerikanci dobro naučili od rata u Vijetnamu, ali i na grješkama drugih, u ovom slučaju od Rusa. Zato kolateralna šteta ni u američkoj ni u svjetskoj javnosti ne znači gotovo ništa, a ponajmanje da bi bila označena kao ratni zločin, iako stradavaju nedužni civili. Sve se to uspijeva kompenzirati vladanje stratezijskim vanjskim krugom.

Osim stratezijskog vanjskog kruga uspjeh američke operacije u Afganistanu bio je zagarantiran i zbog unutarnjih razdora afganistanskih plemena, ali i na široj pozornici muslimanskog svijeta. Taj je razdor iskorišten za brže osvajanje i pokoravanje Afganistana. Međutim, taj će se razdor jednom okrenuti protiv SAD-a i antiterorističke koalicije. To je samo pitanje vremena. Rušenje talibanskog režima nije riješio temeljnu dvojbu: hoće li se time pobijediti onaj neprijatelj koji je izveo napad 11. rujna? U medijskoj kakofoniji o uspješnosti borbe protiv terorizma zaboravlja se da je skupina koja je izvela napad svoju snagu crpila iz duhovnog civilizacijskog koncepta.²⁵⁸ Oni su stvorili asimetriju ne samo na hiperstrateškoj razini sukoba materijalno-duhovno, nego na izvedbenoj, taktičkoj razini gdje su uspješno odigrali potez koji je stajao pola milijuna dolara i u kojem su ljudski gubici na vlastitoj strani bili devetnaest ljudi. Gubitke koje su prouzročili kod svojih neprijatelja broje se u milijardama dolara i znatnom broju ljudskih žrtava.

Međutim, to nije bio jedini, a ni glavni cilj napada. Napadnuti su simboli američke moći. Onaj koji je odabrao Svjetski trgovački centar i Pentagon za ciljeve napada bio je u potpunosti svjestan težine bacanja rukavice protivniku u lice. Namjera je planera operacije bila navesti američku politiku i predsjednika Sjedinjenih Američkih Država da pokrenu svoju moćnu vojnu mašineriju i da zajedno sa saveznicima krenu u ratni pohod. Zašto je to pla-

257 Značaj stratezijskog vanjskog kruga Amerikancima je dobro poznat. Zato su prvo susjede Afganistana primorali na popuštanje kako bi stvorili vanjski stratezijski krug bez kojega ne bi bilo vojnih djelovanja u onom unutarnjem tj. u samom Afganistanu. Primjer, tadašnji indijski ministar vanjskih poslova Jaswant Singh – "Indija je pripravna dopustiti SAD-u korištenje svojih vojnih baza.

258 Privremeni predsjednik Talibanskog vijeća ministara mula Mohammad Hasan Ahud izjavljuje: "Sveti rat postat će dužnost ako SAD napadnu Afganistan. Imperijalisti, Židovi i kršćani i njihovi pomagači žele uništiti islamski poredak". Talibanski uvjeti: (1) ukidanje UN sankcija afganistanskim talibanima, (2) prestanak pomaganja sjevernog oporbenog saveza, (3) dokazati umiješanosti Osame bin Ladena.

ner učinio? Teško je povjerovati da mu je namjera bila doživjeti siguran poraz. Kakav bi to interes imao talibanski režima da terorističkim činom uništi sam sebe? Kako je uvijek interes u pitanju i ovdje može pomoći inverzija (n^{-1}) i zapitati se: tko je imao koristi od napada na američke simbole moći?

Pretpostavka o sposobnosti strateških predviđanja planera- (â) napada na SAD moglo bi se potkrijepiti indicijama da su se uoči terorističkih napada dogodile neke burzovne transakcije koje su izgledale da ih je izveo netko tko je znao za taj napad. Iako je takvu tezu teško dokazati, isto onako kao što se nije uspjelo otkriti tko stoji iza ubojstva predsjednika Johna Kennedya, one će i dalje ostati samo indicije. Sama činjenica da se dogodilo posve nelogično trgovanje na burzi uoči napada, navodi na vrlo izvjesnu pretpostavku da je organizacija koja je izvela napad u stanju predvidjeti daljnji tijek zbivanja ne samo na političkom i vojnom nego i na gospodarskom planu. Onaj tko je možda imao informaciju o napadu ostvario je veliki profit. Ako su planeri bili sposobni sačiniti točne strateške prosudbe onoga što će se zbivati u jednom segmentu kao što je nagla promjena vrijednosti dionica, onda je realno pretpostaviti da su mogli predvidjeti vojni pohod na Afganistan, a kasnije i na Irak. Ovdje nastaje dvojba. Ako planerima koji su osmislili napad na "blizance" pokretanje vojne sile za rušenje afganistanskog režima nije iznenađenje, a istodobno nemaju pripremljenu valjanu (djelotvornu) obranu, u tom slučaju napad putničkim zrakoplovima na Sjedinjene Američke Države postaje besmislen. Sigurno im cilj nije mogao biti pobiti tri tisuće ljudi, udariti pljusku najvećoj svjetskoj velesili, prouzročiti goleme financijske štete i burzovne potreze, izazvati katastrofu Afganistana kasnije i Iraka, a u budućnosti još nekih muslimanskih država, a potom čekati da ih prije ili kasnije pohvataju i smjeste u zatvore tipa Guantanamo i (ili) Abu Graib, a one s "boljom srećom" likvidiraju. Možda ovu dvojbu ipak odgonetava inverzija!?

5. "Meka sila" i operacija rušenja talibanskog režima

Vojni dio operacije rušenja talibanskog režima već je viđen i to u operaciji "Saveznička snaga" na Kosovu. Razlika je samo u većem prostoru na koji se djeluje (projekcija vojne sile), kao i prostora s kojeg s djeluje (razmjestaj vojne sile napadača). U afganistanskoj operaciji integrirano bojno polje je uvećano u odnosu na kosovsku operaciju. Doktrina ratovanja ostala je ista i u tom smislu za dvije godine nije se ništa promijenilo. Udari zrakoplovnih snaga odvijaju se u valovima, rabe se kombinirana sredstva za gađanje ciljeva, pojedini ciljevi pogađaju se opetovano, poglavito oni infrastrukturni, veći broj zrakoplova sudjeluje u udarima koji se izvode noću, talibanska zračna obrana je nedjelotvorna, više i

od one kosovske, a ulogu kopnenih snaga na zemlji koju je imao OVK na Kosovu u Afganistanu igra "Sjeverni savez".

Ono što je bitno uznapredovalo od operacije "Saveznička snaga" je uloga druge komponente rata četvrte dimenzije tj. "meke sile". Najvažniji medijski događaj ne samo Amerike već i cijelog svijeta i njezin napad na Afganistan doživio je globalno uprizorenje u doslovnom smislu riječi. Iako su se mediji (pogotovo američki) i te kao potrudili da bi ovaj događaj učinili zanimljivim, u informativnim priložima i nije se imalo što vidjeti. Što će reći da svaka, pa i ova "meka sila" ima slabosti. Snimci noćnih zračnih udara su mračni, stalna javljanja o potpori operaciji postala su dosadna, a posebno je iritantan bio CNN-ov filmski pristup događajima. Čak su i program nazivali *America Strikes Back* iako nije riječ o skupom hollywoodskom spektaklu. Riječ *Imepria* zamijenjena je riječju *America* kako bi se u svijesti prosječnog Amerikanca usadio osjećaj svemoći i asociralo ga da se radi o "ratu svjetova" ili o "ratu civilizacija", a on ima tu sreću ili sudbinu svejedno da pripada onoj svemoćnoj – pobjedničkoj.

I doista se mogao steći dojam da mediji nisu prenosili, nego stvarali događaje, te tako kreirali javno mnijenje za interese svjetske moći. Činilo se koji put da u tim "slobodnim medijima" vladaju talibanske metode. Medijski uradak, koji bi s pravom mogao nositi naslov *"Kako se stvara mrski dušmanin"*, dokaz je za navedenu tvrdnju. Naime, dokumentarac *"Afganistan"*, prikazan na drugom programu HTV u listopadu 2001. autorice Saira Shah je potvrda navedenog. Posebno je bila "dojmljiva" vožnja kamere u automobilu s talibanskim obavještajcem po gradskim ulicama, koji objašnjava što je njegova zadaća: *"Vozimo se gradom i tražimo neprijatelja. Odmah ga prepoznamo. To su svi oni koji govore protiv nas talibana, stranci... Svi koji se miješaju. S njima se odmah obračunavamo"*.²⁵⁹ Jedan fanatični i naoružani taliban ima ovlasti pokupiti bilo koga na ulici i "optužiti da je neprijatelj". Takvih je mnogo u Afganistanu, sugerira nam dokumentarac, pače broje se milijunima, i što učiniti s njima? Ništa drugo nego sve to razoriti i stvoriti novi "demokratski poredak". I to jedno jedino vozilo, u kojem su se istodobno našli i kalašnjikov i televizijska kamera, oslikali su svijet na početku 21. stoljeća, rugajući se civilizacijskom licemjerju. U tom trenutku nije ubijao kalašnjikov u rukama priprostog i vjerski isključivog talibana, nego je ubijala kamera školovane i vjerojatno ateistički isključive pripadnice "nježnijeg spola" žigošuci cijeli narod terorističkim zločincima. Moglo bi se reći, da *talibanizam* izuzetno dobro cvijeta u rukama medijskih determinista.

---

259 Talibanske metode u medijima, Hrvatsko slovo, Denis Vukoja, 12. listopada, 2001.

Za kosovski rat je rečeno da je bio prvi postmoderni rat, jer je bio rat bez povijesti i (gotovo) bez očevidaca. Za afganistanski može se reći da je to bio prvi "infowar", rat informacijama, ali ne samo zbog toga što su promidžba i manipulacije masovnih medija imale važnu ulogu, nego više zato što je "information technology" dominirala komunikacijom kada su se granice Afganistana "otvorile" samo za odabrane novinare i njihove kamere. U Iraku dvije godine kasnije čak ni to, nego su novinari bili "ugrađeni" u postrojbe i oni su ih "vodili" na putu prema Bagdadu, a ne njihovi zapovjednici.

Televizijski deterministi nisu htjeli predstaviti rat, pa su se ljudi prilagodili pretražujući Internet-mrežu. U svojim noćnim lovovima, internetski narod pokušao je spoznati prirodu "rata protiv terorizma" koja mu je bila uskraćena, zadovoljavajući tako svoj frustrirani voajerizam slikama, zvukovima, komadićima svjedočanstva iz nekog američkog zrakoplova ili daleke riječi iz logora Crvenog križa ili Crvenog polumjeseca. Tako je zvuk rata prolazio mrežom i izravno ulazio u osjetila, a radoznali tražitelj istine nije bio ni svjestan da tako sam postaje sudionik "kolateralne štete" i njezin svjedok.²⁶⁰ Idemo prema vremenu u kojemu će ratovi sve više biti izdvojeni iz "institucionalnog" svijeta komunikacija.

6. Svi u borbi protiv terorizma

Zahvaljujući djelotvornosti "meke sile" svi su počeli voditi rat protiv terorizma, svi su željeli biti dio antiterorističke koalicije i svi su imali koristi, osim Hrvatske. Na podugačak popis već provjerenih koalicijskih saveznika, "nadopisale" su se Turska, Indija, Rusija, Kina, i druge države ne skrivajući zadovoljstvo i ushićenost "ratom protiv terorizma". Odjednom su svi postali "Amerikanci" veći od samih Amerikanaca. U njihovim dvorištima utaborili su se teroristi veći i opasniji od onih u putničkim zrakoplovima nad Sjedinjenim Američkim Državama. U sjeni borbe protiv terorizma Turska se željela riješiti kurdskog pitanja. Indija razbiti otpor Kašmiraca. Putinova Rusija Čečeniju je pretvorila u ruševinu. A Kina smije, a da ne bude prozvana, gaziti ljudska prva, primjerice ugnjetavati tamošnje kršćane i zatvarati njihove biskupe bez suda.

Zbrka koja je nastala sve je izokrenula naglavačke, poglavito u vrijednosnom sustavu. Činjenica je da su u doba hladnog rata muslimani i cijeli "svijet nesvrstanih" iskorištavani kao bedem protiv komunizma i komunističke revolucije. Neoboriva je činje-

---

²⁶⁰ Ostvarilo se ono što je kazao Matt Drudge one večeri kada su ga pozvali u washingtonski National Press Club: "S Internetom svaki građanin može postati i izvjestitelj." Zvuk rata preko Interneta, Mimmo Candito, La Stampa 2. kolovoza 1999.

nica da su talibani i Osama bin Laden djeca Sjedinjenih Američkih Država. Ne može se tek tako izbrisati slika visokog američkog političkog dužnosnika kako s pakistanske strane granice 1979. ispaljuje rafal iz strojnice prema Afganistanu, opominjući Ruse s čime će se suočiti i da se neće olako pomiriti s njihovom intervencijom. Evidentno da su dijelovi islamskog svijeta 1993. bili iskorištavani i protiv Hrvata u Bosni i Hercegovini. Neki čak tvrde da je islamizam proizvod imperijalizma i moderne.²⁶¹ Zaista je teško u svemu tome pronaći logiku.

I dok su na eksplozijama američkih bombi po afganistanskim gradovima i planinskim bespućima, a i po skromnim svatovskim veselicama, svi nastojali okoristiti, u Hrvatsku su stizale haške optužnice. Unatoč svim mogućim zaklinjanjima u ljudska prava i slobodu medija Hrvatska je ostala u biblijskoj suznoj dolini, izložena okrutnostima varljive pravde i prijetvorne istine svjetskih determinista. O Hrvatskoj kao prvoj koja je u doslovnom smislu riječi bila izložena terorizmu i terorističkoj strategiji i koja je od strane svjetske moći svjesno bila prepuštena teroru u prvoj polovici devedesetih godina 20. stoljeća, u hladnoj međunarodnoj oglusi smjelo se tek tiho progovoriti. A te 2001. nije smjela ni to. Upitati je li Hrvatska negdje s Sjedinjenim Američkim Državama i njezinim europskim saveznicima Britanijom i Francuskom uzročno-posljedično usporediva, značilo je izložiti se, u izvedbi domaćih medijskih determinista, nepodnošljivoj lakoći ispiranja mozga kao – “nevinost treba dokazivati u Haagu”.²⁶² Za njih je inverzija uobičajen postupak, ne treba sud dokazati krivnju, jer je krivnja Hrvata genetski uvjetovana. Njima ne znači ništa činjenica da nije Hrvatska Srbiji, a kamoli svijetu, propisivala kao će živjeti, nije svoj model i interes svima u okolici (i šire) nametala, nije im rušila ni vlade ni gospodarstva, htjela je samo slobodno živjeti na svome kroz povijest okljaštrenom ozemlju.²⁶³

Pouka interpretacije “rata protiv terorizma” u medijskoj izvedbi, za moćne znači – učiniti isključivo nešto za sebe, za svoje interese – pa i na tragediji drugih, često onih malih. A ti mali, kad se na njih sruči dostatno bombi pa i onih s pridjevom “super” ili

261 Povratak tradicionalne politike i nacionalne države, Stjepan Šulek, Hrvatsko Slovo, 28. prosinca 200.

262 Živko Kustić u svojoj kolumni Jutarnja propovijed ovako je opisao tu imbecilnu sintagmu: “Ono što je premijer rekao (Ivo Sanader, op. a.) o Gotovini treba dobro shvatiti – jer nije zlo mislio – ali strašno zvuči: “Gotovina je apsolutno nevin, ali to on mora dokazati u Haagu.” Zar smo zaista zaboravili da je nevinost (bolje je reći: nedužnost) pretpostavka koja se ne dokazuje? Gotovina može, ako je u Republici Hrvatskoj na snazi takav zakon, biti dužan poći u Haag, ali ne ondje dokazati na nije kriv, nego pružiti sudu priliku da mu krivnju dokaže.(...) Sud dokaze za njegovu krivnju ima ili nema. (...) Nećemo se valjda odreći načela “Nemo malus nisi probetur” (Nitko nije kriv dok mu se to ne dokaže). Nevinost se ne dokazuje, Živko Kustić, Jutarnji list, 22. listopada, 2004.

263 Humanizam i renesansa, Ivan Jindra, Hrvatsko slovo, 12. listopada 2001.

“penetrirajuća” pristati će prije ili kasnije na pregovore. Za širenje njihova optimizma o boljitku i boljoj sutrašnjici pobrinut će se “meka sila”.

Nakon američkog dvomjesečnog “bombarderskog uvjeravanja” krajem studenog 2001. službeni i neslužbeni zapadni mediji odjednom su počeli širiti optimizam u svezi s Afganistanom. Na konferenciji, koja se održavala u Petersbergu, nedaleko od bivšeg zapadnonjemačkog glavnog grada Bonna, različita afganistanska plemena i političke skupine ponašale su se – barem su tako opisivali novinari – vrlo konstruktivno i pokazivali su spremnost na međusobnu suradnju. Teško je bilo povjerovati da je američka vojna intervencija otkrila put u bolju budućnost za tu srednjoazijsku zemlju, koja je smještena gotovo u samom središtu “strategijske crne rupe”. Analitičari koji su po prirodi sumnjičavi, nisu baš lakoumno zaključili kao će se “ratom protiv terorizma” Afganistan pretvoriti u zemlju “uzorne demokracije”, jer znaju da on nije krvava zemlja samo od jučer; afganistanske planine progutale su već različite vojske. Dok su “pitomi” Afganistanci pregovarali u njemačkom luksuznom hotelu iznad Rajne, nedaleko od Kabula bio je ubijen i osmi novinar, Švedanin, samo u petnaestak dana mjeseca studenog 2001. Tako su djelatnici “meke sile” počeli plaćati danak u krvi svojem sve većem angažmanu u stvaranju “objektivne stvarnosti” o opravdanosti rata protiv terorizma.

7. Drugo lice “rata protiv terorizma”

Kada je medijsku atraktivnost u stvaranju planetarnog straha počeo gubiti “rat protiv terorizam” zamijenio ga je novi operator – antraks (bedrenica).²⁶⁴ Nova psihoza straha “pojavom” te zarazne bolesti zahvaljujući moći medija brže je no što su očekivali planeri psihološkog ratovanja, zaokupila planetarnu svijest, pa i svijest građana Hrvatske. Iako su se u hrvatskim medijima pojavljivale stručne analize koje su naznačivale i upozoravale, da premda zlo ne smije biti podcijenjeno, ono se još manje smije precjenjivati, jer se strah tada uvišestručuje. Ta upozorenja nisu polučila neke osobite rezultate. Nije se vjerovalo onim stručnim mišljenjima koja su jasno ukazala da proizvodnja “atmosfere izvanrednog stanja” nacije pripada operacijama psihološkog rata i da je “meka sila” sredstvo pomoću koje se on vodi. U takvim “objektivnim okolnostima” izuzetno je teško stvoriti “kritičnu masu” u javnom mišljenju da je pojedinac i narod u cjelini izložen asimetričnom ratu, u kojemu, za razliku od klasičnog, vojna moć nema nikakvu ulogu, a psihološki udar je na prvom mjestu. Još je

²⁶⁴ Bedrenica je izabrana s namjerom jer je još osamdesetih godina 20. stoljeća naznačena kao moguće sredstvo za bioratovanje, pa je opasnost od nje lakše mogla prodrijeti u svijest ljudi.

teže prihvatiti da je to uopće rat, zbog toga, što se kod ovakvog rata ne zna njegovo trajanje, teško je definirati neprijatelja, a ciljevi su potpuno skriveni i što rabi sve prednosti i negativnosti informacijskih sustava.

Psihološke operacije često imaju dvojaku namjeru, jednu prema vlastitom javnom mišljenju, a drugu, prema "ostatku svijeta". Zato je psihološki učinak "opasnosti" od bedrenice, u Sjedinjenim Američkim Državama različit, od onog primjerice u Hrvatskoj. U SAD-u je događaj od 11. rujna izgubio medijsku atraktivnost i pokazala se potreba za "instaliranjem" nečega novog, kako bi došlo do obnove homogenizacije nacije.²⁶⁵ Ništa brže i čvršće ne homogenizira naciju kao strah od kataklizmičke ugroze. Ako je dodatno, još taj "neprijatelj" nevidljiv, i ako je učinak njegovog napadaja neizlječivost, psihoza opasnosti postaje iracionalna i cilj je postignut – pojedinac prestaje racionalno rasuđivati. Jednostavnije rečeno – stvara se panika. Najbolji primjer učinka ovakvih operacija je usporedba s legendarnom emisijom Orsona Wellsa "Rat svjetova", kad je iracionalna panika od Marsovaca izludila američku naciju.

Ovakve operacije ne traju dugo. Tako je bilo i s bedrenicom u Sjedinjenim Američkim Državama i diljem svijeta, ona je "sijana" sve dok se postizavao planirani efekt. Kada se on istrošio, nestalo je i bedrenice.

U Hrvatskoj je situacija oko bedrenice bila posve drukčija. Iako je opasnost od biološkog udara na Hrvatsku bila posve ne-realna, tadašnja aktualna vlast²⁶⁶ počela ju je koristiti kao dobro došlu "virtualnu" opasnost, kako bi dala značenje vlastitoj beznačajnosti. Vlast, kao i svaka vlast, pretežito misli na održavanje vlastite pozicije, utjecaja i interesa. Stoga je tadašnja aktualna hrvatska vlast nastojala sudjelovati u raspodjeli "svjetske virtualne ugroženosti". Ta je vlast Hrvatsku naprasno i neodmjereno uguravala u "antiterorističku svjetsku koaliciju", gdje objektivno nije mogla pružiti mnogo, pogotovu zbog toga što je ta ista vlast razorila obavještajni, pa i vojni sustav. Cijelu tu infantilnu ideju hrvatski determinizirani mediji su ipak prilično ismijali. Mali, da bi postali "jednaki" velikima, moraju dijeliti istu razinu ugroženosti, pa i onda kada te ugroženosti u biti i nema. Zato je "napuhavanje" opasnosti od bedrenica dobro došlo hrvatskoj vlasti, ali

265 Za pojačanje dojma o opasnosti, službena američka administracija naglašavala je kako ne treba isključiti mogućnost da sisanje antraksa vjerojatno dolazi od domaćih terorista. Kako nijedan terorist nije otkriven, ne samo za vrijeme trajanja operacije "rat protiv terorizma" nego i kasnije, službene izvještaje izvršne vlasti upućuju na to da se postojeća situacija koristila i od strane države radi homogenizacije američke nacije.

266 U Hrvatskoj 2001. izvršnu i zakonodavnu vlast obnašali su: predsjednik Vlade – Ivica Račan, predsjednik Republike – Stjepan Mesić i predsjednik Sabora – Zlatko Tomčić.

i vlastima ostalih tranzicijskih zemljama (kako ih od milja zovu deterministi), da bi se bar po nečemu pokazali ravni Zapadu.

Manje su zabavne, međutim, posljedice koje izaziva ovakav psihološki rat – ksenofobija se širi, zatvaraju granice, sigurnosni i epidemiološki sustavi bivaju izuzetno napregnuti, bave se opasnošću (još virtualnom) što realno znači da se uvelike smanjuje kontrola drugih bolesti koje realnije prijete stanovništvu.

Nikad ne treba zaboraviti da onaj tko stvara paranoju želi maskirati pravi cilj, odnosno “navlačenje” na jedan smjer, dok možda prava opasnost dolazi iz drugog. To bi svaki razuman političar morao znati.

8. Nema brzih i čistih rješenja

Iskustva iz operacije “Zajednički čuvar” na Kosovu naznačila su da u “odgođenom kaosu” nema brzih i “čistih” rješenja, a afganistansko iskustvo moglo je samo to potvrditi. Dok je operacija u Afganistanu išla svom kraju, u susjednom Pakistanu vladao je bijes zbog ponašanja, takozvanog “Sjevernog saveza” – tj. one afganistanske vojske koja je postala saveznik i produžena ruka Sjedinjenih Američkih Država, premda je taj savez još donedavno radio u sprezi s Rusima i Irancima. Da su sve kombinacije u ratu četvrte dimenzije moguće pa i to da “prijatelj mog neprijatelja bude i moj prijatelj”. Vojnici sjevera, koji pripadaju uglavnom tadžičkom i uzbečkom narodu (za razliku od Paštuna, koji čine većinu talibana) namjerno su isprovocirali “ustanak” među ratnim zarobljenicima – da bi dobili mogućnost da ih što više pobiju. U “borbama” s ratnim zarobljenicima – koji su tobože krijumčarili ručne granate u zarobljenički logor – poginulo je nekoliko stotina stranih dragovoljaca, među njima veliki broj pakistanskih državljana. Pakistanska javnost je smatrala da je riječ o velikom ratnom zločinu i da za nj ne snose odgovornost samo pripadnici Sjevernog saveza nego i Amerikanci. Takve vijesti nedvojbeno ukazuju da nema “čistih” ratova, pa ni onih koje vode zapadni koalicijski partneri na čelu s Sjedinjenim Američkim Državama, i koji su često uvjereni u vlastitu nepogrešivost. I na Kosovu i u Afganistanu vidjelo se da, nisu kadri, na vlastitoj strani spriječiti teror, ali i veće ili manje zločine. Već samo bombardiranje iz zraka, i to s najmodernijim smrtonosnim kasetnim bombama, ne pravi razliku između vojnih i civilnih osoba. I to za saveznike nije ništa novo, imaju oni iskustva u tome još iz vremena Drugog svjetskog rata.²⁶⁷

---

²⁶⁷ Splićani i Zadrani starije dobi sjećaju se savezničkih zračnih napada pred kraj rata kad su njihovi gradovi biseri tislučjetne kulture bili izloženi strahotnim zračnim udarima a da razlog za to nitko ne zna. Ili Nijemci i Austrijanci kada je kao posljedica engleskih i američkih zračnih napada na njemačke gradove

Dok su visoki američki dužnosnici upozoravali da obavještajne službe imaju pouzdane podatke kako početkom studenog (2001.) treba očekivati nove terorističke napade u SAD-u i na američka predstavništva diljem svijeta, pa je potreban visok stupanj budnosti, u Afganistanu, što se ratnih operacija tiče, ništa se posebnog nije dešavalo. Svjetski mediji su i dalje iznosili "provjerene informacije", (bez slike dakako) kako talibani nastavljaju koristiti stanovništvo kao "humani štit" dovodeći svoje borce i opremu u njihovu neposrednu blizinu ne bi li na taj način onemogućili, ili barem umanjili, uspjehe američkih bombardiranja njihovih položaja pred, kako se najavljivalo, skoru jaku ofenzivu snaga Sjevernog saveza. Primjenjujući tu "taktiku" doista su doveli Amerikance u škripac jer je "zalutalih" bombi, koje su padale po civilima, bilo sve više, a kada pritom pogine otac i sedmero njegove djece, kao tog studenog 2001., slika djelovanja antiterorističke koalicije iz temelja se promijenila, osobito u muslimanskom dijelu svijeta. Mediji su uvijek tu, spremni objasniti tko je kriv za kolateralnu štetu.

Jednako je izvan svake sumnje da nijedan američki vojnik ili časnik ne će zbog takvih incidenata završiti pred sudom za ratne zločine.²⁶⁸ Razlog je jednostavan: Amerika nije samo svjetska super sila – ona je izvršitelj svjetske vlasti. Pozicija Amerike kao svjetske velesile ne zasniva se na klasičnom, imperijalnom pokoravanju manjih država – kao su to provodile svjetske sile bivših epoha. Pored nadmoći u "tvrdoj sili" ona je izuzetno moćna i u onoj drugoj još značajnijoj komponenti za rat u četvrtoj dimenziji, a to je "neodoljiva privlačna sila američkog načina života" (American way of life).²⁶⁹

9. Pozadina "rata protiv terorizma"

Nakon višetjednih bombardiranja, vojnih ciljeva po Afganistanu, Pentagon je potvrdio ulazak američkih specijalaca na južna područja te zemlje. Istodobno, potporu Sjevernom savezu u borbi protiv talibana davala je Rusija.²⁷⁰ I Kina je podržala akciju protuterorističke koalicije, dok je američki državni tajnik Colin Powell, osim Pakistana posjetio i Indiju, tražeći potporu te zemlje. U igri oko Afganistana kao što je već ranije naznačeno, dakle, ušle su sve aktualne najvažnije ali i potencijalne velesile, naznačavajući da je njihov prioritetni cilj eliminacija talibanskog režima i Osame

---

Dresden i Hamburg u jednoj noći stradalo blizu pedeset tisuća civila. Niko od tadašnjih pilota i zapovjednika nije pozvan na odgovornost; naprotiv – slavljani su kao junaci.

268 NATO to eufemistički zove "kolateralnom štetom".

269 Izjava bivšeg njemačkog ministra vanjskih poslova Hans Dietrich Gennschera.

270 Tadžikistan će pružiti potporu ako SAD zatraže. Taj je prijedlog iznesen u konzultaciji sa Rusijom.

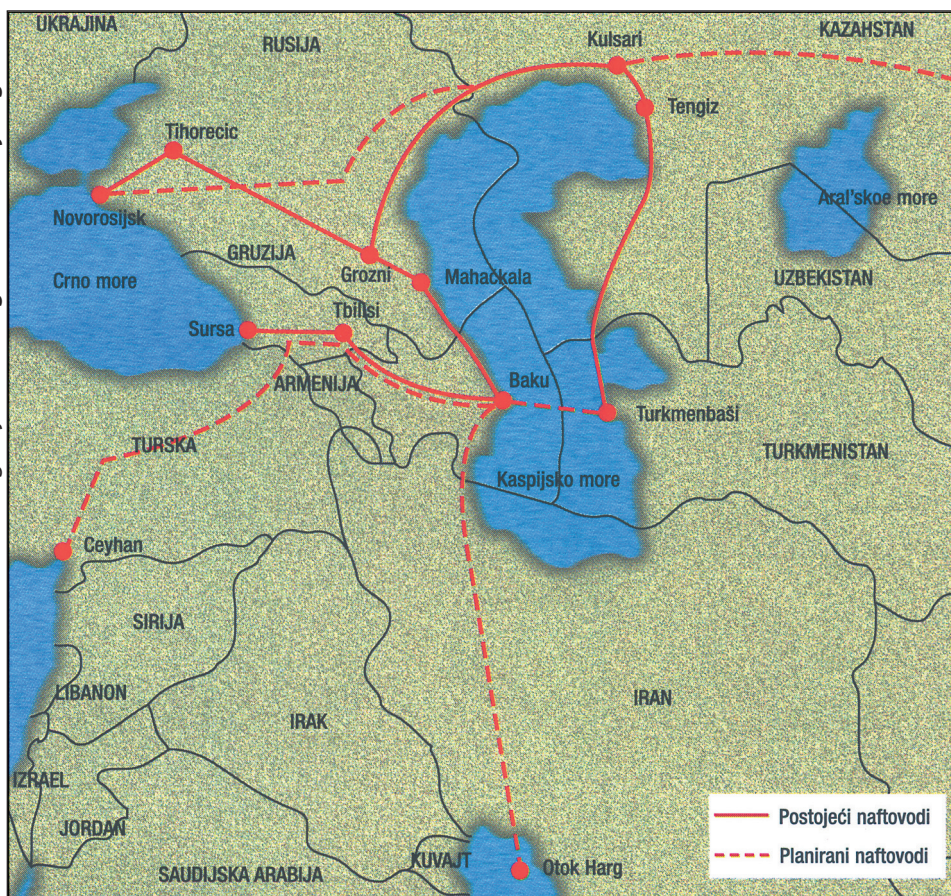
bin Ladena, kao glavnih osumnjičenika za terorističke napade na Sjedinjene Države. To je previše jednostavan razlog za okupljanje tolikog broja moćnih. Postoje li, međutim, i neki drugi razlozi (ciljevi) za toliku uznemirenost dojučerašnjih ljutih neprijatelja a sadašnjih stvarnih ili pridruženih koalicijskih partnera?

Prvi vidljivi cilj mogao bi biti eliminacija terorizma koji ugrožava mnoge države svijeta. Međutim, sva ova događanja ipak treba staviti u jedan drugi kontekst, jer se ništa ne događa slučajno. U ovom 21. stoljeću, svjetska moć će se prelamati na "putu svile", odnosno "kurdskom pravcu" koji vodi od prvih vrata Euroazije, dakle, od Jadrana, preko jugoistoka Europe, Crnog mora, Kaspijskog jezera, Kazahstana pa sve do Filipina. I to iz dva razloga: prvi su velike pričuve nafte i nadzor naftnih putova, a drugi je pitka voda koja će tek postati ključnim izvorom u 21. stoljeću.²⁷¹ To je onaj "nevidljivi" drugi, primarni ali prikriveni cilj oko kojeg se hrvaju svjetski moćnici.

Budući da se u tom prostoru Euroazije dodiruju i civilizacije, neki su analitičari, i prije rata za Afganistan, govorili o mogućem njihovom sukobu. O tome će biti riječ na drugim stranicama ove knjige. Glavni uzrok rata protiv terorizma leži u pozicioniranju velikih sila na tom kurdskom pravcu, odnosno u njihovoj borbi za raspodjelu moći u vremenima koja dolaze. Naprosto, velike sile traže način kako osigurati svoju nazočnost u tom području. Gestrateški gledano u tu stožernu točku moći 21. stoljeća može se ući iz tri smjera, odnosno kroz troja vrata. Prva vode preko jugoistoka Europe, Crnog mora i dalje na Kaspijsko jezero, druga preko Arapskog mora, Pakistana, Afganistana te Tadžikistana i Uzbekistana do Kaspijskog jezera odnosno Kazahstana, a treća vrata vode u taj prostor od Indonezije preko Kine. I tu nastaje problem. Kina je već u procesu postajanja velikom silom. Ponajprije zbog mnogoljudnosti, potom zbog samosvijesti da je riječ o zemlji s vrlo starom tradicijom i kulturom, i ne manje važno, zbog kontinuirano najvećeg gospodarskog rasta po godišnjoj stopi od 8,5 do 9 posto. Stoga je logično da Sjedinjene Države, iako su danas glavna svjetska velesila, nisu ni pokušale ući kroz istočna vrata u središte Euroazije.

Sjedinjene Američke Države to nisu uspjele ni kroz zapadna vrata, preko jugoistoka Europe unatoč desetogodišnjoj upravljanju krizi na prostoru bivše Jugoslavije, jer se Putinovska Rusija ipak vratila na svjetsku političku scenu. Deset godina se izgubilo

271 Na širem području Kaspijskog jezera te na Bliskom istoku, nalaze se najveće svjetske pričuve nafte, dok se na spomenutom kurdskom pravcu nalazi oko 60 posto svjetskih pričuva pitke vode. Što, inače, znači pitka voda za pojedinu zemlju danas vidi se na primjer Izraela, koji je tijekom rata sa Sirijom stavio pod nadzor Golan, gdje se nalaze izvori pitke vode koji pune Galilejsko jezero i odakle se ta država opskrbljuje pitkom vodom. Bez pitke vode država Izrael naprosto ne bi mogla opstati. Praktično gledajući, Izrael je u biti vodio četiri rata zbog pitke vode.

Slika 10. Postojeći i planirani naftovodi u području Kaspijskog jezera. Izvor: Hrvatski vojnik, kolovoz 1998. str. 18.

u “oklijevajućoj” američkoj politici Billa Clintona i jedino što je ostalo novoj američkoj administraciji su ta druga vrata koja iz Arapskog mora vode preko Pakistana u Afganistan.

Pritom valja imati na umu, da u toj strateškoj igri nisu problem samo izvori nafte, nego i otvaranje i nadzor putova za izvlačenje te nafte. Postoje tri moguća puta za izvlačenje (tranzit), iz tih srednjoazijskih naftonosnih polja. Prvi je sjeverni ili rusko-europski put što je opcija Njemačke). Jedan krak tog puta ide i preko Hrvatske. Radi se o Jadranskom naftovodu (JANAF), koji, ne samo u hrvatskim razmjerima nego i šire, predstavlja strateški infrastrukturni objekt.²⁷² Drugi je tzv. središnji put, što je opcija ostalih članica Europske unije, koji od Kaspijskog jezera i preko Kavkaza izlazi na Crno more, u gruzijskoj luci Supsa (slika 10.),

²⁷² Za potpunu funkcionalnost jadranskog naftovoda potrebno je od Siska do Omišlja ugraditi uređaje koji mogu transportirati naftu u suprotnom smjeru. To je relativno mala investicija i njezina realizacija je otpočela 2003.

čija je izgradnja financirana američkim kapitalom. Odatle morskim putem ide do Constance u Rumunjskoj i Dunavom dalje u Europu.²⁷³ I ovaj put jednim svojim krakom, preko rumunjskog naftovoda i spojem u Pančevu (Srbija), vezuje se na JANAF. Iz navedenog, se vidi koliko je JANAF značajan za hrvatske strateške interese. Ni jedna vlada radi obrane vitalnih nacionalnih interesa ni po koju cijenu, ne bi smjela prodavati (privatizirati) JANAF do mjere da hrvatska država ne bude njezin većinski vlasnik. Treći put transporta kaspijsko-kazahstanske nafte je zapravo američko-izraelska opcija. On od Kaspijskog jezera vodi do turske luke Ceyhan. Međutim, osim infrastrukturnih zahvata, javlja se veći problem, jer naftovod, prije dolaska u Tursku, osim Azerbejdžanom prolazi Gruzijom, pa je njegova sigurnost u znatnoj mjeri ovisna o političkoj stabilnosti šireg kavkaskog područja. Što to znači najbolje se može vidjeti iz stalnog latentnog sukoba koji prijete Gruziji. U potencijalnom sukobu suočile bi se s jedne strane gruzijska Vlada kojoj bi se opet nimalo slučajno, pridružili i Čečeni, a na drugoj je crnomorska pokrajina Abhazija koja ima otvorenu potporu Rusije. Preko tih, na prvi pogled, tobožnjih lokalnih sukoba, velesile odmjeravaju svoju snagu, poručujući jedna drugoj, kako nema jednostranih rješenja, i da svaka za sebe traži što značajniju poziciju u predstojećoj raspodjeli svjetske moći.

Pored tri navedena, tu je četvrti tzv. islamski put, ujedno i najkraći, time i najznačajniji koji preko Irana izlazi u Perzijski zaljev (*slika 11.*). Zato Iran u geopolitičkoj igri 21. stoljeća postaje značajna strateška točka u globalnim razmjerima, jer bez njega nije moguće staviti u funkciju najprofitabilniji naftni put. Rat između Irana i Iraka osamdesetih godina 20. stoljeća bio je u funkciji nadzora nad Perzijskim zaljevom, odnosno nadzora naftnih putova u tom području. Iran ima i posebno strateško značenje jer je jedina zemlja koja veže jedan i drugi naftonosno bogati prostor (Kaspijsko jezero i ono što se zove Bliskim istokom). Zato put koji bi iz Kaspijskog jezera i Kazahstana preko Afganistana i Pakistana vodio do mora, ne samo zbog političke nestabilnosti, još dugo će ostati alternativni.

Za najveću velesilu svijeta ulazak u srce Euroazije nije isto što i ulazak na njezinu periferiju, odnosno u područje jugoistočne Europe. Tu na jugoistoku Europe nije bilo toliko velikih svjetskih igrača, koliko ih je prisutno u priči o "ratu protiv terorizma" ili u priči oko Afganistana. Osim Sjedinjenih Američkih Država, tu je Indija koja već ima preko milijardu stanovnika, s tendencijom daljnjeg rasta. I nuklearna je sila. Sa svojih 200 milijuna musli-

---

273 Bombardiranjem mostova na Dunavu u operaciji "Saveznička snaga" protiv Miloševićeva režima, osim uništavanja infrastrukture diljem Srbije, prekinut je nimalo slučajno, i taj naftni put Dunavom prema zapadnoj Europi.

Slika 11. Postojeći i budući naftovodi/plinovodi u Srednjoj Aziji i Zakavkazju. Izvor: Hrvatski vojnik, travanj 1998., str. 19.

mana, dakle, više nego što susjedni Pakistan ima stanovnika (170 milijuna). koji je također, nuklearna sila, predstavlja problem, koji se ne može tako olako rješavati, igrajući se već provjerenim modelom upravljanja krizama.

Iako samo malim dijelom graniči s Afganistanom, Kina koja je također nuklearna sila, ali i svemirska, itekako ima svoje interese vezane uz taj prostor. Riječ je o njezinom zapadnom okruženju koje je "ratom protiv terorizma" postalo krajnje nestabilno.

Jednu od najvažnijih uloga u tom području ima i imat će Rusija. S Putinom na čelu ona se vratila na političku scenu kao velesila. Geostratezi ne zaboravljaju da su sve bivše zemlje Sovjetskog Saveza ostale u zoni ruskih vitalnih interesa. U Kazahstanu se nalazi najvažnija ruska svemirska baza (Bajkonur), a u Tadžikistanu su ruski vojnici. Nakon rješenja Čečenije, gdje se glavna borba vodila za naftovode, koji idu preko te pokrajine i nadzora Gruzije preko Abhazije, Rusija je uspjela ovladati "središnjim naftnim putem".

Dakle, svi svjetski igrači imaju interese vezane za taj prostor. Zajednički nazivnik svima njima, unatoč moći kojom raspolažu, je kako što više nadzirati taj naftom bogati prostor i kao osigurati sigurnost naftnih putova koji iz njega vode prema "žednom"

Zapadu. Na temelju čvrstine pozicije, određuje se i veličina dobivenog komada kolača, koji je upravo proporcionalan veličini uloga.

U svakom slučaju, međunarodna zajednica bila je jedinstvena u stavu da se pokrene "konzistentan projekt obnove Afganistana", kako je to formulirao britanski ministar vanjskih poslova Jack Straw, naravno pod okriljem UN-a i uz odlučivanje, prije svega afganistanskog naroda, o budućnosti zemlje, a uz posebnu i dugoročnu potporu međunarodne koalicije.

Međutim, ne treba dvojiti da iza svih tih nastojanja izvlačenja Afganistana sa crnoga dna, na koji su ga gurnuli teroristi i talibani, pretvorivši cijeli narod u svoje taoce, stajao je samo goli interes pojedinih državnika, država i koalicija. Riječ je o strateškoj važnosti Afganistana čije značenje s energetske točke gledanja – kako je rekla američka administracija – proizlazi iz njegovog zemljopisnog položaja kao potencijalne tranzitne rute za izvoz nafte i prirodnog plina iz središnje Azije do Arapskog mora. Aktualni potpredsjednik SAD-a (2001.), a (1998.) izvršni direktor velike naftne tvrtke, Dick Cheney, primjerice, izjavio je da se "ne može sjetiti vremena kad smo imali regiju koja tako iznenađujuće raste u stratešku važnost poput kaspijske", imajući na umu pričuvu nafte i plina u tom bazenu i činjenicu da su one beskorisne dok se ne prenesu, a jedini je smjer koji ima političkog i gospodarskog smisla – Afganistan. Britanski *The Guardian* (studeni 2001.) zapitao se jesu li američki napadi na Afganistan između ostalog i kolonijalna pustolovina. Jer prijevoz plina i nafte kroz Rusiju ili Azerbajdžan uvelike bi pojačalo ruski politički i gospodarski nadzor nad republikama središnje Azije, a transport preko Irana obogatio bi režim koji SAD nastoji izolirati. Preko Kine bi to bilo preskupo. Zato je rješenje za Amerikance bio Afganistan, koji im je omogućio stvaranje raznolike energetske opskrbe i prodor na najunosnija tržišta, jer u Europi potrošnja nafte sporo raste uz jaku konkurenciju Americi, a uz slabu u Aziji, koja je u fazi ekspanzije.

Rat u Afganistanu, osim borbe protiv terorizma, ima očito i drugo lice.

Ovi izvanjski strateški odnosi najbolje se mogu odgonetnuti prateći tijek vojnih operacija. Zanimljivo je bilo primijetiti, da se američka vojna kampanja u središnjoj dionici usmjerila na dva afganistanska grada. Jedan je Mazaar-e-Sharif, na koji se usmjerio Sjeverni savez, a drugi je Kandahar, u čiju su se okolicu nimalo slučajno iskricali američki specijalci. Mazaar-e-Sharif je čvorište putova koji vode prema Uzbekistanu, zemlji koja veže i Kazahstan i Kaspijsko jezero. Iako je Kabul glavni grad, on se nastojao rješavati politički, a ne isključivo vojno, jer nema stratešku važnost mjerenu kriterijem "naftnog puta". Kandahar je, pak, političko i vjersko središte talibana i u tom smislu ima određenu

simboliku, međutim, Kandahar je puno važniji, jer kroz njega ide glavni prometni pravac koji iz Pakistana vodi zapadnim krakom u Turkmenistan i izravno na Kaspijsko jezero, a drugim od Mazaare-Sharifa ulazi u Uzbekistan. To znači, da je borba za nadzor nad tim strateškim pravcem, bila vidljiva još dok je operacija trajala.

Nije bilo teško pretpostaviti da nakon vojne kampanje, problem Afganistana politički neće biti riješen. Jer svrha "rata protiv terorizma" nije ni bila naći trajno političko rješenje. Kao i u slučaju Kosova, formirana je vlada, koja naravno odgovara američkim interesima. Nadalje, Kabul je morao doći pod patronat Ujedinjenih naroda kako bi svi veliki igrači mogli nešto dobiti i za sebe. U političkim i diplomatskim krugovima jedino o čemu se govorilo, bilo je to, koliko i koja država treba dobiti afganistanskog teritorija za nadzor. Na isti način, poput Kosova i Bosne i Hercegovine, svoje ekskluzivne zone odgovornosti dobile su svjetske sile i one države koje su u njihovim vojnim i političkim savezima. I na kraju uzročnik svih "zala" zapadnog svijeta, Osama bin Laden, je nestao, naprosto "propao u zemlju" jer on kao operator krize mora i dalje postojati. Sve već viđeno i ništa novo!

Tu nije kraj apetitima. Svaka od glavnih zemlja koje su se bar formalno priključile Sjedinjenim Američkim Državama i Velikoj Britaniji očekivale su i potporu za rješenje nekih od svojih unutar-njih problema.²⁷⁴ Tako, primjerice, Kina osim što ima priličan broj muslimana, ima i problem Tibeta za koji je tražila "odriješene ruke".²⁷⁵ Sa Tajvanom koji je Kini možda i najvažniji problem²⁷⁶ može se neko vrijeme i pričekati, ako se nešto prije toga može dobiti.

Indija, pak, ima problem svog sjevernog dijela Kašmira, pretežito naseljenog muslimanima, i koji duboko ulazi u prostor Euroazije. Zauzvrat za potporu Sjedinjenim Američkim Državama u "ratu protiv terorizma", Indija je željela učvrstiti svoju vlast u Kašmiru koliko je god to moguće. Pakistan, opet, koji u Indiji ima svog velikog protivnika, u novonastaloj situaciji želio je iskoristiti svoj geostrateški položaj. Nije slučajno da je ta država priznala talibanski režim. Kada su se uključili veliki igrači, Pakistan je preko noći promijenio svoju politiku, uz veliku opasnost podjela unutar vlastite države. Ali politički pragmatizam je pragmatizam.

274 Kako su sve velike sile kao motiv svog djelovanja navodile borbu protiv terorizma, mogao se stvoriti dojam da su svi na istoj strani. Ipak je među njima postoji bitna razlika te se iz njihovog ponašanja mogu nazrijeti orisi nove bipolarne podjela svijeta. S jedne strane su Sjedinjene Američke Države, europske zemlje i Rusija, a s druge Kina, Indija i arapske, odnosno, islamske zemlje.

275 Kina iznosi svoj stav: "Razgovore voditi u UN-u. Napadi moraju dobiti potporu UN-a. Kina za uzvrat traži potporu SAD-a za borbu protiv separatista u pokrajini Xinjiang, Tibetu i na Tajvanu. Konkretni dokazi za Osamu bin Ladena. Provedba operacija (vojne odmazde) prema međunarodnim zakonima".

276 Rješenje Tajvana Kini, kao velikoj sili u budućnosti, znači projekciju njezine moći na moru. Bez te projekcije, odnosno vladanja morima Kina ne može postati velesila i ona je toga u potpunosti svjesna.

Iran, koji je u pred afganistansko ratno vrijeme vodio umjerenu politiku, bio je svjestan svog položaja da je nakon "rata protiv terorizma" postao glavni strateški igrač u tom prostoru. Zato Iran nastoji igrati na pravi način, kako bi u dužem periodu upravljane krize u središtu "puta svile" mogao jednog dana izići kao najvažnija zemalja u tom prostoru, potvrđujući tako da geostrateške značajke duboke prošlosti vrijede jednako i u dalekoj budućnosti.

Što se tiče Rusije, njezin glavni strateški cilj nije se promijenio od Petra Velikog. Kao što Amerikanci žele dobiti "protočnost" prema unutrašnjosti Euroazije, tako Rusi žele iz nje izići vani – na oceanska prostranstva.

Afganistanska kriza u određenoj mjeri utjecala je i na politička zbivanja na tzv. prvim vratima Euroazije? Iako su se na njima već rasporedili važniji svjetski igrači, SAD, Rusija, Velika Britanija, Francuska, Njemačka i druge zemlje situacija je dovedena u stanje *statusa quo*. To znači da će protektoralni oblik još dugo potrajati u Bosni i Hercegovini. Ni na Kosovu do konačnog rješenja neće doći dok se pozicioniranje velikih na drugim vratim Euroazije ne završi. Nažalost, taj proces može potrajati i više desetaka godina.

Iza općeg stanja *statusa quo* odvijaju se promjene koje se odnose isključivo na Italiju. Unatoč značajnijem angažiranju u krizi na Kosovu sve do susreta Berlusconi sa američkim državnim vrhom Italija je igrala sporednu ulogu na jugoistoku Europe. Koristeći američke nove prioritete u njezinom pojačanom angažmanu u Afganistanu Italija koristi pruženu priliku uključivši se u igru na jugoistoku Europe. Zamjena američkih vojnika talijanskim Bosni i Hercegovini nije nažalost ponukala Račanovu vladu da ozbiljnije analizira novonastalu situaciju, ako ništa drugo onda zbog uloge koju je Italija igrala na ovim prostorima u prošlosti, jer s tim u svezi postoje ne baš ugodne povijesne reminiscencije. U tom kontekstu, postaje vrlo važnim kontinuitet Osimskih sporazuma, kojima se dodatno osiguravaju hrvatski strateški interesi kroz zadržavanje zajedničke morske granice s Italijom. Ivica Račan i njegova vlada ne samo da nisu analizirali novonastalu situaciju, nego je predsjednik Vlade samoinicijativno bez znanja Sabora parafirao sporazum sa slovenskim premjerom Janezom Drnovšekom u kojem Hrvatska, *de facto* gubi izravnu granicu s Italijom. Hrvatska je tako došla u strateški i politički vrlo nepovoljnu situaciju, jer poslije tog čina Italija u svim pregovorima izbjegava spomenuti Osimske sporazume, a dodatno su se pojačali pritisci optanata, a rastu i apetiti iredentiističkih krugova.

Dodjeljivanje najvišeg odličja "talijanskoj općini Zadar" iz Drugog svjetskog rata od strane predsjednika Champija puno ukazuje na stvarne namjere Italije. Prvo, ta je poruka u vrijeme afganistanskog rata bila namijenjena saveznicima i htjelo se reći: "vi ste razorili 'talijanski Zadar' pa ste sada obvezni nama

dodijeliti pravu ulogu na istočnoj obali Jadrana. Jer ako vi idete na istočni Balkan i Crno more nama ostavite Jadran kao 'naše jezero' (nazvano tako u talijanskom parlamentu u Rimu 1997.). Drugo, pokazati Hrvatskoj tko je gazda. "O kakvom vi to hrvatskom gospodarskom pojasu govorite, možda za vas vrijede Osinski sporazumi, ali za nas ne. Prijateljstvo sa Hrvatskom da, ali ako prodate banke, hotele, izvore pitke vode, prepustite nama bogata ribolovna područja", bila je neizrečena poruka Hrvatskoj. I tako je posredno pad talibanskog režima oživio imperijalni duh Italije koji ponovo obavija jugoistok Europe, a Hrvatska mu maloumnosti svojih političkih "elita" itekako ide na ruku. Potpis predsjednika Vlade Ivica Račana na tzv. parafirani sporazum nije ništa drugo nego izdaja.

10. Bez druge faze rata

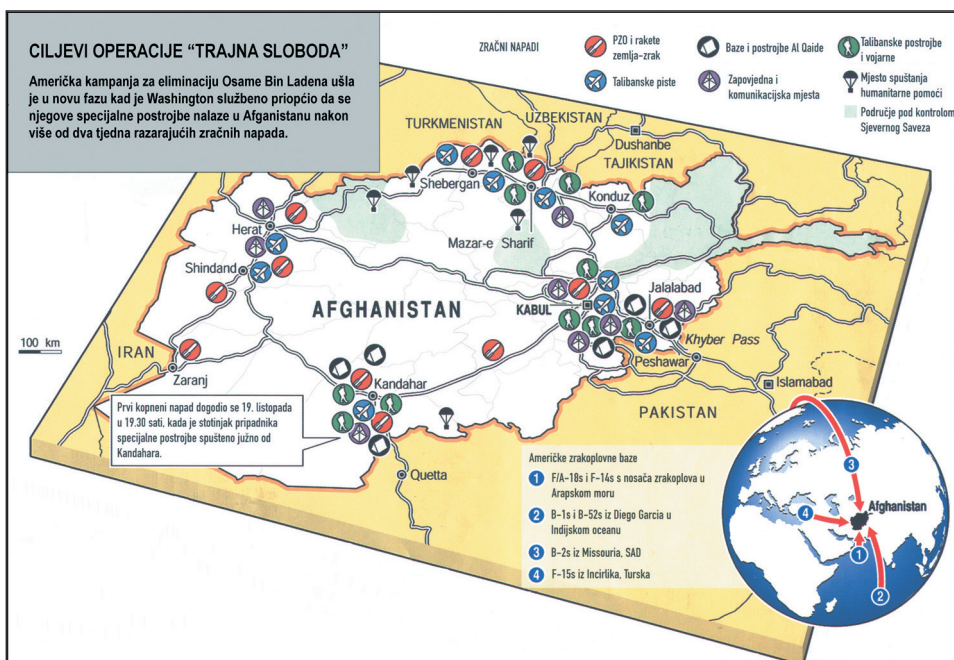
Rat u Afganistanu iz prve faze odmah je ušao u treću, i to na neočekivan način. Izravno iz zračnog bombardiranja prešlo se na političko manevriranje, tako da druga faza – kopnena operacija – nije bila ni potrebna. Ponovila se situacija kosovske operacije.

Prva faza, bombardiranje, vođena je konvencionalno, čak "sirovo"²⁷⁷, bez pretjeranih iznenađena, bez ikakvih taktičkih novotarijama (*slika 12.*). U njoj su uporabljeni razni tipovi zrakoplova i bespilotnih letjelica,²⁷⁸ činilo se da određene zrakoplovne snage i vrste ubojnih sredstava koji su se koristili u operaciji vojno (doktrinarno) gledano nisu bili nužni, ali su itekako dobro došli za pokazivanje već znane američke tehničke i tehnološke nadmoći. Uporaba najsofisticiranijih sredstava kao demonstracija mogućnosti i odlučnosti nije ni bila namijenjena Afganistancima – kojima je gotovo svejedno iz kojih im zrakoplova i koje vrste bomba padaju na glavu – nego prije svega američkom javnom mnijenju, kako bi se pokazalo da predsjednik George W. Bush i američki vojni stožer koriste sve što imaju na raspolaganju kako bi i Osami bin Ladenu "došli glave".

Nakon što je bombardirano sve što je uopće imalo smisla bombardirati (u skladu s očekivanjima, osim postizanja premoći u zraku i slabljenja i onako nikakva sustava komunikacija među talibanskim zapovjednicima, više nije ni moglo biti učinjeno), očekivao se početak kopnenih operacija. U nagađanju kakvu će doktrinu Amerikanci primijeniti, dvije opcije jedino su izgledale logične. Prva, kapitalizirati svoju tehnološku nadmoć i posijati

277 Kako je CNN izvještavao o američkom bombardiranju ciljeva u Afganistanu: AC-130, leteći arsenal vrijedan 46 milijuna dolara uništava kopnene snage s visina većih od 3500 metara.

278 U Afganistanu je prvi put operativno u borbenoj inačici korištena bespilotna letjelica RQ-1 Predator naoružana protutenkovskim raketama Hellfire.

Slika 12. Prikaz vojne operacije "Trajna sloboda". Izvor: www.globalsecurity.org i Reuters, <http://about.reuters.com/graphic>. Prijevod Alan Sorić.

po Afganistanu nekoliko desetaka manjih specijalnih postrojbi koje bi iznenada, noću, s pomoću opreme za gledanje u mraku, udarale po talibanima i nakon toga se izvlačile helikopterima i prebacivale na nove lokacije. Druga, konvencionalnija podrazumijevala je korištenje samih Afganistanaca, postrojba prototalibanskoga Sjevernog saveza, kao američkog pješništva. Ova druga nakon iskustva s OVK-om na Kosovu, s manjim odstupanjima, je prihvaćena.

Naime, Sjedinjene Američke Države su uz neviđeni publicitet izvele akciju upada komandosa na afganistansko tlo kao prethodnicu kopnene operacije Sjevernog saveza, ali ona je prije bila dio psiholoških, nego istinskih vojnih operacija. Stručno-analitički gledano, takav nelogičan postupak mogao je biti samo u funkciji smanjenja demoralizacije vlastite javnosti već zasićene bombardiranjem i koja je očekivala brz i vidljiv rezultat.²⁷⁹ Ako to nije točno onda sam cilj akcije ostaje nejasan, jer

²⁷⁹ Cilj akcije bili su američki TV gledatelji. Ključni dokaz za to da su cilj akcije bili američki televizijski gledatelji, a ne afganistanski talibani bila je činjenica da je nakon nepuna tri sata ista vojska evakuirana helikopterima. Ako su Amerikanci imali premoć u zraku – a zna se da je imaju, i to potpunu, već danima – mogli su uz pratnju bombardera i zrakoplova jurišnika poslati borbene helikoptere koji bi topovima i raketama uklonili eventualne opasnosti, te nakon toga trupe

nije bio usmjeren protiv talibanske vojne sile. "Zrakoplovna baza talibana" u vrijeme kad je akcija izvedena, medijska je sintagma bez značenja. U situaciji kada su uništeni gotovo svi talibanski radari i komunikacijska čvorišta, a gotovo svi avioni sprženi na zemlji preciznim bombardiranjem, nikakve zgrade po kojima su američki komandosi turalali i snimali specijalnim noćnim kamerama nisu mogle imati vojni značaj. Da je iz tih kućeraka mogla izići bilo kakva opasnost po Sjedinjene Američke Države, oni bi već bili srušeni ili spaljeni, pa sve ono rambovsko pretrčavanje, pokrivanje i pretraživanje viđeno na televizijskom zaslonu nije imalo previše smisla. Drugo, sam je način izvođenja znatno više bio hollywoodski nego pentagonski: desantiranje vojnika padobranima²⁸⁰ ima smisla kada se na mjesto desanta ne može prići zrakoplovima ili helikopterima ili, pak, treba osigurati toliku tajnost akcije da se ne smije riskirati čak ni uporaba helikoptera s prigušenim motorima. Kako god bilo, "kopnena operacija" izvedena je na zadovoljstvo vojnih planera, a prema svemu sudeći i vojnih psihologa i stručnjaka za praćenje javnog mišljenja. Bez obzira na to što baš nije jasno kakav je vojni cilj imala, ako ga je uopće i imala, i koliko je on ostvaren, a i Osama bin Laden nije viđen, ipak je to bila nekakva zračno-kopnena operacija.²⁸¹

Drugi akcija kao dijela kopnenih operacije nije bilo. Na zemlji se poslije te noćne komandoske akcije dugo nisu pokrenule američke kopnene snage ni Sjeverni savez, što je ukazivalo na to da se fokus u Afganistanu preselio s vojnog na politički plan.

---

iskrcali iz transportnih helikoptera, što je uobičajeno u izvođenju takvih operacija, a Amerikanci su u tome najiskusniji na svijetu. Iskakanje padobranom noću, na nepoznatom terenu, uvijek je povezano s nizom opasnosti i teškoća, od kojih je najveća to što padobranac do trenutka kada dodirne zemlju ne vidi gdje točno i na kakvu površinu doskače. Dodatni problem je što se postrojba uslijed djelovanja vjetra često raspe na veliku površinu.

280 Američki specijalci su iskakali iznad Afganistana iz zrakoplova MC-130, "brata" leteće topovnjače AC-130.

281 Akcija kopnenih snaga: specijalci su helikopterima prebačeni preko pustinjskog terena do grada Dalbandina, koji je u blizini pakistanskog tajnog podzemnog postrojenja za nuklearne testove. Tamo su se pripremili za prebacivanje na područja pod nadzorom talibana. Sam početak kopnene akcije ubrzali su i podaci obavještajnih službi. Neposredno prije akcije talibanski vođa mula Omar stigao je u Kandahar, uporište svog režima u južnom Afganistanu i proširio vijest da će održati vjersku službu u džamiji Halqa, za koju je pretpostavio da neće biti meta bombardiranja jer se u njoj nalazi odjeća za koju se vjeruje da je pripadala proroku Muhamedu. Američki obavještajci doznali su za njegove namjere pa su borbeni zrakoplovi raketirali konvoj s kojim je Omar stigao u Kandahar. Dan kasnije, više od 100 komandosa, predvođenih rendžerima, ukrcao se u helikoptere i zrakoplove MC-130. Jedna se grupa iskrcala oko 100 kilometara jugozapadno od Kandahara, dok je ostatak komandosa prebačen do samog grada u potrazi za mulom Omarom. Podaci o samom tijeku operacije, naravno, nisu objavljeni, no poznato je da komandosi nisu uspjeli ući u trag Omaru. U ovoj operaciji vrijedi poučak "ili-ili". Ili je vojni stožer loše planirao operaciju ili su talibani pustili lažnu informaciju o putu i boravku mule Omara.

U puni je zamah stavljena velika politička bitka za utjecaj nad budućom vladom u Kabul, iako ni ona oružana sa dotadašnjom vladom još nije bila okončana. Tim srednjoazijskim područjem počeli su krstariti pregovarači, izaslanici, specijalni predstavnici, savjetnici. Službeno, svi u izražavali nadu da će se moći izbjeći kopnena operacija u Afganistanu, a neslužbeno, su se borili kako osigurati što veći utjecaj na buduću vlast koja će u Kabul zami-jeniti talibane.

Kada su počeli američki zračni napadi, gotovo cijeli svijet je bio suglasan u osudi talibana i činilo se posve izvjesnim da će te fanatične i brutalne pristaše radikalnog tumačenja islama, nakon vojnog poraza, političko vodstvo morati ustupiti nekoj Zapadu prihvatljivoj skupini. Gotovo euforično, veličao se Sjeverni savez, čiji su se vođe već vidjele na mjestu "kalifa umjesto kalifa". Oprezniji su promatrači od samog početka upozoravali da oduševlje-nje Sjevernim savezom nije na mjestu. Njegovo je vodstvo uvelike odgovorno za to što su se talibani tako naglo i uspješno pojavili i preuzeli nadzor nad gotovo cijelim Afganistanom. Koliko god to bilo teško shvatiti i prihvatiti, narod je talibane u početku do-čekao s olakšanjem jer je njihova vlast predstavljala dobrodošlu promjenu od kaosa, bezvlašća i rasula koje je zemljom vladalo otkako su ujedinjene mudžahedinske snage 1992. konačno pro-tjerale proruski režim Mohameda Nadžibulaha.²⁸² Upravo zbog straha od ponovnih međusobnih krvavih sukoba zapovjednika prototalibanske koalicije²⁸³, međunarodna je zajednica počela tražiti osobu koja bi svima bila prihvatljiva i oko koje bi se mogla formirati buduća afganistanska vlada. Predložen je Muhamed Zahir Šah, posljednji kralj, svrgnut još 1973. Četiri su mu stvari išle u prilog: pripadnik je većinskog paštunskog naroda, sunit, dovoljno je dugo izvan zemlje da nije umješšan u trenutačnu po-litiku i dovoljno je star za neku veliku političku ambiciju. Isprva su ideju o njegovu povratku podupirale i dvije važne regionalne sile, međusobno oštro sukobljene zbog utjecaja u Afganistanu – Pakistan i Iran. Ubrzo potom ta ideja je upala u teškoće.

Pokazalo se da se u Afganistanu prelamaju mnogi interesi. Pakistan, čiji su muslimani suniti, bio je ključni čimbenik u stvara-nju talibanskog režima te su nastojali u što većoj mjeri održavati dobre veze i ograničiti utjecaj šijita. Šijitski Iran nije želio samo

282 Proruski nastrojeni predsjednik Mohamed Nadžibulah, vojnu izobrazbu stekao je u bivšoj JNA.

283 Čim je svrgnut stari režim, počela je borba za mjesto u novome, i raznorazni zapovjednici, kao što su Ahmedšah Masud, Abdel Rašid Dostam, Gullbudin Hekmatijar, Abdul Malik, Abdulkarim Halili i Muhamed Fahim, sklapali su sve moguće saveze i preko noći ih razvrgavali kako bi došli na vlast. Te su se igre nastavile i nakon što su talibani počeli preuzimati Afganistan, a prestale su tek nakon što je Sjeverni savez stjeran na otprilike pet posto teritorije. Obnova su-koba u svakom trenutku mogla je postati realna.

zaštiti pripadnike te frakcije islama, koju u Afganistanu čine četrdesetak posto stanovništva, nego je htio zadržati utjecaj na buduću vlast. Turska je pak nastojala što više učvrstiti etničke Uzbekike koje je predvodio miljenik Ankare Dostam, a i susjedni Uzbekistan, da i oni budu što jače zastupljeni u novoj vlasti. Tadžikistan je podržavao Tadžike, a umiješali su se i daljnji susjedi poput Saudijske Arabije koja je podrškom sunitima željela umanjiti utjecaj Irana i Indije čiji je glavni cilj bio što više oslabiti pakistanski utjecaj. Kad se svemu tome doda Rusija, koja je željela očuvati utjecaj u Afganistanu preko Sjevernog saveza koji su pomagali vojno i politički, i Sjedinjene Američke Države, koje su nastojale Osami Bin Ladenu onemogućiti korištenje afganistanskih baza kao skloništa, ali istodobno nisu željeli poremetiti regionalnu ravnotežu snaga, vidljivo je da je otpočela priprema za borbu u budućnosti za ostvarivanje geopolitičkih i geostrateških interesa u gravitacijskom središtu "puta svile".

Kako je operacija duže trajala nego što su planeri predvidjeli dodatno se i situacija zakomplicirala. Prve su reagirale Sjedinjene Američke Države, svjesne da zračni napadi nisu uspjeli brzo srušiti talibanski režim, a u želji da izbjegnu kopnene operacije, signalizirale su umjerenim talibanima iz redova Paštuna i Sunita da će i za njih biti mjesta u budućoj vladi. Nakon toga, u regiji je nastao politički potres, počeli su tajni dogovori, ponude i kalkuliranja te traženje talibanskih prevratnika koji bi bili spremni odustati od borbe u zamjenu za udio u komadić vlasti. Tajnih je i javnih sastanaka krajem listopada i početkom studenog 2001. bilo toliko da je gotovo nemoguće utvrditi tko je sve s kim pregovarao.

U cijeloj toj gužvi, nakon početnog nesnalaženja, Iran se prvi prestrojio i zauzeo čvrst stav protiv uključenja talibana u vladu. Prvo je objavljeno da je jedan od glavnih zapovjednika Sjevernog saveza, Muhamed Fahim, boravio u Iranu i ovdašnjim dužnosnicima naglasio da "Sjeverni savez ne želi biti žrtva pasivne iranske politike prema Afganistanu". Nakon toga su objavljena dva znakovita uvodnika u teheranskim novinama koji ukazali na novi službeni stav te države. U jednom se, što je znakovito, poziva da Iran više ne ponavlja grješke iz prošlosti kada je sve podredio podršci šijitima.²⁸⁴ Drugi je komentar bio još direktniji i činio se pragmatiskijim jer je najavio korjenite promjene iranske vanjske politike i tvrdo odbijanje prihvaćanja bilo kakvog sudjelovanja talibana u

²⁸⁴ "Najveća pogreška Irana i najskuplja odluka s negativnim posljedicama bila je kada je Islamska republika prekinula podupirati vladu Burhanudina Rabanija i Ahmedašaha Masuda koja je tada kontrolirala Kabul i podržala Hizbe Vahdat (Stranku jedinstva) koji su vodili Abdolali Mazari i Gulbudin Hekmatijar. Ta nepromišljena odluka pogodovala je talibanskom preuzimanju vlasti i surovim hladnokrvnim ubojstvima." Komentar zaključuje da Iran ne smije "ponoviti greške iz prošlosti, kada je na pitanje Afganistana gledao samo kroz prizmu šijita."

vlasti.²⁸⁵ Prva politička žrtva ovog zakreta bio je mudžahedinski vođa Gulbudin Hekmatijar kojeg je službeni Teheran oštro napao kao marionetu Pakistana i koji je pod raznim izgovorima godinama granatirao Kabul, a danas prijeti Amerikancima.²⁸⁶

Natjeran da se izjasni, Iran je odlučio podržati vladu Burhanudina Rabanija, koju je službeno priznao UN, iako je bio svjestan njezine slabosti. Potvrđujući da se buduća vlast neće moći uspostaviti bez većinskih Paštuna, Iran se nadao da bi njih mogli predstavljati oni koji su odani Rabaniju.²⁸⁷ Time se otvorila nova globalna diplomatska igra oko Afganistana u kojoj su se polako nazirale dvije strane.

Situacija se u političkom strateškom nadmudrivanju mijenja iz dana u dan. Sitni detalji bili su znakoviti pokazatelj kojem se rješenju težilo. Postalo je gotovo jasno da su se formirala dva pola, a njihov je sastav bio više nego interesantan. Za opciju kralja Zahira²⁸⁸ kao nominalnog vođe uz umjerene talibane u vladi zauzimale su se Sjedinjene Američke Države i Pakistan,²⁸⁹ a podpirala ih je Saudijska Arabija i manje zemlje u Zaljevu, te nešto

---

285 "U skupini koja je u Afganistanu počinila genocid, terorizirala narod, ubijala strane diplomate, digla u zrak povijesne spomenike koja ne poštuje i maltretira žene te pruža utočište teroristima nema umjerenih. Umjereni taliban je oksimoran. Ili ste taliban ili ste umjerenjak, ne možete biti oboje". Bila je to ocjena talibanskog režima u iranskom tisku u studenom 2001.

286 Nedugo nakon toga Teheran je objavio da se Hekmatijar uskoro namjerava pridružiti nekadašnjim neprijateljima talibana u borbi protiv Amerikanaca. Je li Hekmatijar namjeravao sam napustiti Iran ili je bio "zamoljen" da to učini, nije više bilo važno.

287 Odbacujući kralja Zahira, Iran – u kojem je režim šaha Reze Pahlavija svrgnut revolucijom 1979. – je djelomično pokazao strah od povratka dinastičkih vladara na vlast u ovom dijelu svijeta, ali istodobno se tvrdio suprotstavljao bilo kakvom udjelu talibana u budućoj vlasti.

288 Premda se, činilo da sa sastavljanjem posttalibanske vlade neće biti problema jer su se oporbenjaci "svi suglasili" da, između ostalog, bivši kralj Zahir Shaha bude predsjednik novog Afganistana, stanje se, promijenilo. U igru se uključio i Iran, koji je jasno i glasno stavio do znanja da je njihov favorit za predsjednika bivši predsjednik Rabbani, kojeg su svrgnuli talibani, a otvorili su i svoju granicu za prihvatanje afganistanski izbjeglica, upućujući apel Pakistanu da uradi to isto. Budući da je i ruski predsjednik Putin obećao pomoć Rabbaniju susrevši se s njim u Tadžikistanu poslije summita APEC-a, šanse bivšeg kralja naglo su bile smanjene. Pod okriljem Ujedinjenih naroda, održani su konačni dogovori o sastavljanju privremene vlade koja je obuhvatila sve predstavnike svih vjerskih i etničkih skupina gdje je glavni čimbenik u sastavljanju privremene vlade bio uspjeh na bojnopolju odnosno poraz talibanskih snaga i osvajanje Kabula, ili preciznije rečeno opcija Sjedinjenih Američkih Država.

289 Amerikanci su užurbano nastojali osim vojnih uspjeha postići s afganistanskim oporbenim snagama politički dogovor oko ustroja buduće afganistanske vlade. Zato se američki predsjednik George Bush (10. studenoga 2001.) u New Yorku, na početku zasjedanja Generalne skupštine UN-a, sastao s pakistanskim liderom Hushavarrom. S jedne strane, da bi se definirali međusobni odnosi nakon što su SAD ukinule sankcije Pakistanu nametnute poslije pakistanskih nuklearnih pokusa i s druge, da se razjasne pakistanski stavovi o formiranju buduće afganistanske vlade za koju isključivanje talibana iz razgovora još nije bila gotova stvar.

opreznije i većina zemlja Europske unije. Inačicu koja je uključivala Burhanudina Rabanija kao predsjednika onoga što je UN još priznavao kao legitimnu afganistansku vlast bez ikakvih "umjerenih talibana" u vladi podržavali su Rusija, Iran i Turska²⁹⁰, tri ključne zemlje, a uz koji su bili i Tadžikistan, Tukmenstan, pa čak i Uzbekistan u kojem su se nalazile američke vojne snage. Ovoj se političkoj struji kasnije pridružila i Indija iz razloga slabljenja pakistanskog utjecaja, a i Sirija je poslala znakove potpore.

U ovakvoj polarizaciji kompromisu nije bilo mjesta. Morala je pobijediti jedna ili druga struja, a svaki slučaj traženja kompromisa unaprijed je bio osuđen na neuspjeh.²⁹¹ Pravi pokazatelj koja će opcija pobijediti bila je sudbina Kabula. Dok god je Sjeverni savez ostao čvrsto ukopan u svojim rovovima i nije krenuo u napad na glavni grad, bila je to pouzdana potvrda da zakulisne političke igre radi budućeg utjecaja u Afganistanu još nisu bile razriješene. Sjeverni savez je krenuo, Kabul je uz pomoć američkih zračnih snaga pao²⁹² i pobijedila je struja koja je od samog početka "rata protiv terorizma" bila predodređena pobijediti, samo je bilo pitanje vremena i cijene koja se trebala platiti.

***

Nakon rata u Afganistanu i paradigmatškog ulaska Sjedinjenih Američkih Država u samo središte "puta svile" u jesen 2001. i drastičnog pritiska na države Perzijskog zaljeva, postalo je potpuno razvidno da su slijedno inducirane krize na prostoru zvanom bivša Jugoslavija tijekom 90-ih godina 20. stoljeća bile radi stvaranja novog mostobrana u Europi. Uz njihovu pomoć je bilo i moguće osigurati nadzor na plovnim putem od Dunava do Crnog mora i kontrolirati trgovinske, sirovinske i vojno-strateške komunikacije Europe s Malom Azijom. Osim toga, to je značilo približavanje Kavkazu, Kaspijskom jezeru, Perzijskom zaljevu, Bliskom Istoku i strateškim saveznicima – Turskoj i Izraelu. Prostor bivše Jugoslavije postao je samo ključ za "učvršćenje transatlantskog par-

---

290 Znakovito je da je Turska kao članica NATO-a podržavala varijantu suprotnu američkoj.

291 Jedina mala nada koja je ostala bila je u turskom prijedlogu koji je sadržavao da treba stvoriti vijeće od 120 članova: pedeset bi imenovao Zahir Šah u ime Paštuna, pedeset Sjeverni savez u ime manjinskih naroda, a onda bi ti delegati sami imenovali još 20.

292 Evo kako je "zračno-kopnena bitka" američkih zrakoplovnih snaga i kopnenih snaga Sjevernog saveza izgledala u interpretaciji američkih medija. Kabul: Sjeverno od grada bore se snage Sjevernog saveza, a američki borbeni zrakoplovi bombardiraju talibanske vojne ciljeve. Snage za specijalne operacije pomažu snagama Sjevernog saveza na bojišnici.

Mazar-e Šarif: Snage Sjevernog saveza vode borbe za grad i zauzele su neka južna predgrađa. Američki zrakoplovi gađaju zračnu luku, na koju bi se mogle iskrcati američke snage koje se nalaze u Uzbekistanu. Prema nekim izvješćima, specijalci su se na tom području već iskrcali.

tnerstva" odnosno, američkog mostobrana na euroazijskom kontinentu, s time da "rastuća Europa" postane "realna skakaonica za duboki skok u Euroaziju".

I kao što su nakon operacije "Saveznička snaga" Sjedinjene Američke Države svojim vojnim efektivima zasjele na prva vrata Euroazije, tako su dvije godine kasnije nakon operacije "Rat protiv terorizma" zasjele na dijelu drugih vrata Euroazije. Ono što je ostalo za budućnost to je povezati ta dvojna vrata u jedinstvenu cjelinu novim upravljanim krizama, kako bi se nakon toga zaista moglo reći – Mi smo gospodari svijeta!

C. Rat u Iraku ili planetarna obmana

Na prvi pogled, sve je već poznato i sve je već viđeno i u Bosni i Hercegovini, i na Kosovu i u Afganistanu. Model rata je isti i jedna strana je ista, ona koja nakon Afganistana nastavlja "rat protiv terorizma" samo je novi protivnik prividno različit. Njegovo je ime Irak i geostrateški gledano rasporedio se (ne svojom krivnjom) tamo gdje se nalazi deset posto pričuva svjetske nafte, i to na pravcu zvanom "put svile". Kao takav on je opasan ne samo za svoje okružje, nego može ugroziti "njihove vrijednosti" kao je to rekao američki predsjednik George W. Bush. Šest mjeseci ranije nego što će biti dana zapovijed za start krstarećih raketa koje su u "obezglavljujućem udaru" bile namijenjene Sadamu Huseinu, otpočelo je jedno drugo bombardiranje, ono retoričko. Prvo su u kolovozu 2002. predsjednik George Bush i potpredsjednik Dick Cheney Sadama Huseina nazvali "neprijateljem". Pridružio im se ministar obrane Donald Rumsfeld uspoređujući ga s Adolfom Hitlerom, a savjetnica za nacionalnu sigurnost Condolizze Rice rekla je kako je on "zao čovjek" koji će uzrokovati kaos u svijetu. Nakon svih tih izjava najviših američkih dužnosnika krenulo se u uvjeravanje američke javnosti i američkih saveznika²⁹³ da SAD ima pravo napasti, kako bi spasila svijet od tog "velikog zla". Profesor političkih znanosti sa Suthern Methodist Universityja, Cal Jillson, ustvrdit će da priprema za rat uvijek uključuje da se ljudima utuvi "da se mora ići u rat jer ta osoba predstavlja zlo",²⁹⁴ a zatim će naznačiti "Amerikanci već instinktivno znaju da je Saddam Husein zao čovjek i da bi nama svim bilo bolje da je negdje drugdje, tri metra ispod zemlje ili negdje u zatvoru."

1. Tri scenarija napada na Irak

Kako se ratovi od kraja dvadesetog stoljeća više ne objavljuju, o američkom scenariju za prevrat, zračnim napadima i invaziji na Irak, već se mjesecima prije nego što će se dogoditi, pričavalo i komentiralo u svim svjetskim medijima. Potanko su grafički zorno prikazivane moguće inačice napada, koje je razradio odbor za obranu u Pentagonu pod vodstvom Richarda Perlea. Objavljena su tri scenarija rušenja iračkog predsjednika Sadama Huseina. Glavni razlog napada na Irak u svim inačicama je bio, navodno posjedovanje oružja za masovno uništenje – kemijskog, biološkog pa i nuklearnog.

²⁹³ "Promjena režima je u interesu svijeta. Kako ćemo to postići još je predmet za konzultacije i raspravu" riječi su predsjednika Georga W. Busha nakon sastanka s američkim vojnim vrhom (21. kolovoza 20002.) na svom ranču u Teksasu. Na taj je način Bush je odgovorio američkim saveznicima koji su tih dana bez uvijanja otkazali poslušnost u vezi s ratom u Iraku. AP, prema Jutranjem listu, 23. kolovoza, 2002.

²⁹⁴ AP, isto.

Prvi scenarij je čista klasika iz druge polovine 20. stoljeća, iz arsenala sukoba niskog intenziteta u izvedbi CIA-e – potaknuti građanski rat u Iraku. U tome bi glavnu ulogu imali Kurdi na sjeveru i šijiti na jugu zemlje, koji bi se uz potporu američkih vojnika digli na ustanak protiv Sadama. Ovaj scenarij koji se može nazvati “dva na jednoga” imao je previše nedostataka. I jedan i drugi ustanik bi ojačali, što znači da bi Kurdi imali više izgleda za stvaranje čvrste jezgre svoje buduće nacionalne države, a Iran bi se duboko infiltrirao u tkivo Iraka. U tom slučaju američki interesi bili bi više ugroženi nego u vrijeme Sadamovog režima.

Drugi scenarij je predviđao napade na Irak bombardiranjem, i obuhvatni manevar oklopnim i pješaćko-desantnim snagama jačine – 300 000 vojnika, s tri strane: iz Turske, Jordana i iz Kuvajta.²⁹⁵ Ovaj scenarij je čisti model zračno-kopnene bitke, doktrine koja je službena u američkim oružanim snagama od devedesetih godina prošlog stoljeća. Iako su Sjedinjene Američke Države intervenirale (ratovale) i u Somaliji, Bosni i Hercegovini, SR Jugoslaviji (Kosovu) i Afganistanu nigdje u cijelosti, kao sveobuhvatna doktrina, istodobne integracije zračnih, kopnenih i pomorskih snaga na bojištu, nije provjerena. Irak je bio idealna prilika za to.

Treći scenarij opisuje strategiju munjevitog rata. Američke elitne postrojbe iskrcale bi se iz zrakoplova (jedan vid prepada) i u Bagdadu osvojili najvažnija zapovjedna središta, te likvidirale Sadama Huseina i vodstvo njegova režima. Nestankom političkog vrha, iračke oružane snage predale bi se Amerikancima i započeo bi proces – slično kao u Afganistanu – postavljanjem proameričke vlade. To je bio suviše riskantan scenarij, mogućnost neuspjeha relativno visoka, a tu su i negativna prisjećanja na sličnu neuspjelu operaciju “Orlove kandže” u pokušaju spašavanja američkih talaca u Teheranu još davne 1979.

Kad je napad na Irak postajao sve izvjesniji reakcije Kurda, Turaka, Kuvajta, jordanskog kralja i cijelog arapskog svijeta bile su različite, ali i umjereno suzdržane. Predsjednik Patriotskog saveza Kurdistana Džamal Talabani naglasio je kako Amerikance neće “slijepo” podupirati. I Talabanijev suparnik Masud Barzani,

---

²⁹⁵ Pentagon je već krajem 2000. razmjestio 235 tisuća vojnika za potrebe rata protiv Iraka. Taj operativni raspored invazijskih snaga pojedini analitičari u funkciji informacijskog rata poput Ivana Oelricha, visokog znanstvenog suradnika Federacije američkih znanstvenika, objašnjavali su zaista infantilnim razlozima. “Ponekad se u inozemstvo šalje tek šačica ljudi, njih pet ili šest, koji čak mogu biti vezani uz američko veleposlanstvo. Oni primjerice, mogu pomagati u vojnoj obuci ili u komunikaciji stranih vlada s američkim snagama. Ukoliko neka zemlja kupi američko oružje, Pentagon će u nju uputiti svoje osoblje koje će obučavati lokalne snage u uporabi novog oružja. Dakle, ponekad ‘razmještaj’ obuhvaća tek nekoliko pojedinaca. To znači da ne treba gledati u koliko su zemalja američki vojnici razmješteni, već koliko ih je razmješteno u svakoj pojedinoj zemlji. Kada tako gledate, podaci o razmještanju su daleko manje dramatični”. Glas Amerike – VOA, 10. ožujka, 2003.

vođa demokratske stranke Kurdistan, izjavio je istog dana da njegove oružane snage neće sudjelovati u američkom napadu na Irak, ako prije toga Amerikanci ne zajamče buduću autonomiju Kurdistan. Smatralo se da obje organizacije imaju zajedno oko 40 00 vojnika. Kurdi na sjeveru i šijiti na jugu imali su puno razloga za sumnjičavost i suzdržanost prema politici Sjedinjenih Američkih Država, da bi joj *a priori* vjerovali. Oni su ih naime, nakon kuvajtskog rata 1990./1991. već dva puta ostavili na cjedilu. Neposredno nakon što je početkom ožujka 1991. međunarodna ratna koalicija pod vodstvom Sjedinjenih Država oslobodila Kuvajt, Kurdi su osokoljeni obećanjima tadašnjeg predsjednika Georga Busha starijeg, digli ustanak protiv režima Sadama Huseina i u tom su ustanku bili poraženi. Američke postrojbe nisu im priskočile u pomoć iako su obećali.

Iranski predsjednik Mohamed Hatami upozorio je Washington da ne "rasplamsava vatru rata", zbog bojaznosti da bi rušenje država koje su u Americi proglasili "osovinom zla", oni nakon pada Iraka mogli biti iduća meta. Ta bojaznost nije bila bez osnove.

Europa koja je nakon 11. rujna 2001. dala snažnu moralu, političku i vojnu potporu Sjedinjenim Američkim Državama u borbi protiv globalnog terorizma, ovaj put se otvoreno protivila ratnim planovima Sjedinjenih Američkih Država. U glavnim gradovima europskih zemlja isticalo se da Irak nema nikakve veze s terorističkim akcijama islamista. Ako bi Sjedinjene Američke Države napale Irak bez privole Ujedinjenih naroda, čija povelja zabranjuje primjenu sile, to bi se moglo odraziti na napeto stanje na Srednjem istoku i u međunarodne odnose unijelo samovolju najjače države svijeta.²⁹⁶ Uбудuće bi se svaka država ili koalicija mogla pozivati na primjer Sjedinjenih Američkih Država, ako bi smatrala da svoj problem sa susjedima može riješiti samo vojnim putem.

296 Kako je ratovima na Kosovu i Iraku, jednostranom voljom moći, bilo suspendirano međunarodno pravo neprestano se u političkim i pravnim krugovima počelo tražiti opravdanje za uporabu vojne sile. Analiza (opravdanje) poput one Mattiasa Herdegena više je nego dvojbena. Naime, on piše: "Ujedinjeni narodi nalaze se pred najradikalnijom izazovom svoje povijesti. Od iračkog sukoba Sjedinjene Američke Države i ostali tematiziraju neuspjeh Vijeća sigurnosti u zaštiti temeljnih elemenata – kao pogješku u sustavu. Tradicionalna nauka o međunarodnom pravu zabranu nasilja razumije prilično strogo. Izvan samoobrane u slučaju "oružanog napada" ona ustrajava na opsežnom monopolu odlučivanja Vijeća sigurnosti UN-a. U svakom pristupu zabrane nasilja vidi otvaranje Pandorine kutije. Plašt ove zabrinutosti zaštitnički se obavlja oko svake države bez obzira na stanje u njihovim unutarnjim odnosima i na prijetnje neuračunljivih režima poput Sjeverne Koreje. Ovo shvaćanje temeljito je uzdržano humanitarnom NATO intervencijom u cilju zaštite zlostavljanog civilnog stanovništva na Kosovu. Sad nova nacionalna sigurnosna strategija Sjedinjenih Država reklamira pravo jednostrane prevencije kod prijetnje od opasnosti oružja masovnog uništavanja u rukama neuračunljivih režima i terorističkih organizacija – u prevenciju neposredno prije napada." *Zabrana nasilja i svjetski poredak*, Mattias Herdegen, *Die Welt*, Hamburg, 12. siječnja 2004.

Geostratezi i analitičari uvijek su upozoravali da ograničeni ratovi u Trećem svijetu i na Srednjem istoku, gdje prolaze važni trgovački putovi i gdje su se već u 19. stoljeću vodile borbe za utjecaj i sirovine, ne mogu ostati bez opasnosti za cijeli svijet. Dvadeset prvo stoljeće nije isto što i devetnaesto, ako ništa drugo onda zbog informacijsko-tehnološke revolucije koja je ratovanje iz dvodimenzionalnosti prebacila u četverodimenzionalnost, gdje se ista potencijalna moć multiplicira mnogostruko više puta. Asimetrični ratovi i upravljane krize na drugim vratima Euroazije i u područjima oko središta "puta svile" polagano ali neizbježno vodi svijet u planetarni sraz s istim takvim posljedicama. Zato ratovi oko Iraka, Irana, Afganistana, Palestine i Izraela, Čečenije i Kašmira, Kurdistana su uvertira ne za "rat civilizacija" nego uvertira u "posljednja vremena" konačne bitke za vrjednote. Amerika je na vrhuncu svoje moći, ali ujedno duboko u moralnoj krizi.²⁹⁷ Da nije tako ne bi u samo pet godina vodila tri rata. Ako je fijasko Sovjetskog Saveza u Afganistanu najavio njegov raspad, hoće li eventualni fijasko Sjedinjenih Američkih Država najaviti da su one na redu?²⁹⁸

2. Strategija "šoka i strahopoštovanja"

Amerikanci su na Sadama Huseina krenuli da uspiju. Dvojba o uspjehu javljala se samo kod onih, a takvih je bila velika većina, koji ne razumijevaju rat četvrte dimenzije. U napadu na Irak bilo je manje važno hoće li uspjeh doći za četiri ili deset tjedana. Ograničavajući čimbenik bio je samo u prihvatljivom broju žrtava na savezničkoj strani. Nakon "obezglavljujućeg udara" krstarećim raketama, gdje se željelo odmah likvidirati Sadama Huseina, koji je izbjegao smrt, i nakon relativno kraćih zračnih udara po

297 Godine 1960. u Americi je živjelo samo šesnaest milijuna ljudi koji nisu podrijetlom iz Europe. Danas (2003.) ima ih osamdeset milijuna.(...) Štoviše, u Americi je upravo završio proces kulturne revolucije, tijekom kojeg je jedna nova elita zauzela sve vodeće položaje. Zauzimanjem institucija koje oblikuju i prenose ideje, mišljenja, vjerovanja, vrijednosti – TV, umjetnost, zabava, obrazovanje – ta elita stvara jedan novi narod. Ne samo etnički i rasno, nego kulturološki i moralno... Milijuni ljudi počeli su se u vlastitoj zemlji osjećati kao stranci. Uzmiču pred popularnom kulturom koja je nabijena sirovim seksom, i koja na sve strane širi hedonističke vrijednosti. Svjedoci smo nestajanja starih blagdana i obezvrjeđivanja starih junaka. Gledaju kako se iz muzeja uklanja umjetnička djela i znamenja slavne prošlosti, a na njihova mjesta stavlja deprimirajuću, ružnu, apstraktnu i antiameričku umjetnost. (...) Za razdoblje od pola životnog vijeka mnogi su Amerikanci doživjeli kako im svrgavaju Boga, blate njihove junake, zagađuju kulturu, siluju vrijednosti, okupiraju zemlju, a njih žigošu kao ekstremiste i šoviniste zato što vjeruju u ono što su vjerovali toliki prijašnji narajštaji. Smrt Zapada, Patrick J. Buchanan, Kaptol, Zagreb, 2003, str. 12.-15.

298 To bi se tako moglo zaključiti čitajući knjigu britanskog povjesnika Paula Kennedyja o usponu i padu velesila. Tko će s Amerikom u rat protiv Iraka, Stjepan Šulek, Hrvatsko slovo, 16. kolovoza, 2002.

zapovjednim mjestima, informacijsko-komunikacijskim sustavima i sustavu zračne obrane, krenule su oklopno-mehanizirane kopnene snage poduprte borbenim helikopterima i jurišnim zrakoplovstvom izravno s kuvajtsko-iračke granice na Bagdad. Dakle, primijenjena je druga inačica plana ali ponešto modificirana u doktrinarnom smislu. Naime, glavna novina je primjena elemenata nove strategije nazvana "Šok i strahopoštovanje". Nastala je 1996., a temeljna ideja sastoji se u tome da se primjenom nenuklearnog oružja (konvencionalnog) postigne šok kakav bi izazvalo nuklearno oružje. Glavna karakteristika te strategije je primjena tzv. inverznog rata, odnosno *rata*¹. U ovakvom obliku rata naglasak je na psihološkim operacijama, a vojna je sila samo jedna od komponenti, i više nije prevladavajuća. Cilj u ovoj strategiji je uništiti volju protivnika što je brže moguće. Primjena vojne sile je u funkciji ubijanja te volje. Zato se puno prije vojnih operacija na protivnika kreće "mekom silom" – informacijskim ratom. Novost je i to što je taj informacijski rat odnosi i na plebs i onaj vlastiti i onaj neprijateljski, a ne samo na vojnike. Pučanstvu u napadnutoj zemlji se nastoji usaditi odvratnost prema vlasti, oduzeti volja za otporom, a kasnije kada stvar bude gotova i sami će doći pod udar "nation-buildinga" tj. preoblikovanja u novu naciju, a zapravo u potpunu podređenost. Operacija "Iračka sloboda" inaugurirala je novu ulogu tzv. ratnih izvjestitelja. Šest stotina novinara koji su se pod punom ratnom opremom, s kacigama i pancirnim prslucima, nalazili unutra postrojbi, su zapravo jedan od bitnih čimbenika te nove strategije.²⁹⁹ Njima je dana gotovo jednaka važnost kao i svim zapovjednicima na terenu. Možda izgleda neobično, ali ti novinari, tehnički vrhunski opremljeni, su postali značajniji i od samih zapovjednika. Oni prenose sliku o bojnopolju kakvu žele polučiti stožerni upravljači informacijskog rata, a ne kakva ona objektivno jest. Gledatelji širom svijeta tako žive u uvjerenju (jer sve gledaju izravno, u realnom vremenu) da je to što gledaju stvarna stvarnost a ne posve virtu-

²⁹⁹ Amerikanci u ovom ratu neće ni pokušati kontrolirati komunikacijske kanale. Kontrolu medija u ovom ratu oni su, pučeni prijašnjim negativnim iskustvima, riješili na elegantan način, uključujući novinare u vojne postrojbe. Najnoviji, teško predvidiv koncept zove se embedding, nešto kao "uključivanje" u američke postrojbe, komunicirat će posebno određenim (i posebno pripremljenim) časnikom i ići će u akciju kao dio postrojbe. Službena ograničenja postoje, ali djeluju prihvatljivo: ne smiju se unaprijed objavljivati vojni planovi, točna lokacija postrojbe (dok to vojska ne odobri), službeni podaci o žrtvama ni njihov identitet. "Uključivanje" je sjajna metoda manipulacije jer će vojska znati gdje se novinari nalaze, bit će joj na oku, dozirat će im informacije prema svojim potrebama a prikazat će im se i otvorenom. "Uključeni" novinari bit će stalno u pokretu, neće imati previše vremena za suptilnije analize, a uvijek će imati dovoljno tema o kojima je zahvalno izvještavati, od toga kako izgleda rat u pustinji, preko divljenja tehnološkim čudesima, do javljanja o osvojenjima gradova i sela. Irak već gubi u medijskom ratu, Zoran Kusovac, Jutarnji list, 15. ožujka 2003.

alna stvarnost. Postrojbe, pak, u kojima se takvi novinari nalaze učinit će neki potez ili radnju u funkciji informacije koja se želi postati znatiželjnom gledatelju diljem svijeta kako bi ga se i dalje "prikovalo" u fotelju ispred televizijskih zaslona. Koliko je taj segment bio važan u drugom iračkom ratu pokazuje i sudbina mnogih novinara zapadnih medijskih kuća koji su samostalno, izvan postrojbi, željeli ući u Irak. Uglavnom su odstranjeni, neki čak i fizički. Nasuprot njima, novinari priključeni postrojbama prošli su posebnu obuku za ovu vrstu ratovanja. Tako je u iračkoj operaciji došlo do potpune simbioze između vojnog i uvjetno rečeno "novinarskog zapovjednika". U zajedničkom stožeru prevladavajuću je ulogu imao "novinar zapovjednik".

Početni uspješan otpor Iračana američkim kopnenim snagama na nekim točkama bio je više rezultat (i to na taktičkoj razini) onoga što se naziva "nejasnost situacije" nego smišljene obrane koja proizlazi iz čvrste provedbe operacijskog plana iračkog stožera. Za razumijevanje pojave ovakvih situacija na bojištu važno se prisjetiti klasične dimenzionalne podjele ratovanja. Prve dvije dimenzije pripadaju kopnu i (ili) moru, treća je zrak, četvrta su informacije (tu se ubrajaju i mediji) a peta je *cyber space*, ali samo u tehnologijskom dijelu. Glavno područje sukobljavanja u petoj dimenziji rata su vrjednote. Sjedinjene Američke Države jedine su sposobne na početku trećeg tisućljeća voditi rat u svih pet dimenzija ili preciznije rečeno u $4 + 1/2$ dimenziji. Irak se Amerikancima suprotstavljao u drugoj dimenziji i tek nešto u četvrtoj, gdje je za njih posao odrađivala Al-Jazeera koja je postala "brat bliznac" CNN-u, ali u muslimanskom svijetu. Izduženi pravci prodora američkih snaga omogućavali su Iračanima postizanje određenog djelomičnog uspjeha, koji nije bitno utjecao na tijek operacije, ali je imao psihološki učinak snimljenih slika ubijenih američkih vojnika na američku javnost.

Prividni nedostaci američke strategije poglavito prema civilima nisu "grješka" strategije nego razlika između situacijskog modela koji se postavlja na računalima i onoga što se događa u stvarnosti. Ono što se do kraja ni u kakvom situacijskom modelu ne može predvidjeti jest upravo volja, odnosno moral protivnika. Posebice je u iračkom ratu to bilo vidljivo u slučaju Basre. Tu se nisu obistinila američka očekivanja o pobuni šijitskog stanovništva protiv Sadama Huseina. Međutim kada primjena strategije "Šoka i strahopoštovanje" ne ide zacrtanim smjerom onda se pribjegava klasičnom ratovanju pa čak i onim načelima iz srednjeg vijeka, kao u slučaju Basre. Da bi se pučanstvo prisililo na poslušnost i predaju ostavlja se bez vode, hrane i energije, baš tim redom. A ako to ne da brze rezultate, onda se ide do takvog praga izdržljivosti da se cijeli grad proglašuje vojnim ciljem kao što su to učinili Britanci s Basrom. Vjerojatno su se prisjetili svojih iskustava iz Burskih ratova.

3. Razlog za rat koji nije razlog

Drugi rat protiv Iraka nije počeo 20. ožujka 2003., nego okončanjem Zaljevskog rata (24. veljače, 1991.) i oslobađanja Kuvajta. Irak je tada pristao prekinuti razvoj oružja masovnog uništavanja i prihvatio je inspekciju UN-a. Nekoliko dana ranije, točnije 11. veljače 2003. Ujedinjeni narodi proglasili su prekid vatre nakon što je Irak prihvatio Rezoluciju 687 u kojoj se tražilo uklanjanje njegovog oružja masovnog uništenja. Rezolucijom je formirano UN-ovo specijalno povjerenstvo (UNSCOM) čiji će inspektori u Iraku nadzirati uništenje kemijskog i biološkog oružja. UN-ovi inspektori (9. lipnja 1991.) započeli su provjeru kemijskog oružja pod vodstvom predsjedatelja UNSCOM-a Rolfa Ekeusa. Tri godine kasnije (14. lipnja 1994.) UNSCOM je objavio da je uništio iračke zalihe kemijskog oružja. Nakon trogodišnjih proceduralnih, političko-diplomatskih, inspekcijских i inih postupaka uslijedila je višegodišnja igra "skrivača" u kojoj su se obostrano igrali i Saddam Husein i američka administracija. Najprije je "mozak" iračkog programa oružja masovnog uništenja general Husein Kamel Hassan pobjegao u Jordan.³⁰⁰ Iračka je vlada nakon tog bijega UNSCOM-u predala dokumente i materijale koje je Hassam navodno skrivao. Nakon pritiska Sjedinjenih Američkih Država UNSCOM u svibnju 1996. počinje nadzirati uništenje postrojenja za proizvodnju biološkog oružja al Hakam. Krajem iste godine UN je otpočeo provedbu sporazuma "nafta za hranu" kojim se Iraku dopuštala prodaja nafte u vrijednosti od dvije milijarde dolara svakih pola godine kako bi mogao nabaviti elementarne potrepštine za svoje stanovništvo. Pola godine kasnije³⁰¹ Richard Butler zamjenjuje Ekeusa na mjestu šefa UNSCOM-a, a tri mjeseca kasnije Irak protjeruje američke inspektore oružja koji su bili u sastavu UNSCOM-a, ali im dopušta povratak nakon intervencije Rusije. U 1998. Irak privremeno prekida suradnju prigovarajući da je među inspektorima UN-a mnogo Amerikanaca i Britanaca, te je inspektorima uskraćen pristup predsjedničkim palačama. Spor nastoji riješiti glavni tajnik UN-a Kofi Annan osiguravši u diplomatskim pregovorima pristanak Iraka na punu suradnju. Dogovor je bio kratkog vijeka jer je ponovno nastao sukob između američkih inspektora i iračke vlade i nakon obostranih optuživanja UNSCOM je povukao svoje inspektore iz Iraka nakon što su zaključili da Irak ne surađuje u potpunosti. Dan kasnije, tj. 17. prosinca 1998. Sjedinjene Države i Velika Britanija izveli su nekoliko zračnih udara po iračkim vojnim infrastrukturnim objektima. Uslijedilo je višemjesečno zatišje do nove Rezolucije UN-a kojom je specijalno povjerenstvo zamijenjeno Povjerenstvom za nadzor, verifikaciju

300 Bijeg se dogodio 8. kolovoza, 1995.

301 Primopredaja je obavljena 1. srpnja, 1997.

i inspekciju (UNMOVIC)³⁰² čijim je šefom postao Hans Blix. Irak je odbacio rezoluciju. Slijedi obostrano podizanje retorike za oktavu više, a dolazi i do radikalizacije postupaka. Naime, Irak priopćava da su sankcije UN-a prouzročile smrt 1 471 425 ljudi od 1990. Američki predsjednik George W. Bush uzvraća tako da Irak, Iran i Sjevernu Koreju nazva "osovinom zla" jer rade na proizvodnji oružja masovnog uništenja. Iračka vlada nastoji držati i dalje određenu razinu neizvjesnosti pa šalje pismo glavnom tajniku UN-a Kofiju Annanu i Hansu Blixu u kojem ih poziva u Bagdad na razgovore o razoružanju. Odgovor glavnog tajnika UN-a bio je očekivan, traži od iračke vlade bezuvjetno prihvaćanje inspekcije, na što Irak pristaje.³⁰³ U međuvremenu pokušavajući stvoriti koaliciju za napada na Irak predsjednik George W. Bush nastojao je dobiti novu rezoluciju Vijeća sigurnosti, ali ne postavljajući rokove za povratak inspektora UN-a u Irak. Vijeće sigurnosti 8. studenog 2002. jednoglasno prihvaća Rezoluciju 1441, kojom Iraku daje posljednju šansu da ukloni oružje masovnog uništenja ili se suočiti s "ozbiljnim posljedicama". Igra se nastavlja tako da Irak predaje UN-u 12 000 stranica izjave o svojem oružju masovnog uništenja, a američki veleposlanik pri UN John Negroponte kazao je da praznine u iračkoj izjavi o oružju predstavljaju "materijalno kršenje" Rezolucije 1441. Cijeloj igri i svoj doprinos dao je glavni inspektor UN-a Hans Blix naznačivši u izvješću Vijeću sigurnosti da inspektori nisu pronašli u Iraku dokaz za nepoštivanje zahtjeva UN-a, ali da Bagdad nije odgovorio na niz ključnih pitanja o programima razvoja oružja.³⁰⁴ U izjavi za tisak Hans Blix je ipak naglasio da ne može zaključiti kako Irak posjeduje zabranjeno oružje. Na tu konstataciju glavnog inspektora UN-a odmah je došao odgovor i to osobno od američkog predsjednika Georga W. Busha koji je u svom govoru 28. siječnja 2003. o stanju nacije rekao kao je spreman upotrijebiti silu protiv Iraka koji je pokazao prijezir prema UN-u. Potom je uslijedila konzultacija američkog predsjednika s britanskim premijerom Tonyem Blairom o prijedlogu nove rezolucije koja bi trebala odobriti uporabu sile u Iraku. Američki državni tajnik Colin Powell pojačava pritisak na UN tako da je na posebnom zasjedanju Vijeća sigurnosti ponudio američke dokaze da Irak posjeduje i skriva oružje masovnog uništenja i čak nastavlja njihovo razvijanje. Irak popušta sinkroniziranom pritisku i 10. veljače 2003. dopušta prelet svog teritorija, koji je izvan zone "zabrane leta", izvidničkim zrakoplovima U-2.

Sjedinjene Američke Države ne popuštaju i ulaze u završnu fazu političke i diplomatske pripreme za napad na Irak. Naime,

302 Rezolucija je izglasana 17. prosinca 1999.

303 Navedana događanja su se odvijala od 3. travnja do 16. rujna 2002.

304 Hans Blix i čelnik UN-ove organizacije za atomsku energiju (IAEA) Mohamed El Baradei u izvješću Vijeću sigurnosti (27. siječnja, 2003.) naglasili su da ima praznina u informaciji o oružju masovnog uništavanja koju je dao Irak.

kada je Hans Blix u podnesenom izvješću (24. veljače 2003.) iznio tridesetak neriješenih pitanja iračkog oružja, one su zajedno s Velikom Britanijom i Španjolskom predložile nacrt nove rezolucije UN-a u kojoj je naglašeno da je Irak propustio svoju posljednju šansu da se razoruža i podsjećaju na "ozbiljne posljedice" iz rezolucije 1441. Rezolucija je praktički odobravalu vojnu intervenciju u Iraku.³⁰⁵ Francuska, Njemačka i Rusija odmah reagiraju i predlažu Vijeću sigurnosti "memorandum" u kojem kažu da nema opravdanja za uporabu sile u Iraku. Pozvale su na produljenje pooštrenih inspekcija.³⁰⁶ U novom izvješću šefa UN-ovih inspektora Hansa Blixa Vijeću sigurnosti 7. ožujka, 2003. naglašava se kako je Irak pokazao napredak u razoružanju, ali da i dalje nije dao odgovore na ključna pitanja svojeg kemijskog i biološkog oružja. Trojac Sjedinjene Američke Države, Velika Britanija i Španjolska podnose amandman na svoj nacrt rezolucije u kojem daju Iraku rok do 17. ožujka 2003. da se razoruža ili će se suočiti vojnom intervencijom. Francuska je ovaj ultimatum Iraku odbacila. Vijeće sigurnosti nakon ovih suprotstavljenih stavova, odnosno kontradiktornih postupaka održava sjednicu na kojoj se pokazalo da Sjedinjene Države nemaju više od šest glasova za svoju rezoluciju, a Francuska je zaprijetila vetom na svaku rezoluciju koja bi odobravalu uporabu sile u Iraku. Nakon te najave Francuska zajedno s Njemačkom i Rusijom u zajedničkoj izjavi upozoravaju da nema opravdanja za rat protiv Iraka i traže sastanak Vijeća sigurnosti radi razgovora o "realističnom" roku koji bi iračkom predsjedniku Sadamu Huseinu pružio još jednu priliku za razoružanje. Ništa više nije pomoglo, pa ni zatvorena sjednica Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda 17. ožujka, 2003. na kojoj se razgovaralo o francusko-njemačko-ruskoj izjavi jer je odluka o napadu na Irak donijeta dan ranije na sastanku američkog predsjednika Georga W. Busha, britanskog premijera Tony Blaira i španjolskog premijera Jose Marie Aznara na Azorima.

Koalicijske snage za napad na Irak već su bile razvijene i čekala se samo zapovijed koja je uslijedila 20. ožujka 2003. Nakon šest tjedana američke snage ušle su u Bagdad, srušen je režim Sadama Huseina, a oružje masovnog uništavanja koje je bilo formalni povod za vojnu intervenciju nije pronađeno. Poslije toga nastat

---

305 Glavni tajnik UN-a Kofi Annan izjavio je da bi odluka američke vlade da napadne Irak bila pogrešna, odnosno, jedini rezultat takvog napada bilo bi povećanje napetosti u regiji. "Jedini način da se pobjedi terorizam, organizirati zajedničku međunarodnu akciju. Temeljno je da ona bude pod nadležnosti UN-a. Osim toga odluka američke vlade o napadu na Irak u sklopu borbe protiv terorizma bila bi pogreška. Već sam inzistirao na činjenici da nema dokaza o sudjelovanju Bagdada u događajima 11. rujana." Le Figaro, ožujak, 2003.

306 Irak da bi udovoljio sve većem pritisku pristaje 28. veljače 2003. na uništenje raketa srednjeg dometa Al Samoud 2, koje su navodno imale nešto veći domet od dozvoljenog rezolucijama Vijeća sigurnosti.

će “odgođeni kaos” ali za razliku od Kosova i Afganistana ovaj put on će biti izveden u orkestraciji iračkih snaga otpora. Stanje *ante bellum* kao i *post bellum* u Iraku otvorilo je jednu novu stranicu ratovanja na planetarnoj razini, koja se tek u beskrajno maglovitim orisima iščitava kao rat – za i protiv vrjednota, odnosno – *rat pete dimenzije*. Taj nagovještaj dolaska apokaliptičkih vremena (“posljednjih vremena”) na planere determiniranog kaosa izgleda nema previše utjecaja jer oni ne odustaju od novog svjetskog poretka u kojem će biti mjesta za svašta, ali ne i za Boga.

4. Obmana se isplati?

Čekati na istinu u povijesti, uzaludan je posao, jer je ona pisana perom determinista. Tu istine nema, u biti sve je zabluda, ali smišljena. Na determinističkoj interpretaciji primjerice Francuske revolucije, Oktobarske revolucije, Prvog i Drugog svjetskog rata, Hladnog rata i konačno Globalizma odgojeni su i odgajaju se gotovo svi naraštaji tzv. zapadne civilizacije. Kaže se da povijest pišu pobjednici. Što je sa gubitnicima, jesu li i oni dio povijesti ili samo oni kojima će se suditi, bilo stvarno, bilo prilagođenim interpretacijama tijekom vremena, kao bi deterministi uvijek imali razloga pozvati se na hipoteku krivnje?

Kako je samo slavodobitno državni tajnik Colin Powell 5. veljače 2003. držao u ruci snimku navodnih iračkih mobilnih laboratorija kao krunski dokaz sa Sadam Husein proizvodi zabranjeno oružje. Bio je to jedan od najčvršćih “dokaza” američke administracije da se mora srušiti diktatora koji ugrožava svijet, podupire terorizam i krši rezolucije Vijeća sigurnosti. Nije proteklo ni godinu dana a taj najviši američki diplomat priznaje da sve nije bilo utemeljeno na potpuno pouzdanim izvorima. I što sad? Upitati se, u kakvom mi to svijetu živimo i gdje sve to vodi na početku 21. stoljeća, kada se i ratovi vode s lažnim povodima, krivim procjenama i izmišljenim (lažiranim) obavještajnim podacima. Ima li u tome smisla? Vjerojatno ima.

Ulazi li zaista čovječanstvo u sumrak demokracije i demokratskih sustava, zaslugom upravo onih koji sebi pripisuju pridjev najdemokratskijih, u razdoblje u kojem se neće poštivati pravda i istina? Irački rat potvrdio je ono na što su geopolitičari i vojni strateški analitičari upozoravali punih deset godina, da je “Pustinjska oluja” Geoga Busha starijeg bila smo uvertira, kojoj je mlađi Bush dvanaest godina kasnije dao epilog. Kada je trebalo donijeti odluku o drugom ratu protiv Iraka, terorizam je već u medijskoj i inoj interpretaciji ustoličen kao jedino zlo ovoga svijeta i borba protiv njega mora biti neprestana. I trebalo je naći neke pseudo dokaze da je upravo Sadam motor svjetskog zla, pa se učinilo najefikasnijim ustrajati na tezi da proizvodi za njega zabranjeno oružje masovnog uništenja. U neravnopravnoj borbi zbog nedostatka

vremena i silne želje za što bržim pozicioniranjem na desetpostotnom polju pričuva svjetska nafte, a pod izgovorom djelotvorne borbe protiv terorizma, američki su dužnosnici požurili i u otkrivanju senzacionalističkih obavještajnih podataka o krivnji Iraka. Ovdje je senzacionalizam bio u funkciji "reinkarnacije zla". To je poruka i pouka, svim senzacionalističkim ratnicima koji koriste "meku silu" kao glavno oružje u informacijskom ratu. Senzacionalizam je neoprostiva grješka, postaje pravi grijeh ako se i dalje, unatoč neoborivim dokazima, ne želi priznati³⁰⁷, jer u konačnici može dovesti u pitanje sigurnost ne samo jednog naroda, nego svjetskog poretka u cjelini, kao u slučaju Iraka.

U "odgođenom kaosu" u Iraku poginule su tisuće ljudi, potrebne scene nasilja stižu svakodnevno na televizijske ekrane i pune stranice tiskovina. Ponor između Zapada i islamskog svijeta sve je veći, a nakon sve razvidnijeg rasvjetljavanja pozadine iračke drame, i prešutnog priznanja da su pravi razlozi za rat ipak bili neki drugi, on će se još više produbiti. Nedvojbeno je da američka administracija i britanska vlada nisu govorili istinu, no hoće li ta "naknadna" istina odvratiti Sjedinjene Američke Države i njezine stalne ili potencijalne *ad hoc* partnere da se ne ponašaju kao svjetski policajac, koji uvodi red tamo gdje želi i na način kako želi? Hoće li ta "naknadna" istina ikad više dovesti Ujedinjene narode u poziciju da se oporave od iračke blamaže? Hoće li ona natjerati moćne da reteriraju u slučajevima kada očito nisu u pravu i pronaći pravu formulu za ispravljanje počinjenih pogrješaka? U slučaju rata u Iraku to znači predati vlast Iračanima i napustiti zemlju u koju očito nikada nisu ni trebali doći na način na koji su došli.³⁰⁸ Teško je da će determinizirana moć pristati na takvo nešto, jer je tek ušla u bitku konačnog obračuna s vrjednotama. Od nje odustati neće!

5. Bijeda ili moć laži

Institucionaliziranju laži kao nečega poželjnog za ostvarivanje proširenja moći i polučivanju materijalnih probitaka najjasnije se

307 Britanski premjer početkom prosinca 2003. našao se u središtu skandala oko iračkog oružja masovnog uništavanja. U intervjuu za britanski vojni radio Blair je ustvrdio da je Iračka istraživačka skupina (ISG) pronašla "brojne dokaze o postojanju velikog sustava tajnih laboratorija" u Iraku. Bivši šef UN-ovih inspektora za oružje Hans Blix optužio je Blaira za insinucije da su ti laboratoriji korišteni za proizvodnju oružja masovnog uništavanja, a britanska oporba ga je optužila za namjerno krivo interpretiranje navoda iz izvještaja ISG-a. Suočen s tim optužbama, Downing Street je nemušto ublažio Blairove netočne insinucije, ali ih se nije odrekao i dalje ustrajavajući na lažnim interpretacijama. Blix demantirao Blairovo "otkriće" iračkih laboratorija, *Jutarnji list*, 10. prosinca, 2003.

308 Ne dođe li do toga, ostat će sumnja da je sve ipak bilo planirano zbog nafte, tog magičnog (crnog) zlata koje je očito privlačnije od pustih riječi o opasnostima od terorizma. Američka administracija nije govorila istinu, Jurica Köbler, *Vjesnik*, isto.

suprotstavlja katolička Crkva ona koja je i sama izložena žestokom udaru determinista.

Rat u Iraku je "nezakonit, nemoralan i nepravedan"³⁰⁹ rekao je u propovijedi biskup San Salvadora mons. Gregorio Rosa Chavez, koji je zatražio povlačenje salvadorskih vojnih postrojba iz Iraka.³¹⁰ "Vojne akcije koje su vodile i vode Sjedinjene Države temelje se na lažima" naglasio je salvadorski biskup obračavajući se vjernicima.³¹¹

U Velikoj Britaniji rasprave idu u nešto drukčijem smjeru. U toj zemlji je anglikanski primas nadbiskup Rowan Williams od vlade zatražio priznanje da je pogriješila u vođenju politike prema Iraku. On je posebno naglasio da je povjerenje naroda u politiku jako opalo jer Britanci sa svojim saveznicima u Iraku nisu našli nikakav dokaz postojanja oružja masovnog uništavanja. "Upravo je sumnja da Sadam Husein raspolaže takvim oružjem – i da bi ga mogao uporabiti – bila 'pokretač' rata za svrgavanje njegova režima. No, sada je sasvim jasnije, nakon niza afera i istraga, da su se Amerikanci i Britanci služili lažnim podacima i dojavama, a njihove vlade nisu uopće ozbiljno proučile materijale koji su im dostavljeni. Osim toga, oglušili su se na opetovana upozorenja Ujedinjenih naroda i njihovog tima koji je bio u Iraku, koji su ponavljali da nisu našli nikakvo oružje za masovno uništenje. Prije početka rata britanska je vlada tvrdila da 'točno zna neke stvari'.³¹² No, kasnije se pokazalo da je to bio trik, pa je vlada dužna učiniti sve kako bi ljudi ponovno stekli povjerenje u političare. A u to spada svakako i spremnost priznavanja pogriješke. Sad ionako osiromašenoj zemlji prijeti rat 'svih protiv sviju' koji bi mogao završiti uspostavom fundamentalističkog režima", zaključio je primas Anglikanske Crkve, koji je i sam bio oštar protivnik rata u Iraku.

Na "odgođeni kaos" u Iraku Sveta Stolica gleda u kontekstu praštanja i pomirenja. Vatikan je istaknuo da podupire plan generalnog tajnika Ujedinjenih naroda Kofija Annana za poboljšanje dijaloga u Iraku. Sukob u Iraku, u kojem je očito da Ameri-

309 U britanskoj su se javnosti i tisku obnovile rasprave o legalnosti invazije na Irak. U središtu rasprave bio je pravni savjet koji je dao državni tužitelj Peter Goldsmith i koji nikad nije objavljen. Observer piše da ima informacija da je Goldsmith bio naglo prisiljen preraditi svoj pravni savjet Blairu kako bi dao "nedvosmisleno" jamstvo da je rat legalan. Independent piše da su u studenome 2002. Goldsmith i dužnosnici još smatrali kao je potrebna još jedna rezolucija UN. No, nedavno se doznalo da je pravna savjetnica Foreign Officea dala ostavku uoči početka rata nakon što je odbila konačni Goldsmithov savjet da nova rezolucija nije potrebna. Britanski generali tražili pravni temelj za invaziju na Irak. Vijesnik, 1. ožujka 2003.

310 El Salvador u Iraku ima 330 vojnika, koji su tamo stacionirani od jeseni 2003.

311 Crkva se zauzima za taoce, Glas koncila, 19. svibnja 2004

312 Nadbiskup Rowan Eilliams predavanje je održao na Cambridgeu o kojem je izvjestio BBC, a 21. travnja, 2004. a preuzeo ga je i Katpress. Glas koncila, 19. svibnja 2004.

kanci više nisu nikako "dobrodošli" i da ih mjesno stanovništvo ne prihvaća kao "osloboditeljsku vojsku", treba riješiti dijalogom i umjerenošću. Amerikancima se najviše prigovara bahatost u ophođenju prema Iračanima, a otkako su 30. travnja 2004. na raznim televizijskim postajama prenesene snimke lošega, pa i brutalnog i besramnog ophođenja s iračkim zarobljenicima, mnogi u svijetu i Iraku prosvjeduju zbog nepoštivanja prava ratnih zarobljenika. Sveta Stolica se snažno zauzima za oslobađanje talaca i oštro osuđuje nepoštivanje ljudskog života i dostojanstva. Otmice i zadržavanje talaca Vatikan je nazvao "ciničnim nepoštivanjem ljudskog života", dodajući da se u "Iraku vodi rat bez imena" koji se sastoji od otmica, prijetnja i grozota. To su elementi rata pete dimenzije, rata protiv vrjednota, gdje se izravno i na "najgrublji način napada čovjek i njegovo dostojanstvo".³¹³ Upravo je tim riječima rat opisao, još prije nego je pred televizijskim kamerama ubijen Talijan Fabrizio Quattrocchio, komentator dnevnika *"L'Osservatore Romano"*.³¹⁴ Potvrdilo se vječno i univerzalno pravilo da posezanje za silom kao odgovorom na silu ne može dati rezultate. U Iraku je potrebno odgovoriti "oružjem politike" koju se dosad nije dovoljno čulo, jer svakodnevni događaji pokazuju da treba uspostaviti barem "minimum pravnog poretka" u toj ratom opustošenoj zemlji. Priča o otmicama nije samo u funkciji sisanja straha među nepoželjnim tuđincima koji su u Irak došli s američkim tenkovima, nego su i prije svega u funkciji stvaranja razdora među samim Iračanima. Otmice talaca u Iraku, "naručuje" i potiče netko izvan Iraka. Takvi zločini "nisu u praksi iračkog naroda", rekao je o. Nizar Semaan iz Mosula u razgovoru za vatikansku misijsku agenciju Fides. Uloga Moktada al-Sadra, vođe prosvjeda protiv Amerikanca, koji se usuđuje pojavljivati javno unatoč američkim nastojanjima da ga uhite i spriječe u njegovom djelovanju, vrlo je dvojbena. On ima relativno malo pobornika, ističe o. Semaan. Većina šijita smatra ga "opasnom osobom, koja i Iraku i vlastitoj zajednici nanosi samo štetu".

Slučaj Moktada al-Sadra u operacijama specijalnog rata opisan je ovako: "najljući neprijatelj je koristan neprijatelj". U hrvatskoj inačici on se pojavljuje u obliku "sađenja ustaškog kupusa". Naime, stvar je jednostavna, odabrana (određena) skupina propagira (provodi) radikalne ideje (postupke) koje diskreditiraju jednu drugu pravednu, općeprihvaćenu često i nacionalnu ideju.

313 Otmice su kao doktrinarno načelo (uz savjet Britanaca) prvi u suvremenom ratovanju inaugurirali Srbi u Bosni i Hercegovini. Oni su u travnju 1994. oteli 155 pripadnika "plavih kaciga" i potom ucjenjivali međunarodnu zajednicu da obustavi zračne udare svezavši taoce u neposrednoj blizini mogućih ciljeva napada NATO zrakoplova.

314 "Irakom danas hara rat, čije lice ima svaka oteta osoba, koja je talac nemilosrdne logike", napisao je komentator *L'Osservatore romano*, žaleći zbog nemogućnosti povratka UN-a u "bližoj budućnosti". Glas Koncila, 9. svibnja 2004.

Zatim, u medijskoj interpretaciji ta druga pravedna ideja prikazuje se kao vlasništvo odabrane radikalne skupine, pa postaje dvojben, jer se u njezinom ostvarenju primjenjuju radikalne, nepoželjne, pa i nasilničke metode.

Stajališta Svetog Oca i Svete Stolice od početka rata u Iraku su bila jasna. Papa je oružanu intervenciju u Iraku nazvao "pustolovinom bez povratka" i "porazom za čovječanstvo" i to se nažalost pokazuje potpuno točnim. Vatikan je od početka zahtijevao da u Iraku interviraju Ujedinjeni narodi, te da pomognu demokratizaciji te zemlje. Osim Svete Stolice mnogi nakon godinu dana otkad je u Iraku na djelu "odgođeni kaos" vjeruju da bez UN-a nije zamisliv demokratski i slobodni Irak. Ipak, neka iskustva nisu na odmet. Previše povjerenje u UN i njegove misije u uspostavljanju mira pokazale su se pogrešnim i nedjelotvornim kao što je slučaj bivše Jugoslavije i misije UNPROFOR-a, koja je služila za čuvanje ili očuvanje rezultata agresije, a preko nje su međunarodne sile (Velika Britanija i Francuska prije svega) zastupale svoje partikularne interese i tako pridonosile produženju krize, a u konačnici i do inauguriranja teze o podjednakoj krivnji agresora i žrtve.

6. Tko upravlja "odgođenim kaosom"?

U kreiranju "odgođenog kaosa" u Iraku, Sjedinjene Američke Države olako su pokušale primijeniti isti recept kao u Bosni i Hercegovini, u kojem bi "republiku srpsku" zamijenila "kurdska autonomna oblast", a dualnost Federacije Bošnjaka i Hrvata igrao bi sunitsko-šijitski savez. Tu je nastala kardinalna grješka. Recepti iz jedne civilizacije naprosto ne mogu vrijediti, niti vrijede u drugoj civilizaciji. Niti su Kurdi pravoslavni Srbi, niti su unatoč određenim razlikama suniti i šijiti pripadnici različitih vjera kao Bošnjaci i Hrvati. Na tu temeljnu zabludu odgovor je brzo stigao tako da nakon godinu dana otkako je predsjednik George W. Bush proglasio kraj operacije "Iračka sloboda" isključivi gospodari "odgođenog kaosa" u Iraku više nisu Sjedinjene Američke Države i njezini podređeni koalicijski partneri.

Naime, "američka okupacijska sotona" našla se najednom na udaru i sunitkih i šijitskih pobunjenika.³¹⁵ "Nismo suniti, nismo šijiti, mi smo muslimanska braća", postalo je geslo protiv opcije koja je igrala na kartu njihovih svađa i sukobljavanja. Dobro

³¹⁵ Amerika, Britanija i njihovi glavni saveznici u okupaciji Iraka i dalje nas uvjeravaju kako je njihov "antiteroristički savez" čvrst, odluke ispravne – usprkos najkrvavijem nasilju koje je pogodilo Irak otkako je prije godinu dana srušen Sadamov režim. Dana 12. travnja Amerikanci su priopćili kako je u borbama diljem Iraka od početka mjeseca poginulo 70 koalicijskih vojnika i deset puta više (700) iračkih pobunjenika. Kolika je "kolateralna šteta", broj ubijenih i ozlijeđenih civila, nije priopćeno. Amerikanci u sve dubljoj provaliji, Božo Čubelić, Fokus, 16.-23. travanja 2004.

usklađen a po oblicima raznovrstan (diverzije, otmice, zasjede, atentati) gerilski otpor u Iraku je postao jači, kao da njime upravlja "nevidljiva ruka". Napadi oružjem na "meki trbuh" (logistika, nova iračka policija i vojska) koalicijskih snaga ukazuje na to, da su u igru ušli neki novi veliki "igrači" i novi parametri koje situacijski model iz predratnog vremena nije mogao predvidjeti.

Bratsko-vjerski savez sunita i šijita postao je preopasan za održavanje kakvog takvog nadzora u Iraku i kreatori "odgođenog kaosa" krenuli su razbiti ga. Prvo se dogodio najkrvaviji sunitsko-američki obračun, i vodio se u opkoljenoj Falluji zapadno od Bagdada.³¹⁶ Zatim, dok su trajale teške ulične borbe u Falluji, milicije radikalnog vjerskog (duhovnog) vođe Muqtade al-Sadra digle su pobunu diljem središnjeg i južnog Iraka – od sirotinjskih predgrađa Bagdada do luke Basre! Iako su mnogi analitičari smatrali kako je tu riječ o obilježavanju godišnjice Sadamova pada i pokušaju da se spriječi koalicijske snage u prijenosu suvereniteta na prijelaznu iračku vladu (30. lipnja, 2004.) radilo se ipak o nečemu drugom. Prvo što je neobično je to da su napadi Sadrovih boraca počeli tijekom vikenda, u vrijeme kada su šijiti slavili svoje vjerske blagdane u Karbali³¹⁷, a drugo Amerikanci su očekivali tu "iračku intifadu" zavjetujući se pola godine ranije da će ubiti ili uhititi mladog "odmetnika" i uništiti njegovu miliciju. Nisu učinili ni jedno ni drugo iako su i dalje ponavljali formulu za radikalnog vođu Muqtada al-Sadra "kill or capture" (ubij ili zarobi), nego su članovi prijelazne iračke vlade počeli pregovore s al-Sadrom, tražeći da on raspusti svoju miliciju, a Amerikanci odustanu od lova na njega.

Pregovori u svezi primirja i povlačenja al-Sadrovih šijitskih milicija iz javnih zgrada i policijskih postaja iz Najafa, Karbale i Kufa bio je ključni američki zahtjev koji je trebalo ispuniti kako koalicijske snage ne bi napale ta mjesta. U tim gradovima nadzor bi preuzela iračka policija. Al-Sadr je odbio američki zahtjev da razoruža (raspusti) svoju miliciju. Veliki broj američkih vojnika rasporedio se u okolici Najafa, u kojem je al-Sadr imao svoj ured. "Misija američkih snaga je ili ubiti ili zarobiti al-Sadra", izjavio je u Bagdadu glavni zapovjednik koalicijskih kopnenih snaga u Iraku američki general Richard Sanchez. Rezultat al-Sadrove igrokazne "intifade" i američke oštretorike je bio da su nadzor nad tim gradovima u kojima do tada nisu imali, preuzele koalicijske snage i iračka policija. Stvar se vratila u svoje "normalno stanje" u kojem

316 U sedmodnevnim borbama u gradu je ubijeno oko 600 sunitskih pobunjenika. Amerikanci su napali sunitске gerilce u gradu nakon što su u njemu 31. ožujka ubijena i zapaljena četiri bivša američka vojnika, moguće obavještajaca. Amerikanci u sve dubljoj provaliji, Božo Čubelić, Fokus, 16.-23. travanja 2004.

317 Savjetnik u Iranskom veleposlanstvu u Bagdadu Hasan Kazemi Qomi izjavio je da je 49 Iranaca bilo među 106 poginulih osoba u Kerbali, a da je bilo 115 ranjenih Iranaca. HTV-TELETEXT, 4. ožujka 2004.

je druga strana u stvaranju "odgođenog kaosa" mogla ispunjavati svoju normu od minimalno jedne samoubilačke akcije, ili jedne otmice, ili jedne diverzije ili jednog atentata dnevno.³¹⁸

Sve to ukazuje, da američka "coalition of the willing" (koalicija odlučnih) sve više pokazuje znake slabosti.³¹⁹ Ni jedan problem u Iraku ne bi trebao iznenađivati i slabije poznavatelje geopolitike, a ponajmanje one koji su navješćivali kako će uspješno posaditi "demokratsko cvijeće" i otkloniti krupne smetnje demokraciji u poratnom Iraku.³²⁰ Oni su i prije nego što su pokrenuli vojnu silu znali da Irak nije nacionalna država. Da je to država koju su skrpali Britanci nakon Prvog svjetskog rata na ruševinama Otomanskog Carstva. Zatim da tri glavne skupine – Kurdi, suniti i šijiti nikada nisu živjeli podnošljivim suživotom i da ih je samo čvrsta ruka središnje vlasti u Bagdadu držala na okupu, onemogućavajući raspad te države. Otkako je stvoren, Irak nikada nije uživao u blagodatima demokratske vladavine onakve kakvu vidi Zapad.

Američka politika u Iraku došla je u poziciju "Buridanovog margarca", otići³²¹ ili ostati. U slučaju odlaska značilo bi se suočiti s klasičnom dvojbom kolonijalne sile kojoj domaćini otkazuju dobrodošlicu.³²² Kao što su kolonijalne sile uvijek dosezale točku u kojoj su cijene (troškovi) ostajanja nadmašivali rizike izvlačenja, a pojačana represija nije zaustavljala antikolonijalni otpor, već je samo proizvodila jačanje spirale nasilja, a tako će kako stvari stoje

---

318 SAD za novi val nasilja u Iraku sumnjiči odbjeglog militanta Abu Musaba al-Zarqawija. On zabrinjava Bushovu administraciju više od bilo kojeg militanta, ne samo zbog žrtava, nego i štete koju može nanijeti američkim političkim ambicijama. Vlada Georgea W. Busha smatra Zarqawija opasnim vođom terorista povezanog s Al Qaidom, koji sije kaos i nasilje Irakom. No neki kritičari ističu kako SAD koristi upitne obavještajne podatke o tome Jordancu palestinskog podrijetla, kako bi podupro tezu da ubačeni militanti stoje iza krvoprolića u Iraku. HTV-TELETEXT, 4. ožujka 2004.

319 Španjolska nova vlada, socijalisti – izabrana u ožujku 2004. nakon terorističkih napada na Madrid – najavila je da će povući svoje vojnike iz Iraka. Vođa australske laburističke oporbe Mark Latham obećao je da će australske vojnike vratiti kući ako pobijedi na izborima. Kazahstan jer najavio da će on učiniti isto u slučaju da mora trpjeti teže gubitke. Tajlandski predsjednik vlade Thaksin Shinawatra dao je mig da i njegova zemlja razmatra ta pitanja. Poljska, talijanska i japanska vlada izložene su stalnim pritiscima oporbe i javnosti radi razmatranja povlačenja njihovih vojnih snaga iz Iraka.

320 U australskom nacionalnom dnevniku Cristopher Layne konstatira kako za SAD stvari u Iraku idu od lošeg na gore (from bad to worse). Deeper into the Abyss, Cristopher Layne, The Australian, 7. travnja 2004.

321 Za SAD je najbolje rješenje zazvati duh stare poslovice: "Kad si već u rupi, prestani kopati". Cristopher Layne, isto.

322 Kad je prije 45 godina Charles de Gaulle preuzeo vlast u Francuskoj, nacija je bila usred gorke bitke za Alžir. Francuska nije imala izgleda pobijediti u tome ratu, ali su se mnogi zalagali za to da se njihova vojska ne povlači. De Gaulle – suočen s istim vrstom prigovora s kojom se danas suočava vođa SAD-a pri odluci o Iraku – teška srca je odlučio da je došlo vrijeme da sreže svoje gubitke u Alžiru. To je bila prava odluka. Amerikanci u sve dubljoj provaliji, Božo Čubelić, Fokus, 16.-23. travanja 2004.

i Sjedinjene Američke Države doći u poziciju ne samo bivših kolonijalnih sila, nego u sličnu, u kakvoj su se već jednom našle, onu u Vijetnamu šezdesetih i sedamdesetih godina 20. stoljeća.³²³

U slučaju ostajanja, ne bi se dovelo u pitanje moć i prestiž Sjedinjenih Američkih Država, kao i njezini odnosi s koalicijskim partnerima u budućnosti – Velikom Britanijom, Australijom, Italijom, Španjolskom, Poljskom, Japanom... Ne bi se izgubio utjecaj u području Perzijskog zaljeva – s oko 60 posto svjetskih pričuva sirove nafte – ne bi bila dovedena u pitanje stratezijska pozicija u ostatku Srednjeg istoka.³²⁴ Ova druga opcija rješava dvojbu i “Buridanov magarac” će unatoč stalnim batinama morati ostati još dugo, dugo vremena na strani na kojoj se umjesto sijena nalazi nafta.

7. Lažne informacije “motiv” rata

Zbog čega je iračko kemijsko oružje bilo dovoljan dobar motiv za rata, ali ne i sjevernokorejsko nuklearno oružje? Činjenica je da predsjednik George W. Bush nikad nije dao iskren, a kamoli uvjerljiv odgovor zašto je pokrenuo vojnu silu na Irak. Bush nije krenuo u rat kako bi samo dovršio ono što njegov otac nije, niti kako bi ponovno dobio izbore. Najmanje je plan bio da nakon osvajanja i okupacije Iraka otpočne lančana reakcija demokratizacije na Bliskom i Srednjem Istoku. Najviše je onih, čini se, koji vjeruju u teoriju o nafti kao glavnom pokretaču,³²⁵ ali ima i onih koji vjeruju da Bush nije krenuo u rat kako bi dodatno obogatio svoje prijatelje u naftnoj industriji, no oni su tim ratom bili zadovoljni, pa je zato George W. Bush u rat krenuo još samouvjerenije.³²⁶

Bila nafta ili strateško pozicioniranje, u svakom slučaju opravdanje za rat u Iraku temeljilo se na netočnim i (ili) lažnim informacijama.³²⁷ I kada su već krstareće rakete bile u letu prema

323 Američka javnost teško bi mogla prihvatiti još jedan Vijetnam. Sjedinjene su Države u tom krvavom ratu izgubile više od 50 tisuća ljudi. Iako je strah od slične situacije razumljiv, Patrick Garrett iz organizacije Globalsecurity smatra da Sjedinjene Američke Države vrlo vjerojatno neće više biti uvučene u neku sličnu situaciju. Glas Amerike – VOA, 10. ožujka 2003.

324 “Ako bi se Sjedinjene Države okanile Iraka, to bi za islamske ekstremiste u cijelom svijetu bio znak presudne pobjede, Osama bin Laden bio bi pobjednik”, riječi su Patricka J. Buchanana pisca “Smrti zapada” u tekstu “Je li popuštanje sada rješenje?”, Božo Čubelić, isto.

325 Na tiskovnoj konferenciji za novinare u Rimu irački vicepremijer Tarek Aziz je rekao kako je rat koji planiraju SAD “nepravedan, nemoralan i nezakonit”, te da je riječ o “imerijalističkoj agresiji” kod koje je, na kraju krajeva, riječ o nafti. Miliijuni s Papom protiv rata, Glas koncila, 23. veljače, 2003.

326 Michael Kinsley, The Washington Post, 10. ožujka 2003.

327 Lažne informacije o iračkom oružju masovnog uništenja imale su političkih posljedica i na čvrste američke koalicijske partnere kao što je Australija. Tako je australska Vlada imenovala bivšeg visokog australskog diplomatu i o bavljenju dužnosnika Philil Flooda ravnateljem neovisnog istražnog povjerenstva

ciljevima u Bagdadu, *The Washington Post* dočekaao je probuđeno američko čitateljstvo vijješću da je američka vlada dobila nove, potencijalno vrijedne informacije o iračkim programima za razvoj biološkog i nuklearnog oružja. Podaci su, kako je pisao washingtonski dnevnik, dobiveni od iračkih znanstvenika i obavještajnih agenata u inozemstvu kojima se zaprijetilo da će nakon pada Bagdada snositi neugodne posljedice ukoliko sada odbiju surađivati.³²⁸ Unatoč ovakvim i sličnim medijskim operacijama prepariranja američkog i svjetskog javnog mišljenja malo je onih koji još vjeruju da je glavno opravdanje Bushove administracije za invaziju na Irak bio strah od Sadamovog skrivenog oružja masovnog uništavanja. Godinu dana kasnije nakon američkog bezuspješnog traganja za njim, stvari su se ipak dodatno pojasnile. Naime, vjerodostojnost pronalaženja značajnije količine oružja za masovno uništenje gotovo je svedena na nulu nakon objavljivanja istražnih izvješća Bartona Gellmana novinara istog *The Washington Posta* koji je na samom početku operacije "Iračka sloboda" pompozno objavio kako Irak sigurno posjeduje oružje masovnog uništenja. U iračkim dokumentima koje je Gellman godinu dana od američke invazije na Irak pročitao i nakon razgovara s ključnim iračkim i američkim članovima tima koji su tragali za oružjem, pronašao je da su irački napori da se proizvede oružje masovnog uništenja bilo tako temeljito uništeni sukobom, sankcijama i embargom na oružje, da se Sadamov program zabranjenog naoružavanja svodio uglavnom na velike (puste) želje. Izvješća su pokazala da je Sadam Husein, iako je nesumnjivo bio željan učiniti od Iraka svjetsku silu koja može prijetiti, bio daleko od ozbiljnih koraka da to stvarno i postigne, pa to učvršćuje uvjerenje da, kakvu god da je Irak prijetnju predstavljao, to nije zahtijevalo žurnu invaziju bez međunarodne potpore. Tu leži i važnost odgovora na pitanje u kojoj je mjeri opsesija Bushove administracije iračkim diktatorom potjecala da izvješća američkih obavještajnih službi uvjere Kongres i američku javnost u opravdanost napada na Irak.

Program za proizvodnju projektila dovoljnog dometa da bi se pogodili glavni gradovi susjednih zemalja, na primjer, postojali su samo u nacrtima i u proračunima na dva kompakt diska. Stru-

---

o obavještajnim podacima, koji su doveli do uključivanja Australije u rat u Iraku. Premijer John Howard je najavio da će Flood, podnijeti izvješće do 30. lipnja 2004. jer se nacionalni izbori očekuju u listopadu ili studenom. Howard je bio suočen s rastućim pritiskom jer je parlamentarno povjerenstvo utvrdilo da su obavještajni podaci o iračkom oružju za masovno uništenje bili preuveličani. HTV-TELETEXT, 4. ožujka 2004.

328 Na temelju vrlo tajnog dodatka javnoj diplomatskoj inicijativi, američke i savezničke obavještajne službe u stranim prijestolnicama upozorile su ih da mogu – ili promijeniti stranu ili biti vraćeni u Bagdad i uživati u dobrodošlici nove iračke vlade. Među zemljama koje su pomogle ovu navodnu tajnu operaciju nabrojene su Rumunjska, Mađarska, Australija i Švedska. *Washington Post*, 20. ožujka 2003.

čnjaci su procijenili kako bi bilo potrebno najmanje šest godina za izgradnju projektila, a ako bi on uopće i poletio. Najdramatičnije od svega, ipak je interno pismo koje je pisao najviši irački dužnosnik za razvoj nekonvencionalnog oružja 1995. jednom od Sadamovih sinova, koje neprijeporno dokazuje kako je Irak uništio cijeli inventar biološkog naoružanja 1991., dokazujući tako lažnost procjena obavještajnih krugova o tome kako Irak još posjeduje velike količine biološkog oružja.³²⁹

Da je ipak izvršen politički pritisak radi namjernih pretjerivanja najbolje ukazuje podatak da su tri obavještajne službe, koje su najbolje na svijetu: američka, britanska i izraelska, davale razumno oprezne procjene do sredine 2002. Nakon što je donijeta politička odluka o napadu na Irak, službena obavještajna izvješća i procjene odjednom su postale izrazito alarmantne. Nastao je intenzivan pritisak Bushove administracije na obavještajne krugove da se prilagode, za minimiziranje različitih suprotnih mišljenja te za rutinsko ocrtavanje najcrnje moguće slike Sadama Huseina. Nije se dakle, radilo o tragičnoj nesposobnosti obavještajnih službi da pruže točne informacije o Iraku, nego o "prilagodbi" za izvršenje jedne već donijete političke odluke.

Uzalud su bila naknadna prebacivanja krivnje za netočnost informacija,³³⁰ kao što su bili uzaludni prosvjedi milijuna ljudi diljem svijeta protiv rata u Iraku.³³¹ Nove vladare svijeta nije moglo zaustaviti ništa pa ni Sadam Husein, koji je dijete dvostrukih američkih standarda. Ratni pohod na Irak je obračun s proizvodom (klonom) američke politike koji se oteo nadzoru, jer insan, eto, ne da naftu.³³²

329 Kako se moglo dogoditi da su Sjedinjene Države tako zavedene?, The International Herald Tribune, Pariz, 12. siječnja 2004.

330 Neprolaženje značajnih dokaza posebice je uznemirilo Kennetha Pollacka, nekadašnjeg dužnosnika Clintonove administracije zaduženog za nacionalnu sigurnost, čija je knjiga navela brojne umjerenjake i demokrate da povjeruju kako je invazija bila opravdana. (...) On najveći dio krivnje prebacuje na obavještajnu zajednicu, čije su precijenjene analize o cilju i napretku iračkog programa naoružanja započele još krajem devedesetih, djelomično stoga što je nedostatak dokaza naveo analitičare da posumnjaju u najgoru varijantu. No, on također osuđuje i Bushovu administraciju jer je iskrivila obavještajne procjene u prikupljanju argumenata za odlazak u rat. Posebice se to odnosi na procjenu da bi Irak mogao imati nuklearno naoružanje u roku od godine dana, dok su procjene govorile o pet do sedam godina. Čak i ta procjena sada se čini pretjeranom, s obzirom da je irački nuklearni program bio praktički eliminiran. The International Herald Tribune, isto.

331 U Rimu je 16. veljače 2003. prosvjedovalo više od milijun ljudi, u Berlinu više od pola milijuna, kao i u Londonu, dok je u Madridu taj broj prelazio 600 000. Najviše je sudionika prosvjedne proturatne povorke izbrojeno u Barceloni – milijun i 300 000, a prosvjednici su na ulice izašli u dvadesetpet europskih i četrnaest glavnih gradova zemalja na drugim kontinentima. U Jordanu, gdje se nalazi mjesto Isusova krštenja, hodočastilo je oko 20 000 ljudi koje su predvodili kršćanski poglavari iz Jordana, Izraela i Palestine. Glas koncila, 23. veljače 2003, isto.

332 Stvarni ciljevi – nadzor nad naftom, dr. Anđelko Milardović, Glas koncila 16. veljače 2003.

Da tragične posljedice laži iz pera determiniziranih aktivista mogu izgledati kao bajka moglo se pročitati na stranicama *The New York Times* 19. siječnja 2004. Naime, Chibli Mallat piše: "Nakon što sam prošlog mjeseca posjetio Irak kao bi se sastao s tamošnjim vodstvom, smatram kako bolje rješenje već leži unutra granica Iraka. Provesti dvadeset dana s Iračkim upravnim vijećem znači ono što već svi poštteni ljudi u arapskom svijetu priznaju: najreprezentativnija vlada na cijelom Bliskom istoku nalazi se u Bagdadu. Uz sve svoje nedostatke i kontradikcije, vijeće pokriva najopsežniji spektar iračkog društva, od islamista do komunista, ali i sve frakcije između toga, uključujući šijite, sunite, Kurde, Turkmene i kršćane. Trajna neslaganja u UN-u oko opravdanosti svrgavanja Sadama Huseina te problemi oko osiguranja poslijeratnog mira prikrivaju jedan od najvažnijih postignuća u novom Iraku: unutar Upravnog vijeća i šire, vlada sloboda. Ona možda izgleda ili zvuči zbrkano ostatku svijeta, no to je čest slučaj s demokracijama. Ono što predstavlja ohrabrujući znak, to je da u Iraku, bez obzira na kojoj se strani nalazio, nitko se ne boji izreći svoje mišljenje. No sigurnost, usprkos naslovima u novinama, je stalna brigga. Napokon, oružani otpor novom demokratskom poretku nema šanse za uspjeh protiv novog duha slobode, onog trenutka kada se ponovno uspostave osnovne usluge, i ako se uspostavi nacionalni politički proces. Jasno je kako se radi o dvostrukom izazovu, a Iračani s pravom smatraju kako se nalaze u najboljoj poziciji da sami vladaju svojom zemljom".³³³

Za one koji se ne slažu da imaju najreprezentativniju vladu na cijelom Bliskom istoku, da demokracija ipak nije zbrkana sloboda i da su Iračani u poziciji da sami vladaju zemljom Chibli Mallat preporučuje: "Ojačanje vlasti Iračana u vlastitoj zemlji, može se provesti samo uz uvjet da svaki politički protivnik koji vodi vlastiti politički program nasilnim sredstvima treba biti kažnjen, bilo na način da mu se zabrani vodstvo ili izvođenjem pred međunarodni sud za te zločine".

Stvarna slika Iraka, koja je u istom osvrtu dana kroz sudbinu Sheik Ulouma nije previše utjecala na apologetiku tekstopisca teorije o "zbrkanoj slobodi". Naime, Sheik Uloum je poput brojnih drugih ljudi, koji se desetljećima borio protiv diktature Sadama Huseina, uznemiren lošim vođenjem zemlje od strane Sjedinjenih Američkih Država. Više od osam mjeseci od pada starog režima, struje i telefonskih linija ima samo povremeno, nema aerodromskih usluga, a na ulicama vladaju nadrealistički redovi za gorivo, i to u zemlji koja posjeduje druge najveće zalihe nafte na svijetu. Sve to neće smetati apologet da trijumfalno zaključi: "Sada kada je većina diktatorskih režima u regiji srušena, ostatak svijeta du-

333 Poruka UN-u: dalje ruke od iračke politike, Chibli Mallat, *The New York Times*, 19. siječnja 2004.

guje dugo zanemarivanim iračkim žrtvama poticaj njihovoj vladi nacionalnog spasa”.

I u Iraku je politika svršenog čina pokazala svoje pravo lice. Ništa se više ne može popraviti pa i onda kad se zasigurno zna kako je laž poslužila za “legalizaciju” jednog nepravdnog i još k tome “preventivnog rata”.³³⁴ I upravo taj rat postao je ipak glavni čimbenik koji je 2. studenoga 2004. odredio izbor novog (starog) američkog predsjednika.

8. Rat protiv vrjednota ili rat za vrjednote

Zašto je “arogantni imperij”³³⁵ unatoč malog broja *ad hoc* koalicijskih partnera krenuo u vojnu kampanju protiv Iraka? Nikada kao ožujka 2003. nije bilo više protivnika ratne opcije, nevjerice, provokativnog i javnog mišljenja i to prije nego je ispaljen i jedan jedini metak. Rasprave po svijetu nisu se odnosile na Sadama Huseina nego na Sjedinjene Američke Države i njihovu ulogu u svijetu.³³⁶ Ono što je brinulo ljude diljem svijeta, iznad svega, jest to da svijet na početku 21. stoljeća živi u okružju laži, licemjerja i neobuzdane moći.

Sjedinjene Američke Države zabrazdile su u jedan tip političke ekskluzivnosti nespojive s demokracijom, uplovivši u vode debelih dvostrukih standarda. One su te koje su pomogle Sadamu Huseinu doći na vlast. Prešutno su više od četvrt stoljeća gledale kako Sadam Husein traga za kemijskim, biološkim

334 Opravdanje za nelegalne intervencije i na Kosovu i u Iraku pokušavaju se naći vrlo upitnim, čak bi se moglo reći ekshibicijskim objašnjenjima međunarodnog prava. Tako već spomenuti Mattias Herdegen piše: “Vijeće sigurnosti UN-a odredilo se je prema “pozitivnom” pojmu mira uzimajući u obzir elementarna ljudska prava i time proširilo osnovicu za napad pod pokroviteljstvom Ujedinjenih naroda. Ipak u praksi previše često dominiraju čiste političke ambicije. Ponašanje pojedinih predstavnika Vijeća sigurnosti UN-a u svjetlu na Kosovu počinjenih ratnih zločina, te podmukla taktika bivšeg iračkog režima u ovom smislu su tužni dokazi. Stoga je vrijeme da se članove Vijeća sigurnosti upozori na stvaranje povjerljivih odnosa i odgovornosti za svjetski mir. U to ulazi obveza nepristranog promišljanja svih međunarodnopravnih elemenata. Ukoliko vijeće sigurnosti UN-a zakaže u angažmanu elementarnih životnih interesa narodnih grupa ili cijelih država jednostrana prevencija mora ostati dopuštena opcija. Osobito zaštita elementarnih ljudskih prava ne smije od početka zaostati iza zabrane nasilja, iza koje se previše često skrivaju diktature i teroristički režimi.” Zabrana nasilja i svjetski poredak, Mattias Herdegen, Die Welt, Hamburg, 12. siječnja 2004.

335 Pojam pod kojim je Newsweek objavio članak autora Fareeda Zakarie. Glas Amerike – VOA 17. ožujka 2003.

336 Pozitivno mišljenje o SAD-u početkom ožujka 2003. palo je u Europi na najnižu točku – takvo mišljenje ima 50 posto ljudi u Poljskoj, 34 posto u Italiji, 31 posto u Francuskoj, 25 posto u Njemačkoj i samo 14 posto u Španjolskoj, a u Velikoj Britaniji, tradicionalnom savezniku Washingtona iznosilo je 48 posto, u Rusiji 33 posto, dok u Turskoj SAD podržava samo 12 posto ljudi, pokazala su ispitivanja centra “Pew Research Center for the People and the Press”. Hina, 19. ožujka 2003.

i nuklearnim oružjem, a još nijemije su stajale kada je bojnim plinovima ubio preko 60 tisuća vlastitih građana 1996. u Halabiji. Neizravno i izravno su poticale Sadama Huseina da povede dva rata napadajući Iran i Kuvajt žrtvujući skoro milijun Iračana i ubijajući i ranjavajući više od milijun Iranaca.

Ovladavši, ratom na Kosovu, istočnom obalom Europe, i onim u Afganistanu, uskočile su u gotovo samo središte Euroazije, Sjedinjene Američke Države došle su u poziciju da su same sposobne voditi dva simultana velika regionalna sukoba i ostati nazočne vojnim snagama u nekoliko kriznih područja. Zato je operacija *"Iračka sloboda"* mogla biti relativno brzo okončana, ali ne i završena. U čemu je strateška grješka?

Američku desetljetnu strategiju nastupanja diskretnim koracima, putem upravljanja krizama, temeljenu na složaju političko-diplomatskog, informacijskog i vojnog ratovanja dobro je proučila i druga za sada "nevidljiva" strana. Kad je George W. Bush nakon 11. rujna 2001. u patetičnoj maniri, pozvao u "križarski rat" protiv terorizma, Sadama Husein je znao da će uskoro baš on doći na red. Sjedinjenim Američkim Državama i njihovoj vojnoj sili koja je jedina sposobna voditi rat u četiri dimenzije nije mogao suprotstaviti potpuno istrošenu i tehnički inferiornu vojsku. Nije mogao vojno uspješno ničim odgovoriti na kopnu, moru i zraku a poglavito ne u informacijskom ratu.³³⁷ Gradeći na lažnim premisama svoje opravdanje za napad na Irak, Sjedinjene Američke Države same su Sadamu Huseinu, ili onima koji su sve to promatrali sa strane, otkrile strategiju suprotstavljanja. I Sadam Husein i "oni drugi" bili su posve svjesni da Irak nema oružje masovnog uništenja, da nema rakete kojima može masovno rušilački ugroziti bliže susjede, a poglavito ne Sjedinjene Američke Države. Logika strategijskog suprotstavljanja je odveć jednostavna. Protivniku koji se ne možete napasti na njegovom terenu, a on tvrdi da može, najbolje je prihvatiti bitku, ali odgođenu i to na vlastitom terenu. Prihvaćajući igru medijskog rata oko oružja masovnog uništenja Sadam je u Bagdadu "čekao" Amerikance. Tim činom on je uspio napraviti inverzni rat (*rat¹*) jer je američku "meku silu" izvrgnuo poruzi zbog laži, a istodobno otvorio dvodimenzionalni rat (isključivo rat na kopnu) u kojem kraja nema.

Eliminirajući treću (zrak) i četvrtu (informacija, "meka sila") Amerikancima za nastavak ratovanja u dvostrukom "odgođe-

337 Evo kako je opisan jedan dio tog rata: "Dnevnici velikih američkih i međunarodnih televizija moći će se direktno pratiti s terena. Količina informacija bit će tolika da će zagušiti sve što bi moglo doći s bilo kojeg drugog mjesta i iz drugih izvora. Time su Iračani unaprijed izgubili medijski rat. Rigidnošću i nerazumjevanjem nove koncepcije oni će strane novinare (ako ih ne protjeraju) ograničiti na dosadne slike s krova ministarstva informiranja, nejasne snimke detonacija nad Bagdadom i svijetlećih projektila protuzračne obrane". Irak već gubi u medijskom ratu, Zoran Kusovac, Jutarnji list, 15. ožujka 2003.

nom kaosu" nevidljivi stratezi, i nakon uhićenja Sadama Huseina, uspjeli su rat u Iraku "prebaciti" u petu dimenziju. Naime, rat u Iraku sve više poprima obilježje rastućeg sukoba zapadnog svjetovnjačkog i istočnog muslimanskog fundamentalizma. Dakle, jedna strana u sukobu je sekularni liberalni fundamentalizam, koji je nažalost postao prevladavajući u javnosti zapadnog svijeta, a s druge strane je vjerski fundamentalizam. To je sukob nevjere i vjere. Radikalni svjetovnjački fundamentalizam isključuje vjeru iz života i bez ljubavi objašnjava sve razumom, dok religijski fundamentalizam slijepo slijedi svete spise i vjersku tradiciju i ne pokušava ih u svjetlu razuma prilagoditi suvremenosti.³³⁸ U takvom sukobu sučeljava se zapadnjački hedonizam, u kojem je življenje, uživanje i zabava jedini smisao, s istočnjačkim umiranjem za vjeru i domovinu kao najvećom vrjednotom.

Kada su zapadni deterministi, od kraja šezdesetih godina 20. stoljeća, uspjeli nametnuti laicistički svjetonazor, kao prevladavajuću struju cijeloj zapadnoj kršćanskoj civilizaciji i praktično vjeru "sabiti u sakristije", pod geslom da je to osobna stvar pojedinca, na početku 21. stoljeća nastoje to isto učiniti i s drugim monoteističkim vjerama. Druga vjera koja je došla na udar je islamska. Težnja Zapada da nametne islamskim zemljama zapadnjački način mišljenja, življenja i političkog sustava nije ništa drugo nego zabluda jer metode prisile u jednoj civilizaciji ne moraju dati rezultate i u drugoj. I tu je zabluda. Islamske zemlje naprosto odbijaju nametnutu demokraciju, a Zapad ne može shvatiti da neki narodi, čak i cijele civilizacije nisu spremne na demokraciju američkog tipa. Ovdje treba razgraničiti retrogradni fundamentalizam koji je u svojoj biti protu-moderan i ne želi prihvatiti nikakvu promjenu od življenja prema pravilima vlastite vjere. Koliko će se tek Europi osvetiti njezino dvijestotinepetnaesto godišnje jurišanje na svoju kršćansku vjeru?

Sukob u Iraku nije "križarski rat" iako ima i takvih kvalifikacija, jer su stvari tada prilično usko postavljene. Ako su se povijesni odnosi Zapada i Istoka mogli promatrati kroz prizmu odnosa islama i kršćanstva, to više nije tako jer igru sada vodi treći vrlo moćan čimbenik, zvan sekularizam. Motivi sekularizma nisu vjerski, ponajmanje kršćanski, već prije svega materijalni (gospodarski), a potom geostrateški i geopolitički. Cilj sekulariziranog zapada je ostvariti "vlastito kraljevstvo na zemlji" oličeno u: novcu, tehnologiji, nadzoru sirovina, vojnoj sili, mekoj sili, dezinformaciji, dvostrukim standardima kako bi se uspostavilo novo jedoumlje. U tom smislu posve je besmisleno povezivati kršćanstvo s ekspanzijom sekulariziranog Zapada na vjerski islamski istok. Kršćanstvo

³³⁸ Iz predavanja Ahmada Iravanija, voditelja islamskih studija i dijaloga na Američkom katoličkom sveučilištu u Washingtonu. Rat protiv Iraka sraz sekularizma i fundamentalizma, Gordan Pandža, Vijesnik, 23. ožujka 2003.

je samo maska kako bi se moglo ustvrditi da je na pomolu "sukob civilizacija" kao što je u svojoj knjizi pokušao podmetnuti Samuel P. Huntington otvarajući put američkom intervencionizmu u Afganistanu, a potom i u Iraku ili u budućnosti u Iranu i Siriji.

Početak 21. stoljeća nije isto vrijeme kao ono kad su tri zapadne sile Velika Britanija, Francuska i na posljedku Sjedinjene Američke Države od 18. do 20. stoljeća ostvarivale dominaciju u islamskom svijetu na prostorima od Sjeverne Afrike do Indije.³³⁹ Svijet sukoba u 21. stoljeću je sukob protiv vrjednota i sukob za vrjednote. Amerika i zapadni svijet zaista nemaju potrebu da islamskoj civilizaciji ugrađuju svoju novovjeku sekularnu (bezbožnu) kulturu iz filantropskih motiva, pa čak i onda kada bi ta njezina kultura bila superiorna. Zla kob islamske civilizacije je u tome što se dobrim dijelom rasprostire na izvorima nafte i plina. Ona je otvoreno veliko tržište na kojemu Sjedinjene Države mogu nesmetano plasirati svoje proizvode, od duhanske industrije, bezalkoholnih pića do tenkova, raketnih sustava i borbenih zrakoplova. U svemu tome podalje od tih izvora gospodarske a potom i druge moći moraju se držati zemlje Europske unije, Japan, a prije svega Kina. U tom "bosanskom loncu" sučeljavaju se gospodarski interesi svjetskih moćnika te interesi islamskih zemalja podijeljenih između sekularizma i islamskog fundamentalizma. Zato Zapadu odgovaraju lokalne vazalne elite koje tvore sekularizirane režime i koji pod nadzorom nastoje držati utjecaj islamista.³⁴⁰ Upravo takav politički model autoritarnih vlasti dodatno potiče ekstremni fundamentalizam, a ne da ga suzbija. I

³³⁹ Napoleonova invazija Egipta, 1798.-99. godine, koja je utrla put kasnijoj francuskoj kolonizaciji zemalja Magreba, britansko osvajanje Indije (pripojena kruni 1876.) te misija Lawrencea od Arabije, 1915., koji je ujedinivši arapska nomadska plemena protiv oronulog Otomanskog imperija, otvorio vrata još snažnijoj britanskoj ekspanziji na Srednjem istoku i osvajanju Jeruzalema krajem 1917. godine. Vrhunac ovog vala predstavlja francusko-britanski sporazum Sykes-Picot o podjeli Srednjeg istoka, iz 1916. te konferencija u San Remu iz 1920. kojom su zapadni saveznici dogovorili podjelu "mandata" nad arapskim teritorijima "oslobođenim" od Otomanskog carstva. No, možda najveći "klin" koji je Zapad, možda i nehotice, zabio u islamski svijet, predstavlja podjela Palestine i stvaranje države Izrael 1948. (...) Krvavi sukobi nakon raspada francuske Indokine koji su izazvali američku intervenciju i desetogodišnji rat u Vijetnamu, podjela Indije nakon odlaska Britanaca, ratovi Indije i Pakistana, te sukobi muslimana i hindusa oko Kašmira, kaotično stanje u Alžiru u kojem posljednjeg desetljeća gotovo neprestano traju sukobi između sekularne vlade i islamističkih terorista, samo potvrđuju da zapadne velesile svojom politikom i svojim poimanjem demokracije koju žele "implantirati" argumentom oružja i sile nisu uspjele donijeti trajni mir i red na islamskom Istoku. Gordan Pandža, isto.

³⁴⁰ Americi nije bitno jesu li ti režimi demokratski (kao u Turskoj, gdje postoji civilna vlada ali stvarnu vlast ima vojska), vojni (kao što je slučaj s Musharafovim režimom u Pakistanu i kao što je slučaj s Sadamom Huseinom dok se nije, za američki ukus, previše polakomio) ili polufeudalne monarhije (poput režima obitelji kralja Fahda u Saudijskoj Arabiji), sve dok poslušno služe ciljevima američkog gospodarskog i političkog imperijalizma. Gordan Pandža, isto.

tako se proizvodi spirala fundamentalizma koji u konačnici rađa nasilje, a potom zapadni sekularizam nalazi opravdanje za svoje ratove i za izvoz demokracije koja to u biti nije.

Što ostavljaju iza sebe sekularizirani islamski režimi najbolje pokazuje stanje u Afganistanu i Iraku. Nakon silne propagande i obećanja o gospodarskoj obnovi obje zemlje danas su i razrušenije i devastiranije nego što su bile neposredno nakon okončanja vojnih operacija. Siromaštvo je veće nego što je bilo i postaje potencijalni eldorado za rađanje nekih posve novih fundamentalista kojima će biti popunjene nove postrojbe "Božjih ratnika".³⁴¹ Žrvanj zapadnog sekularizma nakon uspješnog mljevenja u vlastitom dvorištu više nije u stanju zaustaviti se sve dok konačno ne samelje samog sebe.

Tko je pobjednik u petoj dimenziji ratovanja? Posljednja vremenina nisu tako daleko, pa će se i pobjednik znati. No, znali li to i raskršćanjena Europa? Za nju koja je očigledno utonula u duboki san samozadovoljstva i u neko stanje eutanazije ne dopiru riječi bivšeg njemačkog kancelara Helmut Kholaa – "Europo, probudi se! Spavaš, dubokim snom!"

***

Amerika je nakon Drugog svjetskog rata uspjela uspostaviti međunarodni sustav koji je neprekidno bio pod presudim utjecajem američkih predodžaba o – demokraciji, ljudskim pravima, kolektivnom sustavu sigurnosti, ulozi NATO saveza, i regionalnoj suradnji. Od osobitog interesa za Amerikance – pisao je Hans Ditrich Genscher – je "euroazijski kontinent", tj. Europa i Azija. "Ovdje živi 75 posto stanovništva svijeta, ovdje se nalazi najveći dio svjetskih resursa (sirovina) uključujući zalihe energetike (nafta i plin). Ovdje se stvara 60 posto svjetskog bruto-proizvoda. U prostoru između Lisabona i Vladivostoka odlučuje se buduća sudbina Amerike", smatrao je bivši njemački ministar vanjskih poslova.

Zbigniew Brzezinski, Amerikanac poljskog podrijetla i savjetnik za nacionalnu sigurnost za vrijeme predsjednika Cartera, izjavio je: "Prvi svjetski rat bio je uglavnom europski, a ne i svjetski rat. Njegov samorazarajući karakter označio je početak

³⁴¹ Objavljeni su podaci prema kojemu u istraživanju provedenom u više mjesta pojasa Gaze četvrtina mladih od 12 do 17 godina, kad navrší osamnaestu želi postati shahid, to jest mučenik. Stručnjak Yoni Fighele, koji je diplomirao u Londonu a zatim je prije petnaestak godina osnovao na području Gaze "Program za mentalno zdravlje", smatra da su te brojke veoma zabrinjavajuće, jer to govori o budućem kontinuitetu terorizma, koji će spriječiti bilo kakav suživot, a koji u danom trenutku može prijeći regionalne okvire. Zato smatra da je potrebno žurno pronaći rješenje za izraelsko-palestinski konflikt, ali isto tako staviti kraj iračkoj krizi. Četvrtina mladih u pojasa Gaze opredjeljuje se za samoubilački terorizam, Julio de la Guardia, El Pais, Madrid, 16. siječnja 2004.

kraja političke, gospodarstvene i kulturne prevlasti Europe nad ostalim svijetom. Umjesto toga danas postoji američka hegemonija nad cijelim svijetom. Dok je trajao hladni rat, Rusi, odnosno Sovjeti, gajili su iluziju da će oni dijeliti svijet s Amerikancima. Ali ruski (komunistički, sovjetski) sustav potpuno je bankrotirao, jer se osnivano na nasilju (što je danas kontraproduktivno), dok se američka hegemonija zasniva na – općem konsenzusu i na privlačnosti američkog načina života.“ To je ipak pojednostavljeno gledanje. Istina je da je Prvi svjetski rat samo europski, istina je da je Europa gubitnik u svakom pogledu, ali je i istina, nažalost, da je to početak kraja kršćanskih vrjednota Europe, na kojima je ona postala i ono što je nekada bila – vjerska, duhovna, politička pa i gospodarska sila svijeta. Ubivši njezin kršćanski identitet revolucijama (nasiljem) po doktrini determiniranog kaosa, ostala su otvorena vrata za američko globalno nastupanje, poglavito zato što su u Drugom svjetskom ratu uspjeli ovladati morima i europskim kopnom kojeg su pomoću NATO saveza stavili pod svoj nazor. Europska Europa nakon toga više ne postoji. Postoji nekakva pseudo kulturna kolonija u kojoj harači američka masovna kultura ili nekakvi “europski” surogati te kulture koji razaraju i ono malo kršćanskog identiteta što je još ostalo Europi u obliku edema, kao što su Hrvatska, Irska, Baskija, Portugal, Slovačka ili Poljska. Amerikancima je trebao hladni rat jer doktrina determiniranog kaosa naučava: držati izoliranim određeno područje, što je moguće jače i duže. Zato nije “željezna zavjesa” tek puki pojam nečije dovitljivosti i duhovitosti, ne naprotiv, on duboko označava smisao determinizma. Unutar te čvrste, pače još i “željezne zavjese” nešto mora stradati, a to što je bilo planirano da strada, jest duhovni identitet “majčice Rusije” i naravno svih vjera koje su se ispovijedale na tom velikom euroazijskom prostoru – pravoslavna, katolička i islamska, ali i one druge manje. Iza željezne zavjese morao je prije svega biti “ubijen” Bog. Komunizam je bio samo druga dionica determinista u strategiji stvaranja novog poganstva oličena u ateizmu. Ta je “nova vjera” bez Boga Stvoritelja, ali s mnoštvom malih komunističkih bogova i nakon pada “željezne zavjese” otvorila put trećoj završnoj dionici uništenja kršćanskog identiteta zapadnog svijeta. U novoj prevladavajućoj struji neoliberalističko-globalističke ideologije u stvaranju mnoštva malih bogova ići će se do samog kraja, tako da će svatko sebi, postati bog. Kad nema pravoga Boga, Boga Stvoritelja kao što je rekao Dostojevski onda je zaista sve dopušteno i sve moguće.

Nakon hlada, hladnoće, studeni – “hladnog rata” i “željezne zavjese”, moralo je doći nešto toplo, čak vruće – ne čaj, nego “vrući mir”. Zato determinizam nakon “hladnog rata” ustoličuje “vrući mir”, pomoću kriza, održavanja i (ili) nametanja mira. U tom današnjem virtualnom miru, ne zaboravimo, pomoću “meke sile” sve može postati virtualno, mora doći do boljitka, ali samo

za one koji taj mir održavaju ili nameću. "Vrući mir" je samo eufemizam kako ovladati sa strateškim izvorima onih koji su do jučer živjeli u "hladnom ratu". Sve se dakle u determiniranom kosu mora promatrati matematičkim iskazom n^1 . Sve je izokrenuto – rat nije rat, mir nije mir, država nije država, vlada nije vlada, vrjednote nisu vrjednote, moral nije moral, etika nije etika i tako unedogled. Dokle će ta inverzija života i smisla potrajati? Prema zamisli determinista, sve dotle dok se u potpunosti europski kršćanski identitet ne uništi, a Isus Krist i njegov križ ne protjeraju iz Europe i ne samo iz nje.

Sjedinjene Američke Države su danas jedinstvena sila, fizički i psihički spremna vojno intervenirati na cijelom globusu. Amerikanci vladaju na oceanima (posljedica Drugog svjetskog rata), oni su sposobni nosačima zrakoplova i ostalim pomorskim snagama kontrolirati obale svih svjetskih oceana, odnosno jedini su sposobni voditi borbu, što se jezikom strategije zove, "borbu mora protiv kopna". Ono čega se Sjedinjene Američke Države plaše je inverzija te borbe, odnosno premoći kopna nad morem, tj. određenog oblika asimetrije. Pretvoriti pomorsku bitku u kopnenu to je pravi odgovor Americi – poučak bitke kod Salamine.

Brzezinski piše: "Američke postrojbe nalaze se na zapadnim i istočnim dijelovima euroazijskoga kontinenta i kontroliraju Perzijski zaljev... Cijeli euroazijski kontinent je nastanjen američkim vazalima... Dinamika američkog gospodarstva stvara preduvjete za uspostavu globalne vlasti." Udio Amerike u svjetskoj industrijskoj proizvodnji iznosi 30 posto. I gospodarstveno je Amerika nadmoćna ostalim državama. To vrijedi i za tehnologiju, za telekomunikacije, ali i za "industriju rasonode" i za područje tzv. "masovne kulture".

Sjedinjene Američke Države svoju hegemoniju provode manje izravno, a daleko više neizravno. U slučajevima Kosova, Afganistana, Iraka koristila su se "pravna nasilna sredstva", odnosno primijenjena je vojna strategija. Najmoćnije oružje za postizanje američke prevlasti je ipak jedna druga od šest posebnih strategija – strategija kulturnoga nastupanja. Treba samo uključiti hrvatsku ili njemačku, talijansku ili bilo koju drugu televiziju: svagdje se prikazuju isti američki filmovi, iste serije, ista glazba, isti ukus, ista masovna kultura – sve do McDonalda ili Coca Cole. Većina zapadnog svijeta a ne samo Amerikanci nemaju mnogo razumijevanja za probleme koji su vezani za različite nacije i kulture. Oni smatraju da treba stvoriti "multi-kulti" društva kako bi se time, tobože, izbjegli nacionalistički "etnički" sukobi. Ovdje, također, vrijedi pravilo n^1 . Prvo se pomoću determiniranog kaosa, uz već ustoličeni i proizvedeni dualizam, potakne, pohrani, proizvede "etnički" sukob, a onda se optuži da je za sve zlo ovog svijeta i remećenje mira kriv etnizam. Ta formula, u virtualnoj stvarnosti stvorena medijskim ratom izvanredno funkcionira. Ovo gledište

kao dio "zapadne ideologije" – na čudan način se podudara sa stavovima (bivših) komunista i marksista, koji također nisu imali osjećaj, zapadnjaci bi rekli, "fling", za nacije i nacionalne države koje su trebale odumrijeti. Naprosto to znači da su tvoritelji determiniranog kaosa proizašli ispod istog šinjela, i oni u jakobinskoj i oni u komunističkoj diktaturi i ovi sada u neoliberalno-globalističkoj. Isti im je i neprijatelj – identitet i vrjednota, jednom riječju raznolikost i bogatstvo Boga Stvoritelja i zato ga treba izbaciti iz duše europskog čovjeka, a kad se to postigne onda će po planovima determinista biti znatno lakše izvan zapadne kršćanske civilizacije, jer ti drugi su na "nižem stupnju razvoja". I tu će se deterministi prevariti, i tu će njihova strategija pasti. A kolika će biti cijena te globalne svjetske zablude, te globalne svjetske bešćutnosti? O tome na kraju knjige.

Vratimo se još jednom Brezinskom. Američki autor i vrhunski stručnjak za geostrategiju i geopolitiku smatra da postoje četiri područja u kojima ni jedna druga država ne smije postati suparnica Sjedinjenih Američkih Država. Te ključne pozicije su vojska, tehnologija, gospodarstvo i kultura. Samo ako budu uspjeti nadzirati euroazijski kontinent Amerikanci će osigurati globalnu prevlast. Brzezinski smatra da su čak i tzv. europske velesile (Velika Britanija, Njemačka, Francuska) "vazalne države" Amerike. To je pozadina američkog rata protiv terorizma i američke vojne intervencije i na Kosovu i u Afganistanu, jednoj od najsiromašnijih zemlja svijeta ili u Iraku, jednoj od najbogatijih zemalja naftom.